1 ـ ماي ـــ قازاقىستان خەلقلىرى بىرلىكىنىڭ بايرىمى

يېڭى ھايات

Йеңи һаят

1998 ـ ژىل 1 ـ ماي جۈمە №10 (4097)

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي ـ سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى 1970 ـ ژىلى 1 ـ يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

ماي تەبەسسۇمى

ياشناپ كەتتى تەبەتنىڭ جامالى،
ژىل ئەركىسى كېلىپ يەنە گوزەل ماي.
كوز تارتىدۇ بولۇپ كوكۆل ئارامى،
يېشىل لىباس كىيىپ ئالغان ئىدىر ـ ساي.

باغلار ھەر خىل گۈل چېچەككە پۈركىنىپ،
گويا گوزەل قىز ھوسنىدەك ياساندى.
ئەۋ باھارنىڭ يامغۇرىدا ژۇيۇنۇپ،
دەل ـ دەرەقلەر جانانلاردەك تاراندى.

شاختىن شاخقا قونۇپ ژۇرۇپ ھەۋەستە،
نەغمە چالار قۇشلار ئەينە بەس ـ بەستە.
ژىگىت ـ قىزلار كوكۈللىرى شادىمان.
ماي گۈلىدىن تىزىپ ئاپتۇ گۈلدەستە.

قىزغىن ئەمگەك قاينىمىغا كىرىشكەن،
يەڭ تۈرۈشۇپ ئېتىز شاھى ـ دېخانلار.
ئىش ئەۋجىنىڭ نىشانى بوپ يېنىشقان،
دالالارغا نۇرلار چاچار گۈلخانلار.

ماينىڭ ئىللىق تەبەسسۇمى زوقىدا،
دىللاردا خۇش سېزىلىدۇ ئەۋزەللىك.
ساڭا ئوخشاش ئورنىسكەن ھاياتتا،
مەڭگۈلۈككە تەگلىك، ھۆرلۈك، گوزەللىك.

شائىرەم باراتوۋا.

باھار ـــ 98

تېرىلغۇ ئىشلىرى ئۇتۇقلۇق ژۈرگۈزۈلمەكتە

باھار كېلىش بىلەن ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ مېھنەتكەشلىرى تېرىلغۇ ئىشلىرىغا قىزغىن كىرىشىپ كەتتى.

ئۆتكەن ژىلى 4300 گېكتار مەيدانىغا كۆزلۈك بۇغداي تەركەن ناھىيە ئەمگەكچىلىرى ئەندىلىكتە 26605 گېكتار مەيدانىدا يېزا ئېگىلىكى زىرائەتلىرىنى يېتىشتۈرۈش مەخسىتىدە تەر توكۈۋاتىدۇ. ھازىرنىڭ ئۆزىدە 400 گېكتار يازلىق بۇغداي تېرىلىپ بولغان بولسا، 5000 گېكتارغا باھالىق زىرائەت ـ كومۇقوناق تېرىش داۋاملىشىۋاتىدۇ. بۇ ئىشلەپچىقىرىش ژىلى شۇنداقلا ناھىيەمىز بويىچە 200 گېكتار ئاپتاپپەرەز، 250 گېكتار ياكىۇ، 50 گېكتار قىزىلچا، 600 گېكتار كوكتات، 60 گېكتار قوغۇن ـ تاۋۇز يېتىشتۈرۈلمەكچى، بۇلاردىن تاشقىرى مال ۋاران ئۈچۈن 11135 گېكتار مەيدانىدا بىدە ئۆستۈرۈلىدۇ.

دارامەت ئۈزلۈكسىز قولغا كەلمەيدۇ، ئەلۋەتتە. بۇنى ياخشى بىلىدىغان ناھىيەمىزدىكى «ئەمگەك»، «يولچى»، «غالجات»، «شۇكقار»، «شىرىن»، «داردامتۇ» ئوخشاش ئىشلەپچىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرى بىلەن ئايرىم دېخان ئېگىلىكلىرى ئۆتكەن ژىلدىن باشلاپ ئامېرىكىنىڭ «فىلىپ ـ مورىس» كومپانىيەسى ۋە ئۇنىڭ ئالمۇتا تاماكا فابرىكىسى بىلەن تۈزگەن شەرتنامە بويىچە تاماكا ئۆستۈرۈشنى قولغا ئالغان ئىدى. ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمگىكى بوشقا كەتكىنى يوق. يەنى، ئۇلار ھەر گېكتار مەيدانىغا تېرىلگەن تاماكىغا ئەللىك مىڭ تەڭگىلىك چىقىم قىلغان ھالدا، ئىككى يۈز مىڭ تەڭگە ئەترايىدا پايدا ئېلىشقا ئېرىشكەن. ئەمگەكنىڭ ھالاۋىتىنى كورگەن ناھىيە مېھنەتكەشلىرى بۇ ژىل مەزكۇر زىرائەتنىڭ مەيدانىنى 200 گېكتاردىن ئاشۇرۇشنى كوزلەۋاتىدۇ. بۇ كوپلىگەن ئاھالىنىڭ ئىش بىلەن تەمىنلىنىشىگە ئىمكانىيەت تۇغدۇرماقتا.

تېرىلغۇ ئىشلىرىنىڭ ئاساسى كۈچى تېخنىكىغا باغلىق ئېكەنلىكى ھەممىگە مەلۇم. ئەينى كۈنلەردە ھەر بىر ئېگىلىك ئۆز كۈچىگە تايىنىپ رېمونتتىن چىقارغان 601 ھەر خىل ماركىلىق تراكتور، 103 سېيالكا، 127 سوقا بىلەن 95 تىرنا ئاگرېگاتلىرى تېرىم ئىشلىرىغا پائال قاتناشماقتا. بۇ ساھادا بولۇپمۇ «دوستلۇق»، «شىرىن»، «بىرلىك»، «يىلتىز»، «ئەمگەك»، «تاشتىقاراسۇ» ئوخشاش ئىشلەپچىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرى ياخشى كورسەتكۈچلىرى ـ تېزۋەسۈيەتلىك ئىشلىرى بىلەن كوزگە چۈشۈۋاتىدۇ.

«كۈندىن قالدىڭ، ژىلدىن قالدىڭ» دەيدىغان ئەينى پەيتتە دېخان، مېخانىزاتورلار ئالاھىدە جانپىدالىق بىلەن ئىشلەۋاتىدۇ.

تۇرسۇنجان نىزاموۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

رەسمىي خەۋەرلەر

27 ـ ئاپرېل كۈنى پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋ «قازاقىستاننىڭ مۇداپىيە ـــ سانائەت كارخانىلىرىنىڭ مەسىلىلىرى» كورگەزمىسىنى زىيارەت قىلدى. كورگەزمە ئالمۇتىدىكى جۇمھۇرىيەت قۇراللىق كۈچلىرى ھەربىي ئاكادېمىيەسىنىڭ تەۋەسىدە ئۆتكۈزۈلۈۋاتىدۇ.

***

جۇمھۇرىيىتىمىز پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازاربايېۋ 4 ـ خەلقارا ئۇسۇل فېستىۋالىنىڭ قاتناشچىلىرىغا ۋە مېھمانلىرىغا تەبرىك سوز بىلەن مۇراجەت قىلدى.

***

27 ـ ئاپرېل كۈنى ئالمۇتىدا مەملىكەت تىجارەتچىلىرىنىڭ 6 ـ فورۇمى دائىرىسىدە تىجارەتچىلىكنىڭ بارلىق تۈرلىرى ۋەكىللىرىنىڭ ئۇچرىشىشى بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭغا ھوكۈمەت ئەزالىرى، بىر قاتار ئىدارىلەرنىڭ رەھبەرلىرى، ۋىلايەت ھاكىملىرىنىڭ ئورۇنباسارلىرى، چەت ئەل دىپلوماتلىرى، چەت ئەل شىركەتلىرىنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشتى.

***

27 ـ ئاپرېل كۈنى قازاقىستان خەلق بىرلىكى پارتىيەسى قازاقىستان پرېزىدېنتى يېڭى ــمىكى ستراتېگىيەلىك تەتقىقاتلار ئىنستىتۇتى سىياسىي پەنلەر ئاكادېمىيەسى بىلەن بىرلىكتە «دولەت ۋە سىياسىي پارتىيەلەر، تارىخ ۋە ھازىرقى زامان» ئىلمىي ـ ئەمەلىي كونفېرېنسىيەسىنى ئوتكۈزدى.

***

ئىنۋېستىتسىيەلەر بويىچە دولەت كومىتېتىنىڭ ئىجرائىي دىرېكتورى ئا. سەيدېنوۋ رەھبەرلىكىدىكى قازاقىستان ۋەكىللەر ئومىكى «قازاقىستاننىڭ نېفت ۋە گاز رېسۇرسلىرى: ئۇلارنى ئەتىجدارلىق پايدىلىنىش ستراتېگىيەسى» خەلقارا كونفېرېنسىيەسىگە قاتنىشىش ئۈچۈن لوندونغا ژۈرۈپ كەتتى.

***

29 ـ ئاپرېل كۈنى قازاقىستان جۇمھۇرىيىتى پارلامېنتى مەجلىسىنىڭ نوۋەتتىكى باش قوشۇشى بولۇپ ئوتتى.

***

28 ـ ئاپرېل كۈنى پارلامېنت مەجلىسىنىڭ رەئىسى مارات ئوسپانوۋ ئا ق ش نىڭ مەملىكىتىمىزدىكى ئەلچىسى ئېلىزابېت جونۇسنى ئىلتىماسى بويىچە قوبۇل قىلدى.

***

جۇمھۇرىيەت تاشقى ئىشلار مىنىسترى قاسىم جومارت توقايېۋ روسسىيە ئەلچىسى ۋالېرىي نىكولايېنكونى قوبۇل قىلدى. سوھبەت ۋاقتىدا بىر قاتار مۇھىم مەسىلىلەر مۇھاكىمە قىلىندى.

***

قازاقىستان ھوكۈمىتى مەملىكەت پايتەختى ئاقمولا شەھىرىنىڭ يېڭى پايتەختى باش پىلانىنىڭ ئېسكىز ئىدېيەسىگە ئۈچۈق خەلقارا كونكۇرس ئېلان قىلدى.

***

باش مىنىسترنىڭ ئورۇنباسارى ژ. كەرىبجانوۋ يېزا ئېگىلىكىنىڭ بۈگۈنكى مۇئەممالىرى ھەققىدە ۋىلايەت ھاكىملىرىنىڭ ئورۇنباسارلىرى بىلەن كېڭەشمە ئوتكۈزدى.

***

جۇمھۇرىيەت تاشقى ئىشلار مىنىسترى ق. توقايېۋ كاتار دولىتىنىڭ تاشقى ئىشلار مىنىسترى شېيخ خامىد بىن جەسىم ئەل تانى بىلەن ئۇچراشتى.

***

ئاقمولىدا جۇمھۇرىيەت ۋىلايەتلىرىنىڭ مەدەنىيەت ۋە سەنئەت كۈنلىرى بولۇپ ئوتتى.

***

ئاقمولىدا 1999 ـ ژىلى ئوتكۈزۈلىدىغان ئاھالىنى روېخەتكە ئېلىش كومىسسىيەسىنىڭ نوۋەتتىكى مەجلىسى بولۇپ ئوتتى. ئۇنى جۇمھۇرىيىتىمىز پرېزىدېنتى مەمۇرىيىتىنىڭ رەھبىرى، كومىسسىيە رەئىسى ئا. ئېسىموۋ ئوتكۈزدى.

9 - ماي — غالىبىيەت كۈنى

يۇرتداشلارنىڭ ئۆلمەس جاسارىتى

— غالىبىيەت!.. دەھشەتلىك ئۇرۇشتا ئامان قالغان جەڭچىلەر 1945 - ژىلى مايدا يېرىم ئەسىردىن كېيىن ئۇلۇق غالىبىيەت كۈنىنىڭ ئەللىك ژىللىغىنى... ئەللىك ئۈچ ژىللىغىنى قارشى ئالىدىغانلىغىنى ئويلىغانمىدى؟ بىز ئەڭ ياۋۇز دۈشمەن ئۈستىدىن قازىنىلغان بۇ ئەجايىپ غالىبىيەت تەسىرىگە مەپتۇن بولۇپ، بۇ توغرىلىق ئانچە ئويلاپمۇ كەتمىگەن ئىدۇق. ئەپسۇسكى، شۇنداق ئىغىر، دەھشەتلىك ئۇرۇشتىن ئامان كەلگەنلەرنىڭ كۆپچىلىگى ھازىر ئارىمىزدا يوق، — دېدى ئالمۇتا شەھىرى ئەۋەزوۋ ناھىيەسى درۇژبا مەھەللىسى ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى كېڭىشىنىڭ ۋە ئاقساقاللار كېڭىشىنىڭ رەئىسى پىردۇس ساقىيېۋ بىز بىلەن بولغان سوھبەتتە. — بىر ئۇلۇق ئالىم «ھازىرقى ھاياتىمىز ئوتمۇشىمىزنىڭ نەتىجىسى ۋە ئۇ كېلەچەككە بولغان كورسەتمە» دېگەن ئىكەن. دېمەك، جەڭ مەيدانلىرىدا قۇرۇۋان بولغانلار توغرىلىق خاتىرە، ئۇلۇق غالىبىيەت توغرىلىق خاتىرە مۇقەددەستۇر. كېلەچەك ئەۋلات بۇنى بىلىشى، دايىم ئەستىن چىقارماسلىغى كېرەك. چۈنكى موشۇ غالىبىيەت سىۋىلىزاتسىيەنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدى، خەلىقلەرگە ئىستىقلالىيەت ۋە ئازاتلىق ئېلىپ كەلدى، ئۇلار ئالدىدا مۇستەقىل تەرەققىيات ئىشىگىنى ئاچتى. ئەڭ مۇھىمى — بۇ غالىبىيەت كوپلىگەن، مىللىونلىغان خەلىقلەرنى گىتلېرىزىم قۇللۇغىدىن ئازات قىلدى.

1941 - ژىلى ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى باشلانغاندا بىزنىڭ شۇ چاغلاردىكى كىچىكىنە يۇرتىمىزدىن (ئۇ ۋاقىتلاردىكى ستالىن كولخوزى ھازىرقى درۇژبا مەھەللىسىدىن تورت - بەش ھەسسە كىچىك ئىدى) 212 ئادەم مەيدانغا ئاتلانغان ئىدى. ئەينە شۇلارنىڭ يېرىمىدىن ئوشۇغى، 120 ئادەم قايتىپ كەلمىدى. ھوشەم قۇربانوۋ، ئۇزدەر ھاسانوۋ، ھېزماخۇن ئابدۇراخمانوۋ، قەمە ئايتاخۇنوۋ، ئاكا - ئۇكا زەينىدىن، قەمەردىن روزىيېۋلار، ئومەر ئەلايېۋ، سىراجىدىن ئەخمەتوۋ، قۇددۇس ساقىيېۋ، ئوسمان يۇسۇپوۋ، ئومەر چىمبۇلاتوۋ، ئابدىمىجىت زاكىروۋ ۋە كوپلىگەن شىرقۇران ژىگىتلەر شۇلار جۈملىسىدىندۇر.

بىزنىڭ يۇرتداشلىرىمىز ئۇرۇشنىڭ كوپلىگەن فرونتلىرىدا قەھرىمانلارچە جەڭ قىلدى. مەسىلەن، كىچىك لېيتېنانت مەر-ھەم كۆپۈر ئاباكوۋ ئۆزىنىڭ ھەربىي بۆرچىنى ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىدىن ئىلگىرى ئوتەپ كەلگەن ئىدى. ئۇ 1941 - ژىلى بىرىنچىلەر قاتارىدا مەيدانغا ئاتلانغان. ئۇ ئىككىنچى بېلورۇس فرونتىنىڭ 299 - مىنوميوت پولكىدا خىزمەت قىلىپ غالىبىيەتنى بېرلىندا قارشى ئالغان. قوماندانلىقنىڭ مۇھىم تاپشۇرۇقلىرىنى ئورۇنلىغانلىغى، شتاب بىلەن دۈشمەن كوماندىرى ئوتتۇرىسىدا ئۈزۈلۈپ قالغان ئالاقىنى ئەسلىگە كەلتۈرگەنلىگى ئۈچۈن «قىزىل يۇلتۇز» ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلانغان. بۇ ھازىر ئېيتىلىغاندا ئاسان. جەڭلەردە قانداق ئېغىر بولغان قان ئۇق، يېقىنلا جايلارغا چۈشۈۋاتقان سنارادلار، يەنە كىلىپ تۈپ تۈزلەڭدە ئۈزۈلگەن سىمنى ئۇلاپ بولالامدىكەن؟ لېكىن ئۇرۇش دەۋرىدە بۇيرۇق بىلەن ئۇنى ئورۇنلاش كېرەك، ۋەسسالام.

يەنە بىر ۋېتېران ئابدۇمىجىت روزىيېۋ ھازىر ھايات، بىيىل سەكسەن ياشقا كىردى. ئابدۇمىجىت ئاكا «ئۇرۇش خۇداسى» دەپ نام ئالغان ئارتىللېرىيە قىسىملىرىدا جەڭ قىلغان. ئارتىللېرىست ئا. روزىيېۋ ۋولوكولامسك، موسكۋا، تۇلا، ۋيازما، كالۇگا جەڭلىرىدە بولۇپ، ئۇرۇشنىڭ دەھشەتلىك سەھىپىلىرىنىڭ شاھىدى بولغان. 1944 - ژىلى پولشىنىڭ كراكوۋ شەھىرى ئۈچۈن بولغان بىر جەڭدە ئىغىر يارىدار بولدى. غالىبىيەت كۈنىنى گوسپىتالدا قارشى ئېلىپ، 1945 - ژىلى ئىيۇلدا ئۇلۇق ۋەتەنگە قايتىپ كەلدى. ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ بىرىنچى گرۇپپىدىكى ئىناۋالىدى بولغان ئابدۇمىجىت روزىيېۋقا غالىبىيەتنىڭ ئەللىك ژىللىغى مۇناسىۋىتى بىلەن ئالمۇتا شەھىرىنىڭ ھاكىمى باشقىلار قاتارىدا «ئاتۇرېيە» بېيىك ئاتۇرىنى تاپشۇردى.

يۇرتداشىمىز روزاخۇن قادىروۋ بېلورۇسسىيەنى، ئۇكرائىنىنى دۈشمەندىن تازىلاش جەڭلىرىگە، شۇنداقلا پولشىنىڭ كراكوۋ، ليۇبلىيان شەھەرلىرىنى ئازات قىلىش جەڭلىرد-ـكە ئىشتىراك قىلىپ، غالىبىيەتنى بېرلىندا قارشى ئالدى. قەھرىمان ئاتا ھازىر باللىرى ۋە ئەۋرىلىرى بىلەن ئۇۋۇللىشىپ ياشىماقتا.

يۇرتداشلىرىمىزنىڭ جەڭ مەيدانلىرىدىكى قەھرىمانلىقلىرى توغرىلىق داۋاملاشتۇرساق، ھېكايىمىز بۈگۈن تۈگىمەيدۇ. دەل ھازىر ئامان قالغانلارنىڭ كۆپچىلىگى ئىغىر ياراق ئالغان، كېيىنكى ژىللىرى ئۇلار تىنچ ئەمگەككە ئاتلاندى. 1945 - ژىلى دۈشمەن ئۈستىدىن غالىبىيەت قازىنىپ قايتىپ كەلگەن ئۇرۇش ۋېتېرانلىرىنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ستالىن كولخوزىدا ئىشلىدى.

1961 - ژىلىدىن «ئاقساي» سوۋخوزى بولۇپ قايتا تەشكىللەنگەن يۇرتىمىزنىڭ يۈكسىلىشىگە ئۇلار چوڭ ھەسسە قوشتى. مەسىلەن، ئۇلار ئارىسىدىن بىرىگادىر، فېرما باشلىقى، كولخوز رەئىسى بولۇپ ئىشلىگەنلەر بار. «ئاقساي» سوۋخوزىنىڭ باش ئاگرونومى، ئۇرۇش ۋېتېرانى ... «ئاقساي» سوۋخوزىنىڭ قادىروۋ ... بولدى.

— ئۇرۇش غالىبىيەت بىلەن ئاياقلىشىپ 53 ژىل بولدى، بۇ دەۋر ئىچىدە دۇنيادا ئالەمشۇمۇل ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. سوتـ

ـسىيالىستىك لاگېر بەربات بولدى، س س س ر پارچىلاندى، بىزنى ئىشەندۈرۈپ كەلگەن پارلاق كېلەچەك - كوممۇنىزم قۇرۇش ك پ س س نىڭ خام خىيالى بولۇپ قالدى، خالاس، - دېدى پىردۇس ئاكا. لېكىن ئۆزىمىزنىڭ ئۆزگەرگەنلىگىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلۇق غالىبىيەت توغرىلىق خاتىرە مۇقەددەستۇر. چۈنكى ئۇ مىللىونلىغان ئادەملەرنىڭ قان - تەرى بەدىلىگە كەلگەن غالىبىيەت. ھازىر بىز قانداق شارائىتتا ياشمايلى، بۇ ئۇرۇشتا قۇرۇۋان بولغانلارنىڭ خاتىرىسىگە، بىزنىڭ ھاياتىمىزنى، مەۋجۇت بولۇشىمىزنى ئوتقا ۋە مولدۇردەك يېغىپ تۇرغان ئوقىغا كىرىپ ساقلاپ قالغان، قان توكۈپ قولتۇق تاياقلاردا يۇرتلىرىغا قايتـ

ـقانلارنىڭ خاتىرىسىگە، ئۇمۇمەن، بۇ دەھشەتلىك ئۇرۇش مەيدانلىرىدا قۇرۇۋان بولغان مەردانىلارنىڭ ھەممىسىنىڭ خاتىرىسىگە ھورمەت بىلدۈرۈش - ئۇ ھازىرقى ئەۋلاتنىڭ ئۆز قەدىر-قىممىتىنى ھورمەتلىگەنلىگى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، ئەندى قەدىر- قىممەتسىز ئەتىكى كۈنگە ئىشەنچ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

ئاخىرقى ژىللىرى ھەر خىل ئىختىسادىي ئىسلاھاتلار ژۈرگۈزۈلۈپ، كوپ ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. نەتىجىدە ئايرىم ئاز ساندى-

ـكى شەخسلەر بېيىپ، كوپچىلىك ئاھالىنىڭ تۇرمۇش دەرىجىسى تۆۋەنلىمەكتە. مۇنداق شارائىتتا ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشىنىڭ ۋېتېرانلىرىمۇ مەملىكەتتە يۈز بېرىۋاتقان ئىختىسادىي بوھراننىڭ قۇرۇۋانلىرى بولماقتا. ئەلۋەتتە، دۆلەت ئىلگەرىكىدەك بولمىسىمۇ، لېكىن قىسمەن ئىمتىيازلارنى بىز ئۈچۈن ساقلاپ قالالىدى. بىز ۋېتېرانلار ئۈچۈن ھازىرقى شارائىتتا ئەڭ مۇھىمى مەنىۋى قوللاپ - قۇۋۋەتلەش بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. مانا يېقىندا ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى شەھەردىكى بارلىق مەھەللىلەردىكى ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى ۋېتېرانلىرى بىلەن غالىبىيەت ھارپىسىدا ئۇچرىشىش ئوتكەزدى. شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ۋېتېرانلارنى غالىبىيەت بايرىمى بىلەن سەمىمىي تەبرىكلىدى ۋە ياش ئەۋلات نامىدىن ئۇلارغا چوڭقۇر مىننەتدارلىغىنى ئىزھار قىلدى، باھالىق سوغىلارنى تەقدىم قىلدى. ۋېتېرانلار شەرىپىگە زىياپەت بېرىلدى، ئۇيـ

ۋېتېرانلار زىياپەتتىن كورۈنۈش.

ـغۇر تىياتىرىنىڭ ئارتىستلىرى كونسېرت بەردى. قىسقىسى، ھازىرقى ئىغىر ئىختىسادىي شارائىتتا بىز ۋېتېرانلارغا مۇنداق دىققەت بولۇنۇشى ھەممىنى چوڭقۇر ھاياجانلاندۇردى. بىزنى مەنىۋى ۋە ماددىي رەغبەتلەندۈرگەنلىگى ئۈچۈن شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىگە مىننەتدارمىز، - دېدى سوھبەتدىشىم.

يادىكار سابىتى.
ئالمۇتا شەھىرى.

قازاق — تۈرك لىتسېيلىرى

زامان شۇنى تەلەپ قىلىدۇ

قازاقستان جۇمھۇرىيىتى مۇستەقىللىككە ئېرىشكەندىن كېيىن دەسلەپكى ياردەم قولىنى سۇنغان قېرىنداش جۇمھۇرىيەت تۈركىيە بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ مائارىپ ساھاسىدا كورسىتىۋاتقان ياردىمىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. ئالمۇتىدا سۇلايمان دېمىرەل نامىدىكى قازاق - تۈرك ئىنستىتۇتى، شۇنداقلا قازاقستاننىڭ چوڭ - چوڭ شەھەرلىرىدە 28 قازاق - تۈرك لىتسېيلىرىنىڭ ئېچىلىشى بۇنىڭغا مىسال بولالىغۇسى. يېقىندا بىز ئەينە شۇنداق ئوقۇش دەرگاھلىرىنىڭ بىرى - ئالمۇتا شەھىرى ئاق-

ـلىم بېرىۋاتقان لىتسېيلارنىڭ ئاساسىي مەخسىتى، - دېدى يىلماز دېمىر، - بۇ يەردىكى بىلىم بېرىش ساھاسىنى ھازىرقى زامان تەلىۋىگە يەتكۈزۈش ئارقىلىق قازاقستان بىلەن تۈركىيە ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەتنى ياخشىلاپ، ئىككى ئەل ئارىسىدا مەدەنىـ

ـساي مىكرورايونىدىكى قازاق - تۈرك لىتسېيىنىڭ پائالىيەتلىرى بىلەن تونۇشتۇق. مەكتەپ مۇدىرى يىلماز دېمىر مەزكۈر بىلىم دەرگاھىنىڭ ئومۇمىي ئىشلىرى توغرىلىق سوزلەپ بەردى.

- قازاقستان جۇمھۇرىيىتىدە باللارغا بېـ

ـيەت كورۇۋگىنى سېلىشتىن ئىبارەت. بىز باللارنى ۋەتەننى ۋە ئۇنىڭ قانۇنىنى ھورمەتلەيدىغان، ئىنسان ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىدىغان، نەزەرىيە بىلەن ئەمەلىيەتنى بىرلەشتۈرەلەيدىغان، چەت تىلى بىلەن ئىختىسادىي ساھانى شۇنداقلا كومپيۇتېرنى مۇكەممەل ئۆزلەشتۈرىدىغان قىلىپ تەربىيىلەيمىز.

ھازىر بىز ئىلگىرى ژىراق كورۇنگەن مەملىكەتلەر يېقىنلىشىپ، دولەت چېگارىلىرىنىڭ ئەھمىيىتى قالمىغاندەك بىر دەۋىردە ياشاۋاتىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئەندىلىكتە ھەر بىر ئىش بىلەرمەن ئادەمگە چەت تىللىنى بىلىش ھاۋادەك كېرەك. لىتسېيلىرىمىزنىڭ ھەممىسىدە تورت تىلدا بىردەك (ئىنگلىزچە، رۇسچە، تۈركچە، قازاقچە) دەرىس ئوتكۈزۈلىدۇ. دەرىسنى ئوقۇش ۋە ئاڭلاش ئارقىلىق 45 پائىز ئۆزلەشتۈرۈشكە بولىدۇ، ئەگەر ئوقۇغۇچىغا شارائىت يارىتىلسا ياكى ھەقىقەت كۈندۈلۈك تۇرمۇش بىلەن بىرلەشتۈرۈلسە، دەرىسنى 90 پائىز ئۆزلەشتۈرۈشكە بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ باللارغا مەكتەپتە ۋە ياتاقخانىلاردا ئەڭ ژۇقۇرى دەرىجىدە شارائىت يارىتىلغان. بۇ يەردە ھەممە پەن بويىچە لابوراتورىيە ۋە باشقىمۇ مەشغۇلات ئورۇنلىرى بار. ئامېرىكا، ئەنگلىيە ۋە تۈركىيەدە بېسىلغان تەلىۋى جەھەتتىن دۇنياۋىي ستاندارتلارغا ئېگە ئوقۇش قۇراللىرىدىن پايدىلىنىمىز.

مەكتەپ مۇدىرى بىلەن مەكتەپنى ئارـ

ـلاپ، ھەممىنى ئۆز كوزىمىز بىلەن كورۇش جەريانىدا ئۇنىڭ سوزلىرىگە ئىشەنچە ھاسىل قىلدۇق. مەكتەپنىڭ ئىچى ۋە سىرتىغا مەرمەر تاشلىرى قاپلانغان. ياتاقخانىلىرىغا پۈتۈنلەي گىلەم، پاللازلار سېلىنغان. ھەربىر سىنىپ زامانىۋىي ئوقۇش تېخنىكىسى ئەسۋاپلىرى بىلەن جىھازلانغان.

- مەن سىزگە قازاقستاندىكى ئومۇمىي لىتسېيلار توغرىلىق قىسقىچە مەلۇمات بەردىم، - دەپ سوزىنى داۋاملاشتۇردى يىلماز دېمىر، - ئەندى بىزنىڭ مەكتەپتە بولسا 300 ئوغۇل بالا ئوقۇيدۇ. 1994 - ژىلى ئاچقانىمىز. بىيىل دەسلەپكى قېتىم باللىرىمىز مەكتەپنى تۈگىتىدۇ. بۇنىڭغىمۇ ناھايىتى چوڭ تەييارلىق قىلىۋاتىمىز. ئۇلار ھەر تۈرلۈك پەن بويىچە ئۇيۇشتۇرۇلغان خەلىق ئارالىق ۋە جۇمھۇرىيەتلىك ئولىمپىادىلاردا چېمپىيون ئاتالغان. باللارنىڭ تالانت بىلەن قابىلىيىتىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارنى ئولىمپىادا ئارقىلىق سىناپ كورىمىز. ئوتكەن ژىلى ئۇكرائىنىدا ئوتكۈزۈلگەن ئولىمپىادادا بىئولوگىيە پەنى بويىچە ئىككى ئالتۇن مېدال يېڭىۋېلىپ، قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ شەنىنى پۈتكۈل دۇنياغا تاراتتى. يېقىندا ۋىلايەتلىك ئولىمپىادادا بىزنىڭ لىتسېيىمىزنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى ھەر تۈرلۈك پەنلەر بويىچە 93 بىرىنچى ئورۇننى، 87 ئىككىنچى ئورۇننى ۋە 74 ئۈچىنچى ئورۇننى يېڭىۋالدى. بىزنىڭ مەكتەپتە 23 تۈركىيەلىك، 13 يەرلىك مۇئەللىملەر ئىشلەيدۇ. قازاقستان ھوكۈمىتى بىزگە يەر بەردى، قالغان قۇرۇلۇشنىڭ ھەممىسىنى تۈركىيەنىڭ «كاتىۋ» ۋە «فىزا» فىرمىلىرى ھوددىسىگە ئېلىپ، ئىشقا قوشقان. ھازىر بولسا بارلىق چىقىم ئۆزىمىزدىن يەنى تۈركىيە تەرەپتىن. قازاقستان پەقەت كوممۇناللىق خىزمەتنىڭلا ھوددىسـ

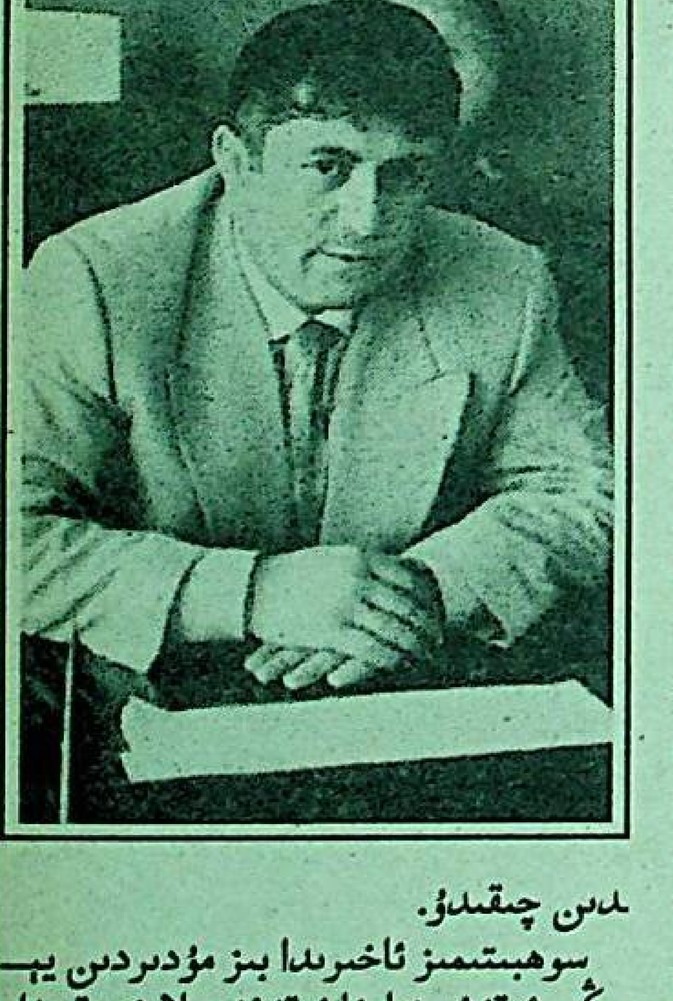

ـدىن چىقىدۇ.

سوھبىتىمىز ئاخىرىدا بىز مۇدىردىن يېڭى ئوقۇش ژىلىغا ئوقۇغۇچىلارنى قوبۇل قىلىش توغرىسىدا سورىدۇق.

- ئادەتتىكى لىتسېيلارغا 6 - سىنىپنى تۈگەتكەن باللار قوبۇل قىلىنىدۇ. ئىختىسات يەنى كوللېدژىغا بولسا 9 - سىنىپنى تۈگەتكەنلەر قوبۇل قىلىنىدۇ. 4x3 ئىككى سۇرەت بىلەن ھوججەتلەر 9 - مايغىچە ئوتكۈزۈلۈشى كېرەك. 10 - مايدا ئىمتىھان ئېلىنىدۇ. ئىمتىھان تېستىروۋانىيە بويىچە ئېلىنىدۇ. نەتىجىسى 18 - مايدا ئېلان قىلىنىدۇ.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ.

سۈرەتلەردە: 1 - كومپيۇتېر مۇئەللىمى مۇرات يۇلدۇز شاگىرتى، 9 - سىنىپ ئوقۇغۇچىسى دىلشات كازىيېۋ بىلەن مەشغۇلات ئوتكۈزىۋاتىدۇ. 2 - مەكتەپ مۇدىرى يىلماز دېمىر.

ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركەزلىرىدە

ئىشلار يەنىمۇ داۋاملىشىدۇ

پانفىلوۋ ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ نامى ناھىيە جامائەتچىلىكىگىلا ئەمەس، ۋىلايەت دائىرىسىدىمۇ كەڭ مەلۇم. ئۇنىڭ جەمىيەت ئاساستا تەشكىل قىلىنىپ، پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقىنىغا ئون يىلغا قەدەر ۋاقىت بولدى. مەركەز دەسلەپكى كۈنلەردىلا ئېنىقلىق ئورۇنلار تەستىقلىغان ئۇستاۋ تەلەپلىرىگە بىنائەن ھەر يىلى مەسلىھەتلىشىپ بېكىتكەن پىلان بويىچە ئىش ئېلىپ بېرىشنى ئەنئەنىگە ئايلاندۇرغان. ئۇلار نىزامنامە، ئىش پىلانى ئاساسىدا باي مەدەنىيىتىمىزنى تەرغىب قىلىش، رىۋاجلاندۇرۇش، نەمۇنىلىك ئۆرپ ئادەتلىرىمىزنى، رەسىم — قائىدىلىرىمىزنى تىكلەش، نامايەندىلىرىمىزنى خاتىرلەش، ئىسىملىرىنى ئەبەدىيلەشتۈرۈش، ياش ئەۋلادلارنى زامان تەلىپىگە لايىق تەربىيلەش، مىللەتلەر ئارا دوستلۇقنى مۇستەھكەملەش كەبى تالاي چارە — تەدبىرلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتىدۇ. بۇ جەھەتتىن مەركەز ئۆزىنىڭ ھەيئەت ئەزالىرىغا، مەھەللە باشلىقلىرىنىڭ كۆچى ۋە مەسلىھىتىگە تاياناتتى. موشۇنىداق بىر مەخسەتتى كۆزلىگەن ھەمكارلىق مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ نىشانىغا ئالغان چارە — تەدبىرلىرىنىڭ مۇۋاپپەقىيەتلىك ئورۇندىلىشىغا ئاساس بولماقتا.

ياركەنت شەھىرىنىڭ گۈزەل جايلىرىنىڭ بىرىدە ئۇلۇق مۇتەپەككۇر — شائىر بىلال نازىمنىڭ ھەيكىلىنىڭ قەد كۆتىرىشى، ئۇنىڭ نامىدا كۆپ تەۋەتلىك زامانىۋى ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ پەيدىلىنىشقا بېرىلىشى، چوڭ كوچىنىڭ ئۇنىڭ نامىدا ئاتىلىشى، كورنەكلىك شائىر — يازغۇچىلىرىمىز ئۆمەر مۇھەممەدىي، جامالدىن بوساقوۋ، كىچىكلەر ئىستىپانىنىڭ قەھرىمانى سۇلھى لۇتفۇللىن، تەرەققىيپەرۋەر باي ۋېلشاي بولداشېۋ ۋە باشقىلارنىڭ ئىسىملىرى كوچىلارغا بېرىلىپ، ئەبەدىيلەشتۈرۈلىشى، شەھەرنىڭ جەنۇبىي قىسمىدىكى كونا ۋەچوڭ زەرەتكالىقنىڭ تازىلىنىپ، كەڭەيتىلىپ تومۇر بېتون بىلەن قورشىلىشى كەبى ئىشلار سوزىمىزنىڭ يارقىن ئىسپاتىدۇر. كېيىنكى يىللىرى مۇھىم سەنەلەرگە، تونۇلغان يۇرتداشلار تەۋەللۇدى شەرىپىگە مەدەنىي تەدبىرلەرنى ئۇيۇشتۇرۇش، سپورتچى، سەنئەتچى ياشلىرىمىزنىڭ ھەر خىل دەرىجىدىكى مۇسابىقىلىرى، فېستىۋال — كورۇكلىرىنى ئۆتكۈزۈش ئەنئەنىگە ئايلانىدى.

مەسىلەن، مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن 1996 — يىلى ئاتاقلىق چېكىست ماھمۇت غوجامياروۋ جاسارىتىنىڭ 70 يىللىغى شەرىپىگە فۇتبول ۋە كاراتې بويىچە ياركەنت شەھىرىدە ۋىلايەتلىك مۇسابىقە ئۆتكۈزىلدى. ئەندى قازاق خەلقىنىڭ ئۇلۇق ئاقىنى جامبۇل جاباييېۋ تەۋەللۇدىنىڭ 150 يىللىقىغا بېغىشلىنىپ دولەتلەر ئارا ئۇيغۇر ياشلىرى ئېسترادا مۇزىكىسىنىڭ «ياركەنت — 96» فېستىۋالىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇلىشى سەنئىتىمىز تارىخىدامۇھىم بىر ۋاقىە بولغانلىقىنى ئاتاپ ئۆتكەن توغرا. مەزكۇر فېستىۋال — كورۇكتە سەنئەتچى ياشلىرىمىز ئارىسىدا يېڭى تالانتلارنىڭ يېتىشىپ چىقىۋاتقانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ خېلە ئۇرغۇن ئېكەنلىكى بايقالدى. ئەلۋەتتە، ئۇلارغا دائىم غەمخورلۇق، دەۋەت ۋە مەشىق كېرەك. فېستىۋال بولسا، بۇنىڭ ئەڭ مۇھىم ئامىلىدۇر.

پرېزىدېنتىمىز پەرمانىغا بىنائەن ئۆتكەن يىلى «ئۇمۇمىي رازىمەنلىك ۋە سىياسىي تەقىپلەشلەر قۇرۋانلىرىنى خاتىرلەش» يىلى دەپ ئېلان قىلىنغانلىقى ھەممىگە مەلۇم. ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىش ئېلىپ بېرىشتىمۇ مەدەنىيەت مەركىزى چەتتە قالغىنى يوق. جۈملىدىن، قازاق خەلقىنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى مۇختەر ئەۋېزوۋ بىلەن ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەنتى ئابدۇللا روزباقىيېۋلار تەۋەللۇدلىرىنىڭ 100 يىللىقى ھورمىتىگە ناھىيەدىكى ئۇيغۇر ياش غۇنچىلىرى (5—13 ياش) ئارىسىدا بىرىنچى قېتىم فېستىۋال، ئاندىن كېيىن ئۇيغۇر ئېسترادا ئانسامبىللىرىنىڭ جۇمھۇرىيەتلىك فېستىۋالى ئۆتكۈزۈلدى. جاي — جايلاردا تەقىپلەش قۇرۋانلىرى ئائىلىلىرى ئەزالىرى بىلەن تەسىرلىك ئۇچرىشىشلار ئۇيۇشتۇرۇلدى. شۇ نەرسىنى ئالاھىدە تەكىتلەپ ئۆتۈش كېرەككى، مۇنداق مەدەنىي چارىلار ئۆتكۈزىلگەن كلۇبلار بىلەن مەدەنىيەت ئۆيلىرى ئادەملەرگە، ياشلارغا لىق تولدى. دېمەك، شارائىت ئېغىر بولسىمۇ ئادەملەر ھەر قاچان روھىي ئوزۇققا ئىنتىزار ئېكەن. شۇنداقلا مۇنداق چارىلەرنىڭ ياشلار ئارىسىدىكى تەلىم-تەربىيەنى ياخشىلاشقا خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىۋېلىش تەس ئەمەس.

ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى مۇنداق نەمۇنىلىك ئىشلىرىنى بۇ يىلمۇ كەڭ قانات يايدۇرىۋاتىدۇ. چۈنكى پرېزىدېنتىمىزنىڭ قازاقستان خەلقىگە يوللىغان مەكتۇبىدە ئالغا سۈرۈلگەن ساغلام تۇرمۇش تەرزىنى مۇستەھكەملەش ۋەزىپىسىگە ۋە بۇ يىلنى «خەلقلەر بىرلىكى ۋە مىللىي تارىخ يىلى» دەپ ئېلان قىلغان پەرمانىغا دائىر ئەمەلگە ئاشۇرىلىدىغان ئىشلار ئاز ئەمەس. موشۇلارغا مۇناسىۋەتلىك يىل بېشىدا ئىش پىلانىنى تۈزۈپ، ھەيئەت ئەزالىرى ۋىغىنىدا بېكىتكەن ئېدى. ئۇلاردا كەڭ كولەملىك چارە — تەدبىرلەرنى ئۆتكۈزۈش كوزدە تۇتۇلغان. مارت ئېيىنىڭ بېشىدا ياركەنت پېدكولليېدژىدا ئۆتكۈزۈلگەن خەلق ئۇسسۇللىرىنىڭ فېستىۋالى ئەشۇ چارە — تەدبىرلەرنىڭ دەسلەپكىسى بولدى. «دوستلۇق، قېرىنداشلىق، بىرلىك» شارى ئاستىدا ئۇيۇشتۇرۇلغان فېستىۋالنىڭ ئاساسىي مەخسىتى ناھىيە مەكتەپلىرىدىكى ياش تالانتلارنى كەڭ جامائەتچىلىككە تونۇشتۇرۇپ، ماھارەتلىرىنىڭ ئوسۇشىگە ھەر تەرەپلىمە يارەم كورسىتىشكە قارىتىلغان. ئۇنىڭغا بەش ياشتىن ئون يەتتە ياشقىچە بولغان ئىستىداتلىق ئوقۇغۇچىلار ئىشتىراك قىلدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ئۇرغۇنلىغان ياشلار يۇلتۇز كەبى چاقناپ، فېستىۋال ساھىپلىرى ئاتالدى. شۇنداقلا نەۋرۇز بايرىمىمۇ تەشكىللىك ۋە ئوستۇن كەيپىياتتا ئوتتى. ئۇنىڭغا مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن شەھەردىكى مەھەللەرتۇرغۇنلىرى ئاكتىۋ ئىشتىراك قىلدى.

بۇ يىل تونۇلغان يازغۇچى جامالدىن بوساقوۋنىڭ 80، ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۇلبۇلى خېلىل ھەمرايېۋنىڭ 70، سەنئىتىمىزنىڭ يۇلتۇزى، خەلق ھاپىزى ئەخمەت شەمىيېۋنىڭ 90 ياشلىق تويلىرى نىشانلىنىدۇ. ئۇچلىسى ياركەنتنىڭ پەرزەنتلىرى، پۇتكۈل خەلقىمىزنىڭ پەخرى. ئۇلارنىڭ تويلىرىنى ئوز يۇرتىدا كەڭ مىقياستا ئوتكۇزۇش مەخسەت قىلىنىۋاتىدۇ. مۇھىم سەنەلەرنى ئوز دەرىجىسىدە ئوتكۇزۇش ئۇچۇن ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيتى تەرىپىدىن ھەر تەرەپلىمە تەييارلىق ئىشلىرى ژۇرگۇزىلىۋاتىدۇ. مەكتەپلەردە، ئەمگەك كوللېكتىۋلىرىدا نامايەندىلىرىمىزنىڭ يۇبىلېيلىرىغا باغلىق ئۇچرىشىشلار، مۇشائىرەلەر، كەچلەر ئۇيۇشتۇرۇلماقتا. ياركەنتلىكلەر يۇرتداش ئەدىپلەرنىڭ ھايات يوللىرى، ئىجادىي پائالىيەتلىرى بىلەن ئېنىقمۇ چوڭقۇراق تونۇشۇش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولىۋاتىدۇ.

ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى كوزدە تۇتقان باشقىمۇ چارە — تەدبىرلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش يونىلىشىدە قىزغىن ئىش ئېلىپ بېرىۋاتماقتا.

ئابدۇكېرىم تۇدىياروۋ.
ئالمۇتا ۋىلايىتى.

ئۆلگىلىك ئائىلە

ئاتا — ئانىنىڭ بەختى

— بۈگۈنكى ئىختىسادىي قىيىنچىلىق دەۋرىدە خېلىلا كوزگە كورۈنگەن بەزىبىر ئاتا — ئانىلار ئىككى — ئۈچ بالىسىنى ئائىلە ياكى مەكتەپ تەربىيىسىگە كوندۇرەلمەستىن زارلانماقتا. ئاتا — ئانىنىڭ شۇنچە قىلغىنىغا قارىماستىن، ئىچىملىك — چېكىملىك، ئوغرىلىق ۋە پاھىشۋازلىقلارغا بېرىلىپ، جىنائىي قىلمىشلىرى ئارقىلىق ئائىلىنىڭ ئىختىسادىي كىرىمىغا تەسىر يەتكۈزۈۋاتقان ياشلارنىڭ سانى كوپەيمەكتە. ئامما، ئۇلارنىڭ ئەكسىچە ئوز پەرزەنتلىرىنى ساغلام ئوستۇرۇپ، ئوقۇتۇپ، جەمىيەتكە لايىق كادىرلارنى يېتىشتۇرۇۋاتقان ئائىلىلەرمۇ ئاز ئەمەس. ئەينە شۇلارنىڭ بىرى ئالامىدىن ناھىيەسى لىبىدىنوۋكا يېزىسىدا تۇرۇشلۇق غوپۇرجان روزىيېۋتۇر.

غوپۇرجان ئەسلىدە ئىبراھىماخۇن ياغاشچى دېگەن كىشىنىڭ ئوغلى. ئۇ ئاتا كەسپىنى داۋاملاشتۇرۇپ، 1965 — يىلى فرۇنزې (ھازىرقى بىشكېك) شەھىرىدىكى 3 — قۇرۇلۇش — مونتاژ باشقارمىسىغا ياغاشچى بولۇپ ئىشقا كىرىدۇ. ئۇ شەھەردىكى قەد كوتۇرۇۋاتقان نۇرغۇنلىغان تۇرۇشلۇق ئويلەرنىڭ ئىشىك — دېرىزىلىرىنى ياساپ، تا موشۇ كۈنگىچە ئىشتىن قول ئۈزمەي كەلمەكتە.

— مەن غۇلجىدا دارىلتامدا ئوقۇپ ژۈرگەن ۋاقىتلىرىمدا، — دەيدۇ غوپۇرجان ئوتكەن كۈنلەرنى ئەسلەپ، — ئۇستازىمىنىڭ «دۇنيا قوغلاپ ژۈرۈپلا، ئۇنتۇماڭلار ئاللانى، توغرا يولغا باشلاڭلار، ئوسۇۋاتقان باللارنى» دېگەن ئىككى مىسرا شېئىرى تېخىچىلا ئېسىمدىن كەتمەيدۇ. شۇ نەرسە تۇيەيلىمكىنتاڭ، ئوزەم ئوقۇشقا ناھايىتى قىزىقاتتىم. بىراق، ماڭا ئوقۇشقا مۇمكىنچىلىك بولمىدى... شۇنىڭ ئۇچۇنمۇ باللىرىمنى ئالىي بىلىملىك قىلىشقا، ئۇلارنىڭ ئوقۇپ بىلىم ئېلىشىغا بارلىق كۈچۈمنى سەرىپ قىلدىم.

ھەقىقەتەنمۇ، غوپۇرجان رەپىقىسى جەننەتبۈۋى بىلەن سەككىز بالا تېپىپ، قاتارغا قوشۇپ، ھەممىسىنى ئوقۇتتى. مەسىلەن، چوڭ ئوغلى شاۋكەت — ئۇچقۇچ. ئۇ كىيېۋ شەھىرىدىكى ئاۋىئاتسىيە ئۇنىۋېرسىتېتىنى تاماملاپ، ھازىر بىشكېك شەھىرىدە «قىرغىزستان ھاۋا يولى» دا ئىشلەۋاتىدۇ. ئىككىنچى قىزى زەيتۈنەم پولىتېخنىكا تېخنىكۇمىنى پۇتتۇرۇپ، قىرغىزستاننىڭ لايىھىلەش ئىنستىتۇتىدا ئىلمىي خادىم. ئۇچىنچى قىزى زوھرەم چەت تىللار ئىنستىتۇتىنى تۇگىتىپ، ھازىر قىرغىزستاندىكى كانادا مۇتەخەسسىسلىرى بىلەن بىرلىكتە ئالتۇن ئىشلەپ چىقىرىش كومبىناتىدا ئىنگلىس تىلى بويىچە تەرجىمان. ئامىنەم بولسا تۈركىيەنىڭ ئانقارا شەھىرىدە يېڭىلىك سانائەت ئىنستىتۇتىنى تاماملاپ، ھازىر تۈركىيەنىڭ بىر فىرمىسىدا تەرجىمان بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. قىزلىرى ئايىشەم ۋە پەرىدەملەر بولسا سودا تېخنىكۇمىنى پۇتتۇرۇپ، ھازىر تىجارەت بىلەن شۇغۇللانماقتا. ماھىنۇر بۇخگالتېر ۋە كەنجى ئوغلى رۇسلان سەككىزىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتىدۇ.

— بۇ باللارنى چوڭ قىلىپ، قاتارغا قوشقىچە نۇرغۇن جاپالارنى تارتتىم، — دەيدۇ غوپۇرجان روزىيېۋ. مانا ھازىر مېنىڭدەك بەختلىك ئادەم يوق. باللىرىم ئىشسىز ئەمەس. ئۇلار جەمىيەتتە ئوز ئورنىنى تېپىپ، قىرغىزستاننىڭ گۈللىنىشىگە ئوزلىرىنىڭ بىر كىشىلىك ھەسسىلىرىنى قوشۇپ كېلىۋاتىدۇ. مەن ئۇلاردىن خاتىرجەم. ھازىر توققۇز نەۋرەم بار. شەنبە — يەكشەنبە كۈنلىرى ئۆيىمىز بايرام تۈسىگە كىرىپ كېتىدۇ. ئاتا — ئانا ئۇچۇن ئۇنىڭدىن ئارتۇق بەخت بولمىسا كېرەك؟

غوپۇرجاننىڭ يۇرت ئارىسىدىمۇ ئابرويى چوڭ. ئۇنى چوڭ — كىچىك ھەممىسى ھورمەت قىلىدۇ.

تۇرسۇن ھاجىم قۇربانى.
بىشكېك شەھىرى.

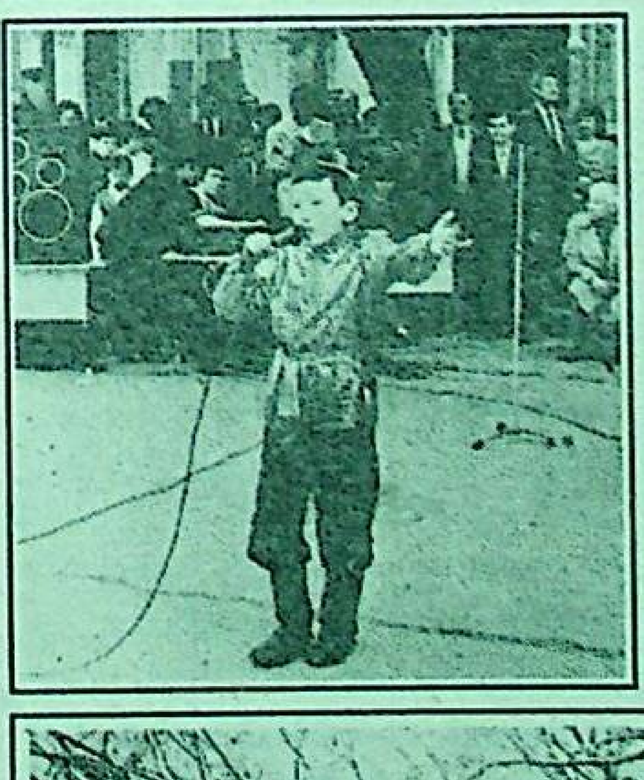

ئۆتكەن شەنبە كۈنى سۇلتانقورغان مەھەللىسىدىكى 101 — ئۇيغۇر ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ ھويلىسىدا تۈركسىب ناھىيەسىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى كەڭ كولەمدە نەۋرۇز بايرىمىنى تەنتەنىلىك تۈردە نىشانلاپ ئوتتى.

سۈرەتلەردە: تەنتەنىدىن كورۈنۈشلەر.
پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەتلەر.

كلاسسىك ئەدەبىياتىمىز نەمۇنىلىرى

«ئىدىقۇت ئۇيغۇر ئەدەبىياتى»

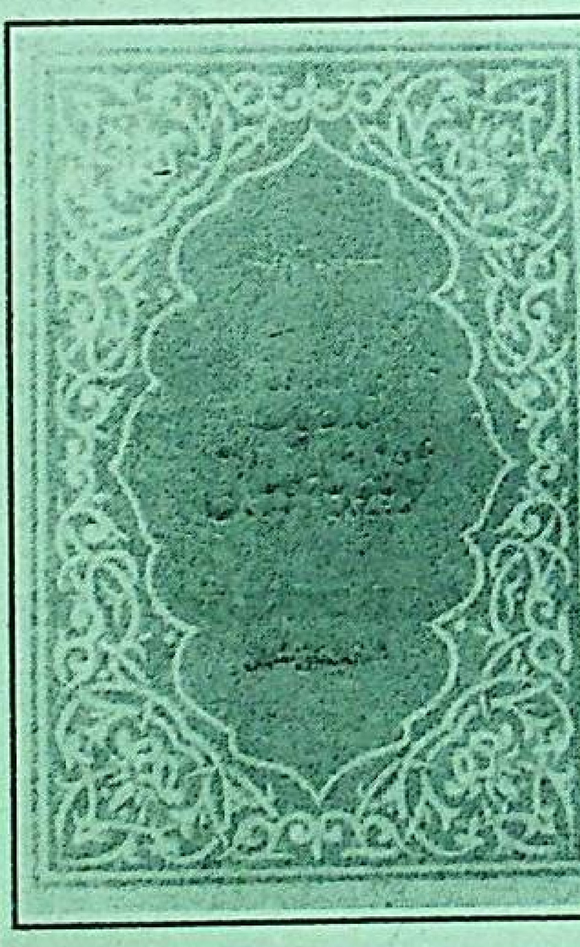

1980 — يىللاردىن كېيىن ئۈرۈمچىدىكى «شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى» ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى تارىخى ۋە بۈگۈنكى يېڭى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا دائىر نۇرغۇنلىغان كىتاپلارنى نەشر قىلدى ۋە قىلماقتا. يېقىندا «ئىدىقۇت ئۇيغۇر ئەدەبىياتى» ناملىق يېڭى كىتاپ خەلق ئاممىسى بىلەن يۈز كورۇشتى. ئۇنى «شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاۋتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقات جەمىيتى» نەشرگە تەييارلىغان.

بۇ يېڭى ئەسەردە ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىغادائىر كىتاپلار تەھرىرى ھەيئىتى ئەزالىرىنىڭ ئىسىملىكى بېرىلگەن بولۇپ، مۇندەرىجىسىدە «كىرىش سوز»، «ئاۋتوردىن»، «مۇقەددىمە» دېگەن ماۋزۇلار ئورۇن ئالغان. ئۇندىن باشقا مۇندەرىجىسىدە يەنە «ئىدىقۇت ئۇيغۇر خانلىقىدا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى»، «ئىدىقۇت دائىرىسىدىكى پانامىلار»، «ئىدىقۇت ئۇيغۇر خانلىقى دەۋرىدە يازما ئەدەبىيات»، «داستانلار»، «ئىدىقۇتتا نەسرىي ئەدەبىيات»، «ھېكايىلەر»، «تەزكىرە»، «ئىدىقۇت خانلىقىدا دراماتۇركىيە» ئوخشاش 8 باپ ۋە ئاخىرىدا خۇلاسە ھەم بېرىلگەن. ھەر بىر باپ ئوز ئالدىغا كىچىك — كىچىك بىر قانچە ماۋزۇلارغا بولۇنگەن.

«ئىدىقۇت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ» مۇئەللىپى ئىسمائىل تومۇرىي مۇنداق چوڭ، مۇكەممەل ۋە ئىلمىي ئەسەرنى يېزىپ مەيدانغاچىقىرىشتا ناھايىتى كوپ ئىزدەنگەنلىكى بايقىلىپ تۇرىدۇ. «ئىدىقۇت ئۇيغۇرئەدەبىياتى» مەزمۇن ۋە شەكىل جەھەتتىن كوپ خىل بولۇشى بىلەن ئەڭ قېدىملىكى، كولەمىنىڭ كەڭلىكى، مەزمۇنىنىڭ موللىقى، ژۇقۇرى بەدىي خۇسۇسىيەتكە ئېگە ئېكەنلىكى، تارىخىي قىممەت ياراتقانلىقى بىلەن باشقا نۇرغۇن ئەسەرلەردىن پەرىقلىنىدۇ.

كىتاپنىڭ مۇئەللىپى ئىسمائىل تومۇرىي كىتاپنى نەشرگە تەييارلاشتا ئوز ئالدىغا ئىجادىي يول تۇتقانلىغىنى ئىزھار قىلىش بىلەن بىللە ئىسرائىل ئايۇپ، ئابدۇقەييۇم خوجا، تۇرسۇن ئايۇپ، قاھار بارات ئوخشاش يولداشلارنىڭ تەتقىقاتلىرىدىنمۇ پايدىلانغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ. كىتاپ چوڭ ھەجىملىك 500 بەتتىن ئىبارەت. كىتاپنىڭ مۇقاۋىسى ۋە تىتۇل بەتلىرى رەڭلىك ئۇيغۇر نەقىشلىرى بىلەن بېزەلگەن بولۇپ، 16 باسما تاۋاقلىق، 1100 تىراژ بىلەن بېسىلغان. كىتاپنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى مەتىمىن شىپە، مۇقاۋىسىنى لايىھىلىگۈچى تۇردى قادىر نازىرى.

«ئىدىقۇت ئۇيغۇر ئەدەبىياتى» ئوتتۇرا ئەسىر ئۇيغۇر مەدەنىيىتى دەۋرىدە پارلاق يول تۇتقانلىغى بىلەن دۇنيا ئەدەبىيات تارىخىدا مۇھىم مەنبە بولۇپ قالىدۇ.

تۇرسۇن قاھارىي.

ساۋۇت ئاخۇنۇم ۋە قورامدىكى «ئاتۇ» پاجەسى

20 - ئەسىر ئۇيغۇر خەلقىگە ناھايىتى ئۇرغۇن ئېغىر قىسمەتلەرنى، قانلىق داغلارنى قالدۇرغان دەۋىر بولدى. 1918- ژىلى يەتتىسۇ ئۇيغۇرلىرىنىڭ ئۇقا تۇتۇلۇشى مىللىي تارىخىمىزدىكى چوڭ پاجەلەرنىڭ بىرى بولۇپ ھېساپلىنىدۇ. بۇ دەھشەتلىك قىرغىنچىلىقنى خەلقىمىز «ئاتۇ» پاجەسى دەپ ئاتىدى. «ئاتۇ» قورام يېزىسىدا تېخىمۇ دەھشەتلىك تۈس ئالدى. ئوكتەبىر ئۆزگىرىشىدىن ئۆمۈت كۈتكەن قوراملىقلار يېڭى دەۋىر ۋەكىللىرىنى قىزغىنلىق بىلەن قارشى ئېلىش ئۈچۈن لاۋارغا يۈزلىگەن چاپارمەنلەرنى ئەۋەتىپ، ئەسكەرلەرنى كۈتۈۋېلىشقا چىققان ئىدى. لېكىن قىزىل كوماندىر مۇرايېۋنىڭ جاللاتلىرى تېچ، مومۇن خەلقنى كارۋان سارايى قوراسىغا سولاۋېلىپ پۇلېميوت بىلەن قىرىپ تاشلىدى. بۇ ياۋۇز جاللاتلار بۇنىڭ بىلەن قانائەتلەنمەي، قورام يېزىسىغا باستۇرۇپ كىرىپ، ئۆي - ئۆيدىن تىنتىش قىلىپ، 16 ياشتىن ژۇقۇرى ئەرلەرنى قەتل قىلدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەرىپەتپەرۋەر ئالىمى، مۇدەررىس ساۋۇت ئاخۇنۇم ۋە ئۇنىڭ تالىپلىرى بار ئىدى...

1998- ژىلنى دولەت رەھبىرى نۇرسۇلتان نازاربايېۋ «خەلىق بىرلىكى ۋە مىللىي تارىخ ژىلى» دەپ ئېلان قىلدى. بۇ مىللىي تارىخىمىزدىكى بەزى مەلۇم ئەمەس سەھىپىلەرنى ئېنىقلاشقا، بىگۇنا قۇربان بولغانلارنى ئەسلەشكە ياخشى ئىمكانىيەت بەردى. ئەينە شۇنىڭ ئۈچۈن قورام يېزا ئاقساقاللار، ئورۇش ۋە ئەمگەك ۋېتېرانلىرى كېڭەشىنىڭ رەئىسى جوماتاي ئارىنوۋ خەلقىمىزنىڭ مۇنەۋۋەر پەرزەندى ساۋۇت ئاخۇنۇمنىڭ تۇغۇلغىنىغا 130 ژىل، «ئاتۇ» پاجەسىگە 80 ژىل تولۇشنى خاتىرىلەش تەشەببۇسىنى كوتىرىپ يۇرتقا مۇراجەت قىلغان ئىدى. يۇرت ئەھلى بۇ ساۋاپلىق تەشەببۇسنى قىزغىن قوللاپ-قۇۋۋەتلىدى. 17 كىشىلىك تەييارلىق كورۇش تويى ۋە «ئاخۇنۇم» فوندى قۇرۇلدى. تەييارلىق تويىغا ژىگىت بېشى كامىل كەرىموۋ رەھبەر، ئەندى فوندقا توختاخۇن ھوسمانوۋ جاۋابكەر بولۇپ تايىنلاندى. شۇنىڭدىن باشلاپ يۇرتىمىزدا «ئاتۇ» پاجەسى، ساۋۇت ئاخۇنۇم ۋە ئۇنىڭ ئىزگۈ پائالىيىتى ھەققىدە تەشۋىقات، چۈشەندۈرۈش ئىشلىرى ژۈرگۈزۈلۈپ، فوندقا مەبلەغ توپلاندى. يېقىندا تەييارلىق تويى باش قوشۇپ ئاپرېل- ماي ئايلىرىدا قىلىنىدىغان ئىشلارنىڭ پىلانىنى تۈزۈپ چىقتى ۋە بۇ ھەقتە قورام يېزا ھاكىمى قۇۋات بايغوجايېۋ بىلەن پىكىرلەشتى. ھاكىم بۇ چارە - تەدبىرلەرنىڭ قورامدىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ ئىناقلىقىنىڭ رەمزى بولىدىغانلىقىنى تەكىتلىدى.

تەييارلىق توپ تۈزگەن پىلاندا: ناھىيە ھاكىمىنىڭ ئاپرېلنى «تازىلىق ۋە كوكەرتىش» ئېيىغا ئايلاندۇرۇش چاقىرىغىغا ئاۋاز قوشۇپ، ھەر بىر ئائىلە ئون ئۈپتىن كوچەت تىكىش، ئۇنىڭ ئۈچىنى شۇ سەنەگە بېغىشلاشنى بېكىتتى. ئاپرېلدا قورام ئوتتۇرا مەكتۇپىدە ياشلارغا ئۆز تارىخىنى تونۇشتۇرۇش ئۈچۈن تەربىيە سىنىپ سائەتلىرى ئوتكۈزۈلدى. ماي ئېيىنىڭ ئۈچىنچى ئون كۈنلىكىدە «ساۋۇت ئاخۇنۇم ۋە قورامدىكى «ئاتۇ» پاجەسى» دېگەن ئىلمىي - ئەمەلىي ئەنجۇمان، شۇنداقلا بۇ سەنەلەرگە بېغىشلانغان شېئىرلار ئاساسىدا «مەرسىيە - مۇشائىرە» ئوتكۈزۈلىدۇ. ئەنجۇمانغا ساۋۇت ئاخۇنۇمنىڭ ئۇرۇق - ئۇتقانلىرى تەكلىپ قىلىنىپ، ئۇلار بىلەن يۇرت ئەھلى ئۇچرىشىش ئوتكۈزىدۇ. «ئاتۇ» پاجەسىنىڭ 80 ژىللىغىنى ۋە ساۋۇت ئاخۇنۇمنىڭ تۇغۇلغىنىغا 130 ژىل تولۇشىنى خاتىرىلەش تەدبىرلىرى 30- ماي كۈنى ئوتكۈزۈلىدۇ. بۇ كۈنى يېزا رەسسامى دىناس قۇربانوۋنىڭ سۈرەتلەر كورگەزمىسى ئېچىلىدۇ. ئۇنىڭ سۈرەتلىرى «ئاتۇ» پاجەسىگە بېغىشلانغان. ئەتىگەن سائەت 10 دا مىتىنگ ئوتكۈزۈلۈپ، ساۋۇت ئاخۇنۇم بىلەن «ئاتۇ پاجەسى» خاتىرىلىنىدۇ. شېھىتلار ئاللىبەسىگە خاتىرە تاش ئورنىتىلىدۇ، بىگۇنا ئولگەنلەر قەبرىلىرىگە گۈللەر قويۇلىدۇ. ئەندى سائەت 12 دە شېھىتلارغا ئاتاپ نەزىر ئوتكۈزۈلىدۇ.

بۇ ئەمەلىي چارىلەرنى تېخىمۇ ياخشى، مەزمۇنلۇق ئوتكۈزۈش ئۈچۈن ئالىملىرىمىز، شائىر- يازغۇچىلىرىمىز مەزكۇر سەنەگە بېغىشلانغان ئەسەرلىرى بىلەن تەمىنلىسە تېخىمۇ ياخشى بولاتتى. تەييارلىق تويى ئەينە شۇنداق ماتېرىياللار ئاساسىدا بىر كىتاپچە نەشىر قىلدۇرۇشنى نىيەت قىلماقتا.

كامىل كەرىموۋ،
قورام يېزىسى جامائىتىنىڭ ژىگىت بېشى.
ئەكرەم سادىرىي،
شائىر.

تۈركستان چىرىغىنى كوتەرگەنلەر

ئون يەتتىنچى ژىلقى ئوكتەبىر ئوزگىرىشى يۈز بەرگەندىن كېيىن، ئىلگىرى پادىشاھ ھاكىمىيىتى زۇلۇمى ئاستىدىكى خەلقلەر، شۇ جۈملىدىن مەركىزىي ئاسىيادىكى خەلقلەر ئۆز كېلەچىكىگە زور ئۈمۈت باغلىغان ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارزۇ- ئارمانلىرىنىڭ بىرى مۇستەقىللىككە ئېگە بولۇشى، شۇ مۇستەقىللىق تۈپەيلى - ئۆز زامانىدا دۇنيانىڭ ئەڭ قېدىمىي مەدەنىيەت مەركىزى بولۇپ ھېساپلانغان تۈركستاننى تىكلەش، ھەممە تۈركىي تىللىق خەلقلەرنىڭ بىرلىگىنى قولغا كەلتۈرۈش ئىدى. ئامما بولشېۋىكلار باشقۇرغان تۈزۈم ئىستىقلالىيەت، تۈركىي خەلقلەر بىرلىكى ھەققىدە مەسىلە كوتەرگەنلەرنى مىللەتچىلىكتە ئەيىپلەپ، ئۇلارغا پانتۈركىچىلار، پانئىسلامچىلار قالپىقىنى كىيگۈزدى ھەم ئۇلارغا قارشى تەقىپلەش، جەھاننى يوقىتىش ھەرىكەتلىرى ژۈرگۈزۈلدى. نەتىجىدە كوپلىگەن ئادەملەر خارىجىي ئەللەردىن پانا ئىزدەشكە مەجبۇر بولدى.

كېيىنكىش ئىتتىپاقىدا يۈز بەرگەن مۇدھىش ۋاقىئەلەر كېيىن شەرقىي تۈركستاندىمۇ تەكرارلاندى. كوممۇناكچىلار ئورنىغا كەلگەن كوممۇنىست خىتايلار يەرلىك خەلقلەرگە، بىرىنچى نۆۋەتتە ئانا زىمىنىنىڭ ئىگىسى بولغان ئۇيغۇرلارغا قارشى ھەر خىل ھىلە نەيرەڭ سىياسەتلىرىنى ژۈرگۈزۈپ، تەقىپلەش ئوۋج ئالدۇرۇلدى. بۇ دىياردىمۇ ۋەتەنپەرۋەرلەرنى ئۆز ئېلىنى تاشلاپ، چەت ئەللەرگە چىقىپ كېتىشكە مەجبۇر بولىدۇ.

سابىق س س س ردا، شۇنداقلا خ خ ج دا مۇھاجىرلار ھەققىدە ھەر خىل توھمەت، ئويدۇرمىلار تارالسا، چەت ئەللەردە ياشاۋاتقان ۋەتەنداشلار ئۆز ئېلىگە مۇھەببەت باغلىغان ھالدا دايىم تۈركستان مەسىلىسىنى كوتىرىپ، ئۇنىڭ ئىككى ئىمپېرىيەنىڭ ئېزىشى ئاستىدا ئېكەنلىكىنى، «مۇختارىيەت» ئالغان جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ ھوقۇقسىز ئېكەنلىكىنى پاش قىلىپ تۇردى. مۇھاجىرلار تۈركستان ۋە تۈركستانلىقلار ھەققىدە دۇنياغا ھەقىقەتنى يەتكۈزىدىغان، ئۇلارنىڭ باي تارىخىنى ئايدىڭلاشتۇرىدىغان كوپلىگەن كىتاپلارنى نەشىر قىلدۇردى. مەزكۇر كىتاپلار ئەندىلا بىزگە مەلۇم بولۇۋاتىدۇ. كىتاپلار مۇئەللىپلىرىنى تىلغا ئالغاندا، بىز ئالدى بىلەن ئەخمەت زەكىي ۋەلىدىي توغان ۋە ئابدۇقادىر ئىنانىنى، مۇستافا چوقاي ۋە ئىبراھىم يارقىننى، شۇنداقلا ئۇنلىغان يارقىن سىمالارنى كوز ئالدىمىزغا كەلتۈرىمىز. شۇلار بىلەن بىللە ھۇر تۈركستان بايرىغىنى كوتىرىپ، شەرقىي تۈركستاننىڭ ئىستىقلالىيىتى يولىدا ھارماي ئەمگەك قىلغان مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا ۋە ئەيسا يۇسۇپ ئالپتېكىن ئىسىملىرىنى تۈرك دۇنياسى ياخشى بىلىدۇ. ئۇيغۇرلار ئارىسىدىن چىققان بۇ ئىككى نامايەندىنىڭ قەلەملىرىگە مەنسۇپ «شەرقىي تۈركستان تارىخى»، «ئەسىر تۈركستان ئۈچۈن» ناملىق كىتاپلار مەشھۇردۇر.

چەت ئەللەردە ژۇرگەن تۈركستانچىلار گېزىت- ژۇرناللارنى نەشىر قىلىشقىمۇ زور كوڭۇل بولگەن. ئۇلارنىڭ دەسلەپكى قالغىچى 1927- 1933- ژىللىرى ئىستامبۇلدا نەشىر قىلىنغان «يېڭى تۈركستان» ژۇرنالى بولدى. شۇنىڭدىن باشلاپ گېزىت - ژۇرناللار تۈركىيە، گېرمانىيە، مىسىر، پاكىستاندا ئۈزلۈكسىز نەشىر قىلىنىپ تۇردى. مەسىلەن، 1953- ژىلى ئاپرېلدىن سېنتەبىرگىچە نەشىر قىلىنغان «تۈركستان» ۋە 1956- 1957- ژىللىرى چىققان «تۈركستان ئاۋازى» ژۇرناللىرىنىڭ باش مۇھەررىرى، ھەتتا ئىككىنچىسىنىڭ ئىگىسى مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا بولغان. نەشرلەر ئارىسىدا 1975- 1977- ژىللىرى ئىستامبۇلدا چىققان «ھۇر تۈركستان ئۈچۈن» ناملىق گېزىتنى ئالاھىدە ئاتاپ ئوتۇش كېرەك. گېزىت تۈركىيە، گېرمانىيە، ئامېرىكا، ياۋروپا، ئاسىيا، ئافرىكا ئەللىرىدە كەڭ تارقىلىدۇ. ئۇنىڭدىكى ماتېرىياللار تۈركستان تارىخىنى ئۆگىنىشكە، ئۆز ۋاقتىدا س س س ردىكى تۈركستانلىقلارنىڭ ۋە خىتاي ئىسارىتىدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىشتە باھالىق مەنبەدۇر. شۇ سەۋەپتىن 1994- ژىلى تاشكەنتتە نەشىر قىلىنغان تاھىر قاھارروۋنىڭ «ھۇر تۈركستان ئۈچۈن» كىتاۋىدا چەت ئەللەردە چىققان گېزىت - ژۇرناللار ھەققىدە كەڭ مەلۇمات بېرىلىدۇ. ئۇنىڭ ئاساسىنى مەزكۇر گېزىتنىڭ ماتېرىياللىرى تەشكىل قىلىدۇ. كىتاپنىڭ نامىمۇ گېزىتنىڭكىدەك - «ھۇر تۈركستان ئۈچۈن».

بىز ئۈچۈن كىتاپنىڭ ئەھمىيەتلىك تەرىپى - ت. قاھھار مەزكۇر گېزىتتا بېسىلغان ئۇيغۇر مۇئەللىپلىرىنىڭ ماقالىلىرى ئۈستىدىمۇ توختىلىپ ئۆتىدۇ. ھەتتا ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ھەققىدە تەرجىمە ھاللىق مەلۇماتلارنى بېرىدۇ. سەۋۋى، «ھۇر تۈركستان ئۈچۈن» گېزىتىدا ئۇيغۇر مۇئەللىپلىرى پائال قاتناشقان. ئىككىنچى تەرەپتىن، گېزىتنىڭ ئاساسچىسى، نەشرىيات مۇدىرى زىياۋۇددىن باباقۇرۋان كوپ ژىللار مابەينىدا شەرقىي تۈركستاندا ياشاپ، م. بۇغرا بىلەن يېقىن ئالاقىدا ئىدى. شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، مۇھەممەت ئىمىن بۇغرا تۈركىيەگە كەلگەندە، ئۇنى ز. باباقۇرۋان تەشەببۇسى بىلەن پۈتكۈل تۈركستانلىقلار مەشھۇر ئەرباپ ۋە ئالىم سۈپىتىدە كۈتۈۋالدى.

«ھۇر تۈركستان ئۈچۈن» ناملىق گېزىتنىڭ مەخسىتى ئۇنىڭ بىرىنچى سانىدىكى باش ماقالىسىدا ئىزھار قىلىنىدۇ. «گېزىتىمىز نامىنىڭ ئۆزىلا مەخسىتىمىزنى بىلدۈرىدۇ، بىز بولۇنمەس، يېگانە تۈركستان پەرىدىمىز، تۈركستاننىڭ ئىستىقلالى ئۈچۈن كورەش سېپىدىمىز، ئەللىك ژىل بولدىكى، تۈركستان ئىچىدە ۋە سىرتىدا مىللىي پىكىرگە يول بېرىلمەيۋاتىدۇ، بىز بۇنىڭغا يول ئىزدەيمىز، ئىستىقلالىيەت مەسىلىسىنى شەرەپ بىلەن داۋاملاشتۇرىمىز، باشلاش بىزدىن، داۋاملاشتۇرۇش سىلەردىن».

بىرىنچى ساندا «تۈركستان مەسىلىسى ئىسلام كونفېرېنسىيەسىدە» دېگەن خەۋەر بېرىلىدۇ. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن. پاكىستاننىڭ لاخور شەھىرىدە 29 مۇسۇلمان مەملىكىتىنىڭ ۋەكىللىرى قاتناشقان ژىغىن بولغان. ئۇنىڭدا 1933- ژىلى قۇرۇلغان شەرقىي تۈركستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ تاشقى ئىشلار نازىرى بولغان م. قاسىمبەك بىر مۇراجەتنامە بىلەن سوزگە چىققان ۋە تۈركستان مەسىلىسىنى ئوتتۇرىغا قويغان. بۇ سابىق نازىر 1933- ژىلى قۇرۇلغان شەرقىي تۈركستان ھوكۇمىتىنىڭ تىرىك قالغان يالغۇز ۋەكىلى ئېكەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ ھازىر پاكىستاندا ياشايدىغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

گېزىتنىڭ دەسلەپكى سانلىرىدا ئەلبەتتە، چولپان، ماغجان جۇمابايېۋ ئوخشاش مەشھۇر شائىرلارنىڭ تۈركستان ھەققىدىكى شېئىرلىرى بېرىلگەن. شۇلار قاتارىدىن مۇھەممەت ئىمىن بۇغرامۇ ئورۇن ئالغان. ئۇ «مىللىتىم» دېگەن شېئىرىدا:

ئىلاھىم، خەلقىم، رەبىم، ماڭا بىر قۇتۇلۇش بارمۇ؟
ھاياتىمدا بۇ يولدا كېچىمىزگە بىر يوروق بارمۇ؟
پۈتۈن ئومرۇم، ئىلاھىم، دايىم زورلۇقتا ئوتمۇشدۇر،
ماڭا دۇنيادا ئاسانلىق ۋە يا راھەت كورەش بارمۇ؟
ماڭا يوروق ئارام، تاكى مىللەت ئازات بولمىسا،
مىللىتىمنىڭ دۈشمىنى بىردىن بەربات بولمىسا،
تا قىيامەت مىللىتىمگە شوھرىتى ياد بولمىسا!

دەپ يازىدۇ.

مەلۇمكى، ئۆز ۋاقتىدا ئۇيغۇرلار دىيارىدا خىتاي ھاكىمىيەت ئورۇنلىرى ئۇيغۇر ئەرەپ ئېلىپبەسى ئورنىغا لاتىن ئېلىپبەسىنى زورلۇق بىلەن تاڭغان ئىدى. ئۇلار: «... ئەرەپ ئېلىپبەسىدىكى يېزىقنى ئوقۇش ئىنتايىن قىيىن، دەۋرنىڭ مۇھىم ئېھتىياجلىرىغا، سوتسىيالىزم قۇرۇلۇشىغا ئۇيغۇن ئەمەس. خەلىق لاتىن ئېلىپبەسىنى قوبۇل قىلىشنى ئارزۇ قىلماقتا» - دەپ جار سالغان ئىدى. گېزىت ئۆز سانلىرىنىڭ بىرىدە بۇنىڭ مەجبۇرى ھالدا ئېلىپ بېرىلىۋاتقانلىقىنى خەۋەر قىلىدۇ ھەم بۇ ئەمەلگە ئاشسا، تۈركستاننىڭ بۇ قىسمىدىمۇ مىللىي مەدەنىيەت چوڭ خۇرۇپ ئاستىدا قالىدۇ، دېيىلگەن.

كىتاپتا «ھۇر تۈركستان ئۈچۈن» گېزىتىنىڭ ماتېرىياللىرىدىن باشقا قەشقەردىكى سابىت داموللام رەھبەرلىگىدىكى شەرقىي تۈركستان ھوكۈمىتى، پادىشاھ روسسىيەسىنىڭ ئىلىنى ئىشغال قىلىشتىكى ئەمەلىي مەخسىتى، ياقۇپبەگ قۇرغان دولەت ھەققىدە مەلۇماتلار بار. «ياقۇپبەگ ئىسيانى تۈركستان تارىخىنىڭ ئەڭ پارلاق ۋە ئەڭ پاجەلىك دەۋرلىرىدىن بىرى» دېيىلگەن ئۇ ماتېرىياللاردا.

كىتاپتا بايمىرزا ھايىت، مۇستافا چوقاي ئوخشاش مۇھاجىرەتتىكى مەشھۇر تۈركستانچى ئەرباپلار بىلەن بىر قاتاردا مۇھەممەت ئىمىن بۇغرانىڭمۇ تەرجىمە ھالى بېرىلگەن. شۇنداقلا ئۇنىڭ بەشىنچى بابىدا م. بۇغرانىڭ 1953- ژىلى «تۈركستان» ژۇرنالىنىڭ 5 - سانىدا بېسىلغان «تۈركستان تارىخىنىڭ كونا مەنبەلىرى» ناملىق ماقالىسىنىڭ تولۇق مەزمۇنى بېرىلگەن.

م. بۇغرانىڭ تەرجىمە ھالىغا قارىغاندا، ئۇ شەرقىي تۈركستان تارىخىنى يېزىپ چىققان كوپلىگەن ژۇرناللارنىڭ باش مۇھەررىرى بولغان، يۈزدىن ئوشۇق ماقالە، ئونىغا يېقىن تەتقىقاتنىڭ مۇئەللىپى بولغان.

كىتاپ بىلەن تونۇشۇپ چىققان، ئۇنى ئوقۇغان ئادەم تۈركستان توغرىلىق چوڭ مەلۇماتقا ئېگە بولىدۇ ۋە بېختىيار ھالدا ئانا ۋەتەن، ئۆز خەلقىگە نىسبەتەن ئەجايىپ تەسىراتلار ئىلكىدە ۋەتەنپەرۋەرلىك روھى، ئاڭ - سېزىمى تېخىمۇ ئاشىدۇ.

رابىك ئىسمائىلوۋ،
فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى.

يادنامە

شېرىن - ئۇيغۇر ناھىيەسىدىكى ئەڭ كەنجە يېزىلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ ئاھالىسى ئاساسەن ياشلاردىن تەركىپ تاپقان. بۇ يېزىنى يوقتىن بەرپا قىلغان ئىنسان - يېقىن

خېلىل ھەمرا تىككەن ئارچا دەرىغى

دا ھورمەتلىك دەم ئېلىشقا چىققان نادىر قادىروۋ. شېرىنلىقلار ئۆزلىرىنىڭ ئىناقلىقى ۋە ئەمگەكچانلىقى بىلەن باشقىلارغا ئۈلگە بولارلىق ئىشلارنى ئاتقۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ.

ئۇيەردە بۇنىڭدىن ئون ژىل ئىلگىرى شائىر خېلىل ھەمرانىڭ 60 ژىللىق تەۋەللۇدى سوۋخوز مەمۇرىيىتى، يېزا ئاھالىسى، مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن قىزغىن نىشانلانغان. شۇندا مەنمۇ ئۇنىڭ قاتناشچىسى بولغان ئىدىم. ئۇ كۈنى شېرىن مەكتىۋى خۇددى بايرام كۈنلىرىدىكى كوزەل بېزەلگەن ئىدى.

بۇ، مەكتەپ تارىخىدا ئاتاقلىق ئۇيغۇر شائىرى بىلەن ئۇچرىشىش بىرىنچى قېتىم بولغىنى ئۈچۈنمۇ بارلىق ئۇستازلار - شاگىرتلار، يېزا ئاھالىسى ۋەكىللىرى توپلانغان.

تەنتەنە باشلاندى. مەكتەپ مۇدىرى باغدات باراتوۋ كىرىش سوز بىلەن ژىغىننى ئاچتى. قادىر ئاكا شائىرنىڭ مۇبارەك ئاتمىش ياشلىق تەۋەللۇدى بىلەن قىزغىن تەبرىكلەپ، يۇرت نامىدىن سوغا - سالام تاپشۇردى. مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى شائىرنىڭ شېئىرلىرىنى يادقا ئوقۇدى. ئاندىن كېيىن خېلىل ھەمرايېۋ ئوزىنىڭ يېڭى يازغان شېئىرلىرىدىن ئوقۇپ بەردى ۋە قاتناشقۇچىلارغا چەكسىز مىننەتدارلىقىنى ئېيتتى. بۇ چاغدا زالدا گۈلدىراس ئالقىشلار ياڭراپ كەتتى.

شائىر بىلەن سوۋخوز دىرېكتورى خاتىرە ئۈچۈن مەكتەپ ئالدىغا ئىككى توپ ئارچا دەرىغىنى تىكتى. ئاندىن ئوقۇغۇچىلار ئىجراسىدا كونسېرت كورسىتىلدى. شۇ كۈندىكى تەنتەنە قاتناشقۇچىلاردا ئەجايىپ ئۇنتۇلماس تەسىرات قالدۇرغان ئىدى.

مانا ئارىدىن ئون ژىل ئوتكىنىنى تۇيماي قاپتىمىز. يېقىندا شېرىن يېزىسىدا بولغىنىمدا، شائىر تىككەن ئارچا دەرىغىنى ئەتەيلەپ بېرىپ كوردۇم. خېلىل ھەمرانى يەنە بىر ئەسلىدىم. ئارچىلارنى ئاۋايلاپ پەرۋىش قىلىپ، ئوستەرگەن ئۇستاز ۋە شاگىرتلار «خېلىل ھەمرايېۋ ئارچىسى» دەپ بەك ئەتىۋالايدىكەن ۋە پەخىرلىنىدىكەن. شائىر ھايات بولغان بولسا، نە قەدەر خوشال بولغان بولاتتى. شائىرنىڭ روھى ئەينە شۇ ئارچىدەك مەڭگۈ ياشىرىپ تۇرغاندەك كورۇندى كوزۈمگە...

ھېسامىدىن ئىسلاموۋ،
ئوزبېكستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى.

ئۇلار ۋە تەغدىرلەر

ئۇ ھامان ئۇستاز سۈپىتىدە قەدىرلىك

تاتار زىيالىيلىرىنىڭ ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە قازاقىستاندىلا ئەمەس، شەرقىي تۈركىستاندىمۇ زامانىۋىي مەدەنىي - مائارىپنىڭ شەكىللىنىشىگە مۇناسىپ ھەسسە قوشقانلىقىنى [illegible]

[illegible]

بارلىغىنى، تاللانتىنى شەرقىي تۈركىستان خەلقىگە [illegible]

[illegible]

فائۇزىيە كەرىموۋا.

تەبرىكلىگۈچىلەر: قىزلىرى - نىلۇفەر، فلورە، زوھرە، ئوغلى - زۇفەر ۋە كۈيوغۇللىرى بىلەن ئالتە نەۋرىسى.

تەبرىكلەيمىز

زۇنۇن قادىر ئوغلى ئارزىيېۋقا

ئالمۇتا شەھىرى

ئەتراپنى يېشىللىققا، گۈل چېچەككە پۈركەپ، پاك تۇيغۇلارنى ئويغىتىپ كەلگەن باھار ئېيىنىڭ بۈگۈنكى كۈنلىرىدە ئويىمىزنىڭ تۈۋرۈكى، بەركىتى، بىزنىڭ بەختىمىز، خوشاللىغىمىز بولغان قەدىردان ئاتىمىز زۇنۇن قادىر ئوغلى 75 ياشقا تولدى.

كويۇمچان ئاتىمىز مەرھۇمە خەدىچە ئانىمىز بىلەن پاك نىيەت - پاك مۇھەببەت، ساداقەتلىكى بىلەن 43 ژىللىق تۇرمۇشىدا مەدەنىيەتلىك ھالدا ئىناق ياشاپ، ئۈچ قىز، بىر ئوغۇلنى تەربىيلەپ، ئوقۇتۇپ، ئوي - ئوچاقلىق قىلغىچە ئاز ئەجىر قىلغىنى يوق. ئانىمىز ھايات بولغان بولسا، ئۇلارنىڭ ئائىلە قۇرغانلىغىنىڭ ئالتۇن تويلىرىنى نىشانلىغان بولار ئىدۇق. ئامال قانچە، نەسىپ بولمىدى.

بۈگۈنكى خوشاللىق كۈنلەردە بىز قەدىردان ئاتىمىزنى 75 ياشلىغى بىلەن قىزغىن تەبرىكلەپ، ئاتىمىزغا ئۇزاق ئومۇر، ساغلام سالامەتلىك تىلەپ، باللىرىڭىزنىڭ ۋە نەۋرىلىرىڭىزنىڭ قىزغىنى كورۇۋېرىڭ، ئاتا، دېمەكچىمىز.

ئۇ دەسلەپكى پىدائىيلاردىن بولغان

1945 - ژىلى ئۈچ ۋىلايەتنىڭ ھەممىلا يېرىدە گومىنداڭچىلارغا قارشى كۆرەش كەڭ قانات يايغان مەزگىللەردە زۇنۇن قادىر ئوغلى بورتالا ناھىيەلىك مال دوختۇر خانىسىنىڭ باشلىغى بولۇپ ئىشلەۋاتاتتى. بورتالا ناھىيەسى بولسا ئىردە بۇلغۇنوۋنىڭ قوماندانلىغىدىكى موڭغۇل دىۋىزىيونى تەرىپىدىن گومىنداڭچىلاردىن ئازات قىلىنغان بولۇپ، بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان ف.ئى. لىسكىن كوماندىرلىغىدىكى كەگساي 3 - ئاتلىق پولكى كەگساي، تەلكە داۋانى، سومغۇتۇزا، سەنتەي، چول - ئەدىرلارنى دۈشمەندىن ئازات قىلىپ، 28 - فېۋرالدا تولۇق تەركىۋى بىلەن بۇ ناھىيەگە كېلىپ ئورۇنلىشىدۇ. بورتالادا قۇرۇلغان ئازاتلىق تەشكىلاتىنىڭ ئەزاسى بولغان زۇنۇن قادىر ئوغلى «مانا ئەندى قولغا قۇرال ئېلىپ باسقۇنچىلار بىلەن جەڭ قىلىدىغان پەيت كەلدى» دەپ، لىسكىن بىلەن ئۇچرىشىپ 3 - ئاتلىق پولكقا پىدائىي مال دوختۇر بولۇپ كىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ پائالىيىتى پولكتا باشلىنىدۇ. پولك قەيەرگە يوتكەلسە ئۇ شۇ يەردە بىللە بولۇپ، بىر تەرەپتىن دۈشمەن بىلەن جەڭ قىلىپ، يەنە بىر تەرەپتىن يارلانغان، ئاغرىغان ئاتلارنى داۋالايدۇ.

ئۇ پولك جەڭچىلىرى بىلەن دانياگزىغا كېلىپ، بورتالادىن قېچىپ كېلىپ بۇ يەردە پوتەيلەرگە يوشۇرۇنغان دۈشمەن ئەسكەرلىرىنى يوقىتىش جېڭىگە قاتنىشىدۇ. 17 - مارتتىن باشلاپ سايرام كولىنىڭ بويى سەنتەيگە يوتكىلىپ كېلىپ تورت ئاي ھەربىي تەييارلىقتىن ئوتىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇ جەڭگىۋارلىق قابىلىيىتىنى ئاشۇرىدۇ.

ئاپرېل ئېيىنىڭ ئاخىرىدا پولك كوماندىرى لىكسىن ئاغرىپ قالىدۇ. ئۇنى ئارشاڭغا ئېلىپ بېرىپ داۋالىتىپ كېلىش زۇنۇن، دوختۇر مۇنىيېۋ، ئابدۇكېرىم ھېزباقىيېۋلارغا تاپشۇرۇلىدۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋاتقاندا ئىردە بۇلغۇنوۋنىڭ ئالاقىچى خادىمى ئۇچرىشىپ، خەت تاپشۇرىدۇ. خەتتە «مايتاغدىكى گومىنداڭچىلاردىن بولۇنگەن سوپاخۇن، سىدىق ھاجى باشلىق بىر ئوترەد قوشۇن بىزگە قوشۇلۇش ئۈچۈن پىدائىي بولۇپ كېلىۋېتىپتۇ. بورتالاغا تېزىرەك يېتىپ كېلىڭلار...» دېيىلگەن ئىكەن. ئۇلار شۇ كۈنى كەچتە بورتالاغا يېتىپ بارىدۇ ۋە ئىردە بۇلغۇنوۋ بىلەن كورۇشىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن سوپاخۇنلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇلارنى قارشى ئالىدۇ ۋە داغدۇغىلىق كۈتۈۋېلىپ غۇلجىغا ئۇزىتىدۇ. ئاندىن كېيىن لىسكىننى ئارشاڭغا ئېلىپ كېتىدۇ...

23 - ئىيۇل كۈنى زۇنۇن ئارزىيېۋلار ئىككىنچى فرونت يونىلىشى بويىچە يولغا چىقىپ، بورتالا ئارقىلىق قىزىلتۇز، كېڭەش ئىتتىپاقىنىڭ چېگارىسىنى بويلاپ ژۈرۈپ تارباغاتاينىڭ موياڭ دېگەن يېرىگە يېتىپ كېلىدۇ. بۇ يەرگە كېچىسى تۇيۇقسىز ھوجۇم قىلىپ گومىنداڭنىڭ بىر باتالىيون ئەسكىرىنى تەسلىم قىلىدۇ. دوربىلجىن، چوچەك، تارباغاتاي تەۋەلىرىدە ئېلىپ بېرىلغان جەڭلەرگە قاتنىشىدۇ. 21 - ئاۋغۇستتا قۇبىق ناھىيەسىدە گومىنداڭچىلارنىڭ بىر پولك ئەسكىرى بىلەن ئېلىپ بېرىلغان جەڭدە زۇنۇن قادىر ئوغلى زور جاسارەت كورسىتىپ، بىر كېچە - كۈندۈز ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇشتىن كېيىن غالىبىيەت بايرىغىنى كوتىرىشكە مۇيەسسەر بولىدۇ...

غەلىبە بىلەن ئىلگىرلەپ كېتىۋاتقان مىللىي ئارمىيە قىسىملىرى 1945 - ژىلى نويابىردا ماناس بويىدا توختاپ قالىدۇ. ئوفىتسېر ئۇنۋانىغا كوتىرىلگەن زۇنۇن قادىر ئوغلى بۇ يەردە ئوز پولكى بىلەن 1946 - ژىلى ئىيۇنغىچە ھەربىي تەييارلىق مەشىقىدىن ئوتىدۇ. شتاب برىگادىسى تەرىپىدىن كومىسسىيە ئۇيۇشتۇرۇلۇپ، جەڭچى، ئوفىتسېرلارنىڭ ئىچىدە خىزمەت كورسەتكەنلەرگە مۇكاپات - تەغدىرنامىلار بېرىلگەنلەر ئىچىدە زۇنۇن ئارزىيېۋمۇ بار ئىدى..

1946 - ژىلى شەرقىي تۈركىستان ھوكۈمىتى بىلەن گومىنداڭ تەرىپىدىن تۈزۈلگەن ئون بىر بىتىم ئىمزالانغاندىن كېيىن، مىللىي ئارمىيە قوماندانلىقىنىڭ بۇيرۇغىغا بىنائەن ماناس بويىدا توختايدۇ. بۇ بىتىمنىڭ ئاستىدا قانچىلىك ھىيلە - مىكىرلەرنىڭ بارلىغىنى ھىس قىلىپ سەزگەن زۇنۇن قادىر ئوغلى لېۋىنى چىشلەپ ئېغىر تىنىپ قالىدۇ...

زۇنۇن ئارزىيېۋ 1923 - ژىلى 5 - مايدا چېلەك ناھىيەسىنىڭ قورام يېزىسىدا تۇغۇلىدۇ. 1928 - ژىلى ئائىلىسى بىلەن غۇلجىغا ئوتۇپ كېتىدۇ. 1937 - ژىلى شۇيەردە باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتىرىپ، كېيىن ئۈرۈمچىدە ئولكىلىك دارىلمۇئەللىمىندە ئۈچ ژىل تەلىم ئالىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن غۇلجا شەھەرلىك مال دوختۇرخانىسىدا ئىسقاتمۇددەتلىك كۇرسىدا ئوقۇپ 1942 - ژىلى موڭغۇلكۈرە ئات زاۋۇدىدا فېلدشېر بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ. 1943 - ژىلى بورتالا ناھىيەسىگە يوتكىلىپ بارىدۇ. ئۇ مىللىي ئارمىيە سېپىدە بولغاندا 3 - ئاتلىق پولك، 2 - ئاتلىق بىرىگادا قىسىملىرىدا مال دوختۇرلۇق بولۇم باشلىغى، مىللىي ئارمىيە ھەربىي مال دوختۇرلۇق باشقارمىسىدا ئىنسترۇكتور قاتارلىق خىزمەتلەرنى ئاتقۇرىدۇ. شۇنىڭدەك غۇلجىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن غۇلجا ۋالى مەھكىمە، ئىلى ۋىلايەتلىك مال دوختۇرخانىسىنىڭ مۇئاۋىن باشلىغى بولۇپ ئىشلەيدۇ.

زۇنۇن قادىر ئوغلى 1958 - ژىلى كېڭەش ئىتتىپاقىغا كوچۈپ كېلىپ ئالمۇتىغا ئورۇنلىشىدۇ ۋە ئالمۇتا شەھىرىدە 1983 - ژىلى پېنسىيەگە چىققانغا قەدەر ئاپتېپكار بولۇپ ئىشلەيدۇ.

ئۇ مەرھۇم ئايالى خەدىچە بىلەن ئوتكەن 43 ژىللىق ھاياتىدا بىر ئوغۇل، ئۈچ قىزنى تەربىيلەپ قاتارغا قوشىدۇ. چوڭ قىزى نىلۇفەر كازگۇنىڭ گېئوگرافىيە فاكۇلتېتىنىڭ ئىختىسات بولۇمىنى پۈتىرىپ، كېيىن موسكۋادا بىلىمنى ئاشۇرىدۇ. كوپ ژىللاردىن بېرى ئۇ قۇرۇلۇش لايىھەلەش ئىنستىتۇتىدا ئىنژېنېر بولۇپ ئىشلەپ كېلىۋاتىدۇ. فلورە ئالمۇتىدا تىببىي ئىنستىتۇتنى پۈتىرىپ ھازىر تاشكەنت ۋىلايەتلىك ئاپتېكا مەھكىمىسىدە ئىشلەۋاتىدۇ. زوھرە بولسا ئالمۇتىدىكى ئانقارە مېھمانخانىسىدا تۈرك تىلى بويىچە تەرجىمان بولۇپ ئىشلەيدۇ. ئوغلى زۇفەر ئالمۇتىدا كونسېرۋاتورىيەنى پۈتىرىپ، ھازىر ئۆزى ئوقۇغان بىلىم دەرگاھىدا مۇزىكا مۇئەللىمى.

- مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاۋىمىزنى يېرىم يولدا توختىتىپ قويۇلغاندىن كېيىن، بىزنىڭ مىللىي ئارمىيە جەڭچى - ئوفىتسېرلىرىنىڭ روھى ناھايىتى چۈشۈپ كەتتى، - دەپ ئەسلەيدۇ زۇنۇن ئارزىيېۋ، - ئانچە ئۇزاققا بارماي ئۇنىڭ رەھبەرلىرىمۇ غەرەزلىك يوقىتىۋېتىلدى. مەن مىللىي رەھبەرلىرىمىزنى، جەڭچى - ئوفىتسېرلارنى دايىم ئەسلەپ تۇرىمەن. مىللىي ئارمىيە باش شتابىدا ئىشلەپ ژۈرگىنىمدە مەرھۇم ئەخمەت ئەپەندىم بىتىمدىن كېيىن باش شتاب ئائېرودرومىدا ئوفىتسېرلار بىلەن خاتىرە ئۈچۈن سۈرەتكە چۈشكەن. بۇنىڭ ئىچىدە مەن، ياسىن ئىمىنوۋ، شەۋقىيە، ئابدۇكېرىم قاسىموۋ، خەمىت نۇرى، خەمىت كەنجىيېۋلار بار ئىدۇق. بۇ رەسىم ھازىر غۇلجىدا ئەخمەت ئەپەندىمنىڭ مۇزېيىدا چوڭايتىلىپ ساقلىنىۋاتىدۇ.

ئۇيغۇر خەلقى ۋەتىنى، خەلقى ئۈچۈن سەمىمي ساداقەت بىلەن ئىشلەپ جان پىدا قىلغان قەھرىمان ئوغلانلىرىنى ھېچ قاچان ئۇنتۇپ قالمايدۇ.

ئابدۇرېشىت قاسىمى.

سۈرەتتە: سابىق شەرقىي تۈركىستان مىللىي ئارمىيەسىنىڭ ئوفىتسېرى زۇنۇن ئارزىيېۋ.

بۈگۈنكى ھايات كورۈنۈشلىرى

يېقىندا بىر تونۇشۇم بىلەن ئالمۇتىنىڭ سېيفۇللىن كوچىسىنى بويلاپ كېلىۋاتاتتۇق. ماشىنا رايىمبېك كوچىسىنى كېسىپ ئوتۇپ بىر ئاز ماڭغاندىن كېيىن بىر- ئىككى سىل- كىنىپ توختاپ قالدى. ھەر ئىككىلىمىز ماشىنىدىن چۈشتۇق،شۇ ئارىدىن بىر-ئىك كى مىنۇت ئوتەر- ئوتمەي يول ياقىسىدا

رەك! سەن قىلالمىدىڭ، ئەندى مەن قى- لىمەن، يوقال!» دەپ قولۇمغا ئاۋتوبۇس ھەققىنى تۇتقۇزۇپ يولغا سېلىۋەتتى. قې- نى، ئۇنىڭغا بىر نەرسە دەپ باق؟.. شۇ يەردىن كېلىۋېتىپ:
«چوڭ بولۇپ دەرت تارتقىچە،
مۇشتەك تۇرۇپ ئولگەنمۇ خوپ...

لار خارۇ- زار بولۇپ ئوتىدىكەن.«سۇيى بار يەرنىڭ ئوتى يوق، ئوتى بار يەرنىڭ سۇيى يوق» دېگەنلىرى شۇ بولسا كېرەك- تە؟!
مانا، ئۇززۇن كوچىدا ئوتكەن - كەچكەن- لەرگە ئۇمۇت بىلەن تەلمۈرۈپ تۇرغان مەدىكارلارنى ئارتتا قالدۇرۇپ، مەنزىلى-

ئۇززۇن كوچىدىكى قىسقا سوھبەتلەردىن كېيىنكى ئويلار

ئۇ يەر، بۇ يەردە توپلۇشۇپ تۇرغان ياش- لاردىن ئون نەچچىسى ئەتراپىمىزنى ئو- راپ ئېلىشتى.
- ئاكا، ئادەم كېرەكمۇ؟
- نېمە ئىشىڭىز بار؟
قارىسام توپلانغانلار سوئال دېگەننى ياغ- دۇرۇۋاتىدۇ.
- بىزگە ئىشچى كۈچى كېرەك ئەمەس، - دېدىم،ئىش ئىزدەيدىغانلار شۇ كوچىدا تو- رۇشىدىن خەۋەرىم بولغاچقائۇلارنى بىكار- دىن ئۇمۇتۋار قىلماي دېگەن ئويدا، - ما- شىنىمىز بۇزۇلۇپ قالدى.
شۇ گەپتىن كېيىن توپلانغانلار «خەپ» دېگەندەك مەيۇسلىنىپ تارقاشتى. قىسقى- دا بىز توختىغاندا شۇ يەردە تۇرغان تورت- لا بالا قالدى. ئارىدا بىرى تاماكا سوراپ مۇراجەت قىلدى.پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇلارنى گەپكە سالدىم.
- بۇ يەرگە كوپتىن بۇيان چىقىۋاتامسى- لەر؟
- بىر- ئىككى ژىل بولۇپ قالدى. شۇن- دىمۇ قىشتا دېيەرلىك ئىش بولمايدۇ. ئوي- گە كېتىمىز.باھاردىن باشلاپ سوغ چۈش- كىچە موشۇ يەردە، - دېيىشتى ئۇلار.
- ئىش بولۇپ تۇرىدىغاندۇر؟
- بەزى - بەزىدە.
- كىمنىڭ قولىدىن نېمە ئىش كېلىدۇ؟
- قارا ئىشنىڭ ھەممىسىنى قىلىمىز.
- شۇنىڭغا قارىغاندا ھۈنىرىڭلار يوق ئې- كەندە؟
- نېمىشكە... - باللار بىر- بىرىگە مەنا- لىق بېقىشتى.
مەلۇم بولۇشىچە، ئالمۇتا ۋىلايىتىنىڭ ھەر خىل ناھىيەلىرىدىن كەلگەن ژىگىتلەردىن بىرى كەسپى بويىچە ئاگرونوم،ئىككىنچىسى پرو- راب، قالغانلار چارۋىچىلىقتا ئىشلەتتىكەن. كولخوز تارقىتىلغاندىن كېيىن ئىشسىز قاپ- تۇ. ھەر بىرىنىڭ ئىككى - ئۈچتىن پەرزەن- دى بار ئېكەن.
- ئىش تېپىلىپ قالغاندا، خوجايىنلار سى- لەرىبلەن قانداق مۇئامىلىدە بولىدۇ؟
- ھەر يەردە ھەر خىل، - دەيدۇ ئۇلار- دىن بىرى، - مەسىلەن، ئوتكەن ژىلى با- هاردا تەپسە تام ئورىيدىغان ئوتتۇرا ياشتى- كى بىر كىشى مېنى دالا ھويلىسىنى چا- ناشقا ئېلىپ چىقتى.كېلىشىم بويىچە مەن شۇ يەرنى بىر مىڭ بەش يۈز تەڭگىگە بىر كۈندە چاناپ بېرىشىم كېرەك ئېدى. تاغ باغرى بولغاشقا يېرى تازىمۇ تاشلىق ئې- كەن.بەزى تاشلارنى لوم بىلەن قومۇرۇش- قا توغرا كەلدى. بۇرنىمنى يەرگە تىرەپ دېگەندەك ئىشلىشىمگە قارىماي،يەرنى چا- ناپ ئاخىرىغا چىقىرالمىدىم. ئىككى ئاغ- نىسى، قىزلار بىلەن كەچكىچە مەئىشەت قىلغان «خوجايىنىم» قاراڭغۇ چۈشكەندە: «ئوغۇل بالا دېگەن ئېيتقىنىنى قىلىش كې-

دېگەن ناخشىنى كوكسۈمدە تەكرار - تەك- رار ئېيتقان ھالدا، شۇ ياشقا يېتىپ، شۇ كۈنگە قالغىنىمدىن مىسلىسىز رەنجىپ كەت- تىم...
- ئەندى بۇنىڭ ئەكسىنى ئېيتىپ بەر- سەم بەلكى ئىشەنمەيسىز،- دەيدۇ پروراپ ژىگىت، - ئوتكەن ژىلى يازدا مېنىگەن ما- شىنىسى، كورۇنۇشىدىن بايۋەچچىلىكى چىقىپ تۇرغان بىر كىشى موشۇ كوچىدا تۇرغان مېنى ئويىگە ئېلىپ كەتتى. ئادەت- تە بىز بىر يەرگە بېرىشتىن ئالدىن قىلىد- غان ئىش ۋە ئۇنىڭ ھەققىنى كېلىشىپ ئالاتتۇق. ئۇ كىشىزە كۈلۈپ، «ئىش ئېغىر. بىراق، دېگىنىڭنى بېرىمەن» دېگەن بول- دى. ئۇنىڭغا بىر ئىشىنىپ،بىر ئىشەنمەي ئويىگىمۇ باردىم.
قىسقىسى، قىلغان ئىشىم بىر قويىنى سو- يۇپ، كاللا - پاقالچىكىنى ئۇتلەش بولدى. ئۇچەي - قېرىنىنى ئوزى تازىلىدى. ماڭا ئويكە - بېغىرىنى قورۇپ يېگۇزگەندىن كېيىن قولۇمغا ئىككى مىڭ تەڭگە بىلەن قوينىڭ بىر سانىنى تۇتقۇزۇپ قويدى.
- بۇ نېمە قىلغىنىڭىز؟ - دېدىم خىجا- لەت بولۇپ.
- سەن كوڭلىڭگە ئالمىغىن، ئۇكا - دەي- دۇ ئۇ، - سېيفۇللىن كوچىسىدىن مېڭىپ قالسام، يول ياقىسىدا تۇرغانلارنى كورۇپ ژۇرىكىم ئارقىسىغا تارتىپ كېتىدۇ.شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ كوچىدىن مۇمكىن قەدەر ماڭ- ماسلىققا ھەرىكەت قىلىمەن.ئىلاجىسىز كې- رىپ قالسام، ئىمكانىيىتىمگە قاراپ ئويدە ئىش بولسۇن، بولمىسۇن بىر- ئىككىسىنى ئېلىپ كېتىمەن. ھازىر ناتونۇش ئادەمنى ھېچكىم ئويىگە يولاتمايدۇ. مەن بۇ كوچى- داتۇرغانلاردىن قىلچە گۇمانلانمايمەن.ھەم- مىسى ھالال ئادەملەر. ھارام تاماقلارنىڭ نېمە قىلىۋاتقىنىنى كورۇۋاتسەڭمۇ...
ئارىمىزدا ئەشۇنداق ئالىيجاناپ، مېھىر- شەپقەتلىك ئادەملەرنىڭ بارلىقىدىن قان- چىلىك مىننەتدار بولغىنىڭ بىلەن بىرەۋ- لەرنىڭ ئالدىدا بىچارە بولۇپ قالغىنىڭغا ئوزەڭنىڭ ئوزەڭگە خورلىغىڭ كېلىپ كې- تىدىكەن. توغرىسىنى ئېيتسام، مەن يەنە- بىر-ئىككى ژىلدىن كېيىن مەلۇم قورۇلۇش تەشكىلاتىغا باشلىق بولىمەن، دەپ ئارزۇ قىلىپ ژۇرەتتىم...
ھە، ئارزۇلار كوپ ئېدى، - دەيمەن ئى- چىمدە، ماشىنا ياسىلىپ بولىمىزنى داۋام قىلغىچە،نە ئىلاج، كىمدۇر بۇ بەش كۈنلۈك ھاياتتىن يېگىنى ئاغزىدا، يېمىگىنى ئالدى- دا، كىمدۇر كورمىگىنى كوپ، يېمىگىنى چوپ بولۇپ ئوتۇپ كېتىدىكەن. قايسى بىرلىرى ئەمەلدار ئاتا- ئانىسىنىڭ، قايسى بىرلىرى مال - دۇنياسىنىڭ كۈچى بىلەن بىلىم ئالماي دىپلوم ئالغىنىغا قارىماي ھا- كىمدار، ئىلىمىدىن باشقا ھېچ نېمىسى يوق

مىزگە قاراپ كېتىپ قالدۇق. لېكىن، ھې- لىغىچەئۇلار ھەققىدىكى ئويلىرىم خىيالىم- دىن كەتكىنى يوق.
دەيمەن، ئەشۇ ئۇززۇن كوچىدا تۇرغانلار- نىڭ ئارىسىدا ھەممە كەسىپ، مۇتەخەس- سىسلەرنىڭ بولۇشى شۇبھىسىز. ئۇلارنىڭ قايسى بىرىگە كىمنىڭدۇر مۇھتاج بولۇپ تۇرىشىمۇ تەبىي. بىراق، بۇ ئىككى ھا- جەتمەنىڭ موشۇ كوچىدا بىر- بىرىنى ئى- پىشى بىر جەريان ئىكەنلىكىمۇ روشەن.
ئاينى ئېتەك بىلەن يېپىپ بولمىغان- دەك، مەملىكىتىمىزدە ئىشسىزلار ئارمىيە- سىنىڭ مەۋجۇتلىغى،شۇلاردىن تامچىدەك قىسمى سېيفۇللىن كوچىسىدا «جىسەكتە» تۇرغانلىغىنى پارتىيە دەۋرىدەك غەيرىلەر- دىن يوشۇرىدىغان يېرى قالمىدى. ھازىر بىزنىڭ خەلقىمىز نېمە بىلەن نەپەس ئېلى- ۋاتقانلىغىنى ئوزىمىزدىن كورە ئوزگىلەر ياخشى بىلىدۇ،دېسەك مۇبالىغە بولماس.شۇن- داق ئېكەن،دولەت قارىمىغىدىكى ئاھالى- نى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش مەھكىمىلىرى شەھەرلەردە،ھەتتا ناھىيەلەردە مەدىكار با- زارلىرىنى تەشكىل قىلسا بولمامدىكىن؟، دېگەن پىكىر كېلىدۇ،كىشىگە. شۇنداق قى- لىنسا ئىشچى كۈچىگە، مەلۇم ھۈنەر- كە- سىپ ئېگىسىگە مۇھتاج بولغان ھاجەتمەن ئۇنى ئىزدەپ ئولتۇرمايلا مەھكىمىگە كې- رىپلارادىوكارنەي ئارقىلىق ئېلان بېرىپ (مۇۋاپىق مىقداردا ھەق تولەپ) دەررۇلا تېپىپ ئېلىش ئىمكانىيىتىگە ئېگە بولماس- مىدى؟ بۇ ئۇسۇل بىرىنچىدىن،بارچە مە- دىكارلارنى بىر يەرگە- بازارغا توپلىنىش- نى تەمىنلىسە، ئىككىنچىدىن، ئىشقا جاي- لاشتۇرۇش مەھكىمىسىگە ئېلان ھەققى مەلۇم دارامەت كەلتۈرگەن بولار ئېدى، دەپ ئويلاپ قالدىم.
مەدىكار بازىرى!
بۇ خىلە- خىلە ئادەملەرگە غەيرى، ھەت- تا كۈلكىلىك سېزىلىشىمۇ ئېھتىمالدىن ژى- راق ئەمەس.ھاياتىي ئوزگۇرۇشلەرنى كۆ- زۇتۇپ كېلىۋاتقان ئادەملەر تاڭ ئاتقىچە ئىشلەيدىغان ئونلىغان، يۈزلىگەن رېستو- ران كازىنو- قىمارخانىلاردىكى، ئەيشى - ئىشرەتلەرنى كوز ئالدىغا كەلتۇرسە، مەدى- كار بازىرى مابادا ئېچىلغان تەغدىردىمۇ ھەيران قالمايدۇ، دەپ ئويلايمىز.
ھە، يەرلىك ھاكىمىيەتلەر ئوز غەزنىسگە دارامەت كەلتۈرىدىغان بايلارنىڭ، بارلار- نىڭ قولىي يېتىدىغان بازارلارغىلا دىققى- تىنى ئاغدۇرماي، يوقلارنىڭمۇ غېمىنى قى- لىپ،ھەممىنىڭ بېرىپ - كېلىشىگە قولاي- لىق يەردە مەدىكار بازارلىرىنى ئېچىپ قويسا، ئىشسىز تەمترەپ ژۇرگەن ئادەم- لەرنىڭ مۇشكۇلىنى بىر ئاز بولسىمۇ يې- نىكلىتىشكە ھەسسە قوشقان بولارمېدى- كىن؟
ئابدۇخالىق ماخمۇت.

مەزكۇر مەكتەپنىڭ پەرىدەم زىلاۋدىنوۋا يېتەكچىلىك قىلىدىغان 10 - سىنىپىدا بارلىق پەنلەردىن ئەلا باھالار بىلەن ئو- قۇپ كېلىۋاتقان كامىلەم توختەرباييۋانى بۇ ئۇتۇغى ۋە خوشاللىغى بىلەن مەكتەپ پېداگوگلار كوللېكتىۋى ۋە سىنىپداشلىرى قىزغىن تەبرىكلەپ، كەلگۈسىدە ئۇنىڭغا يەنىمۇ زور ئۇتۇقلار يار بولۇش تىلەكلىرى- نى بىلدۇردى.
تۇرسۇنجان نىزاموۋ
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

ئولىمپىادا غالىبى

قانۇنى ئاساستا دولەت تىلى بولۇپ بەلگۈلەنگەن قازاق تىلىنىڭ ياش ئوسمۇر- لەر ئارىسىدىكى رولىنى ئاشۇرۇش مەخسە- تىدە يېقىندا ئالمۇتا شەھىرىدە ئوتكۇزۇل- گەن «قازاق تىلى ئولىمپىادىسىغا» ئۇي- غۇر ناھىيەسىدىكى مەكتەپلەردىنمۇ كوپ- لىگەن ئوقۇغۇچىلار قاتنىشىپ، ئۇلار بۇ تىلنى ئىرىشچانلىق بىلەن ئوقۇپ ئۇگىنى- ۋاتقانلىغى تۇپەيلى ئولىمپىادىدا ئالدىن- قى ئورۇنلارنى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولال- دى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بولۇپمۇ چونجا 1 - رۇس ئوتتۇرا مەكتىۋىدە بىلىم ئېلىۋات- قان كامىلەم توختەرباييۋا ۋىلايەت ئوقۇ- غۇچىلىرى ئارىسىدا ئىككىنچى ئورۇننى ئېگىلەپ، دىپلوم ۋە مۇزىكا تىڭشاش ئە- ۋابى بىلەن مۇكاپاتلاندى.

تائام ھەر جايدا، لەززەت بىر جايدا

ئۆزگۈ نىيەتتە تاشلانغان قەدەم

يېقىندا جامبۇل ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى قارىمىغىدىكى «ئۇيغۇر مىللىي تائاملىرى» ئاشخانىسىنىڭ ئېچىلىش مەراسىمى بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭغا تاراز شەھىرىنىڭ ھاكىمى بولات جىلقى- شىيېۋ، جامبۇل ۋىلايەتلىك مىللەتلەر ئاسسامبلېيەسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى كۆلەش ئەبدىكېشىۋ ۋە كوپلىگەن جامائەت ۋەك- لىرى قاتناشتى.

سوزگە چىققۇچىلار، ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ تەشەببۇسى ۋە ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن ئېچىلغان بۇ ئاشخا- [illegible]

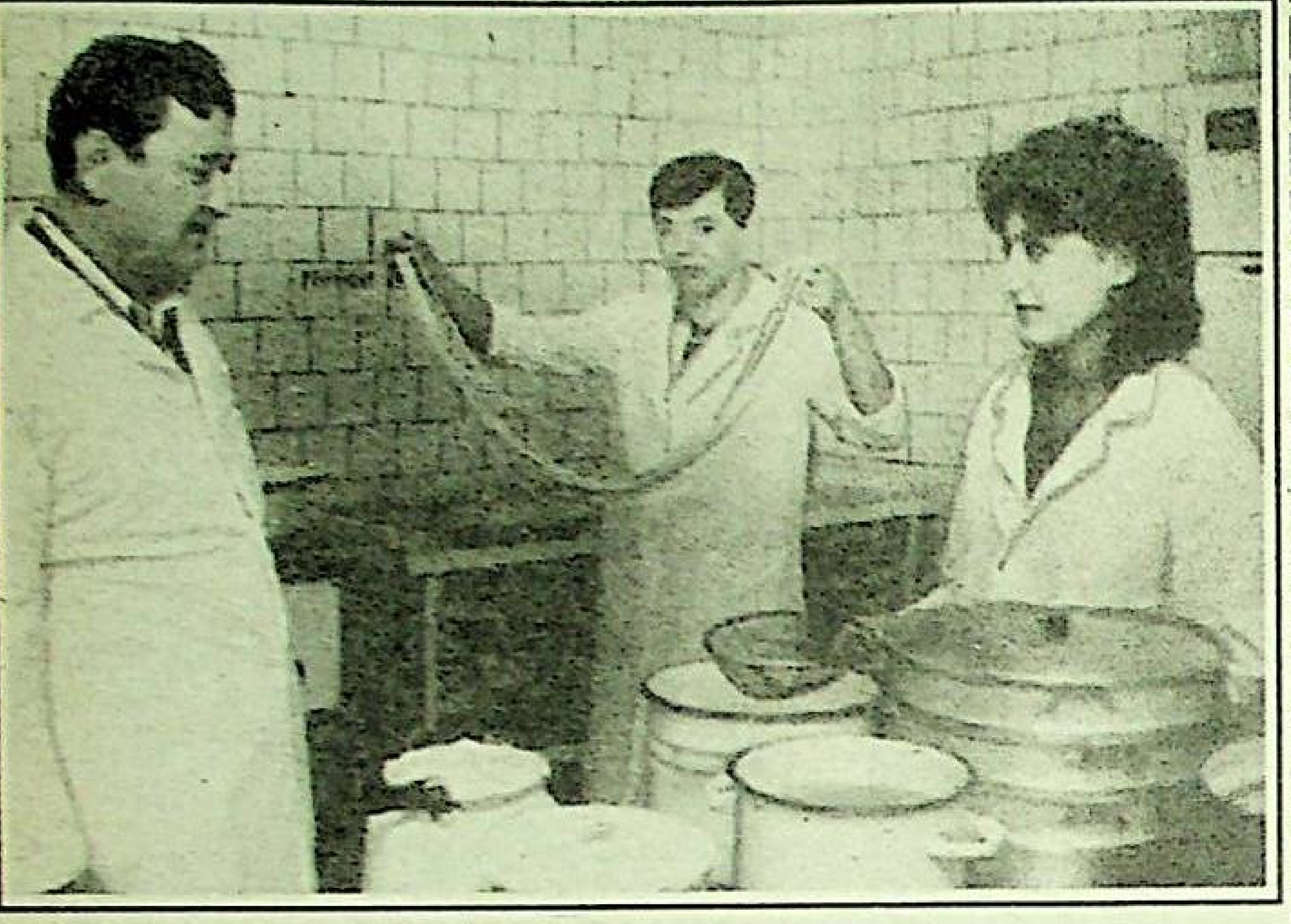

- [illegible] چىزى ئۇۋراي كامىلوۋ، - مىللىي تائاملىرىمىزنىڭ ئوندىن ئوشۇق تۈرىنى تەييارلاۋاتىمىز. بىز ئۇلارنىڭ ھەققىي مەنادا ئۇيغۇر مىللىي تائاملىرى ئاتىغا لايىق بولۇپ، خەلقىمىزنىڭ بۇ ساھادىكى مىللىي ماھارىتىنى كورسىتىش ئۈچۈن تىرىشىپ، ئالدىن ئالا ھاجەتلىك كوكتات ۋە دورا- دەرمەكلەرنى تەييارلاپ، پايدىلىنىپ كې- لىۋاتىمىز. ئەتراپىمىزدا بىزدىن باشقىمۇ ئىشلەۋاتقان ئاشخانىلار ئاز ئەمەس. ھازىرقى بەس - بەسچىلىك دەۋرىمىزدە خېرىدارلارنى كوپرەك جەلىپ قىلىش ئۈچۈن [illegible]

نىنىڭ كوللېكتىۋىنى قىزغىن تەبرىكلەپ، ئۇلارنىڭ ئىشىنىڭ كەلگۈسىدە مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇشىغا ئۆزگۈ تىلەكلىرىنى بىلدۈردى. [illegible]

[illegible]

- ئاشخانىمىزدا ھازىرچە [illegible] - دېدى ئاشخانىنىڭ چوڭ ئاش- [illegible]

[illegible] تاماقلىرىمىزنى [illegible] قا كۆڭۈل [illegible]

[illegible]

ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزى ئاشخانىسى [illegible]

ئەخمەتجان رەخىموۋ.
تاراز شەھىرى.

سۈرەتلەردە: 1 - چوڭ ئاشپەز ئۇۋراي كامىلوۋ (سولدا).
2 - ئاشخانىنىڭ ئىچكى كورۈنۈشى.

كوپ قىرلىق ئەدىپ

(يازغۇچى، دراماتورگ شايىم شاۋايېۋ - 60 ياشتا)

ئىجادىيەت مەنزىلىگە قىلىنغان پەرۋاز

ئاباي نامىدىكى قازاق دولەت پېداگوگىكىلىق ئىنستىتۇتى ھويلىسى ئابىتۇرىيېنتلار بىلەن تولغان ئىدى. ھەممىنىڭ چىرايلىرىدا تەشۋىش، بېسەرەمجانلىق. ئەلۋەتتە، ئۇز ئىستىقباللىرى كويىدا ئىنستىتۇتقا چۈشۈش ئۈچۈن ئىمتىھان بېرىش، سىناق كۆرۈكىدىن سۈرۈنمەي ئۆتۈش ئىستەك - ئارزۇسى كىمنى بىارام قىلمىسۇن. شۇنداق. تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى دېگىدەك 17 - 18 ياشلاردىكى ژىگىت - قىزلار. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا خۇددى بوغدايغا ئارىلىشىپ قالغان كومۇقوناق دېنىدەك بەش - ئالتىمىز بار. دېمەك، كۆيلىگەن تەلەپكارلار ئارىسىدىن ئامىتى ئوڭدىن كەلگەن بىر قىسىملار ئىنستىتۇتنىڭ تىل - ئەدەبىيات ۋە تارىخ فاكۇلتېتىغا قوبۇل قىلىنىشى مۇمكىن. بۇ 1956 - ژىلنىڭ ياز ئايلىرى ئىدى. ھېلى يادىمدا، ئۇ كەمدە بويىنىنى قىسىپ قالغانلار قاتارىدا چاچلىرى بودرە، ئاق پىشما، ئىللىق چىراي ژىگىت، يەنى بۇ كۈنلەردە 60 ياشلىق تەۋەللۇدىنى نىشانلاۋاتقان شايىم شاۋايېۋمۇ بار ئىدى.

ئادەم بالىسى ھاياتىي يولىدا تىرىشىپ - تىرمىشىپ، چىن ئىخلاس بىلەن ئىزدەنسە، ئالغادادىل ئىنتىلسە كۆزلىگەن مەخسىتىگە يېتىشى چوقۇم ئىكەن. ئالغا قويغان مەخسىتىدە قەتئىي تۇرۇپ، ھېچ قايتمىغان ئىنىمىز شايىم بىر ئاز ۋاقىت ئۇيغۇر ناھىيەلىك مەمۇرىيىتىدە ئىشلەپ كەلگىنىدىن كېيىن، يەنىلا شۇ بىلىم ئېلىش نىيىتىدە ئالمۇتاشەھىرى قۇرمانغازى نامىدىكى كونسېرۋاتورىيەسىنىڭ ئاكتيورلۇق بولۇمىگە ئوقۇشقا چۈشتى.

60 - ژىللارنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ناھىيەلىك، جۇمھۇرىيەتلىك گېزىتلىرىمىزدا ش. شاۋايېۋنىڭ قىسمەن ماقالە، شېئىرلىرى كۆزگە چېلىقىشقا باشلىدى. كونسېرۋاتورىيەنى تاماملىغان ئىنىمىز جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر تىياترىدا ئاكتيورلۇق ۋە رېژىسسيورلۇق ۋەزىپىسىنى ئاتقۇرۇپ ژۈرۈپ، بارا - بارا نوۋېللا، ھېكايىلارغا قول سالدى. شۇندىن كېيىنلا تىرىشچان، قابىلىيەتلىك ژىگىت 70 - ژىللىرى ئەدەبىي ئىجادىيىتى بىلەن كۆزگە كۆرۈنۈپ، ئۇيغۇر ئەدىپلىرى قاتارىدىن مۇنتەزىم ئورۇن ئېلىشقا باشلىدى.

1976 - ژىلى ماگا 50 ياشلىق تەۋەللۇدىم مۇناسىۋىتى بىلەن ئۇيغۇر يېزىلىرىدىكى كىتابخانلار بىلەن ئۇچرىشىش سەپىرىدە بولغىنىمدا، ئارىمىزدىكى سەممىي مۇناسىۋەت بىلەن كۆزۈمگە ئىسسىق كۆرۈنۈپ ژۈرگەن قەلەمداش ئىنىم شايىم شاۋايېۋنى ئۆزەمگە ھەمرا قىلىۋالغان ئىدىم. شۇندا چېلەك، ئۇيغۇر ناھىيەلىرى، ياركەنتلەردە بولۇپ، كىتابخانلار بىلەن ئۇچرىشىشلارنى ئۆتكۈزگىنىمىزدە ياش يازغۇچى ئەدەبىيات، ئىجادىيەت ھەققىدە ئەتراپلىق چۈشەنچىگە ئىگە ئىكەنلىكى بىلەن كۆزگە چۈشكەن ئىدى. جۈملىدىن، بۇ ئىجادىي سەپىرىمىز بىزنىڭ ئاكا - ئىنىلىق مۇناسىۋىتىمىزنى، بەلكى ئەدەبىي دوستلىقىمىزنىڭ يەنىمۇ جىپسىلىشىشىغا زەمىن ھازىرلىدى. «بولىدىغان بالا كىچىكىدىن» دېگەندەك، زاكىسىدىن ئەدەبىيات، سەنئەتكە مايىل ش. شاۋايېۋ ئەينە شۇ ژىللاردىن ئېتىۋارەن ئالغا يۈكسىلىپ، ئەدىپ سۈپىتىدە كەڭ جامائەتچىلىككە تونۇلۇشقا ئۈلگۈردى. 1970 - ژىلى ئۇنىڭ «ئىمزاسىز خەت»، 1974 - ژىلى «چەمەن دوپا»، 1976 - ژىلى «مېنى ئاكام دېگىن» ناملىق ھېكايە، پوۋېست توپلاملىرى ئارقا - ئارقىسىدىن نەشر قىلىنىپ، كىتابخانلارنىڭ ئىللىق قارشى ئېلىشىغا ئېرىشتى. نەسر ۋە دراما ژانرىغا قول سالغان، «ئامىتىڭ كەلمىسە» كىنو پوۋېستى ۋە «مۆجىزىكار ئاق يوللۇقلار» (1981).

«يوقالغان قەلەم» (1984) پوۋېستلىرى ئۇنىڭ ئىقتىدارلىق قەلەم ساھىبى ئىكەنلىكىدىن دېرەك بەردى. ئايرىم ئەسەرلىرىنىڭ چەت تىللارغا تەرجىمە قىلىنىشى، جۈملىدىن «ئانارگۈل» پوۋېستىنىڭ موسكۋادا رۇس تىلىدا نەشر قىلىنىشى، ئايرىم ھېكايىلىرىنىڭ خىتاي تىلىدا يورۇق كۆرۈشى ئۇنىڭ نامىنى ئاممىباپلىققا ئايلاندۇرۇپ، باھار سەلكىنى مىسالى ئۇزاقلارغا ئېلىپ كەتتى.

يازغۇچى، دراماتورگ ش. شاۋايېۋنىڭ قەلىمىدىن بۇنيات بولغان دراما ئەسەرلىرىدىن: «سېنىڭ قارا كۆزلىرىڭ»، «ئاكام ئۆيلىنىدۇ»، «بېگۇنا بەش ئەيىپ» سەھنە ئەسەرلىرى تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا سازاۋەر بولغان ئىدى. ئالايلۇق، «گۇناسىز بەش ئەيىپ» تراگېدىيەسىدە دراماتورگ تەقىپلىنىش قۇربانى ماھمۇت غوجامياروۋنىڭ مەردانە قىياپەت ئوبرازىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگەن. شۇنى تەكىتلەش ئورۇنلۇقكى، 20 - ژىللىرى ئىلى تەۋەسىدىكى سۈيدۈڭكە قېچىپ بېرىپ پاناتاپقان ئاق پادىشا گېنېرالى دۇتوۋنى ئوجۇقتۇرۇشقا مەخسۇس تاپشۇرۇق بىلەن ئاتلانغان ئۇيغۇر خەلقىنىڭ قورقۇمسىز قەھرىمان ئوغلى ماھمۇت غوجامياروۋنىڭ جاسارىتى ھەممىگە ئايان، ئەينە شۇندا پەۋقۇلاددە غايەت زور ۋەزىپە ئەھدىدىن چىقالىغان تارىخىي شەخس ستالىنىنىڭ شەخسىگە سېغىنىش تەقىبىدىن قولغا ئېلىنىپ، مۇدھىش قىيناشتا ئازاپلىنىدۇ. ئەزەلدىن ۋەتەنپەرۋەر، خەلقپەرۋەر قەيسەر م. غوجامياروۋ «خەلق دۈشمىنى» قالپىقى ئاستىدا قولغا ئېلىنىپ، قارىلىنىشقا ئۇتكىنىدە جاللاتلارغا قەتئىي قارشىلىق كۆرسىتىپ، مەردانىلارچە قۇربان بولىدۇ. ئارىدىن يېرىم ئەسىر ئۆتكەندە داڭقى رىۋايەتكە ئايلانغان ئەينە شۇ ئۇيغۇر پەرزەندى م. غوجامياروۋنىڭ قەھرىمانلىق ئىشى ئايىغىدا بىگۇنا خورلانغان ھاياتىنى ئارخىۋ ماتېرىياللىرى ئاساسىدا ئەتراپلىق ئۆگەنگەن ۋە ئۇنى زامانىمىز سەھنىسىدە كۆرسىتىشكە جۈرئەت قىلالىغان ش. شاۋايېۋ ئېقىدىسىدىن نېچۈن تاماشىبىنلار مەمنۇنىيەت ئۇيغۇسى بىلەن رازى بولمىسۇن.

كۆرنەكلىك يازغۇچى، دراماتورگ ش. شاۋايېۋ تەرجىمان سۈپىتىدە دېگۈلۈك پائالىيەت كۆرسىتىپ كېلىۋاتىدۇ، ئۇ رۇس، قازاق، قىرغىز كلاسسىكلىرىنىڭ ئايرىم ئەسەرلىرىنى، بولۇپمۇ ھەممىمىزنىڭ پەخرى، زامانىمىزنىڭ ئۇلۇق يازغۇچىسى مۇختەر ئەۋېزوۋنىڭ «قارام زامان» پوۋېستىنى ماھارەت بىلەن تەرجىمە قىلىپ، ئۇيغۇر كىتابخانلىرىغا ئايرىم كىتاب قىلىپ يەتكۈزۈپ بېرىشتە چىن مەنادا قەلەم ساھىپلىق بورچىنى ئادا قىلالىدى.

شايىم شاۋايېۋ 1938 - ژىلى ئالمۇتا ۋىلايىتى، ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ تۈگمەن يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. ئۇ 8 ژىللىق مەكتەپنى ئۆزىنىڭ ئانا يۇرتىدا پۈتتۈرگەندىن كېيىن، ئوتتۇرا مەلۇماتنى چوڭ ئاقسۇ يېزىسىدىكى قازاق مەكتىپىدە ئالىدۇ. ئاندىن مەلۇم ۋاقىت ئۇيغۇر ناھىيەلىك كومسومول كومىتېتىنىڭ كاتىۋى ۋەزىپىسىنى ئاتقۇرىدۇ. ئالمۇتا كونسېرۋاتورىيەسىنى تاماملىغىنىدىن كېيىن، ئۇيغۇر تىياترىدا بىرنەچچە ژىللار ئىشلەپ ژۈرۈپ، ئۆزىنىڭ ئاكتيور، دراماتورگ قابىلىيىتىنى نامايان قىلدى. 1979 - ژىلى ئۇ قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى ئۇيغۇر سېكسىيەسىگە كونسۇلتانتلىق ۋەزىپىسىگە چاقىرتىلدى. ئارىلىقتىكى بىر ئاز ئۈزۈلۈشلەردىن كېيىن شايىم شاۋايېۋ بۇ كۈنلەردە ئۇيغۇر يازغۇچىلىرى كېڭىشىنىڭ رەئىسى ۋەزىپىسىنى ئاتقۇرۇپ كېلىۋاتىدۇ.

ھەقىقىي ئەدىپنىڭ ئىشى ئىجات ئىكەن، تىل ئەينە شۇ قۇتلۇق ئىجادىيەتنىڭ جېنى. مەلۇمكى، تىل ئىنسانلارغا ئىلاھىي قۇدرەتنىڭ ئاتا قىلغان ئەجايىپ مۆجىزىسى. كىشىلەر ئۆزىنىڭ بارلىق ئارزۇ - ئىستەكلىرىنى ئوي - خىيال، ھىس - تۇيغۇلىرىنى تىل ئارقىلىق ئىپادىلەيدۇ. بولۇپمۇ يازغۇچى ئەدەبىي تىلىمىزنى، خەلقىمىزنىڭ جانلىق تىلىنى مۇكەممەل ئىگىلىشى شەرت. بۇ يۈكسەك پەزىلەتلەر نېسىپ بولمىغان ئەدىپ ھەرقانچە زورمۇ - زور ئىجادىيەتكە ئۇرۇنغىنى بىلەن نەتىجىگە يېتىشى ناتايىن. ئالايلۇق، بىر ئاتا - ئانىدىن تۇغۇلغان پەرزەنتلەرنىڭ ھەممىسى ئەقىللىق بولمىغىنىدەك، بىر قەلەمدىن تامغان ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسى بىر خىل چىقماسلىقى تەبىي. ش. شاۋايېۋنىڭ ئايرىم پوۋېست، ھېكايىلىرىدا تىل، ئۇسلۇب جەھەتتە تېخى كامالغا يەتمىگەنلىكى ئېتىبارغا ئالمىغاندا، ئىدىيەۋىي مەزمۇنى جەھەتتىن كىتابخانلارنىڭ كۆڭلىدىن چىققان ئەسەرلەر. بۇ مېنىڭ قەلەمداشلىق رېتىدىكى شەخسىي پىكرىم.

زەخمەتكەش كەسىپىي ئەدىپلەر مۈشكۈل، لېكىن شەرەپلىك ئىجادىي ئۆمۈرىنىڭ ھەر بىر داۋاندا ئۆزىگە نىسبەتەن تەلەپچانلىق بىلەن مۇراجەت قىلىشى بەرھەق. ئەدىپنى مەن ئىجادىي ھاياتىمنىڭ چىڭقى چۈش مەزگىلىنچە خەلقىمگە نېمە بېرەلىدىم؟ ھاياتىمنىڭ كۈز مەزگىلى 60 قا قايسى مۇۋاپىقىيەتلىرىم بىلەن قەدەم قويالىدىم؟ گەرچە ئىجادىيەتنىڭ ئانىسى - خەلق ئىكەن، قەلىمىمنى كەتمەنگە تەققاس ئېتىپ قىلغان ئىقىدەمدىن ئانىغا سۇنغان ھوسۇلۇم، قىلىپ بەرگىنىم قىپ - قىزىل چەش بوغدايمۇ، ياكى توپان - سامىنى ئارىلىشىپ كەتكەن چامۇ؟ دېگەن سوئاللار بىارام قىلماي مۇمكىن ئەمەس.

بۈگۈن 60 ژىللىق تەۋەللۇد مەرىكىسىنى ئۆتكۈزۈش ھارپىسىدىكى ئىنىمىز شايىم شاۋايېۋ ئىجادىيەت مېۋىلىرىنى خەلقىگە تەغدىم قىلغان ئىكەن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى بوغدىيى بىلەن چاسىنى تەسەۋۋۇرىدىن ئۆتكۈزۈپ، مۇۋاپىقىيىتى بىلەن ھوزۇرلىنىپ، بەلكى مۇۋاپىقىيەتسىزلىرى تۈپەيلى ئەپسۇسلەنگەن بولسا ئاللا ئۇنىڭغا يار بولغاي.

60 ياش يازغۇچىنىڭ قەلىمى دېگىلىك پىشقان، ئوي - پىكرى، تەپەككۈرى كامالىغا يەتكەن، ھاياتقا ۋە شەيئىلەر نىسبەتەن پەلسەپىۋىي تۇرغىدىن قاراش دانالىقى مۆجەسسەملەنگەن پەيت. بىز تونۇلغان يازغۇچى، دراماتورگ ئىنىمىزنى ئەينە شۇ قۇتلۇق مەرىكىسى بىلەن سەممىي تەبرىكلەيدىكەنمىز، ئۇنىڭ ئۆمۈرىنىڭ ئۇزاق، ئىجادىي ھاياتىنىڭ يەنىمۇ مەھسۇلدار بولۇشىغا تىلەكداشلىق بىلدۈرىمىز.

مەسۇمجان زۇلفىقاروۋ.

خۇشاللىقتا بولەۋەرگىن

سەكسىنىنچى ژىللارنىڭ باشلىرى. مېنىڭ ئۇ چاغلاردا «ۋاژۇشى» نەشرىياتىدا ئىشلەپ ژۈرگەن ۋاقتلىرىم. بىز ئەندىلا «پەرۋازنىڭ» دەسلەپكى سانلىرىنى چىقىرىشنى قولغا ئالغان ئىدۇق. شۇ مەزگىلدە «پەرۋازغا» بېسىش ئۈچۈن شايىم شاۋايېۋ نەشرىياتقا تېخى يېقىندىلا تاماملىغان «مۆجىزىكار ئاق بۆلۈتلار» ناملىق پوۋېستىنىڭ قول يازمىسىنى ئېلىپ كەلدى. (كېيىنرەك مەزكۇر پوۋېست يازغۇچىنىڭ كىتاۋىدا «سېھىرلىق ئاق بۆلۈتلار» نامى بىلەن نەشر قىلىندى) قول يازمىغا قاراپ، ئۇنى ئوقۇپ چىقىش ماگا تاپشۇرۇلدى. مەن ئۇنىڭ دەسلەپكى بەتلىرىدىلا ئەسەر ۋاقەسىگە شۇنچىلىك بېرىلىپ كەتتىمكى، راستىنى ئېيتسام، ئاخىرىغا يەتكىچە ھەممە نەرسىنى تاشلاپ قويۇپ، ئوقۇشقا باشلىدىم. پوۋېستىكى باش قەھرىمان رېھاننىڭ ئوبرازى ھەر قانداق ئادەمنى ھاياجانغا يولەيدىغان دەرىجىدە ناھايىتى تەبىي چىققان ئىدى. ئۇنىڭ ئىرادىسىنىڭ مەھكەملىكىنى، كېلەچەككە بولغان ئۈمۈت - ئىشەنچىسىنىڭ كۈچلۈكلىكىنى، پەقەت ئۇيغۇر قىزلىرىغىلا خاس بولغان زېرەكلىكىنى، ئاددىيلىقىنى، مېھرىۋانلىقىنى يازغۇچى ئۇزىنىڭ قەلىمى بىلەن ئەجايىپ سۈرەتلەپ، تەسۋىرلەپ چىققان.

شايىم ئاكا شاۋايېۋ ئۆزىنىڭ كۆپ ژىللىق ئىجادىي پائالىيىتىدە موشۇنىڭ ئوخشاش ئورغۇزۇلغان پوۋېست، ھېكايىلەرنى يېزىپ، كىتاپخانلارغا تەغدىم قىلدى. ئەدىپنىڭ قانداقلا ئەسەرىنى ئوقۇمايلى، ئۇنىڭدا قايناق ھايات، ئاخىرى تۈگۈمەيدىغان تۇرمۇش تىرىكچىلىكى موجۇت. ئەسەر قەھرىمانلىرى بولسا، گويا ھەر كۈنى سېنىڭ يېنىڭدا ژۈرگەندەك. دايىم سېنىڭ بىلەن مۇڭدىشىپ، سىردىشىپ ژۈرگەن ئىنسانلاردەك تەسىر قالدۇرىدۇ.

ھاياتتا خۇش - خۇي، خۇش چاقچاق ئىنسان بىلەن ھەر خىل ئىشلارغا بولا پات - پات ئۇچرىشىپ تۇرىمىز. مەن شۇنى ئىشەنچلىك ئېيتالايمەنكى، شايىم ئاكىنىڭ مىجەزى ئۆزى يازغان ئەسەرلەردىكى ھاياتقا تويمايدىغان، ھەر قانداق قېيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان قەھرىمانلارغا بەكمۇ ئوخشاپ كېتىدۇ. بىز بۈگۈن ئۆزىنىڭ 60 - باھارىنى قارشى ئېلىۋاتقان قەلەمداش ئاكىمىزغا بۇنىڭدىن كېيىنمۇ يازغان ئەسەرلىرىڭ ھەر قانداق جەھەتتىن تەل - توكۇز بولۇپ، ئۆزەڭنىڭ يۈزلىگەن چوڭ - كىچىك كىتاپخانلىرىڭنى خۇشاللىقتا بولەۋەرگىن دېمەكچىمىز.

ئابدۇمېجىت دولەتوۋ.
قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېياتى.

يازغۇچى شايىم شاۋايېۋ (سولدا) ئۇيغۇر ئەدىپلىرى بىلەن بىللە. 1987 - ژىل. ئالمۇتا. پ. ئەخمەتوۋنىڭ ئارخىۋىدىن.

چىن دوستلۇقنىڭ كولەڭگۈسى بولمايدۇ

يېشىنىڭ ئۇلغىيىپ قالغان مەزگىلدە ئىنسانىيلىق خىسلەتلەر ئېقىدىسىگە ئوزەڭگىنى ئېخمۇ يېقىنلاشتۇرۇشقا ئۇرۇنۇپ، دوستلارنىڭ قەدىر - قىممىتىگە يەنىمۇ كوپىرەك يېتىدىغان بولىدىكەنەن. بىز شايىم ئىككىمىز كوپ ژىللاردىن بېرى ئىناق دوستلاردىن بولۇپ كېلىۋاتىمىز. ژۇقۇردا ئېيتقىنىمدەك، بۇ دوستلۇغىمىز ياش قورامىمىزنىڭ چوڭىيىشى بىلەن يەنىمۇ كۈچىيىشكە ئۇتۇۋاتىدۇ. بىر - بىرىمىزگە مۇناسىپ مەخسەت - مۇددىئالىرىمىزغا باغلىق بۇ دوستلۇغىمىزنىڭ مەڭگۈلۈك داۋاملىشىدىغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل. ياراتقۇچى قۇدرەتنىڭ بىزنى ئەينە شۇ خىل ئىناق دوستلاردىن قىلىپ، ھاياتلىق بەخش ئەتكەنلىكىگە رازىمەن.

مەن شۇنىڭغا ئىشەنچلىك كوز يەتكۈزۈمەنكى، شايىم شاۋايېۋ چىن ئېتىقاتى بىلەن خەلقىنى سۆيىدىغان، خەلقىنىڭ قەدىرلىك پەرزەنتلىرىنىڭ بىرى. ئۇ پۇتكۈل كۈچ - غەيرىتىنى، ئەقىل پاراسىتىنى خەلقى ئۈچۈن ئەمگەك قىلىشقا بېغىشلاپ كېلىۋاتىدۇ. ئىجادىيەت ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىپ ئۆتكەن ھاياتىمىزدا قايغۇلۇق دەقىقىلەرنى، خۇشاللىق پەيتلەرنىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە باشتىن كەچۈرۈپ كەلدۇق. ئۇنىڭ بىلەن مۇڭداش، سىرداشلىقىم ماگا ئۇيغۇر تىلىنىڭ باي غەزنىسى بىلەن تونۇشۇش، مۇزىكا دوردانىسى «ئون ئىككى مۇقامدىن» ھوزۇرلىنىش ئىمكانىيىتىنى ياراتتى. خەلقىنىڭ مۇڭ - زارىنى، كۆڭۈل خاھىشىنى ئىپادىلەيدىغان ئۇيغۇر دۇتارىغا بولغان سۆيگۈ ھېسسىياتىم شايىمنىڭ تەسىرى بىلەن ئويغانغان ئىدى. شۇ ئاساسىدا ئۇيغۇر دۇتارى ھەققىدە ھېكايە يېزىپ، ئۇنى نەشر قىلدۇردۇم. ئۇيغۇرلار ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك يازغان باشقىمۇ ھېكايە، پوۋېستلىرىمنى مەن قەلەمداش دوستۇم شايىم شاۋايېۋقا بېغىشلىدىم.

مېنىڭ ئاتام، خەلق قەھرىمانى باۋۇرجانمۇ مىش ئۇلى ئۇنى ئۆز پەرزەندىدەك يېقىن كورەتتى. ھەر قېتىم ئۇ شايىمنى كورگەندە «قەدىمىي خەلقنىڭ پەرزەندى» دەيدىغان ئىللىق ئىلتىپاتى بىلەن قارشى ئالىدىغان. ئاتامنىڭ بۇ سوزىدە پەقەت شايىمغىلا ئەمەس، قەدىمىي تارىخ ۋە مەدەنىيەتكە ئىگە بولغان ئۇيغۇر خەلقىگە بولغان ئۇنىڭ سويگۇ - ئېھتىرامى بىلىنىپ تۇراتتى. مەن قەلەمداش دوستلۇغىمىز تۈپەيلى شايىم شاۋايېۋنىڭ بىر نەچچە ھېكايە، پوۋېستلىرىنى رۇس تىلىغا تەرجىمە قىلدىم. بۇ ئىجادىي ھەمكارلىغىمىز، دوستلۇغىمىزنىڭ كەلگۈسىدىمۇ ھېچ قانداق كولەڭگۈ تەرپىي بولماي داۋاملىشىدىغان بولىدۇ.

باقىتجان مومىش ئۇلى.
قازاق يازغۇچىسى.

ھەممىسى كۆتۈمگە باغلىق

كۆنلەر ئىسسىپ مېۋىلىك دەرەقلەر كۆكىرىشكە، گۈللىنىشكە باشلىغان ھازىرقى مەزگىلدە تۈرلۈك زىيانداشلارنىڭ ئۈتكەن ۋىلدىن قالغان تۇخۇملىرى قۇرۇت چىقىرىشقا، كېسەللىكلەر قايتا قانات يېيىشقا قەدەم تاشلىدى. ئالدى بىلەن شۇنى ئېيتىپ قويۇش كېرەككى، مېۋىلىك دەرەق ۋە كوكتاتلارغا چۈشىدىغان قۇرۇت - قوڭغۇز، كېسەللىكلەرنىڭ تۈرى كوپ بولۇش بىلەن زىيانكەشلىك تەسىرىمۇ ھەر خىل. ئۇلارغا قارشى چارە كورۈش كوپ جەھەتتىن ئۇمۇرىلىغىدا ئىككى قېتىم ياكى ئايدا ئىككى قېتىم ئوتۇن كۈلى، تېپىلسا سۇپېرفاسفات چاچسىمۇ بولىدۇ.

يەنە بىر ئېيتىپ ئۆتىدىغان نەرسە بار، بۇ مېۋە دەرەقلىرى يوغارغاندىن كېيىن تاشقى قوزىغىنىڭ يېرىلىپ كېتىشى، بۇمۇ دەرەقلەرنىڭ نورمال ئوسۇشى، ياشىشىغا تەسىر قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى ھاكلاپ تۇرۇش پايدىلىق. بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدى بىلەن يېرىلغان يەرنى پىچاق بىلەن ئاۋايلاپ قىرىپ تازىلاپ، قىرىندىلارنى قالدۇرماي كويدۇرۇۋېتىش كېرەك. شۇنىڭدىن كېيىن 10 لىتر سۇغا ئىككى كىلوگرامم ھاك، بىر كىلوگرامم سېغىز توپا، 100 گرامم كوك تاشنى ئېرىتىپ، ئۇبدان ئارىلاشتۇرۇپ ئاندىن ھاكلاش كېرەك. ئۇنىڭدىن تاشقىرى يەردە ياتقان ئوت - چوپ، يوپۇرماقلاردا تۈرلۈك كېسەللىكلەر بولۇشى تەبىي. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنى پاكىز تازىلاپ، كويدۇرۇۋەتكەن ئەۋزەل.

ئالمۇتا ئەتراپى، خەشكىلەك، ئەمگەكچىقازاق ناھىيەسىنىڭ مولوۋودنويې يېزىسىغىچە بولغان ئارىلىقتا ئەشپۇت، بولۇپمۇ ئالمىنىڭ يوپۇرمىغىداغ چۈشۈپ، ئاقتۇۋەتتە قۇرۇتىۋېتىدىغان بىر خىل كېسەللىك مەۋجۇت. بۇ خىل كېسەللىككە قارشى ئەگەر تېپىلسا 2-3 پائىزلىق نىترافېن ئېرىتمىسىنى چېچىش لازىم. بۇ دورا باشقا زىيانداشلارنىمۇ ئولتۇرۇش كۇچىگە ئېگە. ئەگەر ئۇ تېپىلمىسا 4 پائىز بوردو ئېرىتمىسى پايدىلىنىدۇ. بۇنى تەييارلاش ئۈچۈن ئون لىتر ئېرىتما، 400 گرامم سۇ بىر - بىرىگە ئارىلاشتۇرۇلىدۇ. ئارىلاشتۇرۇش جەريانىدا سۇنىڭ مىقدارى بىر لىترغا يەتكۈزۈلىدۇ. ئاندىن باشقا ياغاچ بوچكىغا ياكى سىرلىق چېلەككە 400 گرامم كوك تاش سېلىپ ئىسسىق سۇدا ئېرىتىلىدۇ ۋە سۇ 9 لىتر قۇيۇلىدۇ. بۇ ئېرىتمىغا بىر لىتر ھاك سۈيىنى ئاستا ئارىلاشتۇرۇش ئارقىلىق قوشۇۋېتىمىز. بۇ ئارىلاشمىنى ئالما، ئورۇك، ئەشپۇت، شاپتۇل، ئۈزۈم كەبىلەرنىڭ بىخى كوكۇرۇپ كەتكىچە چېچىش پايدىلىق. مېۋە بېرىۋاتقان يوغان دەرەقلەرگە بۇ ئارىلاشمىدىن 10 لىتردەك كېتىدۇ. بۇ دورا دۇرۇس چېچىلسا دەرەقلەر كوك ھالىتىنى ئۇزاققىچە يوقاتمايدۇ.

ئالما، ئەشپۇت ئوخشاش دەرەقلەرنىڭ بىخلىرى ئوسۇپ گۈللەي دېگىچە ئۇنىڭدا پەيدا بولىدىغان كېسەللىككە قارشى فۇندازول دېگەن دورىنى 10 لىتر سۇغا 15 مىللىگرامم، ھەر خىل قۇرۇت - قوڭغۇزلارنى يوقىتىش ئۈچۈن 10 لىتر سۇغا 102 پائىزلىق كاربوفوستىن 75 مىللىگرامم قوشۇپ چاچقان دۇرۇس.

ئەگەر فۇندازول بولمىسا مېۋىلىك دەرەق ۋە ئۈزۈمدىكى كېسەللىكلەرگە قارشى (ئۈزۈمنىڭ يوپۇرمىغى مايلاشقان داغقا ئوخشاش ھالەتكە كەلگەندە) شۈگۈلرى 25-30 سانتىمېتىر ئوسكەندە ھاك تاش بىلەن كوك تاشنى ئارىلاشتۇرۇپ بىر پائىز باردوس ئېرىتمىسىنى چېچىش كېرەك. بۇنى تەييارلاش ئۈچۈن 100 گرامم كوك تاشنى سىرلىق چېلەككە سېلىپ ئىسسىق سۇ ياردىمىدا ئېرىتىمىز، ئاندىن ئۈستىگە 9 لىترغىچە سۇ قۇيىمىز. 120 گرامم ھاك تاشقا شۇنچىلىكلا (120 گر.) سۇ قۇيۇپ باشقا چېلەكتە ئېرىتىپ، قايناپ بولغاندىن كېيىن بىر لىتر سۇ قوشۇپ، ياخشىلاپ ئارىلاشتۇرۇۋېتىمىز. بۇ ئارىلاشمىنىڭ دۇرۇس بولغىنىنى ئېنىقلاش ئۈچۈن مىق ياكى سىمنى ئۇنىڭغا سالساق، ئۇنىڭ رەڭگى دات باسقاندەك كورۈنمىسە، دېمەك، ئىشلىتىشكە مۇۋاپىق تەييارلانغان ھېساپلىنىدۇ. ئەكسىچە بولسا، يەنە 10 پائىز كوك تاش ئېرىتمىسىنى تەييارلاپ قوشۇۋېتىش كېرەك. ئەينە شۇنىڭدىن كېيىن ئېرىتمىنى سۈزۈپ، پۈركۈگۈچ بىلەن چېچىش ياخشى ئۈنۈم بېرىدۇ. بۇ خىل ئېرىتمىنى مېۋىلىك دەرەقلەردىن تاشقىرى پومىدورلارغا چاچسىمۇ بولىدۇ.

موشۇنداق تەييارلانغان ھاك تاش، كوك تاش ئارىلاشمىسىنى ياكى بىر پائىز بوردو ئېرىتمىسىنى دەرەخلەرگە مېۋىسىنى يېيىش، ژىغىشتىن 15 كۈن، ئۈزۈمگە 25 كۈن مۇقەددەم 4 - 6 قېتىم چاچسىڭىز بولىدۇ. بۇ ياخشى دورا ھېساپلانغانلىغى بىلەن تەييارلاش بەزىلەرگە ئېغىر سېزىلىش مۇمكىن. ئۇ ھالدا كۇپراكسات، سكور، رۇبىگان دېگەن زامانىۋى دورىلارنى چاچسا تېخىمۇ پايدىلىق. ئۇلارنى قانداق ئىشلىتىش دورىلارنىڭ يارلىغىدا كورسىتىلگەن.

ئالما، قارا ئورۇكلەرنىڭ مېۋىسىنى قۇرۇتىۋېتىدىغان زىيانداشلار بىلەن كۈرۈشۈش ئۈچۈن قارا ئورۇكنى ئىككى، ئالمىنى 2-5 قېتىم سورتلىرىغا قاراپ دورىلاش كېرەك. ئۇلارغا ئىشلىتىدىغان دورىلار كوپ: كاربوفوس، دېتسىس، كاراتې، سۇمى ئالغا، ئۇرېلل - د، ئىنسېگار كەبىلەر. ئۇلاردىن بىرىنى ئوز ۋاقتىدا، دۇرۇس چاچسا ئۈنۈم بېرىدۇ. مەسىلەن، قارا ئورۇككە، ئۇ چېچەكلەپ ئىككى ھەپتە ئوتكەندە چېچىپ، يەنە ئىككى ھەپتىدىن كېيىن قايتىلاش كېرەك. ئالمىنىڭ يازلىق سورتلىرىغا ئىككى، كۈزلىكلىرىگە 4 - 5 قېتىم چاچسا بولىدۇ.

ئالمىنىڭ قۇرۇتىغا بىرىنچى دورىلاشنى كوزلۇك ئالما گۈللەپ ئىككى ھەپتە ئوتكەندە دورىلاپ، 10 - 12 كۈن ئوتكۇزۇپ قايتىلاش كېرەك. ستولوۋكا، پېتروۋشكا تۈرلىرىگە بىر قېتىم چېچىش كۇپايە قىلىدۇ. قۇرۇتنىڭ ئىككىنچى ئەۋلادىغا قارشى دورىلاش ئىيۇلنىڭ 10 - 15 لىرىدە ئەمەلگە ئاشۇرۇلۇپ، 12 - 14 كۈندىن كېيىن تەكرارلىنىدۇ.

مېۋىلەرنى قۇرۇتسىز ۋايىغە يەتكۈزىمەن دېسىڭىز، دورىلارنى ۋاقتىدا چېچىش كېرەك. ئەگەر ۋاقتىغا، مىقدارىغا ئەمەل قىلىماي بىر - ئىككى قېتىم چېچىپ قويۇش بىلەنلا كۇپايىلەنسىڭىز ھېچ قانداق پايدىسى بولمايدۇ.

ئەڭ مۇھىمى، مېۋە، كوكتاتلارنى دورىلىغاندا ناھايىتى پەخەس بولۇش تەلەپ قىلىنىدۇ. بولۇپمۇ، دورىلانغان مېۋىلەر ئەتراپىدا بالىلارنىڭ ئوينىماسلىغى، ئېمىنىدۇر ئېلىپ يەۋالماسلىغىغا ئېھتىيات قىلىنمىسا، پايدىدىن كورە كوپىرەك زىيان ئېلىپ كېلىشى شۈبھىسىز. بۇنى، ئەلۋەتتە، ئەستىن چىقارماڭ!

مېۋە تەرېپلىرىگە توختىلىپ ئۆتەك مۇۋاپىق بولىدۇ، دەپ ئويلايمەن.

مېۋە، كوكتاتلارنى دورىلاش ئۈچۈن مەخسۇس پۈركۈگۈچ بولۇشى كېرەك. سەۋەبى، بەزى ئادەملەر پايدىلىنىپ كېلىۋاتقان سۇپۈركۈگە بىلەن دورا چېچىشنىڭ ئۆزىگە ئار، شۇنىڭ ئۈچۈن زىيانكەشلەرنى يوقىتىشقا ئىشلىتىدىغان دورىلار: كاربوفوس، دېتسىس، سۇمىئالفا، كاراتې، ئاغرىقلارغا قارشى كوك تاش بىلەن ھاك تاش قايناتمىسى، تىنىكسىدە، فۇندازول دورىلىرى پۈركۈگۈچ ئارقىلىق چاچقان ئەۋزەل. بۇ نامى ئاتالغان دورىلارنى [illegible] زار، ئىچكە جايلاشقان «كولوس» ماگازىنىدىن، ئۈنىڭ ئالدىدىكى رەستىلەردىن تېپىشقا بولىدۇ.

مەركەزدىن يىراق يېزىلاردا بۇ خىمىيەۋى دورىلار تېپىلمىسا ياكى ئىشلىتىشقا ئاخچا بولمىسا (دورىلار نىسبەتەن قىممەت) ئۇ ھالدا بىر مۇنچە زىيانداشلارنى ئولتۇرۇش ئۈچۈن ئوسۇملۈكلەرنىڭ قايناتمىلىرىدىن پايدىلانسىمۇ بولىدۇ. مەسىلەن، مېۋىلىك دەرەقلەرنىڭ يوپۇرماقلىرىغا زىيان كەلتۈرىدىغان، كىشى كوزىگە چېلىقىپ تۇرىدىغان (يوپۇرماقلارنى ئوراۋەتكەن، يەۋاتقان) زىيانكەشلەرنى كىچىك ۋاقتىدا ئولتۇرۇش ئۈچۈن كوك تاماكا، ئاچچىق لازا، ئەمەن قوراي، كەكرى، بۇيا، پومىدور، ياڭيۇنىڭ كوكلىرىنى چېچەكلىگەندە ئېلىپ ياكى قۇرۇتۇپ ئېلىپ قاينىتىپ، تىندۇرۇپ چاچسا ياخشى تەسىر قىلىدۇ. بىراق، ئۇنى 6 - 7 كۈندە بىر قېتىم قايتىلاپ تۇرۇش لازىم. ئەگەر شۇ ئارىدا يامغۇر ياغسا چېچىلمىنى ژۇيۇۋېتىدۇ. ئۇ ھالدا يەنە قايتىلاش كېرەك.

ئالما شاخلىرىنىڭ ئۇچلىرى، ياش يوپۇرماقلىرى، مېۋىلىرى پاختىلىنىپ قالغان، تىلە چۈشكەن بولسا ئەشۇ شاخلىرىنى كېسىۋېتىش ئورۇنلۇق. تىلە ياش دەرەقلەردە، قىزىل گۈللەردە بولسۇن قاتتىق ئوتۇن كۈلىنى چاچسا ئولىدۇ.

كلوپىنىڭ، پومىدور ئوخشاش ئوسۇملۈكلەرگە زىيان يەتكۈزىدىغان يومشاق قۇرۇت - قۇلۇلەرنى يوقىتىش ئۈچۈن چونەك ئارىلىرىغا تاختاي، فانېر، ئەسكى كېيىم - كېچەك، قېرىنقىز، پاقا يوپۇرمىقىنى ياكى مىشكاپىنى ھوللەپ تاشلاپ قويسا، قۇلۇلىلەر شۇلارنىڭ ئاستىغا ژىغىلىۋالىدۇ. ئۇنى ئەتىگەنلىكى ژىغىپ توخۇ - تورۇملارغا بېرىۋېتىش كېرەك ياكى ئادەتتىكى كىر ژۇيۇش پوروشوكى قوشۇلغان سۇغا سالسا ئولىدۇ. ئۇلاردىن تاشقىرى يېڭى ھاكنى قاينىتىپ، قۇرۇتۇپ، ئۇنىڭغا ئوخشاش يۇمشاق قىسمىنى چونەك ئارىلىرىغا 20 - 30 مىنۇت ئا-

ئەركىن ئەرشىدىنوۋ،
قازاقستان مېۋە ۋە ئۈزۈم ئوستۇرۇش ئىلمىي - تەتقىقات ئىنستىتۇتىنىڭ خادىمى، يېزا ئېگىلىگى پەنلىرىنىڭ نامزاتى.

تەبرىكلەيمىز

دولقۇن ياسىن

باھارنىڭ ئەڭ گۈزەل پەيتى - ئاپرېل ئېيىدا كەسىپدىشىمىز دولقۇن ياسىن ئوزىنىڭ 60 ياشقا تولغان كۈنىنى نىشانلاۋاتىدۇ. ئۇ ھازىر خەلقىمىزگە تونۇلغان تالانتلىق ژۇرنالىست ۋە شائىر. كېيىنكى ئوتتۇز ژىل مابەينىدە «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتى رېداكسىيەسىدە ئىشلەپ كېلىۋاتقان دولقۇن ياسىن ئوتكەن ۋاقىت ئىچىدە يازغان يۈزلىگەن ئوچېرك ۋە پروبلېمىلىق ماقالىلىرى بىلەن گېزىتخانلار قەلبىدىن چوڭقۇر ئورۇن ئالدى.

بىز دولقۇن ياسىننى دۇنياغا كوز ئاچقان كۈنى بىلەن چىن قەلبىمىزدىن تەبرىكلەپ، ئۇنىڭغا كېلەچەكتە تېخىمۇ چوڭ ئىجادىي ئۇتۇق ۋە تېنىگە سالامەتلىك تىلەيمىز.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىنىڭ كوللېكتىۋى.

يىراق ۋە يېقىن چەت ئەللەردە

تاتارستاندا دەسلەپكى قېتىم سوتنىڭ قارارى بويىچە ئامسۇبى ئەخبارات ۋاستىسىنىڭ نەشر قىلىنىشىغا جەرىمان سېلىنغان. جۇمھۇرىيەت ئەخبارات ۋە نەشرىيات مىنىستىرى ئىسلام ئەخمەد زىيانوۋنىڭ چۈشەندۈرۈشىچە «ئالتۇن ئوردا» گېزىتى مىللەتلەر ئارا زىددىيەتنى پەيدا قىلىدىغان، خەلقلەر بىرلىكىگە زىيان يەتكۈزىدىغان ماتېرىياللارنى باسقان. ئۇلارغا مىنىسترلىك قانۇننى بۇزغانلىغى توغرىلىق بىر نەچچە قېتىم ئەسكەرتكەن. لېكىن بۇنىڭغا گېزىت ئانچىلا قۇلاق سالمىغان.

«ئالتۇن ئوردا» گېزىتىنى تەسىس قىلغۇچى - تاتار مىللىي «ئىتتىپاق» پارتىيەسى. ئۇ سوتنىڭ قارارىنى ئېتىراپ قىلمىغان ۋە گېزىتنى ئەندى يوشۇرۇن چىقىرىش ئىمكانىيەتلىرىنى ئويلاشتۇرۇۋاتىدۇ.

گېزىتنىڭ مەزمۇنىنىلا ئەمەس، بەزى بىرلىرىنى «ئالتۇن ئوردا» دېگەن نامىنىڭ ئوزى تەشۋىشلەندۈرىدۇ. بۇ خىلدىكى ئەخبارات ۋاستىسىنى ياپماسقا ئامال يوق.

* * *

روسسىيە ھوكۇمىتىدىكى قالايمىقانچىلىق بىر ئاي ئىككى كۈن دېگەندە ئاياقلاشتى. ئۇتكەن جۈمە كۈنى ئۈچىنچى قېتىم باش مىنىسترلىككە تەۋسىيە قىلىنغان سېرگېي كىرىيېنكونى دۇما دېپۇتاتلىرى تايىنلىدى. دەسلەپ ئاۋاز بېرىشنى ئوچۇق ياكى يوشۇرۇن تۈردە بېرىشنى تاللاشقا ئايلاندۇرغان دېپۇتاتلار ئاخىرى يوشۇرۇن ئاۋاز بېرىشكە كېلىشىپ، قارشى ئاۋاز بېرىمىز دېگەن كوممۇنىستلارنىڭ بىر قىسمى يوشۇرۇن ئاۋاز بېرىشتىن پايدىلىنىپ، نامزاتنى قوللاپ كەتتى. كوممۇنىستلار رەھبىرى گ. زيۇگانوۋ بۇنىڭغا رەنجىپ، پارتىيەگە خىيانەتچىلىك قىلغان ئەزالىرىنىڭ مەسىلىسىنى قارايمىز، دەپ بىلدۈردى.

* * *

چېچەنىستان ھوكۇمىتى باشلىغىنىڭ ئورۇنباسارى ماۋلودى ئۇدۇگوۋنىڭ ئوزى ۋە ئۇنىڭ «ئىسلام مىللىتى» ھەرىكىتى ئۇيۇشتۇرىدىغان داغىستان ۋە چېچەنىستان خەلقلىرىنىڭ كونگرېسىغا قاتنىشىشتىن داغىستان رەسمىي تۈردە باش تارتتى. بىراق بۇ كونگرېسقا ھېچ كىم كەلمەيدۇ، دېگەن سوز ئەمەس. چېچەنىستاندا موشۇنىڭغا ئوخشاش خېلە چارە - تەدبىرلەر ئۇيۇشتۇرۇلدى. ئۇلاردىن ئادەتتە داغىستان ۋاخابىستلىرى ۋە مۇسۇلمان ئىتتىپاقى ۋەكىللىرىنىڭ دېلېگاتسىيەلىرى كېلىپ كورمىگەن. كاۋكاز خەلقلىرىنىڭ بۇرۇنقى قورۇلتايلىرىنىڭ شارى «روسسىيەسىز ئومۇمىي كاۋكاز ئوي» بولسا، ئەندى داغىستان ۋە چېچەنىستان ئىسلام خەلقلىرىنىڭ بىرلىشىش ۋە ئايرىلىشىشى يولى بولماقچى.

ئەلۋەتتە، روسسىيە ئوز تەركىۋىدىكى داغىستاننىڭ چېچەنىستان بىلەن بىرلىشىشىغا يول قويمايدىغانلىغى ئېنىق. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ رەسمىي داغىستاننىڭ بۇ خىلدىكى باش قوشۇشتىن چەتتە قېلىشنىڭ سەۋەۋىنى ئېيتمىسىمۇ چۈشىنىشلىك.

* * *

گرۇزىيە ھەربىي پروكۇراتۇرىسى مەملىكەت پرېزىدېنتىنىڭ چەت ئەللەرگە قىلغان سەپەرلىرىدە ھەمرا بولىدىغان ئىككى قىرغۇچى سامولېيوتنىڭ روسسىيەنىڭ تبىلىسى شەھىرى يېنىدىكى «ئالېكسېيېۋكا» ھەربىي ئايرودروم-دائىشتىن چىقىشقا باغلىق جىنائىي ئىش قوزغىدى. ھەربىي پروكۇراتۇردا ساموليوتلارنىڭ دۋىگاتېللىرىغا قوم ۋە تاش قويۇلغانلىغىنى تەستىقلىدى. گرۇزىيە پرېزىدېنتى ئې. شېۋاردنادزې جۇمھۇرىيەت مۇداپىئە مىنىسترىنى پرېزىدېنت بىخەتەرلىكىنى ساقلىمىغانلىغىدا ئەيىپلەپ، ئېگىللىۋاتقان لاۋازىمىدىن بوشاتتى.

* * *

بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ بىخەتەرلىك كېڭىشى ئىراققا يەتتە ژىل ئىلگىرى ئېلان قىلىنغان سانكسىيەلەرنى كۈچىدە قالدۇرۇش قارارىنى قوبۇل قىلدى. ئىراقنىڭ ئامما ئۈچۈن قىرغىن قۇراللىرى ۋە راكېتا تېخنىكىسىنى يوق قىلىش بويىچە بە مە ت مەخسۇس كومىسسىيەسىنىڭ دوكلادى موشۇنىڭغا ئاساس بولدى. مەزكۇر قارار دۈشەنبە كۈنى بىخەتەرلىك كېڭىشىنىڭ يېپىق مەجلىسىدە قارالدى. بىخەتەرلىك كېڭىشىنىڭ رەئىسى خاشىي ئوۋادىنىڭ (ياپونىيە) بىلدۈرۈشىچە، ئىراقنى قوراللىسزلاندۇرۇش ئىشىدا خېلە ئىلگىرىلەشلەر بار. لېكىن كومىسسىيەنىڭ دوكلادى سانكسىيەلەرنى رەت قىلىشقا ئاساس بولالمايدۇ.

روسسىيە ۋەكىلى سېرگېي لاۋروۋنىڭ ھېسابلىشىچە، ئىراق ۋە بە مە ت ئوتتۇرىسىدىكى ھەمكارلىق ياخشى يولغا چۈشتى. بۇ ئىراققا قارشى سانكسىيەلەرنى رەت قىلىش توغرىلىق مەسىلىنى مۇھاكىمە قىلىشقا كىرىشىشكە ئىمكانىيەت بېرىدۇ.

* * *

قىرغىزستان پرېزىدېنتى ئاسقار ئاكايېۋ خىتاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ رەئىسى جياڭ زېمىننىڭ تەكلىۋى بويىچە خىتايدا رەسمىي سەپەر بىلەن بولۇۋاتىدۇ.

* * *

خەلق ئارا قىزىل كرېست جەمىيىتىنىڭ ۋەكىللىرى شىمالىي كورىيە خەلقى يېڭى ھوسۇل ئالغىچە پەقەت تاشقى دولەتلەرنىڭ ياردىمى ئارقىسىدىلا كۈن كورەلەيدۇ دېگەن خۇلاسىگە كەلگەن.

* * *

ياۋروپا ئىتتىپاقى روسسىيەگە ۋە خىتايغا نىسبەتەن سودا سىياسىتىنى ئوزگەرتىش قارارىنى قوبۇل قىلدى.

* * *

ئىران تۈركمەنىستان - ئامېرىكىنىڭ كاسپىي دېڭىزى بويىچە گاز پروۋودىنى ژۈرگۈزۈش بويىچە خەۋەرلىرىگە باغلىق تۈركمەنىستاندىن چۈشەندۈرۈشلەرنى تەلەپ قىلىشنى نىيەت قىلىۋاتىدۇ.

* * *

گروزنىيدا چېچەنىستان ۋە داغىستان خەلقلىرىنىڭ «ئىسلام مىللىتى» كونگرېسى ئوتكۈزۈلۈپ، ئۇنىڭ رەئىسى بولۇپ چېچەنىستان ھوكۇمىتىنىڭ باشلىغى ۋەزىپىسىنى ۋاقىتلىق ئاتقۇرغۇچى ش. باسايېۋ سايلاندى.

* * *

بېيجىڭدا خىتاي - تۈرك بىرلەشكەن سودا ئىقتىسادىي كومىسسىيەسىنىڭ ئون ئىككىنچى مەجلىسى ئوز ئىشىنى باشلىدى. ئۇنىڭغا خىتاي تاشقى سودا ۋە تاشقى ئىقتىسادىي ئىتتىپاق مىنىسترى شى گۇاڭشېڭ ۋە تۈركىيە دولەت مىنىسترى ئەسىم سېزگىن قاتناشتى.

باش مۇھەررىرى ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات
ئالمۇتا، 480044
ئېيېك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىسترلىگى.

تىراژى 2128
زاكاز 9493

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33، مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33، كاتىبات بولۇمى - 27 - 86 - 33، ئىجتىمائىي - سىياسىي بولۇمى 06 - 86 - 33، ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى - 81 - 86 - 33، ئىختىسات بولۇمى 17 - 86 - 33.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

1998
ژىل
16 - ماي
شەنبە
№11
(4098)

يېڭى هايات

Йеңи һаят

جۇمھۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي - سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى 1970 - ژىلى 1 - يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ پەرمانى

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى - ئاقمولا شەھىرىنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى - ئاستانا شەھىرى دەپ قايتا ئاتاش توغرىلىق

يەرلىك ئىجرائىي ۋە ۋاكالەتلىك ئورگانلارنىڭ ئىلتىماسلىرى،ئاقمولا شەھىرى جامائەتچىلىكىنىڭ تەلەپ - تىلەكلىرىنى ھېسابقا ئېلىپ ۋە قازاقستان جۇمھۇرىيىتى ھوكۇمىتى يېنىدىكى دولەت ئونوماستىكا كومىسسىيەسىنىڭ قارارى ئاساسىدا توختام قىلىمەن:

1. قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى ئاقمولا شەھىرى قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پايتەختى - ئاستانا شەھىرى دەپ قايتا ئاتالسۇن.

2. مەزكۇر پەرمان ئېلان قىلىنغان كۈنىدىن تارتىپ كۈچكە كىرىدۇ.

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ
پرېزىدېنتى ن. نازاربايېۋ
ئاقمولا، 1998- ژىل، 6- ماي.

ئالمۇتىدا ئۆتكەن باش قوشۇش مۇۋاپپەقىيەتلىك ئاياقلاشتى

11 - ماي كۈنى ئالمۇتىدا چوڭ خەلىق ئارا ئەھمىيەتكە ئىگە ۋاقىە يۈز بەردى. بۇ يەردە ئىختىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتىغا ئەزا ئەللەرنىڭ 5 - ساممىتى بولۇپ ئۆتتى.ۋىگىرمەبىر ژىل ئىلگىرى قۇرۇلغان بۇ تەشكىلات ھازىرقى كۈندە رېگىوندىكى ئەڭ چوڭ بىرلەشمىلەرنىڭ بىرى بولۇپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ تەركىۋىگە 300 مىللىوندىن ئوشۇق ئاھالىسى بار، باي تەبىي رېسۇرسلارغا ئىگە ئون دولەت كىرگەن.

باش قوشۇشنىڭ مەلىكىتىمىز پرېزىدېنتى ن. نازاربايېۋنىڭ ئالدىمىزدىكى ئىككى ژىلغا ئىختىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتىنىڭ رەئىسى لاۋازىمىغا سايلىنىشى بىلەن باشلىنىشى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە. ن. نازاربايېۋ موشۇ چوڭ باش قوشۇشنى ژۇرگۈزۈش ۋەزىپىسىنى ئۆز زىممىسىگە ئالدى.ئالمۇتىغا پرېزىدېنتلار،ئاۋغانىستاننىڭ ب. راببانىي، ئىراننىڭ - م. خاتامى، قىرغىزستاننىڭ - ئا. ئاقايېۋ، تاجىكستاننىڭ - ئى. راخمونوۋ، تۈركىيەنىڭ - س.دېمىرەل، تۈركمەنىستاننىڭ س. نىيازوۋ، ئۆزبەكىستاننىڭ ئى. كەرىموۋنىڭ، باش مىنىسترلار: ئەزەربەيجاننىڭ - ئا. راسىزادې، پاكىستاننىڭ ن. شەرىپ شۇنداقلا ئىختىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىۋى ئو. ئوزارنىڭ كېلىشى تەشكىلاتقا ئەزا دولەتلەر ئۆتچۈن ئۆچرىشىشنىڭ قانچىلىك مۇھىملىقىدىن دەرەك بەرسە كېرەك.

سامىتتا شۇنداقلا شەرىقنىڭ روھىي تەدرى - قىممىتىنى قايتا تىكلەش، ئۇنىڭ ئومۇمىي مىراسى بولغان قېدىمىي مەدەنىيىتىنى ساقلاش ۋە ئەسلىگە كەلتۈرۈش پروبلېمىلىرىمۇ كوتىرىلدى. ئۇچرىشىشتا مەدەنىيەت ۋە بىلىم بېرىش ئىنستىتۇتلىرىنى،شۇنداقلائىختىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتىنىڭ ئىلمىي فوندىنى قۇرۇش بويىچە كۈچ چىقىرىشنى داۋاملاشتۇرۇش قارارى قىلىندى.

جۇمھۇرىيىتىمىز پرېزىدېنتى ن .نازاربايېۋئىختىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىۋى ئو. ئوزار بىلەن بىرلىكتە ئوتكۈزگەن يەكۈنلىگۈچى مەتبۇئات - كونفېرېنسىيەسىدە«ئالمۇتىدا بولۇپ ئوتكەن سامىت مۇۋاپپەقىيەتلىك ئاياقلاشتى» دەپ بىلدۇردى. قوبۇل قىلىنغان ھوججەتلەر ئىختىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتى دائىرىسىدە ئەمەلىياتتا بارلىق يونىلىشلەر بويىچە ھەمكارلىقنى چوڭقۇرلاشتۇرۇشتا داۋاملىق ئىشلەش ئۆتچۈن ياخشى، ئاساس بولالايدۇ.ئىختىسادىي ھەمكارلىق تەشكىلاتىنىڭ نۆۋەتتىكى 6- سامىت قىرغىزستاننىڭ تەشەببۇسى بويىچە 2000 ژىلى بىشكېك شەھىرىدە ئوتكۈزۈلمەكچى.

تەبرىكلەيمىز

يېقىندا مەدەنىي ھاياتىمىزدا يەنە بىر ھەممىمىزنى خوشال قىلىدىغان ۋاقىە يۈز بەردى.ئاتاقلىق شائىر،تالانتلىق ژۇرنالىست، قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى مۇكاپىتىنىڭ لائۇرىياتى دولقۇن ياسىنوۋ ئاق ش ئىنىڭ كالىفورنىيە شتاتىدىكى خەلىق ئارا پەن،مائارىپ،ئىندۇستىرىيە ۋە سەنئەت ئاكادېمىيەسىنىڭ ئاكادېمىكى بولۇپ سايلاندى.ئۇنىڭغا ئاكادېمىكلىق دىپلومىنى زامانىمىزنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى چىڭگىز ئايتماتوۋ تاپشۇردى. شۇ مۇناسىۋەت بىلەن «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى هايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسى كوللېكتىۋى مىللىغان گېزىتخانىلار نامىدىن ئاكادېمىك - شائىرنى سەمىمىي تەبرىكلەيدۇ.

سۈرەتتە: چىڭگىز ئايتماتوۋ دولقۇن ياسىنوۋقا ئاكادېمىكلىق دىپلومىنى تاپشۇرۇۋاتقان پەيت.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەت

* * *

دولقۇن ياسىنوۋ تەۋەللۇدىنىڭ 60 ژىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن بېرىلىۋاتقان ماتېرىياللارنى گېزىتىمىزنىڭ 7- بېتىدىن ئوقۇيسىلەر.

تاماشىبىنلار دىققىتىگە!

ئېكراندا - «ئەژدىھا ژىلى»

كوپچىلىككە ياخشى مەلۇمكى، كېيىنكى ئىتتىپاقى دەۋرىدە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تارىخىغا ئائىت بىردىن - بىر بەدىي فىلم - بۇ مەشھۇر ئەدىپ،قازاقستان خەلىق يازغۇچىسى زىيا سەمەدىينىڭ «مايىمخان» رومانى ئاساسىدا چۈشىرىلگەن «ئەژدىھا ژىلى»ناملىق بەدىي فىلم ئېدى.

مەزكۇر فىلمدا شەرقىي تۈركىستاننى مۇستەملىكىگە ئايلاندۇرغان مانجۇر- ختاي باسقۇنچىلىرىنىڭ چېكىدىن ئاشقان زورلۇق - زومبۇلۇقلىرى، ياۋۇزلۇقلىرى ۋە ئۇلارغا قارشى كوتىرلگەن مىللىي ئازاتلىق ھەرىكىتىنىڭ قانلىق باستۇرۇلۇشى، پاجىئەلىك ئاقىۋەتلىرى ھېكايە قىلىنغان. «ئەژدىھا ژىلى» ئۆز ۋاقتىدا كېيىنكى ئىتتىپاقى تېررىتورىيەسىنىڭ كىنوتېاترلىرىدا نامايىش قىلىنىپ، تاماشىبىنلار تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىنغان ئېدى.فىلمنىڭ ئۇتۇقلۇق چىقىشىدا ئۇنىڭ رېژىسسيورى، س س س ر خەلىق ئارتىستى ئاسانەلى ئەشىموۋنىڭ ۋە فىلمنىڭ باش قەھرىمانى، مايىمخاننىڭ جەڭگىۋار ئوبرازىنى ياراتقان ئىنكوش قىزى تامارا ياندىيېۋا بىلەن باشقىمۇ كوپلىگەن ئاتاقلىق كىنو ئاكتيورلارنىڭ ئۆلۈشى زور بولغان. شەرقىي تۈركىستان خەلقىنىڭ ئازاتلىق، مۇستەقىللىق كۈرىشىگە بېغىشلانغان «ئەژدىھا ژىلى»بەدىي فىلمى خەلقىمىزنىڭ قەھرىمانلىقىنى ئوزگە مىللەتلەرگە يېقىندىن تونۇشتۇرۇشتا ۋە ياشلارنى ۋەتەنپەرۋەرلىك روھىدا تەربىيىلەشتە ئەھمىيىتى چوڭ بولغانلىقىنى ئالاھىدە ئاتاشقا بولىدۇ.

ئەپسۇسكى، مەلۇم سەۋەپلەرگە بولا مەزكۇر فىلمنى كىنو تېاترلاردا كورسىتىشكە رۇخسەت قىلىنماي قويدى.سابىق كېيىنكى ئىتتىپاقى پارچىلىنىپ،قازاقستان ئوز مۇستەقىللىكىگە ئېگە بولۇپ،ھازىركى قانات يايغان دېموكراتىيەنىڭ شاراپىتى بىلەن «ئەژدىھا ژىلى» بەدىي فىلمى تاماشىبىنلار بىلەن قايتىدىن يۈز كورۇشۇش ئالدىدا تۇرىدۇ.

ئالمۇتا شەھىرىنىڭ سېيفۇللىن ۋە گوگول كوچىلىرىنىڭ دوخمۇشىدىكى «قازاقستان» كىنوتېاتىرىدا«ئەژدىھا ژىلى»بەدىي فىلمى موشۇ ئاينىڭ 20سىدىن 26سىگىچە يەنى ئالتە كۈن داۋامىدا نامايىش قىلىنىدۇ. دېمەك، ئەجدادلىرىمىزنىڭ باسقۇنچىلارغا قارشى مىللىي - ئازاتلىق يولىدىكى كۈرەشلىرىنىڭ يەنە بىر قېتىم شاھىدى بولىسىز ئارتۇق بولماس.

«ئەژدىھا ژىلى» بەدىي فىلمىغا، مەرھەمەت!

ئالىمجان باۋدىنوۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

رەسمىي خەۋەرلەر

قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى نۇرسۇلتان نازاربايېۋ تۈركىيە پرېزىدېنتى سولېيمان دېمىرەل بىلەن بىللە تۈركىستاندا بولۇپ ئوتتى.

* * *

12 - ماي كۈنى كەچقۇرۇنلىقى پرېزىدېنت ن.نازاربايېۋ تۈركىيە پرېزىدېنتى س. دېمىرەلنى ئوزىنىپ قويغاندىن كېيىن چىمكەنت شەھىرىگە كېلىپ بىر قاتار كارخانىلاردا بولدى. موشۇ كۈنى كەچقۇرۇنلىقى ن. نازاربايېۋ قىزىلوردىغا كەلدى. پرېزىدېنت ئاېروپورتتىن ئوتتۇر ئامېرىكىنىڭ«كۈئات ئاملون مۇنايي»شىركىتى سالغان تورت يۇلتۇزلۇق مېھمانخانىغا كەلدى.ئومېھمانخانىنى تەنتەنىلىك تۈردە ئاچتى. 13- ماي كۈنى جۇمھۇرىيىتىمىز رەھبىرى شەھەرنىڭ بىر قاتار كارخانىلىرىدا ۋە فىرمىلىرىدا بولدى،شىيېلى ناھىيەسىگە كېلىپ ئېكىلىكلەر رەھبەرلىرى ۋە يېزا ئەمگەكچىلىرى بىلەن ئۇچراشتى.

* * *

پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋ 15- ماي كۈنى ئالمۇتىدا ئېچىلغان «قازاقستاننى2030 ژىلغىچە تەرەققىي ئەتكۈزۈشنىڭ ستراتېگىيەلىك ئەۋزەللىكلىرى» خەلىق ئارا ئىلمىي - ئەمەلىي كونفېرېنسىيەسىنىڭ قاتناشقۇچىلىرىغا تەبرىك ئەۋەتتى.

* * *

«ئاتاكېنت» ئىش بابىدىكى ھەمكارلىق مەركىزىدە سالامەتلىكنى ساقلاش بويىچە بەشىنچى خەلىق ئارا كورگەزمە ئوتۇۋاتىدۇ.

* * *

13- ماي كۈنى قازاقستان جۇمھۇرىيىتى باش مىنىسترىنىڭ ئورۇنباسارى ئا.س. پاۋلوۋ ئاستاناشەھىرىدە ئاممىۋىي ئەخبارات ۋاستىلىرىنىڭ ۋەكىللىرى بىلەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىنى ئوتكۈزدى.

مۇشتىرى توپلاش - 98

ھورمەتلىك گېزىتخان!

ئەگەر سىز «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى هايات» گېزىتلىرىغا موشۇ ژىلنىڭ دەسلەپكى ئالتە ئېيىغا يېزىلغان بولسىڭىز، ئەندى ژىلنىڭ ئىككىنچى يېرىمىغا مۇشتىرى توپلاش باشلانغانلىغىنى يادىڭىزغا سالىمىز.

«ئۇيغۇر ئاۋازىنىڭ» ئالتە ئايغا يېزىلىش باھاسى - 435 تەڭگە 66 تىيىن، ئىندېكسى 65357.

«يېڭى هاياتنىڭ» ئالتە ئايغا يېزىلىش باھاسى -397 تەڭگە 80 تىيىن، ئىندېكسى - 65359.

ھەر ئىككى گېزىتقا جاي - جايلاردىكى ئالاقە بولۇملىرى، پوچتالئونلار، ئالمۇتا شەھىرىدە بولسا گېزىتلار سېتىلىدىغان كوسكىلاردا ۋە جەمىيەتلىك ئاساستا مۇشتىرى توپلىغۇچىلار ئارقىلىق يېزىلىشقا بولىدۇ.

بۈگۈنكى ھايات كۆرۈنۈشلىرى

ئىشسىزلار سانى ئازايمىۋاتىدۇ

ھازىرقى ئىشسىزلىق مۇئەممەسى جۇمھۇرىيەتتىكى ئەڭ مۇھىم، ئېغىر مەسىلىلەرنىڭ بىرى بولۇپ، دۆلەت ۋە ھۆكۈمەت رەھبەرلىرىنىڭ جىددىي كۆڭۈل بۆلىدىغان ئىشلارنىڭ بىرىگە ئايلىنىپ قالدى.

ژىلدىن - ژىلغا ئىشسىزلار سانى كۆپەيمەكتە، بۇ، دېمەك، تۇراقلىق ھايات كەچۈرۈش مەنبەسىدىن ئايرىلغان ئادەملەر سانىنىڭ كۆپىيىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ. ئىشسىزلىق مۇئەممەسى جۇمھۇرىيەتنىڭ بارلىق رېگىونلىرىدىكىدەك، ئالمۇتىدىمۇ مۇرەككەپ ۋەزىيەتتە. ئۇنىڭ ھەل قىلىنىشىنى كۈتۈپ تۇرماقتا. ئالمۇتىدىكى ئىشسىزلىق دەرىجىسى، شەھەرلىك ئىش بىلەن تەمىنلەش مەركىزىنىڭ مۇشۇ ژىلقى بىرىنچى مەۋسۇمنىڭ مەلۇماتلىرىغا قارىغاندا، 1,4 پائىزنى تەشكىل قىلىدۇ. ژىل بېشىدىن باشلاپ ئىش بىلەن تەمىنلەش مەركىزىگە 3259 ئادەم مۇراجەت قىلغان، ئەندى ئۇلاردىن پەقەت 2268 ئادەم ئىشسىز دەپ ئېتىراپ قىلىنغان. قالغانلارنىڭ بولسا قانداقتۇ قوشۇمچە كىرىم قىلىش مەنبەلىرى بولغان، ياكى ئەمگەككە قابىلىيەتلىك ئەمەس دەپ ئېتىراپ قىلىنغان. ئەندى ئۇنداق شەخسلەر بولسا ئىشسىزلار دەپ ئېتىراپ قىلىنمايدۇ. موشۇ ۋاقىت ئىچىدە ئىشسىز دەپ روييخەتكە ئېلىنغانلاردىن بىر مىڭ ئىككى يۈزگە يېقىن ئادەم ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇلدى، ئەندى يەنە مىڭغا يېقىن ئادەم جەمىيەتلىك ئىشلارغا ۋە كەسپىي ئوقۇشقا (ستىپېندىيە تۆلەش بىلەن) ئەۋەتىلگەن.

بۇ، ئەلۋەتتە، خېلە ياخشى مەلۇماتلار، لېكىن شەھەرلىك ئىش بىلەن تەمىنلەش مەركىزىگە قانچىلىك ئادەم مۇراجەت قىلمىغانلىقى - بۇ نامەلۇم. بۇ يەردە يەنە شۇنى تەكىتلەش كېرەككى، ئىشسىز ئەرلەر بىلەن ئىشسىز ئاياللارنىڭ ئەھۋالى ئوخشاش ئەمەس. ئەرلەر ھەر قانداق يەردىن ۋاقىتلىق بولسىمۇ ئىش تېپىپ، دەررۇ كىرىم قىلىشى مۇمكىن. ئەرلەرنىڭ جىسمانىي كۈچ - قۇۋۋىتى ۋە ماھارىتى ھەر دايىم تەلەپكە ئىگە. ئەندى ئاياللارنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشتا بىر قاتار قىيىنچىلىقلار پەيدا بولىدۇ. ئايال كىشى ئىشسىز قالغاندا بىردىنلا قايغۇغا چۈمىدۇ: ئەندى ئۆز كەسپى بويىچە ئىش تېپىشى ناتايىن، باشقا ساھادا ئۆزىنى سىناپ كۆرۈشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ، چۈنكى ئۇ بۇ يېڭى ئىشتا ھېچ نېمىنى بىلمەيدۇ. مەسىلەن، ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بىر قىز توقۇمىچىلىق فابرىكىسىدا ئىشلىگەن. فابرىكىدا ئىش ژۈرۈشمەي، ئۇ ئىشلىگەن سېختىكىلەر ئىشسىز قالغان. نېمە قىلىش كېرەك؟ ھازىر ئىدارە، جەمىيەتلەردە، فىرمىلاردا كومپيۇتېرلاردىن كۆپلەپ پايدىلىنىلماقتا. ئەندى ئىشسىز قالغان بۇ قىز بولسا كومپيۇتېر دېگەننىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمىگەنلىكتىن، ئەلۋەتتە، ئۇنىڭدا ئىشلەشكە كۆزى يەتمەيدۇ. نېمە قىلىش كېرەك؟ ھازىر كۆپلىگەن قىزلار ئىشلەۋاتقان كومپيۇتېردا، ياكى مەئىشىي خىزمەت ئورۇنلىرىدا ئىشلەش ئۈچۈن ئوقۇش كېرەك. لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن يە ۋاقىت، يە پۇل يوق. ئەھۋال شۇنداق. ئامما زادىلا ھەل بولمايدىغان ئىش يوق.

مەسىلەن، ئەگەر سىز ئىشسىز قالغان بولسىڭىز ياكى كەسپىڭىزنى ئۆزگەرتىشكە توغرا كەلگەن بولسا، ئەڭ ئالدى بىلەن شەھەرلىك ئىش بىلەن تەمىنلەش مەركىزىدە ئۆزىڭىزنى روييخەتكە ئالدۇرۇشىڭىز كېرەك. شۇنىڭدىن كېيىن، ئىش ئىزدەپ ژۈرگەن كىشى ئايال بولسا - ئۇ قازاقستان تەدبىرچان ئاياللار ئىتتىپاقىغا مۇراجەت قىلىشى كېرەك، بۇ يەردە بىيىل 15 - مارتتىن باشلاپ ھەر خىل كۇرسلار (ھەق تۆلەپ ئوقۇيدىغان ۋە ھەقسىز) ئېچىلدى. سىزگە ھە دېگەندە «ئىش ئىزدەۋاتىمەن» دېگەن كۆپۇننى تولدۇرۇشنى تەكلىپ قىلىدۇ. ئاندىن كۇرسلاردا بۇغالتېر، سېكرېتار - رېفېرېنت كەسپى، كومپيۇتېرچى ياكى ئىش ژۈرگۈزگۈچى كەسپىنى ئېگىللەش مۇمكىن. ژۇقۇرىدا كۆرسىتىلگەن كەسپلەر بويىچە كۇرسلاردا ئوقۇش 50 ئاقش دوللىرىغا توختايدۇ.

لېكىن، بىز ژۇقۇرىدا تەكىتلىگىنىمىزدەك، كۇرسلاردا بىلىم ئېلىش ھەقسىزمۇ بولىدۇ. بۇنىڭ پەرقى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ھەق تۆلىنىدىغان كۇرسلارغا ھەر قانداق ۋاقىتتا يېزىلىشىڭىز مۇمكىن، ئەندى ھەقسىز كۇرسلارغا ئادەم ژىغىلغان مۇددەتتە توغرا كەلگەندە يېزىلىشقا بولىدۇ. كۇرسلاردا ئوقۇش مۇددىتى - بىر يېرىم ئاي. گرۇپپىلاردا 12 - 17 ئادەم ئوقۇيدۇ.

كۇرسلارنى پۈتتەرگەنلەرگە ئېگىللىگەن كەسپىگە قاراپ تېگىشلىك سېرتىفىكات - گۇۋاھنامە بېرىلىدۇ. مۇنداق گۇۋاھنامە بىلەن سىز ئەندى تاللاۋالغان كەسپىڭىز بويىچە خاتىرجەم ئىشقا ئورۇنلىشىڭىز مۇمكىن.

قازاقستان تەدبىرچان ئاياللار ئىتتىپاقى ئاياللارنى (كەسپ ئېگىللىگەنلەرنى) ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش بىلەنمۇ شۇغۇللىنىدۇ. ئۆتكەن ژىلى ئىتتىپاق 134 ئايالنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇردى. بۇ ھازىرقى شارائىتتا ئانچە كۆپ ئەمەس. ئەندى كۇرسلارنى پۈتتەرگەن ئاياللارنىڭ 500دىن ئوشۇغى ئىش تېپىش مەسىلىسىنى ئۆزلىرى ھەل قىلغان. چۈنكى ئۇلار ئېگىللىگەن كەسپلەر كېيىنكى ۋاقىتلاردا تەشكىل قىلىنغان ھەر خىل فىرمىلار، بىرلەشكەن كىچىك كارخانىلار ئۈچۈن بەلگۈلەنگەن.

ھازىر ئاخىرقى مەلۇماتلارغا قارىغاندا، جۇمھۇرىيەتتە 257 مىڭ ئادەم ئىشسىز دەپ روييخەتكە ئېلىنغان. لېكىن بۇ تولۇق مەلۇمات ئەمەس. غەيرى - رەسمىي مەلۇماتلارغا قارىغاندا، ھازىر مەملىكەتتە ئىشقا قابىلىيەتلىك بىر مىلليونغا يېقىن ئادەم ئىشسىز ئىكەن. لېكىن ژۇقۇرىدا تەكىتلىگىنىمىزدەك، بۇ مۇھىم مۇئەممانى ھەل قىلىش كۈن تەرتىۋىدىن چۈشكىنى يوق.

يادىكار سابىتىي.

سېھىرگەرلەردىن سەگەك بولۇڭ

بۇندىن بىرنەچچە ئاي مۇقەددەم زىلەمخان ئىنستىتۇتتىن - دەرستىن قايتىپ كېلىۋاتاتتى. ئۇيىگە يۈز مېتىردەك قالغاندا يول ياقىسىدا تۇرغان ئىككى ئايال (زىلەمخاننىڭ ئېيتىشىچە، بىرى رۇس، ئىككىنچىسى سىگان ياكى تۈرك) توختىتىپ ئالدى.

- مېنى دىققەت قىلىپ تىڭشاڭ، - دېدى ھامىلدار ئايال زىلەمخاننىڭ ئۈستى - بېشىدىكى قىممەت باھالىق كىيىملەرگە نەزەر تاشلاپ، قىزنىڭ ئۆي ئادرېسىنى سوراپ بىلىۋالغاندىن كېيىن، - مەن ئاللانىڭ كىمگە نېمە كارامەت كۆرسىتىشنى ئالدىن ئالا بېشارەت قىلىش قۇدرىتىگە ئىگە ئايالمەن. بۈگۈن تۈندە ئائىلەڭلاردا چوڭ بىر بەختسىزلىك بولۇشى كۈتۈلۈۋاتىدۇ. ئاللانىڭ ئەمرى بىلەن شۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن سىزنى توختىتىپ ئالدىم.

- راست دەيدۇ، - قۇۋەتلىدى رۇس ئايالى، - ئۆتكەندە بىرى بۇ ياققا ئىشەنمىگەن ئىدى. شۇ كېچىسى ئۆيى ئورتىنىپ ئۆزلىرى كۆيۈپ كەتتى...

- ئەگەر بۇ گەپلەرگە ئىشەنمىسىڭىز قارنىمدىكى بالام ھەققى قەسەم ئىچىپ بېرەمەن. - ھامىلدار ئايال ناھايىتى سەممىي ھالدا سۆزلەۋاتاتتى.

- ئۇ نېمە دېگىنىڭىز، جېنىم ھەدە؟ بۇ بالا - قازادىن... - زىلەمخاننىڭ ژۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ، تېنىگە قورقۇنۇچ ياماشتى.

- ئۆزىڭىزنى بېسىڭ، قىزىم، - ھامىلدار ئايال ئانىلارغا خاس مېھرىبانلىق بىلەن زىلەمخاننىڭ يەلكىسىنى سىلىدى، - ئەگەر مېنىڭ دېگىنىمنى قىلسىڭىز ھېچ نېمە بولمايدۇ. ئەكسىچە، بۈگۈن كېچە ئائىلەڭلاردا بىرسى ئۆلىدۇ ياكى ئۆيىڭلارغا ئوت كېتىدۇ...

زىلەمخاننىڭ كۆز ئالدىغا كۆيۈمچان ئاتا - ئانىسى، بىردىن - بىرى تاتلىق ئىنىسى - سىڭلىسى، دادىسى تېخى يېقىندىلا پۈتتۈرگەن ئۆيى كۆز ئالدىغا كەلدى.

- بىزنى بالالاردىن ساقلىسىڭىز بولىدۇ، دېگىنىڭىزنى قىلاي، جېنىم ھەدە، - زىلەمخاننىڭ كاللىسىغا ئەشۇ «بالا - قازا» شۇنداق ئورنۇلىشىپ ئالدىكى، ئۇنىڭدىن باشقا نەرسە ئويلاشنى ھەتتا خىيالىغا كەلتۈرۈپ قويغىنىمۇ يوق.

- ئۆلۈمدىن باشقا ھەممە نېمىنىڭ چارىسى بار، قىزىم، - ھامىلدار ئايال ۋەزمىنلىك بىلەن قوشۇمچە قىلدى، - ھازىر ئۆيىڭىزگە كىرىسىزدە ئالتۇن بۇيۇملارنى ئېلىپ چىقىسىز. مەن ئۇلارغا دەم سېلىپ بېرەمەن. شۇنىڭ بىلەن سىلەرگە كېلىۋاتقان بالا - قازا كۆتىرىلىپ كېتىدۇ... ئامما بۇنى بىرىگە دەپلا قويسىڭىز مېنىڭ ئەمەلىم ئۆتمەيدۇ...

زىلەمخان ئۆيىگە كىردىدە، ئانىسى بىلەن ئۆزىنىڭ مېھماندارچىلىققا بارغاندا تاقايدىغان ئۆزۈك - ھالقىلىرىنى ئەشۇ ئاياللارغا ئېلىپ چىقىپ بەردى.

- تېخى ھازىرلا ماڭا يەنە بىر ۋەھىي كەلدى، - دېدى ھامىلدار ئايال، - ئۆيىڭلاردا دوللار بار ئىكەن. ئەشۇنى ئېلىپ چىقمىسىڭىز بەختسىزلىكتىن قۇتۇلالمايسىلەر كەن...

زىلەمخان ھېچ بىر مۇلاھىزە، قارشىلىقسىز ئۆيىدە بار دوللارنى (قانچىلىكىنى بىلمەيدۇ) ئېلىپ چىقىپ بەردى.

- قارنىمدىكى بالامنى ئوتتۇرىغا سېلىپ قەسەم ئىچىپ بېرىمەن، - دېدى ھامىلدار ئايال، - ماڭا بۇ دۇنيالىرىڭىز ئەمەس، ساۋاب كېرەك. دەررۇ ئۈچ تال قوملاتەك دۈگلەك تاش تېپىپ كېلىڭ، دەم سېلىپ بېرىمەن. شۇندىن كېيىن مونۇلىرىڭىزنى بېرىۋېتىمەن. ئائىلەڭلاردا ئامانلىق، خاتىرجەملىك بولىدۇ.

ئۈستىنى قار، مۇز قاپلاپ ياتقان يول - يولەكتە نېمە قىلغان تاش؟ زىلەمخان تەلۋىلەرچە ئۇ يەر، بۇ يەرنى تىمىسقىلاپ يۈرۈپ بىر - ئىككى كوچا ئاتلاپ كەتكىنىنىمۇ بىلگىنى يوق. ئاخىرى ئايلىنىپ - ئايلىنىپ يېگى تۇرغان يېرىگە كېلىپ قالدى. ئاياللار يوق. ئۇلارنى ئىزدەپ ئۆيىدىن بىر بېكەت نېرىدىكى «ساياھەت» ئاۋتوۋوكزالىغىمۇ كەلدى. يوق. ئاخىرى ھېرىپ ئۆيىگە قايتىپ، ئۆزىنىڭ خانىسىگە ئادەتتىكىدەك بىغەملا كىرىپ كەتتى. ئاتا - ئانىسىنىڭ: «بۈگۈن نېمانچىلا ئۇ ياق بۇ ياققا مېڭىپ قالدىڭ؟ يە چاي ئىچەي دېمەيسەن؟» دېگەنلىرىگە «ئۆزەم» دەپلا قويدى.

- ۋاي، دات! مەن، ئوغرى!.. - ئارىدىن بىرىم سائەتتەك ۋاقىت ئۆتۈش بىلەن زىلەمخان شۇنداق ئاچچىق چىقىرىدىكى، ئۇنىڭ ئەكس سادادىسىدىن دېرىزە ئەينەكلىرى جىرىڭلىغاندەك سېزىلىپ كەتتى.

- ۋاي نېمە بولدۇڭ، قىزىم؟ - ئائىلىدىكىلەر كۈتۈلمىگەن قەھىردىن ئالاقزادە بولۇپ، ئارزۇلۇق قىزىنىڭ قېشىغا كىرىپ كەلدى.

- ھەممىنى بېرىۋەتتىم! ھېچ نېمە قالمىدى!

- نېمىنى بېرىۋەتتىڭ، قىزىم؟ - ئاتا كۆزىگە ياش ئېلىپ ئارانلا شۇنى سورالىدى.

- ئالتۇن، دوللارنى...

- كىمگە؟ - ئانا ۋىغا ئارىلاش مۇراجەت قىلدى.

- ئىككى ئايالغا...

بۇ مەلۇماتتىن كېيىن ئاتا دوللار تىققان، ئانا ئالتۇن بۇيۇملىرى قويغان يەرگە ئۆزلىرىنى ئاتتى، يوق!

خەخلەرگە ئوخشاش تىرىكچىلىك قىلىپ باقاي، دېگەن ئويدا ئۆتكەن كۈنلا بىر ئاغىنىسىدىن ئۈچ مىڭ دوللار قەرز ئېلىپ، قولىدا بارى بىلەن ئالتە مىڭ قىلىپ غۇلجىغا مېڭىشقا تەرەددۇت قىلىۋاتقان ئاتا ئاچچىق ھەسرىتىدە قىزىنى بىر شاپىلاق ئۇرۇۋەتتى. ئۆمرىدە ئاتىسىدىن تاياق يېيىش ئەمەس، «سەن» دېگەن سۆزنى ئاڭلاپ باقمىغان قىز ھوكۇرەپ ۋىغلىغانچە ئۆزىنى كوچىغا ئاتتى.

ئىزتىراپ بىلەن ئۆتكەن بىرەر سائەتتىن كېيىن ئاتا - ئانا ئۆزلىرىگە كېلىشىپ قىزىنى ئىزدەشكە باشلىدى. يېقىن ئەتراپتا يوق. ھېلىمۇ ئۆيدە ماشىنا بار ئىكەن، ئاتا ئالمۇتا، ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى قىزى بېرىشى مۇمكىن بولغان ئۇرۇق - تۇققان، يېقىنلىرىنىڭ ئۆيلىرىنى ئارىلاپ، ئاخىرى يېرىم كېچىدە قىزىنى تېپىۋالدى. بىراق، زىلەمخان قاتتىق قورقۇشتىنمۇ، ئەيتەۋۇر تىلدىن قاپتۇ...

- سېنى قانچە چوڭ ئارزۇلار بىلەن قاتارغا قوشۇپ، ئوقۇتۇۋاتاتتۇق، جېنىم قىزىم؟ دۇنيا دېگەن ئامان بولساق تېپىلاردى،... - شۇ تەخلىت نالىش بىلەن باشلانغان ئاتا - ئانىنىڭ كۆز - يېشى تېخى تۈرگىنى يوق.

خوشنىلىرىنىڭ ئۈنۈگۈنكى گېپى راست بولسا، زىلەمخان ھازىر بىر ئاز سۆزلەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئىلاھىم، ياخشى بولۇپ، ئوقۇشىنى داۋام قىلىپ كەتسۇن!

ھۆرمەتلىك گېزىتخان!

زامانىمىزنىڭ زەيلى شۇنداق بولىۋاتامدۇ ياكى ئادەملەرنىڭ پەيلىمۇ، كېيىنكى ۋاقىتلاردا خۇش خەۋەرگە قارىغاندا شۇم خەۋەرنى كۆپ ئاڭلايدىغان بولۇپ قالدۇق. مەن ھېكايە قىلغان ئىسمى - شەرىپى ئۆزگەرتىپ ئېلىنغان بۇ قىزنىڭ كەچمىشمۇ شۇلارنىڭ بىرى. قاراڭ، مەككارلىقنىڭ يەنە بىر تۈرى پەيدا بوپتۇ. ئېھتىيات بولايلى، دېمەكچىمەن. ئەڭ مۇھىمى، باللىرىمىزغىمۇ بۇنى ئېيتىپ قويايلى. كېيىن «خەپ» دېگەندە پايدا يوق. سېھىرگەرلەردىن سەگەك بولۇڭ.

ئابدۇخالىق ماخمۇت.

مەرىپەت بېغىنىڭ باغۋەنلىرى

ئۇستازنىڭ ئەمگەك ئەجرى

ياش ئەۋلادلارغا سۈيەتلىك بىلىم، ئەخلاق تەربىيە بېرىشتىكى كۆپ ژىللىق ئەمگىكى مۇناسىپ باھالىنىپ، ئۆتكەن ژىلى سەيدۇۋاقاس ئاكا مەسۇتوۋنىڭ كۆكسىگە «قازاقستان مائارىپىنىڭ ئەلاچىسى» بەلگۈسى تاقالغان ئىدى. ئۇنىڭدىن ئىلگەركى ژىللاردا ئالىي كاتېگورىيەلىك ئۇستاز، ئەمگەك ۋېتېرانى مېداللىرى ۋە پەخرىي يارلىقلارنى ئېلىشقا مۇيەسسەر بولۇپ كەلگەن س. مەسۇتوۋنىڭ ئاتمىش ياشلىق تەۋەللۇدى يېقىندا چونجا يېزىسى، ئىلىيا بەختىيا نامىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۇيغۇر ناھىيەسى جامائەتچىلىك ۋەكىللىرى، مۇئەللىملەر ۋە ناھىيەلىك «ئىلى ۋادىسى» گېزىتى خادىملىرىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن نىشانلىنىپ ئۆتتى.

مائارىپىمىز ساھاسىدا چوڭ ئەمگەك ئەجرىنى سىڭدۈرگەن س. مەسۇتوۋنىڭ پېداگوگىكىلىق پائالىيىتى ئالىي ئوقۇش ئورنىنى قىزىل دىپلوم بىلەن تاماملاپ كەلگەن ژىلى ناھىيەنىڭ پودگورنىي يېزىسىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدەبىياتى پەنىدىن دەرس بېرىش بىلەن باشلانغان. ئۇ مەزكۇر مەكتەپتە ئىشلەپ ژۈرگەن مەزگىللىرىدە ئالغان كەسپىي بىلىمىنى ئەمەلىي ئىشقا ئۇيغۇنلاشتۇرۇپ، ئۇستازلىق پىكىر - سىرلىرىنى مۇكەممەل ئۆزلەشتۈرۈش نەتىجىسىدە ئارىدىن كۆپ ۋاقىت ئۆتمەي، مەكتەپ پېداگوگلار كوللېكتىۋى ۋە ناھىيەدىكى ئۆلگىلىك مۇئەللىملەر قاتارىدىن ئورۇن ئالغان ئىدى. شۇڭلاشقا ناھىيەلىك مائارىپ بۆلۈمىنىڭ يوللانمىسى بىلەن شۇڭقار سەككىز ژىللىق مەكتىۋىگە ئىلمىي مۇدىرى ۋەزىپىسىنى ئۆتەشكە ئەۋەتىلدى. بىر نەچچە ژىل ئۇ ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن مۇناسىپ چىقىپ ژۈرگىنىدىن كېيىن س. مەسۇتوۋ مەزكۇر مەكتەپنىڭ مۇدىرلىقىغا بەلگۈلىنىدۇ. ئۇ لاۋازىمدا ئىشلىگەن بىر نەچچە ژىللار ئىچىدە مەكتەپتىكى ئوقۇتۇش ۋە تەربىيە ئىشلىرىنىڭ سۈيىتىنى ياخشىلاشتا دېگۈدەك نەتىجىلەرگە قول يەتكۈزدى.

س. مەسۇتوۋ ئۇستازلىق كەسپىگە قوشۇمچە ناھىيەلىك ۋە جۇمھۇرىيەتلىك «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتلىرىگە يېزىدىكى ھەر خىل تۇرمۇش ساھالىرى بويىچە كۆپلىگەن خەۋەر، ماقالىلىرىنى يېزىپ ژۈرۈپ ئۆزىنىڭ ژۇرنالىست رېتىدىكى قابىلىيىتىنىمۇ نامايەن قىلغىنىدىن كېيىن ناھىيەلىك «ئىلى ۋادىسى» گېزىتىغا ئىشقا تەكلىپ قىلىنىدۇ. ئۇ رېداكسىيەدە يېزا ئېگىلىكى بۆلۈمىنى باشقۇرۇپ، ژۇرنالىست رېتىدىمۇ كۆپكە تونۇلدى. كېيىنكى ژىللاردا خىراجەتكە باغلىق ناھىيەلىك گېزىت ئىشىنىڭ سۇسلىشىشى بىلەن س. مەسۇتوۋ قايتىدىن ئۆز كەسپى بويىچە ئىشلەشنى داۋاملاشتۇردى. ئۇ ئۆتكەن ژىللاردا چونجا يېزىسى، ئىلىيا بەختىيا نامىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۇيغۇر تىلى، ئەدەبىياتىدىن دەرس بېرىپ ژۈرگەن بولسا، ئىش پائالىيىتىنىڭ ئاخىرقى ژىللىرىدا ناھىيەلىك بىلىم بېرىش باشقارمىسىدا تارىخ ۋە تىل - ئەدەبىيات پەنلىرى بويىچە ئىنسپېكتور ۋەزىپىسىنى ئاتقۇردى. ئاڭلىق ھاياتى كەلگۈسى ئەۋلادلىرىمىزغا بىلىم، تەربىيە بېرىش ۋە مەتبۇئاتىمىز ساھاسىدا ئەمگەك قىلىش بىلەن ئۆتكەن پېشقەدەم ئۇستاز، ژۇرنالىست س. مەسۇتوۋ ئۆزىنىڭ سىڭدۈرگەن ئەمگەك ئەجرى ئۈچۈن ناھىيەمىزدە ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغان كىشىلەرنىڭ بىرى.

ھاياتىنىڭ چارەك ئەسىردىن كۆپ قىسمىنى پېداگوگىكىلىق پائالىيەت بىلەن ئۆتكۈزگەن ئۆمۈرلۈك يولدىشى، كەسىپدىشى گۈلجاھان ھەدە بىلەن ئالتە پەرزەندىنى ئوقۇتۇپ، تەربىيەلەپ، بىلىملىك ۋە ئەدەپ - ئەخلاقلىق ياشلاردىن قىلىپ يېتىشتۈرۈپ قاتارغا قاتقان س. مەسۇتوۋلار ئائىلىسى ئۆلگىلىك، ئىبرەتلىك ئائىلىلەر قاتارىدا سانىلىدۇ. بۇ، ئەلۋەتتە، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ناھايىتى سەممىي، ئەمگەك سۆيەر ئاتىنىڭ ئېقىدىسىدۇر.

تۇرسۇنجان نىزاموۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

ياخشى باشلانما

مەسچىتتە ئۆتكۈزۈلگەن خەتمە قۇرئان

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىنىڭ مەرھۇم خادىملىرىنىڭ روھىغا بېغىشلاندى

بەش كۈنلۈك ئالەم! ھە، بۇ بەش كۈنلۈك ئالەمگە سىز بىلەن بىز مېھمان. ئۇنىڭغا كېلەر كېلىپ، كېتەر كېتىمىز. شاھمۇ كەلگەن، كەتكەن، گادايمۇ كەلگەن، كەتكەن، ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن پەقەت ياخشى بولسا ياخشىلىقى، يامان بولسا يامانلىقى قالىدىكەن، خالاس. موشۇنى ھەممىمىز بىلىپ تۇرۇپ بەزىدە بەندىچىلىك قىلىمىزدە، بۇ كەڭ دۇنياغا پاتماي كېتىمىز.... بارار جايىمىزنى - بارى - يوقنى بىزگە تېگىدىغان ئىككى مېتىر قاراڭغۇ، زەي يەر بىلەن تۆرت مېتر ئاقلا ئېگە بولۇپ قېلىشىمىزنى ئۇنتۇپ قالىمىز. شۇنداق ئېكەن، بۇ بەش كۈنلۈك ئالەمدە بىر - بىرىمىزنى قەدىرلەپ ئۆتكەنگە نېمە يەتسۇن!

پۈتۈن مەۋجۇداتنى ياراتقان ئاللانىڭ يازمىشى بىلەن بۇ دۇنيادىن بىرسىمىز كەچ كېتىدىكەنمىز، بىرسىمىز ياش كېتىدىكەنمىز. گېزىتخانىدا ئىشلەۋاتقان ئوتتۇز يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە نۇرغۇن ئاكىلىرىمىز بىلەن ھەدىلىرىمىزنى، ئىنىلىرىمىز بىلەن سىڭىللىرىمىزنى پانى دۇنيادىن باقى دۇنياغا ئۇزاتتۇق. ئۇلارنىڭ ئىچىدە باھاسى يوق ئەجايىپ ئىنسانلار بار ئىدى. بەزىدە رېداكسىيەدە ئۈچ - تۆرتىمىز بىر بولۇپ پاراڭلىشىپ قالساق، ئەشۇ ئەزىزلەرنى ئارمان ۋە ئەلەم بىلەن ئەسلەيمىز. ئۇلارنىڭ بىر - بىرىگە ئوخشىماس خىسلەتلىرى، ئالىيجانابلىق پەزىلەتلىرى ھەققىدە ئېيتىشىپ، ياتقان يېرى جەننەتتە بولسۇن، روھلىرى بىزلەرنى قوللىسۇن. دەپ دۇئا قىلىمىز.

جۇمھۇرىيەتلەر ئارا «ئۇيغۇر ئاۋازى» (ئىلگەركى «كوممۇنىزم تۇغى») نىڭ چىقىۋاتقىنىغا قىرىق يىلدىن ئاشتى، «يېڭى ھايات» گېزىتىنىڭ نەشر قىلىنىۋاتقىنىغا ئوتتۇز يىلغا يېقىن ۋاقىت بولدى. موشۇ يىللار ئىچىدە گېزىتلىرىمىز رېداكسىيەسىدە ئىشلەپ، مەتبۇئاتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا، ئۇنىڭ بۈگۈنكى كۈندىكى دەرىجىگە يېتىشىگە مۇناسىپ ھەسسىلىرىنى قوشۇپ، ئۆز ئارقىسىدىن ياخشى نام، ئىز قالدۇرۇپ كەتكەن نى - نى كىشىلەر ھازىر ئارىمىزدا يوق. ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى قارا يەر باغرىغا ئالغان. موشۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى ئەجايىپ تالانتلىق ژۇرنالىست ئىنىمىزدىن مەڭگۈلۈك جۇدا بولدۇق. قەلىمى ئۆتكۈرلىشىپ، ژۇرنالىستلىق كەسپىنىڭ قىرلىرى بىلەن سىرلىرىنى مۇكەممەل ئۆزلەشتۈرۈپ، كامالەتكە يەتكەن چېغىدا ئازات قۇربانوۋ قىرانلىق دەۋرىدە - قىرىق بەش يېشىدا ئالەمدىن ئۆتتى.

ئازات قۇربانوۋنىڭ مەڭگۈلۈك ۋاپاتى ئۇنىڭ ئاق چاچلىق غەمگۈزار ئانىسى، قېرىنداشلىرى، ئۇرۇق - تۇققان، يۇرتداشلىرى ئۈچۈنلا ئەمەس، رېداكسىيەمىز ئۈچۈن ھۇچوڭ يوقىتىش بولدى.

گېزىتلىرىمىز نەشر قىلىنىشقا باشلىغانىدىن بۈگۈنكى كۈنگىچە رېداكسىيەمىز كوللېكتىۋىدىن قىرىق ئالتىنچى بولۇپ ئالەمدىن ئۆتكەن كەسىپداشىمىز ئازات قۇربانوۋنى ئاخىرقى سەپەرگە ئۇزىتىپ، دەپنە مەراسىمىنى ئۆتكۈزۈپ، كەلگەندىن كېيىن، كوللېكتىۋىمىزدا ئىشلەپ ئالەمدىن ئۆتكەن مەرھۇملارنىڭ يارقىن قىياپىتىنى قەلبىمىزدە مەڭگۈ ساقلاش ئۈچۈن جامائەت بولۇپ خاتىرە كۈننى ئۆتكۈزۈش توختاش ئىزگۈ باشلانمىنى تەنتەنىلىك مەراسىم دەرىجىسىدە ئۆتكۈزۈش قارار قىلىندى.

شۇنداق قىلىپ يېقىندا ئالمۇتا شەھىرىنىڭ كورنىي - گىگانت مەھەللىسىدىكى چوڭ مەسچىتتە «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسىنىڭ كوللېكتىۋى تەرىپىدىن ۋاپات بولغان ژۇرنالىستلارنىڭ روھىغا ئاتاپ خەتمە قۇرئان - خاتىرىلەش كۈنى ئۆتكۈزۈلدى. ئۇنىڭغا ژۇرنالىستلار بىلەن يازغۇچى - شائىرلار، ئالىملار، زىيالىلار، تىجارەتچىلەر، ئالمۇتا شەھىرى ۋە ئۇنىڭ ئەتراپىدىكى ئۇيغۇرلار زىچ جايلاشقان مەھەللىلەردىكى دىنى زاتلار، ۋەكىت باشلىرى، جامائەتچىلىك ۋەكىللىرى، شۇنداقلا مەرھۇملارنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرى بولۇپ ئىككى يۈزدىن ئارتۇق ئادەم قاتناشتى.

«ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىنىڭ باش مۇھەررىرى يولداش ئازاماتوۋ جامائەتكە بۈگۈنكى ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان خەتمە قۇرئان - خاتىرىلەش كۈنىنىڭ مەنا - مەزمۇنى ھەققىدە قىسقىچە ئېيتىپ، مۇنداق دېدى:

– «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى بۈگۈنكى كۈندە مۇستەقىل قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى سىياسىتىنى ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا تەرغىپ، تەشۋىق قىلىش بىلەن بىللە قېدىمىي تارىخىمىزنى، مەدەنىيىتىمىزنى، ئەدەبىياتىمىز بىلەن سەنئىتىمىزنى، ئۆرپ - ئادەت، رەسىم - قائىدىلىرىمىزنى يورۇتۇشتا، تەرەققىي ئەتكۈزۈشتە چوڭ رول ئاتقۇرماقتا. شۇنداقلا ھەرئىككى گېزىت تەغدىر تەقازاسى بىلەن دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە تېرىقتەك چېچىلىپ كەتكەن ئۇيغۇرلارنى بىرلەشتۈرۈشتە كۆرۈكلۈك ۋەزىپىسىنى ئۆتەپ كەلمەكتە. گېزىتلىرىمىز مەنا، مەزمۇن جەھەتتىن بولسۇن، بېزەندۈرۈش جەھەتتىن بولسۇن، قازاقستاندا نەشر قىلىنىۋاتقان گېزىتلەر ئىچىدە مۇناسىپ ئورۇنلارنى ئېگىلەپ كېلىۋاتىدۇ.

گېزىتلىرىمىز يىلنامىسىنى ۋاراقلىساق، ئۆتكەن دەۋر ئىچىدە ئۇزاق يىل ئىشلىگەن ۋە ئاز ۋاقىت ئىشلىگەن بولۇپ ئىككى يۈزدىن ئارتۇق ئادەم خىزمەت قىپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدە ئاتاقلىق يازغۇچىلار بىلەن شائىرلار، ئالىملار يېتىشىپ چىقتى. ئاخىرقى يىللارنىڭ ئۆزىدىلا تورت خادىم قازاقستان ژۇرنالىستلار ئىتتىپاقىنىڭ، ئىككى خادىم قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ لائۇرېاتلىرى ئاتالدى. بىر ژۇرنالىست قازاقستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتىنىڭ ستىپېندىياتىغا ئېگە بولدى.

ژۇرنالىستلىق كەسپى ئەڭ مەشەقەتلىك، قېيىن، شۇنىڭ بىلەن ئەڭ شەرەپلىك كەسىپلەرنىڭ بىرسى. ژۇرنالىستلار ۋاقىت بىلەن ھېساپلاشمايدۇ. كېرەك بولغاندا دەم ئېلىش كۈنلىرىمۇ، كېچىلەردىمۇ يېزىش بىلەن بەنت بولىدۇ. ئۇنىڭ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنى گېزىتخانىنىڭ كۆڭلىدىن چىققۇدەك ماقالە يېزىش، گېزىتنى قانداق قىلغاندا سۈيەتلىك، مەزمۇنلۇق، قىزىقارلىق قىلىپ چىقىرىش، خالاس. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ دۇنيا تەتقىقاتچى ئالىملىرىنىڭ ئېيتىشىچە، ژۇرنالىستلار ھاياتىنىڭ قىسقىلىقى 3 – ئورۇندا تۇرىدىكەن. بۇنىڭ ھەقىقەتكە يېقىنلىقىنى گېزىتلىرىمىز نەشر قىلىنىۋاتقان يىللار ئىچىدە قىرىق ئالتە ئادەمنىڭ ۋاپات بولغانلىقىدىن كۆرۈشكە بولىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىچىدە يەتمىشنىڭ ئۇزىنى كورگەنلەرۋە ئۇنىڭدىن سەللا ئاشقانلار ساناقلىقلا. قالغانلارنىڭ كۆپچىلىكى ئەللىك ئاتمىشنىڭ ئەتراپىدا يورۇق دۇنيا بىلەن خوشلاشقانلار. باش مۇھەررىرلەردىن م.ئەزىزوۋ، ئە. مەمەتوۋ، ئا. مەشۇروۋ، يازغۇچى شائىرلاردىن ھ. ئابدۇللىن، خ. ھەمرايېۋ، ھ.بەختىيازوۋ، ئە.لۇقمان، م. باقىيېۋ، ھ.ھەسەن، ن.مەكسۇروۋ، ئالىملاردىن ئى.سېمەتوۋ، ق.توختەموۋ، ئا.قاسىموۋ، ژۇرنالىستلاردىن م.ۋېلاخۇنوۋ، ت.دەريا، ئۇ.مەخپىروۋ، ئا.ئەلاخۇنوۋ، ر.كىچىكوۋ، ت.مەشرەپوۋ، ھ.يۇنۇسوۋ، ئا.قۇربانوۋ ۋە باشقىلار شۇلار جۈملىسىندۇر.

بۈگۈن بىز ئەشۇ مەرھۇملارنىڭ يارقىن قىياپىتى، روھى ئالدىدا باش ئېگىپ، ئۇلارنى يەنە بىر قېتىم ئەسكە ئېلىپ، ئۇلارنىڭ روھىغا ئاتاپ ئاللانىڭ ئىككىنچى ئۆيى ھېساپلانغان بۇ مەسچىتتە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان خەتمە قۇرئانغا - خاتىرىلەش كۈنىگە سىزلەرنى تەكلىپ قىلىپ ئولتىرىمىز، ئىلاھىم، ئەشۇ مەرھۇملارنىڭ روھى خۇش بولغاي، بىزلەرنى قوللىغاي!..

شۇنىڭدىن كېيىن «ئۇيغۇر ئاۋازى» (ئىلگەركى «كوممۇنىزم تۇغى») گېزىتىنىڭ سابىق مەسئۇل كاتىۋى، ژۇرنالىست سېيىتاخۇن مەشۇروۋ، سابىق باش مۇھەررىرى تۇرداخۇن نەزەروۋ، كومپوزىتور نىزامىدىن كېبىروۋلار بۇ ئۇلۇغ، سوۋاپلىق ئىشنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، ئۆتكۈزۈۋاتقان باش مۇھەررىر باشلىق رېداكسىيە كوللېكتىۋىغا ئۆز مىننەتدارلىقىنى ئىزھار قىلىشتى.

ئاندىن ئائىرودرومنايا مەھەللىسىدىكى مەسچىتنىڭ ئىمامى زىبىبۇللا ھاجىم قۇرئان تىلاۋەت قىلدى. جامائەت نەزىر ئېشىغا ئېغىز تېگىپ، مەرھۇم ژۇرنالىستلارنىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا قىلىشتى.

ئۇيغۇر مەتبۇئاتىنىڭ تارىخىدا تۇنجا قېتىم ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان بۇ ياخشى باشلانمىنىڭ شاھىدى بولغان كىشىلەردىن بىرنەچچىسىگە: «رېداكسىيە كوللېكتىۋىنىڭ ئارىمىزدىن كەتكەن مەرھۇملارنىڭ روھىغا ئاتاپ ئۆتكۈزۈۋاتقان بۇ خەتمە قۇرئان، خاتىرىلەش كۈنى ھەققىدىكى پىكرىڭىز قانداق؟» دەپ قويغان سوئالىمىزغا ئۇلار تۆۋەندىكىچە جاۋاپ بەردى:

زەيناۋدۇن ھاجىم بوساقوۋ،

– رېداكسىيە خادىملىرىنىڭ بۇ خالىسانە نىيىتىگە رەخمەت. ئۆلگەنلەرنى ئۇنتۇماي ئەسلەپ تۇرۇش، خاتىرىلەش، ئۇلارنىڭ مەغپىرەتلىكىنى ئاللادىن تىلەپ قۇرئان ئوقۇش، دۇئا قىلىشنىڭ سوۋاۋى ئىنتايىن كوپ. بۇ ئۇلۇق، سوۋاپلىق ئىشكلار ئۈچۈن كورنىي - گىگانت جامائىتى چەكسىز مىننەتدار. موشۇنداق سوۋاپلىق ئىشنى ئالدىكى ۋاقىتتىمۇ داۋاملاشتۇرۇش كېرەك. ئۆلگەنلەرنىڭ روھى خۇش بولغاي، ئاللا تائالا ئىزگۈ نىيەتلىرىڭلارنى قوبۇل قىلغاي.

يۈسۈپ ئىلياس، يازغۇچى.

– بىز مۇسۇلمانلاردا ئاتا - ئانا، قومى - قېرىنداشلارنىڭ روھىغا ئاتاپ نەزىر قىلىش ئۇزاق يىللاردىن بۇيان داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان رەسىم - قائىدە، ئادەتلىرىمىز. ئەندى رېداكسىيە كوللېكتىۋىنىڭ ئۇيغۇر مەتبۇئاتىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا مۇناسىپ ھەسسىلىرىنى قوشۇپ، بۇ دۇنيادىن ئۆتكەن مەرھۇملارنى يادقا ئېلىپ، ئۇلارنىڭ روھىنى خۇش قىلىش نىيىتىدە ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان بۇ خەتمە قۇرئان - نەزىر بىرىنچى قېتىم بولۇۋاتىدۇ. بۇ ناھايىتى ياخشى باشلانما بوپتۇ.

تۇغلۇقجان تالىپوۋ، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ دوكتورى.

– بۇ تولىمۇ خەيرلىك ئىش بوپتۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ خەتمە قۇرئان، خاتىرىلەش كۈنى ئاللانىڭ ئىككىنچى ئۆيى ھېساپلانغان مەسچىتتە شۇنچىلىك چىرايلىق، ئىدىتلىق ئۆتكۈزۈلۈۋاتقانلىقى نۇر ئۈستىگە نۇر بولدى. خەلقىمىزدە «ئۆلگەنگە قىلساڭ ئۆرلەيسەن» دېگەن ماقال بار. شۇنداق ئېكەن. ئەشۇ مەرھۇملارنىڭ بىزنىڭ مەتبۇئاتىمىز يولىدا، مەدەنىيىتىمىز يولىدا ئاتقۇرغان ئىشلىرى بىباھاپتۇر. ئۇلارنى ئۇنتۇماي يادلاپ تۇرۇش، ئۇلارنىڭ روھىغا ئاتاپ قۇرئان ئوقۇپ دۇئا قىلىش، ئەشۇ مەرھۇملارنىڭ روھىنى خۇش قىلغانلىقتۇر. ۋاپات بولغانلارنىڭ ئىچىدە مېنىڭمۇ قەدىردان دوستلىرىم، ئىنىلىرىم، سىڭىللىرىم بار ئىدى. ئىلاھىم، ئۇلارنىڭ ياتقان يېرى جەننەتتە بولسۇن!

زىنەت ئەكبەروۋا، قازاقستان خەلق ئارتىستى.

– خەلقىمىزنىڭ ئىككى كوزىگە ئايلانغان «ئۇيغۇر ئاۋازى» بىلەن «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى چىقىشقا باشلىغاندىن باشلاپ بۈگۈنكى كۈنگىچە قىرىق ئالتە ئادەم بۇ دۇنيادىن ئۆتۈپتۇ. ئەشۇ قىرىق ئالتىسىنىڭ ئىچىدە مېنىڭ مەرھۇم يولدىشىم ئىلياس سېمەتوۋمۇ بار. ئۆزەڭلار ياخشى بىلىسلەر، ئىلياس «يېڭى ھايات» گېزىتىنىڭ بىرىنچى سانىدىن باشلاپ كوپ يىل شۇ گېزىتكە رەھبەرلىك قىلدى. «يېڭى ھاياتقا» ئىلياسنىڭ سىڭەرگەن ئەجرى ئازبولمىغانلىقىنى ياخشى بىلىسلەر. ئەشۇ مەرھۇملارنىڭ جاپالىق ئەمگەكلىرىنى ئۇنتۇماي، ژۇقۇرى باھالاپ، ئۇلارنى ئەسكە ئېلىپ ئۆتكۈزۈلۈۋاتقان بۇ نەزىرىڭلار، خاتىرە كۈنىڭلار ئۈچۈن سىلەردىن ئاللامۇ، ئادەملەرمۇ، شۇ مەرھۇملارنىڭ روھلىرىمۇ خۇش بولار، ئەلۋەتتە.

تۇرسۇن بادىلوۋ، كوكتوبە مەھەللىسىنىڭ ۋەكىت بېشى.

– بۇ دۇنيادىن ئۆتكەنلەرنى ئەسكە ئېلىپ يادلاپ تۇرۇش، ئۇلارنىڭ ئاخىرەتلىكىنى ئاللادىن تىلەپ دۇئا - تەكبىر ئوتكۈزۈش ئەشۇ مەرھۇملارغا كورسىتىلگەن چوڭ ھورمەتتۇر. بۇ ھەر بىر تىرىك ئىنساننىڭ پەرىزى ۋە قەرىزى بولۇشىغا تېگىشلىك ئىش. ئىلاھىم بۇ ھورمەتلىكلار ئۈچۈن روھلار سىلەرنى قوللىغاي، ئاللا تائالا ھەر قايسىڭلارغا ئۇزاق ئومۇر، سالامەتلىك ئاتا قىلغاي!

ھە، مەتبۇئاتىمىز تارىخىدا تۇنجا قېتىم ئۆتكۈزۈلگەن بۇ خەتمە قۇرئان، خاتىرىلەش كۈنى ئەينە شۇنداق كوپچىلىكنىڭ كوڭلىدىن چىققۇدەك دەرىجىدە بولدى. بۇ يەردە شۇنى ئالاھىدە تەكىتلەپ ئوتۇش كېرەككى، مەراسىمنى رېداكسىيەدە ئوتكۈزۈش تار دائىرىدە بولۇپ قالىدىغانلىقىنى نەزەردە تۇتۇپ، تاغ باغرىغا جايلاشقان گوزەل يۇرت كورنىي - گىگانت مەھەللىسىدىكى ھاشامەتلىك سېلىنغان چىرايلىق مەسچىتتا ئوتكۈزۈشنى لايىق تاپتۇق. بىزنىڭ بۇ تەكلىۋىمىزنى مەسچىت جامائىتى، بولۇپمۇ گېزىتلىرىمىزنىڭ ھەقىقىي جانكويەر دوستلىرى، مەسچىت ئىمامى زەيناۋدۇن ھاجىم بوساقوۋ، مەھەللىنىڭ چوڭ ۋەكىت بېشى جامالدىن ھاجىم قەمىردىنوۋ، ئۇنىڭ مۇئاۋىنى، ياشلارنىڭ ۋەكىت بېشى ئابدۇرېشىت مەخسۇتوۋ ۋە باشقىلار سەممىي قوبۇل قىلىپ، رازىلىق بەردى. ئەينە شۇ كىشىلەرنىڭ خالىسانە ياردىمى، يارىتىپ بەرگەن شەرت - شارائىتى ئارقىسىدا تەكلىپ قىلىنغان مېھمانلارغا چىرايلىق دەستىخان يېيىلدى. مەرھۇملار روھىغا بېغىشلاپ ئوتكۈزۈلگەن بۇ خەتمە قۇرئان رېداكسىيەمىزدىكى ئىختىسادىي قىيىنچىلىقلارغا قارىماي، ئوز مەبلىغىمىز ھېساۋىغا ئۇيۇشتۇرۇلدى.

ئالىمجان باۋدىنوۋ.

سۈرەتلەردە: خەتمە قۇرئان - خاتىرىلەش كۈنىدىن كورۈنۈشلەر.

پەيزۇللا ئەخمەتوۋ چۈشەرگەن سۈرەتلەر.

دۇنيا بىپەرۋا ئەمەس

بىيىل 15 ـ 16 ـ مارت كۈنلىرى شۋېيتسارىيەنىڭ ژېنېۋا شەھىرىدە ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىنسان ھوقۇقى ئۇمۇمىي دېكلاراتسىيەسىنىڭ 50 ژىللىقىغا بېغىشلانغان پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيەسى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭغا م د ئې دىكى ئۇيغۇرلارغا ۋاكالەتەن قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى پەرھات ھاسانوۋ رەھبەرلىكىدىكى دېلېگاتسىيە قاتناشقان ئىدى. بۈگۈن گېزىتخانىلار دىققىتىگە مەخسۇس مۇخبىرىمىز دولقۇن ياسىننىڭ ئەينە شۇ ئەنجۇمان ۋە ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالىغا مۇناسىۋەتلىك مۇھىم مەسىلىلەر ھەققىدە پەرھات ھاسانوۋ بىلەن ئۆتكۈزگەن سۆھبىتىنى ھاۋالە قىلىمىز.

— مېنىڭ بىلىشىمچە، بۇ سېنىڭ ژېنېۋىغا تۇنجا قېتىم بېرىشىڭ. شۇنداقلا ئۇيغۇر مەسىلىسى دىققەت ئېتىۋارىدا بولغان خەلق ئارا ئەنجۇمانغا بىرىنچى قېتىم قاتناشقىنىڭ بولسا كېرەك؟

— شۇنداق. مەن ئىلگىرى باشقا مەملىكەتلەرگە شەخسىي زىيارەت بىلەن بارغان بولسامۇ، خەلق ئارا تەشكىلاتلارنىڭ مۇنداق چوڭ ئەنجۇمانلىرىغا قاتناشمىغان ئىدىم.

— گېزىتخانىلىرىمىز سىلەرنىڭ ژېنېۋىدا بولۇپ ئۆتكەن ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيەسى ھەققىدىكى خەۋەرلەردىن تولۇق خەۋەردار ئەمەس، موشۇ توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرسەڭ.

— ئىنسان ھوقۇقى ئۇمۇمىي دېكلاراتسىيەسىنىڭ 50 ژىللىقىغا بېغىشلانغان پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيە مەزكۇر دېكلاراتسىيەنىڭ يېرىم ئەسىر مابەينىدە يۈز بەرگەن ۋاقىئەلەرگە كۆرسەتكەن تەسىرىنى ئاساسىي ماۋزۇ قىلغان ھالدا ژېنېۋىدىكى مىللەتلەر سارىيىدا 15 ـ مارت كۈنى ئېچىلدى. ئۇنى ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتى رەھبىرى كومىتېتىنىڭ پرېزىدېنتى، سيناتور پاررىس چانگ جاناپلىرى كىرىش سۆز بىلەن ئاچتى. ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ سىياسىي ئالاقىلار بويىچە مەسلىھەتچىسى ۋان ۋالدۋان پراتاگ دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقىپ، ئىنسان ھوقۇقى ئۇمۇمىي دېكلاراتسىيەسىنىڭ ئەللىك ژىل مابەينىدە ئىنسانىيەتنىڭ ئەڭ مۇھىم ھەق ـ ھوقۇقلىرىنى قوغداشتا ئوينىغان رولى ۋە بۈگۈنكى كۈندىكى مۇھىم ئورنى ھەققىدە تەپسىلىي توختالدى.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئاز سانلىق مىللەتلەر خىزمەت تورىنىڭ كاتىۋى سېتالىنا تومپسون خانىم بىلەن ئېتنىكىلىق، دىنىي، لىنگۋىستىكىلىق ۋە باشقا ئاز سانلىقلارنىڭ ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش بويىچە خەلق ئارا فېدېراتسىيەنىڭ كاتىۋى مىنېلائوس تېلو ئوس جاناپلىرى «ئاز سانلىق مىللەتلەرنى ھىمايە قىلىش ۋە بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى» ماۋزۇسىدا دوكلاد بىلەن سۆزگە چىقتى. ئۇلار ئاساسىي ئېتىۋارنى كېيىنكى ۋاقىتلاردا بەزى بىر چوڭ دۆلەتلەردە سان جەھەتتىن كۆپ بولسىمۇ، ئاز سانلىق دەپ ئاتىلىپ قالغان مىللەتلەرنىڭ، شۇنداقلا دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى سانى ئانچە كۆپ بولمىغان ئېتنىك توپلارنىڭ ئىنسان ھوقۇقلىرىنىڭ دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقى، بۇنىڭغا خەلق ئارا تەشكىلاتلارنىڭ ۋە دۆلەتلەرنىڭ ئېتىۋار بېرىشى كېرەكلىكىگە ئالاھىدە توختالدى.

— ئىنسان ھوقۇقى ئاياق ـ ئاستى قىلىنىۋاتقان شەرقىي تۈركىستانلىقلارنى ئېيتمىغاننىڭ ئۆزىدە، م د ئې دىكى ئۇيغۇرلارغا ۋاكالەتەن بۇ پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيەگە سىلەردىن باشقا ھېچ كىم قاتناشمىغان ئوخشايدۇ. دېمەك، سىلەر پەقەت قازاقىستان ئۇيغۇرلىرىغىلا ئەمەس، مەركىزىي ئاسىيا ئۇيغۇرلىرىغىمۇ ۋاكالەتلىك قىلغانلىقىڭلارنى ھېس قىلغان بولساڭلار كېرەك. شۇنداق ئىكەن، پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيەدە سېنىڭ قىلغان سۆزۈڭ گېزىتخانىلىرىمىز ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ كۈتۈۋاتقان يېڭىلىقلارنىڭ بىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

— ھە ـ ئە، ئەنجۇماندا ماڭىمۇ سۆزلەشكە توغرا كەلدى. بۇ، ئەلۋەتتە، ھەممىدىن ئاۋال، ھازىر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى دەپ ئاتىلىۋاتقان تارىخىي ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستانلىقلارنىڭ بۈگۈنكى ئېغىر ئەھۋالىغا، شۇنداقلا قازاقىستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك.

— سەن قارشى بولمىساڭ، گېزىتخانىلارنىڭ سېنىڭ ئەنجۇماندىكى سۆزۈڭ بىلەن تولۇق تونۇشۇشىغا ئاسانلىق تۇغدۇرۇش ئۈچۈن ئۇنى ئەينەن كەلتۈرسەك.

— مەن قارشى ئەمەس.

قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى پەرھات ھاسانوۋنىڭ ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيەسىدە سۆزلىگەن نۇتقى.

مەن بۈگۈن مۇستەقىل قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئۇيغۇر خەلقى نامىدىن مۇراجىئەت قىلىشنى خالايمەن. بىراق بىز بۇ يەردە ئۇنچە كۆپ ئەمەس — 250 مىڭ ئەتراپىدا. بىزنىڭ تارىخىي ۋەتىنىمىز بولسا ئەتايىن — شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى. مەن نېمە ئۈچۈن بۇ مەسىلىنى كۆتۈرۈۋاتىمەن. چۈنكى ئۇ يەردە ئىنسان ھوقۇقى ئۈچۈنچى تۈرلۈك چوڭ دەپسەندە قىلىنىۋاتىدۇ. مەن ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتى رەھبەرلىكىدىن چېچەنىستان ئىچكېرىيە جۇمھۇرىيىتىدە يۈز بەرگەن قانلىق ۋاقىئەلەرنىڭ بىزنىڭ تارىخىي ۋەتىنىمىزدە تەكرارلىنىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشنى سورىغان بولاتتىم. بۇ توغرىلىق ئىدىكوۋ جاناپلىرى ئېيتىپ ئۆتتى.

مەن يۈزدىن كۆپ مىللەت ۋە خەلق ۋەكىللىرى ياشاۋاتقان قازاقىستان رەھبەرلىكى ئۈستىدىن شىكايەت قىلالمايمەن. قازاقىستاندا ئىنسان ھوقۇقى دەپسەندە قىلىنمايۋاتىدۇ، ئەكسىنچە، ئۇيغۇرلارنىڭ باشقا خەلقلەر بىلەن ئوخشاش تەرەققىي قىلىشىغا ئىمكانىيەت يارىتىلغان. ئانا تىلىمىزدا رادىئو ـ تېلېۋىدېنىيە خەۋەرلىرى ئاڭلىتىلىدۇ. ئۇيغۇر تىلىدا مەكتەپلىرىمىز، گېزىتىمىز، تىياترىمىز بار. كەپ ئىنسان ھوقۇقى بۇزۇلۇۋاتقان ۋە بىزگە بۇ ھەقتە مەلۇماتلار كېلىۋاتقان شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى توغرىلىق بولۇۋاتىدۇ. ئۇ يەردە ئىنسان ھوقۇقى ھەممە جەھەتتىن دەپسەندە قىلىنماقتا.

بۇ ھەقتە مېنىڭ قولۇمدا ھۆججەت بار. ئۇنى ئېلىپ كورىبېت خانىمغا ژىغىندىن كېيىن تاپشۇرىمەن. موشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئېلىپ كورىبېت خانىمنى ۋ م ت غا باش كاتىپ بولۇپ سايلىنىشى ۋە ئىشنى باشلىغان بىرىنچى كۈنى بىلەن سەممىي تەبرىكلەيمەن. ئۇنىڭغا زور ئىجادىي مۇۋەپپەقىيەتلەر ۋە سالامەتلىك تىلەيمەن. ۋ م ت نىڭ خىتايدا ئىنسان ھوقۇقىنىڭ دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقىغا دىققەت بۆلۈشىنى سورايمەن. مېنىڭ ئالدىمدا سۆزگە چىققان تىبەت ۋەكىلى ئۆز ۋەتىنىدىكى ئەھۋاللار توغرىلىق توختىلىپ ئۆتتى. ئۇ يەردىمۇ، خۇددى بىزنىڭ ۋەتىنىمىزدە يۈز بېرىۋاتقان ۋاقىئەلەر تەكرارلانماقتا. مەن يەنە بىر قېتىم تىبەت ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا پاجىئەلىك ئەھۋاللارنىڭ يۈز بېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش زۆرۈرلىكىنى تەكىتلەيمەن. بىزنىڭ سەييارىمىزدا دەھشەتلىك ئوت ئاپىتىنىڭ بولماسلىقى ئۈچۈن كۈچ چىقىرىشقا ۋەدە بېرىمىز.

— قازاقىستان دېلېگاتسىيەسىگە ۋاكالەتەن ئېيتقان بۇ سۆزلەرنىڭ ژىغىنغا تەسىرى قانداق بولدى؟

مۇھەم مۇئەمما

— ئۆز سۆزۈمنىڭ باشقىلاردا قانداق تەسىرات قالدۇرغانلىقى ھەققىدە كەپ قىلىشىم قىيىنراق. بىراق ژىغىندىن كېيىن كۆپلىگەن خەلقلەرنىڭ ۋەكىللىرى بىزنى قىزغىن تەبرىكلەپ، تەشەككۈرلىرىنى ئىزھار قىلىشتى. ئەڭ مۇھىمى، بۇ قېتىمقى ئەنجۇماندا تىبەت ۋە شەرقىي تۈركىستاندا ئىنسان ھوقۇقىنىڭ دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقىغا مۇناسىۋەتلىك بىلدۈرۈش چىقىرىلدى.

— ئەينە شۇ بىلدۈرۈشنى گېزىتخانىلارغا تولۇغى بىلەن ھاۋالە قىلساق دەيمەن.

— ئەلۋەتتە، شۇنداق قىلغىنىمىز ياخشى.

1998 ـ ژىلى 15 ـ 16 ـ مارت كۈنلىرى ژېنېۋادا بولۇپ ئۆتكەن ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيەسىگە ۋە ئىنسان ھوقۇقى ئۇمۇمىي دېكلاراتسىيەسىنىڭ 50 ژىللىقىغا ژىغىلغان ۋ م ت ئەزالىرىنىڭ بىلدۈرۈشى.

ئۆزلىرىنىڭ ئىنسان ھوقۇقلىرى دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقىنى ئاخىرقى 50 ژىلدا بېشىدىن كەچۈرۈۋاتقان خەلقلەر، مىللەتلەر ۋە ئاز سانلىقلار ئىنسان ھوقۇقى ئۇمۇمىي دېكلاراتسىيەسىنىڭ مۇھىملىقىنى، شۇنداقلا دۆلەت ھاكىمىيىتىنىڭ سۇيىستېمال قىلىشىدىن بۇ ھوقۇقلارنى ھىمايە قىلىشقا قارىتىلغان كېلىشىم ۋە دېكلاراتسىيەلەرنىڭ ئەھمىيىتىنى چۈشىنىدۇ.

بىز بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتى باش كاتىپىنىڭ ئىنسان ھوقۇقىنى ب م ت پائالىيىتىنىڭ ئاساسىي يۆنىلىشى قىلغانلىقى ھەققىدىكى بىلدۈرۈشنى قوللاپ ـ قۇۋۋەتلەيمىز. بىز، شۇنداقلا، بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئىنسان ھوقۇقىنىڭ دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقى يۈزىسىدىن چىققان بىلدۈرۈشلەرنىڭ نازارەت قىلىنىش ستروكتۇرىسى دائىرىسىدە ئىشلەنگەن مېخانىزملارنىڭ قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى چۈشىنىمىز. بۇ ۋاستىلار بىلەن مېخانىزملارنىڭ نەتىجىلىك بولماسلىقى خەلق ئارا تەشكىلاتلارنىڭ مۇستەقىل دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئىشلىرىغا ئارىلاشماسلىقى توغرىلىق دۆلەتلەرنىڭ كۆپ قېتىملىق بىلدۈرۈشلىرى ۋە كېلىشىملەر بىلەن دېكلاراتسىيەلەرنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى تەمىنلەشتىكى كامچىلىقلار بىلەن تېخىمۇ جىددىيلەشمەكتە.

بىز زەرەر تارتىۋاتقان مىللەتلەر، خەلقلەر ۋە ئاز سانلىقلار ئىنسان ھوقۇقى ھەققىدىكى كېلىشىملەر بىلەن دېكلاراتسىيەلەرنى ھۆرمەت قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى تەكىتلەيمىز. ئۇلار خەلق ئارا ھوقۇقنىڭ ئاجرالماس قىسمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ ۋە دۆلەتلەر ھۆكۈمەتلىرى تەرىپىدىن مۇنداق كېلىشىملەر بىلەن دېكلاراتسىيەلەر قەيەردە بۇزۇلسا شۇ يەردە ھەر قانداق يول بىلەن ئارىلىشىپ، ئىنسان ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش ھەققىدىكى كېلىشىم ۋە دېكلاراتسىيەلەرنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەيدۇ. بىرلەشكەن مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ ئۆزى مۇنداق ئارىلىشىشلارغا پائال قاتنىشىشى، ئۇلارنى رەغبەتلەندۈرۈشى زۆرۈر. بىز ب م ت ئۆزىنىڭ خەلقلەر ۋە ئاز سانلىقلار ھوقۇقىنىڭ دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقىغا ئارىلاشماسلىقىدىن ئەنسىرەيمىز. ئىنسان ھوقۇقى بويىچە ئورگانلاردىكى ئىشلار ئىنسان ھوقۇقى بويىچە دالولكلارنى قوللاش ۋە بۇ توغرىلىق مەسىلىلەرنى چۈشىنىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماسلىقى كېرەك. ئۇ خەلقلەرنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگۈلەش ھوقۇقىغىچە كېڭىيىشى لازىم. مۇنداق چەكلىنىش بىپەرۋالىق تېندېنسىيەسى ئىنسان ھوقۇقىنىڭ بۇزۇلۇشىنى كېڭەيتىدۇ ۋە توقۇنۇشلارنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

بىز ب م ت نى ۋە ئۇنىڭ ئەزالىرىنى ئىنسان ھوقۇقىنىڭ بۇزۇلۇشىغا ۋە شۇ ئاساستا بولۇپمۇ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگۈلەش ھوقۇقىنىڭ بۇزۇلۇشىغا ئېتنىكىلىق ۋە مەدەنىي گېنوتسىدنىڭ، ھازىرقى زامان مۇستەملىكىچىلىكىنىڭ، خەلقلەرگە قىسىم ئىشلىتىشنىڭ ۋە مىللەتلەرنى، ئاز سانلىقلارنى باستۇرۇشنىڭ باشقا شەكىللىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان توقۇنۇشلارنىڭ كېلىپ چىقىشىغا قارشى كۈرەش باشلاشقا چاقىرىمىز. بۇ پەقەت زەرەر تارتىۋاتقان مىللەت، خەلق ۋە ئاز سانلىقلارنىڭ ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ھەر قانداق مەسىلىلەرنىڭ ھەل قىلىنىشىغا ئۆزى تولۇق ۋە تەڭ ھوقۇقلۇق بىلەن قاتنىشىش يولى ئارقىلىقلا مۇمكىن بولىدۇ.

بىزنى دۇنيادىكى بارلىق مىللەت، خەلق ۋە ئاز سانلىقلار ئىنسان ھوقۇقلىرىنىڭ داۋاملىق دەپسەندە قىلىنىۋاتقانلىقى چوڭقۇر تەشۋىشلەندۈرىدۇ. بىز ئو ب س ئې، ناتو، ئىسلام كونفېرېنسىيەسى تەشكىلاتى ۋە باشقا خەلق ئارا تەشكىلاتلارنى، شۇنداقلا دېموكراتىك دۆلەتلەر ھۆكۈمەتلىرىنى كوسوۋو خەلقىنى ھىمايە قىلىشقا پائال ئارىلىشىشقا ۋە ئۇلارنىڭ ئۆز تەغدىرىنى ئۆزى بەلگۈلەش ھوقۇقلىرىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىنى كاپالەتلەندۈرۈشكە چاقىرىمىز. بىز ئۇلاردىن روسسىيە فېدېراتسىيەسى ھۆكۈمىتىنىڭ ئىچكېرىيە چېچەن جۇمھۇرىيىتىنى ئۇمۇمىيۈزلۈك قامال قىلىشنى دەرھال توختىتىش ئۈچۈن قىسىم ئىشلىتىشنى سورايمىز. بىز ياۋروپا ئىتتىپاقى ۋە قوشما شتاتلارنىڭ خىتايدىكى، بولۇپمۇ تىبەت بىلەن شەرقىي تۈركىستان خەلقلىرى ئىنسان ھوقۇقلىرىنىڭ قوپاللىق بىلەن ئاياق ـ ئاستى قىلىنىۋاتقانلىقى ھەققىدە قارار قوبۇل قىلىش ھەققىدىكى قارارىدىن تەشۋىشلىنىۋاتىمىز. بىز ب م ت نىڭ ئىنسان ھوقۇقى بويىچە كومىسسىيەسىدىن 54 ـ سېسسىيەدە بۇ فاكتلارنى، شۇنداقلا بىز ۋەكىللىك قىلىدىغان بارلىق جايلاردىكى ئىنسان ھوقۇقىنىڭ داۋاملىق بۇزۇلۇۋاتقانلىقىنى دىققەت ـ ئېتىۋاردا تۇتۇشنى ئىلتىماس قىلىمىز.

— ۋ م ت پەۋقۇلاددە باش ئاسامبلېيەسىنىڭ بىلدۈرۈشى خېلە كەڭ كۆلەملىك ۋە ئۆتكۈر قارىغاندا جىددىي بىراق بوپتۇ. مۇنداق بىلدۈرۈشنىڭ چىقىرىلىشىنى قولغا كەلتۈرۈشمۇ ئاسانلىقچە بولمىغاندۇ؟

— توغرا ئېيتىسەن. چېچەنىستان، تىبەت، شەرقىي تۈركىستاندىكى ئىنسان ھوقۇقىنىڭ بۇزۇلۇشىغا ئائىت كۆپلىگەن ھۆججەتلەر ئەتراپلىق قارالغاندىن كېيىن ۋ م ت ئەزالىرى بۇ جىددىي بىلدۈرۈشكە ئەينە شۇ ئۈچ ئەل خەلقلىرى تەغدىرى ھەققىدە ئالاھىدە پۈتكەنلىكىنى كىرگۈزۈشنى زۆرۈر دەپ ھېسابلىدى. بۇ، ئەلۋەتتە، بۈگۈنكى كۈندە شەرقىي تۈركىستان ئۇيغۇرلىرى مەسىلىسىنىڭ خەلق ئارا سەھنىدە خېلىلا دىققەت ئېتىۋارىغا سازاۋەر بولۇپ قالغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. مەن بۇ يەردە شەرقىي تۈركىستان مۇئەممەسىنىڭ ۋ م ت پائالىيىتى دائىرىسىدە مۇقىم تۇرۇۋاتقانلىقىنىڭ شاھىدى بولدۇم. بۇنىڭدا ۋ م ت نىڭ يۇقىرىقى رەھبەرلىكىنىڭ، جۈملىدىن، ئەركىن ئالپتېكىن بىلەن دوكتور مايكل ۋان ۋالت ۋاننىڭ خىزمىتى زور. بىرەر مەسىلىنى بىلدۈرۈش، قارارلارغا كىرگۈزۈش ئاسانلىقچە بولمايدىغانلىقىنى بۇ قېتىم مەن ئېنىق ھېس قىلدىم.

بىلدۈرۈشكە كىرگۈزۈش تەكلىپ قىلىنغان مەسىلىلەر ئاز بولمىدى. يۇگوسلاۋىيەدىكى ئالبانلارنىڭ ئىنسان ھوقۇقى مەسىلىسىمۇ شۇلار جۈملىسىدىندۇر. بىراق سەن كۆرۈۋاتقاندەك بىلدۈرۈشتىن پەقەت كوسوۋو، چېچەنىستان، تىبەت ۋە شەرقىي تۈركىستان خەلقلىرى مۇئەممالا ئورۇن ئالدى.

— سەن ئەركىن ئالپتېكىن بىلەن مايكل توغرىلىق سۆز ئېچىپ قالدىڭ، پەيتتىن پايدىلىنىپ، شۇ كىشىلەر توغرىلىق كۆز قارىشىڭنى بىلىشنى خالىغان بولار ئىدىم.

— مەن ئەركىن ئالپتېكىن بىلەن ئۆتكەن ژىلى كۈزدە، ئۇ ئالمۇتىغا كەلگەندە تونۇشتۇم. بىر نەچچە كۈن بىللە بولۇش مابەينىدە بۇ كىشىنىڭ چوڭقۇر بىلىملىك، مەدەنىيەتلىك، پىشقان سىياسەتچى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يەتكەن ئىدىم. بۇ قېتىم ژېنېۋىدا بۇ پىكىرلىرىم تېخىمۇ مۇقىملاشتى. بىر قانچە چەت تىللارنى بىلىدىغان، ياۋروپادا ۋە ئومۇمەن پۈتكۈل دۇنيادا كۆپلىگەن سىياسىي، مەدەنىي ئەربابلار بىلەن يېقىن ئالاقىدە بولۇپ كېلىۋاتقان بۇ ئۇيغۇر پەرزەندى ھەقىقەتەن خەلق ئارا سەھنىدە ئۇيغۇرلار مەسىلىسىنىڭ قويۇلۇشىدا مۇھىم رول ئويناۋېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئادەملەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشتىكى مەدەنىيىتى، پىكىر قىلىشتىكى ساغلاملىقى، ئۆزىنى ھەر قانداق چاغدا ئېغىر ـ بېسىق، سالاھىيەتلىك تۇتۇشى مېنىڭ ئەركىنگە بولغان ھۆرمىتىمنى تېخىمۇ چوڭقۇرلاشتۇردى.

ئەندى مايكلغا كەلسەك، ئۇنىڭ بىلەن مەن بىرىنچى قېتىم ژېنېۋىدا كۆرۈشۈپ تونۇشتۇم. بۇ كىشى بىلەن خېلە تەپسىلىي سۆھبەتلىشىپ، ئۇنىڭ شەرقىي تۈركىستان توغرىلىق پىكىرلىرىنى بىلىشكىمۇ مەلۇم دەرىجىدە سازاۋەر بولدۇم. مەن ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ ئۇيغۇرلارغا بولغان مۇناسىۋىتىنى ئېيتىپ بېرىشنى ئىلتىماس قىلغىنىمدا، مايكل تۆۋەندىكىلەرنى سۆزلەپ بەردى.

— مەن كۆپ ۋاقىتتىن بېرى تىبەت خەلقى ئۈچۈن ئىشلەپ كېلىۋاتىمەن. ئەندىلا ئون بىر ياشقا كىرگەن ۋاقتىمدا ئەينى شۇ ئىشنى باشلىدىم. دالاي لاما بىلەن بىللە بولۇپ، ئۇنىڭ خەلق ئارا ھوقۇقلار بويىچە مەسلىھەتچىسى بولدۇم. موشۇ ئىش ئارقىلىق مەن شەرقىي تۈركىستاندىكى ئەھۋاللار بىلەنمۇ تونۇشۇپ، ۋ م ت نى دەسلەپ قۇرغاندا ئەركىن ئالپتېكىن بىلەن يېقىندىن ئارىلىشىپ، شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن بىللە ئىشلەشكە باشلىدىم. ئۇ يەردىكى ئەھۋاللارنى بىلىپ تۇرۇش مەن ئۈچۈن، خۇددى تىبەتتىكى ئەھۋاللارنى بىلىپ تۇرۇشقا ئوخشاشلا مۇھىم. ھازىر شەرقىي تۈركىستاندىكى ۋەزىيەت بىر قانچە ژىل ئاۋالقىغا قارىغاندىمۇ يامانىراق. شۇڭلاشقا پۈتكۈل دۇنيادىن يۈ-

سۈرەتتە: قازاقىستاندىن كەلگەن مېھمانلار ئېلىپ كورىبېت (ئوتتۇرىدا) بىلەن.

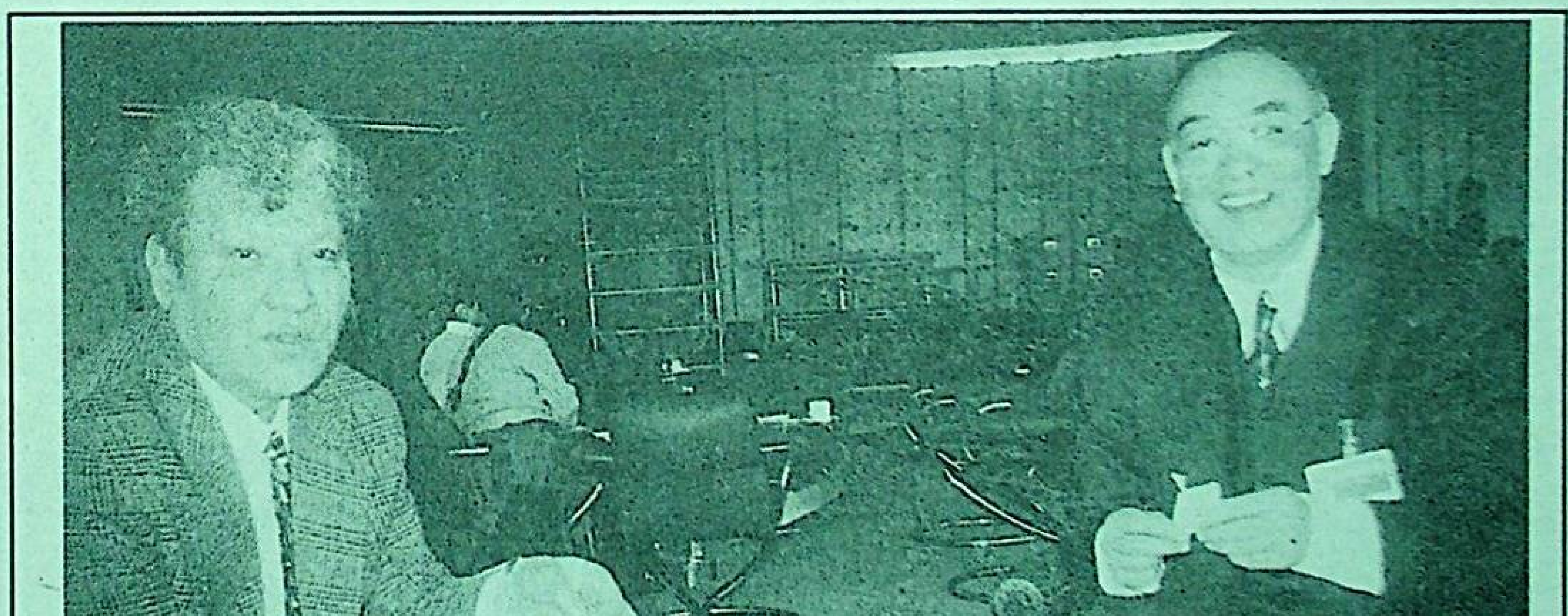

سۈرەتتە: (ئوڭدىن سولغا) ئەركىن ئالپتېكىن پەرھات ھاسانوۋ بىلەن.

شۇرۇن ئۇنتۇلۇۋاتقان ئەينە شۇ ئېغىر ئەھۋاللارنى خەلقئارا سەھنىگە ئېلىپ چىقىش ئىنتايىن مۇھىم. ئۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش، ئەلۋەتتە، يېڭى يېڭى تەشەببۇسلارنى كوتىرىپ چىقىشقا باغلىق.

مەن مايكلدىن شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئازات بولۇشىنى قانداق تەسەۋۋۇر قىلىسىز؟ئۇنىڭ ئۈچۈن قانداق رىئال يول بار؟دەپ سورىغىنىمدا، مايكل مۇنداق دەپ جاۋاپ بەردى:

- ئەگەر بۈگۈنكىدىن 15 - 20 ژىل بۇرۇن بالتىق بويى جۇمھۇرىيەتلىرى مۇستەقىل بولىدۇ، دەپ ئېيتسا، ئۇ چاقچاقتەك بىلىنەر ئىدى. كېڭەش ئىتتىپاقى شۇنچىلىك كۈچلۈك مەملىكەت ئىدىكى، ئۇنىڭ پارچىلىنىشى توغرىلىق گەپ قىلىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. بىز بولساق شۇ چاغلاردىمۇ: ياق، بالتىق بويى جۇمھۇرىيەتلىرى مۇستەقىل بولىدۇ. قاچان بولۇشىنى بىلمەيمىز.بىراق چوقۇم مۇستەقىل بولىدۇ دېگەن ئىدۇق. مېنىڭچە، خىتايمۇ ئەينە شۇ ئەھۋالدا. ئۇ ئىقتىسادىي ۋە ھەربىي جەھەتتىن كۈچلۈك مەملىكەت بولۇپ كورۇنىدۇ.بىراق ھەر قانداق ئىمپېرىيە قاچاندۇ بىر ۋاقىتلار كېلىپ، ۋەيران بولىدۇ. بۇ پەيتكە باغلىق، شۇ پەيتنى كۈتۈش كېرەك.ھېمىشەم ئەينەشۇنداق پەيتكە تەييار بولۇش زورۇر. ئۇنداق پەيتلەر ناھايىتى ئاز كېلىدۇ. بىراق ئۇرۇش يولى بىلەن ئەمەس. باشقا يول بىلەن ھەل قىلىنىدۇ،چۈنكى ئۇرۇش يولى خەلق ئۈچۈن دەھشەتلىك يولدۇر. خىتاينىڭ كۈچلۈك ئارمىيەسى بار. ئۇرۇش بولۇپ قالسا، چېچەنىستانغا قارىغاندا، يامانىراق ئاقىۋەتلەر كېلىپ چىقىشى مۇمكىن. شۇڭلاشقا سىياسىي يول بىلەن ئىش ئېلىپ بېرىش كېرەك. خەلق ئارا جامائەتچىلىكنىڭ ھىسداشلىقىغا ئېگە بولۇپ،مەسىلىنى خەلق ئارا دەرىجىگە كوتىرىش ۋە شۇ يول بىلەن ئالغا ئىلگىرلەش كېرەك.

بىزنىڭ مايكل بىلەن سوھبىتىمىز چوڭقۇرلاشقانسىرى ئۇنىڭدىن كوپرەك نەرسىنى بىلىۋېلىشقا تىرىشتىم. ۋ م ت نىڭ شەرقىي تۈركىستان ئۈچۈن قانداق رول ئوينايدىغانلىقىنى [illegible]

دولەتلەرنىڭ قانۇن - قائىدىلىرىگە بويسۇنغان ھالدا، خەلق ئارا سەھنىدە ئاساسلىق ھالدا، ئوز خەلقىمىزنى ھىمايە قىلىشنى بىلىشىمىز زورۇر. ئۇنىڭ ئىقتىسادىنى، مائارىپىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ، ئەۋلادلارنى بىلىملىك ئادەملەردىن قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىشقا ئالاھىدە ئېتىۋار بېرىشىمىز مۇھىم. بۈگۈنكى زاماندا خەلق ئارا ھىسداشلىقتىن مەھرۇم ھالدا، پەقەت ئازمانىنىڭ ئارقىسىدىن قوغلىشىپ، ھاياجانغا بېرىلىپ ئىشلەشكە بولمايدۇ. ئەقىل پاراسەت بىلەن دوستلارنى كوپەيتىشىمىز، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىدە قوللاپ - قۇۋۋەتلەشكە مۇيەسسەر بولۇشىمىز كېرەك.

- ئەنجۇماندا يەنە قانداق مەسىلىلەر قارالدى؟

- بىز يەنە بىر چوڭ تارىخىي ۋاقەنىڭ گۇۋاھچىسى بولدۇق. بۇ قېتىم ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىۋى بولۇپ ئېلىن كوربېتت، مەزكۇر تەشكىلاتنىڭ رەھبەرلىك بيۇروسى سايلاندى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا ئەركىن ئالپتېكىنمۇ بار. مەلۇمكى، ئوتكەن ژىلى ئىيۇلدا ئېستونىيەدە بولۇپ ئوتكەن باش ئاسامبلېيەدە زانزىبارلىق سېيىق شارىپ خەمەد جانابلىرى ۋ م ت نىڭ رەئىسى بولۇپ سايلانغان ئىدى.

- ئەنجۇماندىكى خەلقىمىزگە دائىر ئۇنتۇلماس ۋاقەلەردىن قايسىسىنى تىلغا ئالغان بولار ئىدىڭىز؟

- 15 - مارت كۈنى ژىغىندىن كېيىن كەچقۇرۇنلىغى بىزنىڭ دېلېگاتسىيەمىز مېھمانلارغا بىر پىيالە چاي بەردۇق.يېڭى سايلانغان رەئىس ۋە باش كاتىپنى تەبرىكلەپ ئۇيغۇر تونلىرى بىلەن ياغلىقلارنى، دوپپىلىرىنى كىيگۈزدۇق. كوپچىلىك بىلەن بىللە مۇكەدىشتىن تاشقىرى سەنئەت كەچلىگىنى ئوتكۈزدۇق. بۇ مەلۇم مەنادا ئۇيغۇرلار كېچى بولۇپ قالدى.

- مەن باياتىن بېرى ئەتتەي دېلېگاتسىيە تەركىۋىدە كىملەر بارلىغىنى سورىمىدىم.

- بىز تورت كىشى ژىنېۋىغا باردۇق. قازاقىستان جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى رەئىسىنىڭ ئورۇنباسارى دىلبىرىم ساماقوۋا،قازاقىستاننىڭ خىزمەت كورسەتكەن ئارتىستى ماھىنۇر رەھمانوۋا ۋە كەمىنەنىڭ رەپىقىسى دوختۇر كامىلە ھاسانوۋانىڭ ھەمرالىغىدا ياۋروپىنىڭ كىندىكىگە سەپەركە چىققانلىغىم ئۈچۈن خۇرسەنمەن.بىر قارىماققا ئۈچ ئايالنىڭ بىر قېتىمدىلا مۇنداق مۇھىم ئەنجۇمانغا ئىشتىراك قىلىنغانلىقى بەزىلەرنى ھەيران قالدۇرسا كېرەك. ئەسلىدە بۇنىڭ ھېچ قانداق ھەيران قالىدىغان يېرى يوق. ئاياللار بۈگۈنكى زاماندا ھەر قانداق مۇھىم مەسىلىنى ھەل قىلىشتا تەڭداشسىز كۈچ. بىزنىڭ ۋ م ت باش ئاسامبلېيەسىگە ئۈچ ئۇيغۇر ئايالنىڭ قاتنىشىشى يالغۇز ئەركىن ئالپتېكىنىلا ئەمەس، باشقا كوپلىگەن دوستلارنى خۇرسەن قىلدى. موشۇ سەپەر جەريانىدا ئاياللارنىڭ بىزگە قارىغاندا چىدامىلىق، جۈرئەتلىك ئېكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم سەزدىم.

- ئۇڭايسىز بولسىمۇ سوراشقا مەجبۇرمەن: سەپەر خىراجىتى قانداق ھەل قىلىندى؟

- يول كىراسى، مېھمانخانا ۋە باشقا نەرسىلەرگە (ھەتتا سوغاتلارغا) كەتكەن بارلىق چىقىملارنى دېلېگاتسىيە ئەزالىرى ئوز يانچۇغىدىن تولىدى.

- بەزىلەر جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى پائالىيىتى پەقەت قازاقىستاندىكى ئۇيغۇرلارنىڭلا مەنپەئىتىنى قوغداش بىلەن چەكلىنىدۇ دەپ، قاراپ كەلگەن ئىدى، سىلەرنىڭ بۇ قېتىمقى سەپىرىڭلار جەمىيەت پائالىيىتىنىڭ ئېغىمۇ كەڭلىگىدىن دالالەت بەردى. بۇ مېنىڭچە، تەبىي ئەھۋال. موشۇ توغرىلىق نېمە ئېيتقان بولار ئىدىڭ؟

- ئۇيغۇر خەلقى بىر خەلق. ئۇنىڭ تارىخىي ۋەتىنىمۇ بىر.شۇنداق ئېكەن، دۇنيانىڭ ھەر قانداق جايىدا قۇرۇلغان ئۇيغۇر تەشكىلاتى بۇ خەلقنى بولۇپ ئەمەس، بەلكى بىر پۈتۈنلۈكتە قاراپ، ئۇلارنىڭ مەنپەئىتىنى ھىمايە قىلىشى كېرەك دەپ ئويلايمەن.

مەسىلەن، بىز قازاقىستاندا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار بۇ يەردىكى باشقا مىللەتلەر بىلەن ئوخشاشلا تەڭ ھوقۇقلۇق. بىرەر مىللەتنىڭ يەكلىنىشىگە ئۇچرىمايۋاتىمىز. بىراق خەلقىمىزنىڭ ئاساسىي كوپچىلىكى ياشاۋاتقان ۋە ئاتا - بوۋىلىرىمىزنىڭ كىندىك قېنى توكۇلگەن ۋەتىنىمىزدە ئادالەتسىزلىك، ئىنسان ھوقۇقىنى دەپسەندە قىلىش ئەھۋالى يۈز بېرىۋاتقاندا، ئۇنىڭغا بىز قانداق بىپەرۋا قارىشىمىز مۇمكىن. بىزنىڭ بۇ ھوقۇقىمىزنى ھېچكىم تارتىۋالالمايدۇ.بىز شەرقىي تۈركىستان مەسىلىسى توغرىلىق ھەر قانداق ئىمكانىيەتلىك ۋاستە ۋە يوللاردىن ئوزىمىزنى ساقلىغان ھالدا، قانۇنىي ۋاستىلەر بىلەن ئۇ يەردىكى قېرىنداشلىرىمىزنىڭ ئىجتىمائىي - سىياسىي ۋە ئىقتىسادىي ھوقۇقلىرىنىڭ قوغدىلىشىغا ئۈلۈش قوشماي تۇرالمايمىز. ژېنېۋادىكى ئەنجۇماندىكى پائالىيەتلىرىمىز بۇنىڭ ئېنىق ئىپادىسىدۇر.

ئوسمان تۇران

«ئايىنى ئىنەك بىلەن يېيىپ بولماس»

ئوسمان تۇران ھازىرقى زامان تۈرك ئالىمى. ئۇنىڭ قەلىمىگە مەنسۇپ «تۈركىي خەلقلەر مەپكۇرىسى» ئىلمىي ئەمگىكى، ئوز ئامىدىن مەلۇم بولۇپ تۇرغىنىدەك، مەپكۇرە - ئىدېئولوگىيە ساھاسىغا بېغىشلانغانلىغى بىلەن ئەھمىيەتلىك.تۆۋەندە مەزكۇر كىتاپتىن مەلۇم قىسقارتىشلار بىلەن ئېلان قىلىنىۋاتقان پارچىلار خىتاي تارىخچىلىرىنىڭ تۈركىي خەلقلەرگە، جۈملىدىن، ئۇيغۇرلارغا نىسبەتەن بىر تەرەپلىملىك كامسىتىشقا ئاساسلانغان قاراشلىرى. نۇقتەئىي نەزەرلىرىگە ئورۇنلۇق جاۋاپ بولىدۇ، دەپ ئويلايمىز.

ئىسلامدىن بۇرۇنقى تۈرك جاھان ھاكىمىيىتى مەپكۇرىسى

مىللەتنىڭ ياشاش تەرزى، پىكىرلەش ۋە ئېتىقاتلىرىنى تەتقىق قىلىشتا مىللىي داستان، رىۋايەت ۋە ئەپسانىلار، تارىخىي ۋەسىقىلەر (ھۆججەتلەر) قىممەتلىك مەنبەگە ئايلىنىدۇ. ئۇلار پەقەتلا تارىخنىڭ بوش يەرلىرىنى تولدۇرۇپ قالماي، بەلكى ئىجتىمائىي روھ كۆرۈنۈشلىرىنى چۈشەنچە ۋە ئىشەنچلىرىنى ئۆگىنىش نۇقتەئىي نەزەردىنمۇ غايەت مۇھىمدۇر. قېدىمىي تۈركلەرنىڭ، ئېنىقى ئوغۇزلارنىڭ تارىخىي ئىشغالىيەتلىرى داستان شەكلىدە ئىپادىلەنگەن «ئوغۇزنامە» گە ئاساسلانساق، دەسلەپكى جاھان ھاكىمىيىتى (بۇندىن 17 مىڭ ژىل مۇقەددەم قۇدرەتلىك ئۇيغۇر ئىمپېرىيەسى موجۇتلىقىنى ئېيتمىغاننىڭ ئۆزىدە - ئىزاھ تەھرىرات.) ئوغۇزخان تەرىپىدىن قۇرۇلغان. جۈملىدىن، داستان ئوغۇزخاننىڭ چىن (خىتاي) ھىندىستان، ئىران، ئەزەربەيجان، ئىراق، سۈرىيە، مىسىر، ئاناتولىي (روم)، رۇس، ھەتتا فرانك (كېرمان قەبىلىلىرىنىڭ بىر نامى (تەھرىرات) ئۆلكىلىرىنى ئىشغال قىلغانلىقىنى بايان قىلىدىكەن، ئۇنىڭ ئايرىم پارچىلىرىدا كۈن (ھۇن)، كوك - تۈرك ۋە سەلجۇق دەۋرلىرى، ھەتتا ئوسمانىيلارمۇ تىلغا ئېلىنىدۇ.

ئوغۇزخان ئىلاھىي ھاكىمىيەتنى قوبۇل قىلمىغان مىللەتلەرنى ئىشغال قىلىپ، دۇنيانى ئېگەللەيدۇ. ئىشغالىيەتلەردە تۈرك داستان، ئەپسانىلىرىدا سالماقلىق ئورۇن ئالغان بوزقۇرت (بورە) ئوغۇزخاننىڭ رەھنامىسى سۈپىتىدىمۇ تەسۋىرلىنىدۇ. كوكتىن چۈشكەن بوزقۇرت، «ئەي ئوغۇزخان، سەن ئۇرۇم (روم) ئۈستىگە ئاتلانماقچىسەن، مەن سېنىڭ ئالدىڭدا ماگمەن»، دەيدۇ. ئوغۇز بولسا بورىنىڭ ئارقىسىدىن يولغا چىقىپ روم ۋە رۇس ھوكۇمدارلىرىنى يېڭىدۇ، چىن، ھىند، سۈرىيە ۋە مىسىر ئۆلكىلىرىنى ئىشغال قىلىدۇ. بۇ ھەقتە شۇنداق دەيدۇ:

مەن سىلەرگە بولدۇم خاقان،
ئالايلۇق ياي ئىلە قالقان.
نىشان بولسۇن بىزگە «بۇيان»،
بوزقۇرت بولسۇن بىزگە «ئۇران».

سەلجۇقىيلار بىلەن بىرگە يېقىن شەرىق ۋە ئاناتولىغا كەلگەن ئوغۇزلار داستانىغا قوشۇپ بوزقۇرت ھېكايىلىرىنىمۇ ئېلىپ كېلىشكەن. جۈملىدىن، 12 ئەسىر سۈرىيە تارىخچىسى مىخائىل: «يەر يۈزى تۈركلەرنى توشۇشقا كۆپايە قىلمايۋاتاتتى. ئۇلار غەرىپ تەرەپكە ئىلگىرلەيدىكەن، ئالدىلىرىدىن ئىشتقا ئوخشاش بىر ھايۋان (بورە) چىقىدۇ ۋە تۈركلەر (ئۇيغۇرلار) ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ۋۇكرەپ يېتەلمەيدۇ. تۈركلەر (بورە) توختىغان جايغا ۋۇكرەپ بېرىپ، چېدىرلىرىنى تىكلەتتى. ئۇزاق ۋاقىت ئەينە شۇ تەرىزدە رەھبەرلىك قىلغان بورە ئاقىۋەت غايىپ بولۇش بىلەن تۈركلەرمۇ كەلگەن يەرلىرىدە قېلىشتى، يەنى يېقىن شەرىق ۋە ئاناتولىدا توختاشتى».بۇ ئىپادە بىلەن تارىخچى ئوغۇزلار ۋاستىسىدا داستانلارنىڭ قانداق كەلگىنى ھەمدە ئۇزگە مىللەتلەرگە ئايان بولغانلىقىنى بايان قىلماقتا. ئۇرالدىن ياۋروپىغىچە كۆچكەن ھۇنلار ئالدىدا رەھنامىلىق قىلغان كېيىك ھەققىدىمۇ رىۋايەت موجۇت. ساماۋىي نۇردىن تۇغۇلغان بۇغۇخان ۋە قۇت ئېتىشى ئۇيغۇرلارنىڭ سائادىتى ۋە ھاكىمىيىتى كاپالىتى ئىدى. بۇنىڭ قولىدىن كېتىشى ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستانغا كۆچۈشلىرىگە سەۋەپ بولغان.

داستان تۈرك مىللىتىنى ئوغۇزخان ئوغۇللىرىدىن تورەلگەن ئوغۇز ئۇرۇقلىرى بىلەن ئوغۇزخاننىڭ قوماندانلىرى ھېساپلانغان قارلۇق، قىپچاق، قاڭلى، كەلەج ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ نەسلى سۈپىتىدە كۆرەلارغا بولىدۇ. ئوغۇزلار ھاكىمىيىتى ئاستىدا مىللىي بىرلىك، خەلق ئارا مۇناسىۋەتلەر ۋە ھوقۇقىي مۇقەللىرىنى بىر نىزامغا بىرلەشتۈرىدۇ. ئوغۇز دۇنيا ھاكىمىيىتىنى قۇرغاندىن ۋە كەڭەيگەندىن كېيىن دولەتنى ئالتە ئوغلى ئوتتۇرىسىدا تەخسىملەيدىكەن، فېودال ئاساسلاردىن قەتئىي نەزەر، جەمى - ژىگىرمە تورت ئۇرۇق ئوغۇز مىللىتىنى تەشكىل قىلىدۇ... مىللىي داستان ۋە ئەنئەنىلەر ئارقىلىق ئەسىرلەردىن بۇيان مىللەت قەلبىدە جاھانگىر بولۇپ ياشىغان ئوغۇزخان (ئىران مەنبەلىرىدە ئافراسىياب) تۈركىستان، ئىران، ئەزەربەيجان، ھىندىستان ۋە روم ئۆلكىلىرىنى ئىشغال قىلغان. بۇ يەرلەردە بىر قاتار شەھەرلەرنى بەرپا قىلىپ، خاتىرىلەر قالدۇرغان. داستاندىكى باشقا مەنبەلەرمۇ ئۇشبۇ خاتىرىلەرنى تەستىقلىمەكتە.ئۇلارنىڭ ئەڭ كۆپى،خاتىرىلەرنىڭ مەركىزى سىر دەريا ۋە ئىسسىق كول ئەتراپىدا ئېكەنلىكىنى مىللىي ۋە ئىرانىي ئەسەرلەردىنمۇ بىلسە بولىدۇ.

10-ئەسىر ئەرەپ تارىخچىسى مەسئۇدىمۇ تۈركلەردىن، ئۇلارنىڭ خاقانلىرىدىن، چىن ۋە خۇراسان ئارىسىدا ۋە كوپلىگەن تۇرلۇك شەھەرلەردە ياشىغان تۈرك قوۋملىرىدىن، ئوغۇز،توققۇز ئوغۇز، قارلۇق، تىمەك، ھازار ۋە باسقانلاردىن، پەرغانە ۋە تاشكەنت تەۋەلىرىدە ئىستىقامەت قىلغان ئۇزۇن بويلۇق، گوزەل قارلۇقلارنى تىلغا ئېلىپ، «ئافراسىياپ - بۇ تۈركلەرنىڭ ھوكۇمدارى ۋە خاقانلار خاقانى بولۇپ، تۈرك ئۆلكىلىرىگە ھاكىم ئىدى. باشقا خانلار ئۇنىڭغا بويسۇناتتى. ئىرانغىمۇ ھوكۇم قىلىش ئافراسىياپ خاقانلىرىغا مەنسۇپ ئىدى» دەيدىكەن، ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشىنى كوك - تۈرك (ئوغۇز)لارغا باغلايدۇ.

مەھمۇد قەشقەرىي تۈركلەر ئافراسىياپنى ئالپ ئەر تۇڭا دېگەنلىكىنى ۋە ئۇنىڭ دۇنيا ھوكۇمدارى بولغانلىقىنى قەيت قىلىدۇ.

ئىسلام مەنبەلىرى ئۇيغۇر، قاراخانىي ۋە سەلجۇقىي خانلىرىنىڭ ئافراسىياپ ئۇرۇقىدىن ئېكەنلىكىنى تەكىتلەش بىلەن بىرگە، ئۇنى(ئافراسىياپنى) تارىخىي ۋە مىللىي ئەنئەنىگە مۇۋاپىق ئوغۇزخانغا بىرلەشتۇرگەن. تۈركلەر ئافراسىياپنى ئالپ ئەر تۇڭا دەپ ئاتىغان رىۋايەت ئايرىم ئىسلام مەنبەلىرىگە تۇڭا ئالپ شەكلىدە ئۇتكەن. ئۇرخۇن يېزىقلىرىدىمۇ تۇڭا تېكىن دېگەن قەھرىماننىڭ ۋاپاتى ھەققىدە سوز قىلىنغان. ئافراسىياپنىڭ ئىراننى ئىشغال ئېتىشى ۋە ئۇ يەردە ھوكۇمدارلىق قىلىشى توغرىسىدا ئىران ۋە ئەرەپ داستانلىرىدا، تارىخىي ۋە ئەدەبىي مەنبەلەردە قەيت قىلىنغان.

جاھان ھاكىمىيىتى مەپكۇرىسىنىڭ تارىخىي ئىنكاسلىرى

تۈركلەرنىڭ جاھان ھاكىمىيىتى ۋە مەپكۇرىسى بىرىنچى بۈيۈك تۈرك ئىمپېراتورلىقىنى قۇرغان ھۇنلار ۋە ئۇلارنىڭ ھوكۇمدارى ئوغۇزخاندىن باشلىنىدۇ. ئۇشبۇ قۇدرەتلىك ئىمپېراتورلىقلار ھوكۇمدارلىرى ئۆز مەكتۇپلىرىنى «تەڭرى تەختكە چىقارغان ھۇن مىللىتىنىڭ بۈيۈك تەن - يۇ (ئالىي ھەزرەتلىرى)ئىبارىسى بىلەن باشلىغان. بۇ ئىرسە ھاكىمىيەتنىڭ ساماۋىي (ئىلاھى) ئاساسى مەۋجۇتلىقىغا ئىشەنچتىن دېرەك بېرىدۇ.ھۇن ھوكۇمدارلىرىغا «تەڭرى قۇتى» ئۇنۋانى بېرىلگەن. ئۇلۇق ۋە قۇدرەتلىك ئىمپېراتور ئوغۇزخان شەرتنامىسى بۇزماسلىق مەخسىتىدە (دۇشمەننىڭ) ئېغىر شەرتلىرىگە كونگىنى ھالدا، بىر پارچە چوللۇك يەر ئۈچۈن جەڭگە پەرمان بېرىدۇ: «تۇپراق مىللەتنىڭ يىلتىزى، ئۇنى قانداق، بېرىمەن؟»، دەيدۇ.بۇ ھال مىللەت ۋە ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇلىرى يۈكسەك بولغان قېدىم ئەجداتلىرىمىز توغرىسىدىكى ناھايىتى كونا ۋاقە سۈپىتىدە قەدىرلىكتۇر. ھۇنلار ئۇزاق شەرقتىن ياۋروپىغىچە پۈتۈن تۈرك ۋە ئاسىيا قوۋملىرىنى بىرلەشتۈرگەن، ئايرىملىرىنى جايلىرىدىن سۈرگۈن قىلغان ھەمدە چىن سەددىچىن سېپىلىنىڭ بارلىقىغا كېلىشىگە سەۋەپ بولغان ئۆز قۇدرەتلىرىگە ئىشىنەتتى. بۇ ھۇن ئىمپېراتورى ئەجداتىنىڭ چىنلاردىن قۇدرەتلىكرەك ئېكەنلىكىنى مىللىي ئەخلاق ۋە ئەنئەنىلەرنىڭ ئۈستۈنلۈكى بىلەن ئىزاھلايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ چىن مەدەنىيەت ۋە ئادەتلىرىگە بېرىلىش مىللەت ئاسارىتىنىڭ باشلىنىشى ئېكەنلىكىدىن خەلقنى ئاگاھلاندۇرىدۇ.بۇلار ھەققىدە بولۇپمۇ ئۇرخۇن يېزىقلىرىدا خېلە چوڭقۇر قەيت قىلىنىدۇ.

ھۇن ئىمپېراتورى پارچىلىنىپ كەتكەندىن كېيىن بىر ھۇن قوماندانى (مىلادى 304- يىلىدا) دولەتنى قايتا قۇرۇش ۋە مىللەتنى قۇتۇلدۇرۇش مەخسىتىدە چوڭ ھەرىكەتلەر قىلىدۇ: «ھازىر مۇژىگىرمە مىڭ كىشىلىك قوشۇنىمىز بار. چىنلاردىكى باشباشتاقلىقتىن پايدىلىنىپ قىلايلۇق. ئەگەر تەڭرى ھۇن دولىتىنى تىرىلدۇرۇش نىيىتى بولمىسا، دۇنياغا يوللارمىدى؟»، دەيدۇ. بۈگۈنكىدىن تەسىرلەنگەن خەلق چىندا ياشاۋاتقان تاڭ - يۇنى (قاندىشى) دەۋدەت قىلىدۇ ۋە ئۇ يەردىكى تويلاڭلار شاراپىتى بىلەن (ئۇنى) كەلتۈرۈپ تەختكە ئولتۇرغۇزىدۇ. ھۇن قوماندانلىرىنىڭ ھەممىسى بۇ ئىشتا تەڭرىنىڭ (ئۇزلىرىگە) ياردەم بەرگەنلىكىنى تەكىتلەيدۇ. ھۇنلار ئاسارەتكە چۈشكەن دەۋرلەردىمۇ ئۆز مىللىي تۇيغۇ ۋە غۇرۇرلىرىنى ھىمايە قىلىشقان.

بىلگى خاقان (716- 734- ۋ.) تۈرك مىللىتىنىڭ مىللىي تۇيغۇ ۋە سىياسىي چۈشەنچىلىرى ئارىسىدا ئىلغار پىكىرلەرنى ئالغا سۈرىدۇ. ئۇ كوك - تۈركلەر دولىتىنىڭ بىرىنچى قېتىم ۋۇجۇتقا كېلىشى ۋە يۈكسىلىشىدىن چۈشىنىپ يەتكەن ئىپتىخارىنىمۇ ھەمدە ئەللىك ژىل ھوكۇم سۈرگەن چىن ئاسارىتىنىڭ ئاچچىق خاتىرىلىرىنى ئەسلىگەندىن كېيىن مىللەتنىڭ قۇدرىتىگە بولغان ئۆز ئىماندىن خەۋەر بېرىدۇ: «ئەي تۈرك ۋە ئوغۇز بەگلىرى.مىللەتى ئىڭشا! ئۈستىڭلارنى ئاسمان باسمىغىنى، ئاستىڭلاردىكى يەر تېشىلمىگىنى ھالدا، سېنىڭ ۋەتىنىڭنى ۋە تىنچىڭنى (دولەت ۋە نىزامىڭنى) كىم بۇزدى؟ ئىتائەتسىز شاراپىتى بىلەن سېنى يۈكسەلدۈرگەن خاقانىڭغا ۋە مۇستەقىل دولىتىڭگە ياماتلىق قىلغان سەن - سەن! ئەي، مۇبارەك ئوتۇكەن خەلقى، سەن شەرقۇ غەرپكە قاچتىڭ. خۇلاسە شۇ بولدىكى، قېنىڭ سۇدەك ئاقتى، سۆيەكلىرىڭ تاغدەك ۋىغىلدى. ئوغۇللىرىڭ قول ۋە قىزلىرىڭ چورى بولدى. ئەي تۈرك مىللىتى، تىترە ۋە ئۆزەڭگە قايت!»

خان شۇ خىتابى ئارقىلىق يەر ۋە كوك ۋىقىلمىغىچە ھېچ بىر كۈچ تۈرك مىللىتىنى خورۇپ سالالمىسلىغىنى تەكىتلەپ، ئەللىك ۋىللىق ئاسارەت پەقەت ئۆز ئېپلىرىنىڭ نەتىجىسى ئېكەنلىكىنى ئاگاھلاندۇرىدۇ. بۇ يەردە خان خەلقىتىن ئەمەس، بەلكى بەگلەر ۋە يۈكسەك تەبەقىلەردىن شىكايەت قىلىدۇ...

ۋەتەن، مىللەت ۋە دىن تۇيغۇلىرى

تۈرك خاقانلىرى ۋە خەلقى مىللىي مەدەنىيەت،نىزام ۋە ئەنئەنىلەرنى مۇقەددەس بىلىپ ناھايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇلارنى ھىمايە قىلغانلىقلىرىمۇ روشەندۇر. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بىلگى خاقان ئاسارەت دەۋرىدە ئوتكۇزۇلگەن چىن تەسىرى مۇناسىۋىتى بىلەن: «چىن مىللىتى شېرىن سوزلۈك، يۇمشاق ئىپەكلىرى ئارقىلىق ئۇزاقتىكى قوۋملار كوڭلىنى ئالماقچى بولىدۇ. لېكىن ئەقىللىق ئىنسانلارنى بەرىبىر ئالدالمايدۇ»، دەيدىكەن. ئەكس ھالدا ۋەيران بولۇشلىرىنى ئۇختۇرىدۇ. دولەتنىڭ بىرىنچى ۋە ئىككىنچى قۇرۇلمىلىرىنى نەزەردە تۇتىدۇ. چىن مەنبەسىدە تەكىتلەنگەن ئىمپېراتورغا يېقىندى بولۇپ قالغان ئىشپارا خاتىنىڭ تۇۋەندىكى سوزلىرى ئېتىۋارغا لايىقتۇر: «ئوغلىمنى سارايىڭىزغا ئەۋەتىۋاتىمەن. ئۇ سىزگە ھەر ژىلى كېلىپ چىقىشى ساماۋىي بولغان ئاتلارنى تەقدىم قىلغۇسىدۇر.ئەتە گەج ئەمرىڭىزگە تەييارمەن.ئاماكىيىممىزنىڭ ئالدىنى ئېچىشقا، ئۇرۇلگەن چاچلىرىمىزنى يېيىۋىتىشكە، تىلىمىزنى ئوزگەرتىشكە ۋە سىزنىڭ قانۇنلىرىڭىزنى قوبۇل قىلىشقا كەلسەك، بىزنىڭ ئۇرپى - ئادەتلىرىمىز ناھايىتى قېدىمىي بولغىنى تۈپەيلى ئۇلارنى بۇزۇشقا جاسارىتىم يەتمەيدۇ. پۈتۈن مىللىتىمىزنىڭ قەلبى بىردۇر»،كورۇنىدىكى ھەتتا تابەلىق ۋە ئېيلىقلار تولىمىشكە رازى بولغان ھوكۇمدار مىللىتىنىڭ مەنىۋى قەدرىيەتلىرىنى، مىللىي شەخسىيىتىنى ۋە ئىزامىنى ئوزگەرتىشكە يول قويۇشنى مۇتلەق خالىمايدۇ.

جاھان ھاكىمىيىتىنىڭ ئىلاھى يىلتىزى

قېدىمىي تۈركلەر قادىرى مۇتلەق بولغان ئاللاغا ۋە ئۇنىڭ جاھان ھاكىمىيىتىنى ئۇزلىرىگە ئېھسان قىلغىنىغا ئىشىنەتتى. جۈملىدىن، بىلگى خاقان: «تەڭرىنىڭ ئىرادىسى بىلەن تەختكە ئولتۇردۇم. تورت تەرەپتىكى مىللەتلەرنى بىر نىزامغا بويسۇندۇردۇم» دەيدۇ. «تەڭرى كۈچ بەرگىنى ئۈچۈن تۈرك ئەسكەرلىرى بورە، دۈشمەنلىرى بولسا قوي كەبى ئىدى» كوك - تۈرك خانى: «مەن كوكتە يارىتىلمىش تۈرك بىلگى خاقان تەختكە ئولتۇردۇم» دەيدىكەن، ھاكىمىيەتنىڭ ئىلاھى يىلتىزىنى نەزەردە تۇتىدۇ. شامان دىنىغا ئېتىقاتى ئۇلۇق روھلار ئولكەدە تەڭرى ھۇزۇرىغا كوتۈرۈلىشلىرى كەبى تۇغۇلۇشلىرىمۇ كوك بىلەن ئالاقىدار ئىدى.

(ئاخىرى 6 - بەتتە).

مەرىپەت بېغىنىڭ باغۋەنلىرى

شاگىرتلار قەلبىگە سىڭگەن ئىقىدە

يېقىندا ۋۇركمەن كەسپىدىشىنىڭ بېجىرىۋاتقان ئىشلىرىغا ۋەقلىنىپ، قايىلمىستىگە قايىل بولۇپ بۇ رەسىمگە ئۇنىڭ پاتالىيىتىنى يورۇتۇپ، كەڭ جامائەتچىلىككە تونۇشتۇرۇشتا بىر گۇمىللىك بىلەن دىققەت ئەزىرىڭدىن سىرىتتا قالدۇرۇپ، ۋىللارنىڭ ئوتۇپ كەتكەنلىكىنى سەزمەي قالىدىكەنمەن. 1960-ۋىللارنىڭ باشلىرىدىن تارتىپ ئىشلاش، دىلكەش بولۇپ ئارىلىشىپ كېلىۋاتقان دىياس قۇربانوۋ ئەينە شۇنداق ئەمگىكى بىلەن ھۆرمەت قازانغان، نامىنى ئالاھىدە تىلغا ئېلىپ ماھىيەلىشكە ئەرزىيدىغان كىشىلەرنىڭ بىرى. شۇڭا، بىز چېلەك ناھىيەلىك «ئەمگەك تۇغى» گېزىتى رېداكسىيەسى يېقىندا بۇ تەۋەدىكى ياش شائىر يازغۇچىلار ۋە رەسساملارنىڭ ئىجادىي بىرلەشمىسى قۇرۇلغىنىدا تونۇشقان ئىدۇق. شۇندا ناھىيەلىك قارىيوتا يېزىسىدىن كېلىپ، ھەر خىل تېمىلارغا سىزغان رەسىملىرىنى بىزگە كورسىتىدىغان ياش ژىگىت قوزىنىڭ ئېغىر بېسىق، كام سوزلۈكى بىلەن ھەممىمىزنىڭ ئىچىگە كىرىشىپ كەتكەن. ھاياتىنىڭ 60 يىللىقىغا قەدەم بېسىش ئالدىدا تۇرغان ئۇستاز، رەسسام دوستىمىزنىڭ سىزغان رەسىملىرىنى تەپسىلىي تونۇشۇپ، ئۇلارنى بىر-بىرلەپ كوزدىن كەچۈرۈپ چىققىنىمىزدا، ئىقتىدارىغا يەنە بىر قېتىم قايىل بولدۇق. ئوتكەن ژىللار ئىچىدە ئۇيغۇر تىلىدا چىقىدىغان ۋە موسكۋادا نەشىر قىلىنغان مەركىزىي گېزىتلاردا بېسىلغان تەسۋىرىي خاراكتېرلىك سۈرەتلىرى قەلبىمىزدە چوڭ تەسىراتلار قوزغىدى.

دىياس قۇربانوۋ ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ چوڭ ئاقسۇ يېزىسىدا دۇنياغا كەلگەن. ئۇنىڭ ئاتىسى زىرىپ ئاكا شۇ دەۋىردىكى كوركەملىك ئۇيغۇر زىيالىيلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، ناھىيەلىك پارتىيە كومىتېتىنىڭ ئىككىنچى كاتىپى بولۇپ ئىشلىگەن. ئوز ئەتراپىدىكى ئادەملەرنىڭ بىھۇدە توھمەتلىرى كاسابىتىدىن ئىشتىن چەتنەشتۈرۈلۈپ، چېلەك ناھىيەسىگە كوچۈپ كېلىشكە مەجبۇر بولغان. ئەينە شۇنداق بىلىملىك، مەرىپەتپەرۋەر ئائىلىدە تەربىيىلەنگەن دىياس باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا بىلىمنى چېلەك يېزىسىدىكى كىروۋ نامىدىكى قازاق، ئۇيغۇر مەكتىۋىدە ئالدى. ئۇ مەكتەپنى تاماملىغان 1957-ژىلى سۇۋېردلوۋ شەھىرىدىكى مېتاللىنى قايتا ئىشلەش تېخنىكىلىق ئۈچىلىشچىسىغا ئوقۇشقا چۈشىدۇ. مەزكۇر بىلىم يۇرتىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىغان ياش مۇتەخەسسىسنىڭ قابىلىيىتى ۋە تىرىشچانلىقىغا كوز يەتكۈزگەن ئۈچىلىشچىسى مەمۇرىيىتى ئۇنى قازاقستان ماگنىتكىسى دەپ ئاتالغان تېمىرتاۋ شەھىرىگە ئىشقا ئەۋەتتى. ئۇ ئىشقا قىزغىن كىرىشكەن مەزگىلىدە س س س ر قۇراللىق كۈچلەر سېپىگە چاقىرتىلىدۇ، ئەندىكى ئۇنىڭ تورت ژىللىق ھاياتى ھەربىي دېڭىز فلوتىدا خىزمەت قىلىش بىلەن ئوتتى. 1963-ژىلى ئوز ۋەزىپىسىنى ئادا قىلىپ قايتقان د. قۇربانوۋ دەسلەپ «قىزىل جىگدە» سوۋخوزىدا كومسومول كومىتېتىنىڭ كاتىبى خىزمىتىگە تاينلىنىپ، ئاندىن ياشلار بىلەن قىزغىن ئىش ئېلىپ بېرىش نەتىجىسىدە كەچكى ياشلار مەكتىۋىنىڭ ئىلمىي مۇدىرى ۋەزىپىسىنى ئاتقۇرۇش بىلەن بىللە رۇس ۋە ئۇيغۇر تىللىرىدىن دەرس بېرىپ ژۈردى.

بالىلىقىدىن كوڭلىگە پۈككەن رەسىم سىزىش ھەۋەسى بارغانسىرى ئۈلغىيىۋاتقانلىقىغا ئېتىۋارەن ئەندى ئىشقا جىددىي كىرىشىپ، يېزا كورۈنۈشلىرىنى، ئەمگەك ئىلغارلىرىنىڭ سۈرەتلىرىنى سىزىشقا باشلىغان د. قۇربانوۋ بۇ ساھادىكى قابىلىيىتىنى باشقىلارغا نامايان قىلالىدى. شۇ ژىللاردىن باشلاپ ئۇنىڭ ھەجۋىي كارىكاتۇرلۇق سۈرەتلىرى گېزىتلاردا بېسىلىشقا ئوتتى. ئۇنىڭ موسكۋادا چىقىدىغان «كروكادىل» ژۇرنالىدا «مۇھىتىنىڭ ئۇ تەرىپىدە»، «ژۇكلەۋاتىدۇ» ۋە باشقىمۇ ماۋزۇلاردا ياسىغان سۈرەتلىرى بېسىلىپ، نامى كەڭ مىقياستا تونۇلۇشقا باشلىدى. ئوز پائالىيىتىنى ئەندى موشۇ ساھاغا بېغىشلاشقا ئوتكەن دىياس قۇربانوۋ 1968-1978-ژىللار ئارىلىقىدا مالئۇاي ئوتتۇرا مەكتىۋىدە سىزىش ۋە تەسۋىرىي سەنئەت پەنىدىن دەرس بېرىپ ژۈرگىنىدە، مەكتەپ زاللىرى ۋە كابىنېتلارنى بېزەندۈرۈشتە پۈتكۈل ئىجادىي كۈچىنى سەرىپ قىلدى. ئۇنىڭ شۇ ژىللاردا تەسۋىرىي سەنئەتتە سىزغان «ئاتىلار يولى»، «دېخانغا تازىم»، «ئولمىگەن جانغا»، «ئۇيغۇر خانلىغى تامغىسى»، «گوزەللىك دېۋانى»، «قورام» قاتارلىق ئۇنۇلىغان ماي بوياق بىلەن خىلمۇ-خىل كورۈنۈشلەرنى ئىپادىلەپ ژۇقۇرى ماھارەت بىلەن سىزغان سۈرەتلىرى كىشىلەردە چوڭقۇر تەسىراتلار ھاسىل قىلالىدى.

دىياس قۇربانوۋ ئوز بىلىمىنى ئاشۇرۇش مەخسىتىدە ئاباي نامىدىكى دولەتلىك پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ رەسساملىق ۋە گرافىكا فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا چۈشۈپ، ئۇنى 1975-ژىلى مۇۋەپپەقىيەتلىك تاماملىدى. بۇ ئۇنىڭ نەزەرىيەۋىي بىلىم ئاساسىنى شەكىللەندۈرۈشكە، كەسپىي ماھارىتىنىڭ ئوسۇشىگە ئاساس ياراتتى. بۇ ساھادا ئالىي بىلىم ئېگىلىگەن ئۇستازنى ناھىيەلىك مائارىپ بولۇمى مەكتەپلەر بويىچە ئىنسپېكتور ۋەزىپىسىگە تاينلىدى. ئۇنىڭ تەشەببۇسى ۋە ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن ناھىيەدە رېجىسىدە ئوچۇق دەرسلەر پات-پات ئوتكۈزۈلۈپ، نەتىجىدە مەكتەپلەردە ياش رەسساملار سانى كوپىيىشكە باشلىدى. 1987-ژىلىدىن بېرى ئۇ قورام يېزىسىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە ئىلمىي مۇدىرلىك ۋەزىپىسىنى ئاتقۇرۇپ، قوشۇمچە ئوز مۇتەخەسسىسلىگى بويىچە دەرس بېرىپ كېلىۋاتىدۇ. كېيىنكى ژىللاردا ياش ئوسمۇرلەرنىڭ بۇ پەنگە بولغان قىزىقىشىنى ئاشۇرۇش، رەسساملىق بىلەن شۇغۇللىنىشقا دەۋەت قىلىش يۈزىسىدىن ئۇ چېلەك يېزىسىدا بالىلار ئۈچۈن تەسۋىرىي سەنئەت مەكتىۋىنى ئېچىش تەشەببۇسكارلىرىنىڭ بىرى بولدى. شۇنداقلا قورامدىمۇ ئۇنىڭ شوبىسى ئېچىلىپ، كوپلىگەن بالىلارنىڭ قاتنىشىشى بىلەن ئۇ قىزغىن مەشغۇلات ئوتكۈزۈپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ شاگىرتلىرى ناھىيەلىك، ۋىلايەتلىك، جۇمھۇرىيەتلىك كورگەزمىلەرگە قاتنىشىپلا قالماستىن، ئوز ئىجادىيىتى بىلەن خەلق ئارالىق كورگەزمىلەرگە قاتنىشىشقىمۇ مۇيەسسەر بولۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭ شاگىرتلىرى گۈلبوستان سابىروۋا، ئىرومان قۇربانوۋ بىر نەچچە بايقاش مۇسابىقىلىرىدىن ئوتۇش جەريانىدا فىنلەندىيەدىكى خەلق ئارا ياش رەسساملار كورگەزمىسىگە قاتنىشىپ، ئۇنىڭ دىپلوماتىي ئاتالدى. سازگۇل ئىبراھىموۋا ھىندىستاننىڭ دېھلىي شەھىرىدە ھەر ژىلى بولۇپ تۇرىدىغان شائىكار ئاملىق كورگەزمىسىنىڭ دىپلوماتىي ئاتالدى. ئۇلار ھازىر ئالمۇتا شەھىرىدە شۇ ساھادا ئالىي بىلىم ئالماقتا.

ئىش ئورنىنىڭ قەيەردە بولۇشىدىن قەتئىيىي نەزەر، ئۇستاز - رەسسام ئىجادىيەتتىن قول ئۈزگىنى يوق. ئۇ تەسۋىرىي سەنئەت بىلەن ھەجۋىي رەسىملەرنى سىزىپلا قالماستىن، پورترېت ژانىرىنىڭ ماھىرى رەتىدىمۇ ئوزىنى كورسەتتى. ئۇنىڭ قەلىمىگە بولۇپمۇ خەلقىمىزنىڭ سويۈملۈك پەرزەندى ئابدۇللا روزىباقىيېۋنىڭ سىماسىنى ئەكس ئەتتۈرگەن پورترېتلىرى قاتارىدا دىققەتكە سازاۋەر. ئۇ ھازىر ساۋۇت ئاغىزنۇم پورترېتى ئۇستىدە ئىشلەۋاتىدۇ. دىياس قۇربانوۋ بېزەندۈرۈش ساھاسىدىمۇ زور مۇۋەپپەقىيەت قازانغان رەسسام. ئۇ قورام مەكتىۋىنىڭ بارلىق كابىنېتلىرىنى مىللىي ئالاھىدىلىكلىرىمىزنى ئەكس ئەتتۈرگەن ھالدا بېزەندۈرگەن ۋە قورام مەدرىسى، شېھىتلار قەبرىستانلىغى يادىكارلىغى لايىھەسىنى سىزىپ، كوللېكتىۋنىڭ، يۇرتداشلىرىنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن. دىياس قۇربانوۋ خەلقىمىزنىڭ ئەمەلىي سەنئىتىنىمۇ قەدىرلەيدىغان ئىنسان. ئۇ ئوتكەن ژىللار ئىچىدە خەلق ئارىسىدىن ژىققان خەلق ئەمەلىي سەنئىتى نەمۇنىلىرىنى توپلاپ، ئىسمايىل تايىروۋ نامىدىكى مەكتەپ مىراسخانىسىغا تاپشۇردى.

دىياس قۇربانوۋ ئۈلگىلىك پېداگوگ رېتىدە كوپلىگەن مېتودىكىلىق ماقالىلارنى گېزىتلەردە ئېلان قىلىش بىلەن بىللە ناھىيەلىك، جۇمھۇرىيەتلىك ئوقۇشلارغا قاتنىشىپ، ئوز ئىش تەجرىبىسىنى تەرغىپ قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ئۇ 1991-ژىلى قاپچىغاي شەھىرىدە ئۇيۇشتۇرۇلغان ۋىلايەتلىك «ژىل مۇئەللىمى - 91» كونكۇرسىنىڭ لائۇرېاتى ئاتالدى. شۇ ژىلى يەنە ئالمۇتا شەھىرىدىكى جۇمھۇرىيەتلىك شۇ ناملىق كونكۇرسقا قاتنىشىپ، باھالىق سوغا بىلەن تەغدىرلەندى. شۇ قېتىمقى ئۇنىڭ ئوقۇتۇش ئىشىدىكى مېتودىكىلىق ئۇسۇللىرىنى ئومۇملاشتۇرۇش پۈتكۈل ئالمۇتا ۋىلايىتى مۇئەللىملىرىگە تەۋسىيە قىلىندى. تەجرىبىلىك مۇئەللىم تەسۋىرىي سەنئەت، سىزىش پەنى بويىچە ئۇيغۇر مەكتەپلىرى ئۈچۈن تۇنجا ئوقۇتۇش پروگراممىسىنى تۈزۈپ چىقتى. بۇ كۈنلەردە ئۇنىڭ ئىزىنى بېسىپ، رەسسام بولۇپ يېتىلگەن شاگىرتلىرىمۇ ئاز ئەمەس.

ئوز كەسپىگە چىن ئېتىقاتى بىلەن بېرىلىپ ئىشلەپ كېلىۋاتقان ئۇستاز - رەسسام دىياس قۇربانوۋ ھاياتىنىڭ 60-پەللىسىنى بېسىپ ئوتتۇۋاتقان بۇ كۈنكى كۈنگىچە ئۈلگىلىك ئەمگىكى تۈپەيلى ھەر خىل ژۇقۇرى دەرىجىلىك ئورۇنلارنىڭ پەخرىي يارلىقلىرى بىلەن تەغدىرلىنىشىنىڭ سىرتىدا ئۇ «قازاقستان مائارىپىنىڭ ئەلاچىسى» نامىنى ئېلىشقىمۇ مۇيەسسەر بولغان.

«چاۋاك ئىككى قولدىن چىقىدۇ» دېگەندەك، ئۇنىڭ تىنىمسىز ئەمگىكى تۈپەيلى قولغا كەلتۈرۈۋاتقان مۇۋەپپەقىيەتلىرىدە ھەر قاچان ئۇنىڭغا ھىسداشلىق بىلەن يار-يولەك بولۇپ كېلىۋاتقان ئومۇرلۈك يولدىشى، قورام ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ ماتېماتىكا پەنى مۇئەللىمى خالىدەم سادىروۋانىڭ ھەسسىسى ئاز ئەمەس. بەش پەرزەندىنى تەربىيىلەپ قاتارغا قوشقان بۇ ئۈلگىلىك ئائىلە يۇرتداشلىرى ئارىسىدىمۇ قەدىر-قىممەتلىك.

ئەكرەم سادىروۋ،
قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى.

«ئايىنى ئېتەك بىلەن يىپەك يولى»

(ئاخىرى، بېشى 5 - بەتتە).

بۇنداق چۈشەنچە تۈركلەرنىڭ دېيەرلىك بارچە قوۋملىرىغا خاستۇر. جۈملىدىن، ئوغۇزلار، ئۇيغۇرلار، ئاسىيا ۋە ياۋروپا ھۇنلىرى كەبىلەر. ئۇيغۇر خانلىرى (داستانلارغا كورە) ئىلاھىي نۇردىن يارالغان. مىلادىدىن بۇرۇنقى ئەسىرلەردىن بۇيان ھۇنلار ئوزلىرىنى دۈشمەنلىرى - چىنلاردىن ئۈستۈن كورۈشكەن. مەكتۇپلىرىنى: «ساما تەختىگە چىقارغان بۈيۈك تەن-يۇ» دەپ باشلاشقان. بۇ ئىشەنچە ئىسلام دىنىغا قەدەر ياشىغان ۋە ئىسلام ئەقىدىلىرىدىمۇ ئوز ئەكسىنى تاپقان. بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن شۇ نەرسە مەلۇم بولىدىكى، كوك-تۈرك نامىدىكى «كوك» سوزى «ماۋى» مەناسىدا ئەمەس، بەلكى «كوك ئاسمان»، يەنى ئىلاھىي مەناسىدىمۇ ئىشلىتىلگىي ھەقىقەتكە يېقىندۇر. كورۈنىدىكى، ھوكۇمدارلار كەبى مىللەتنىڭ يىلتىزىمۇ ئىلاھىلىققا باغلانماقتا. تۈركلەردىن ئاھايىتى كوپ مەدەنىيەت، تىل ۋە دىن ئۆنسۇرلىرىنى (ئېلېمېنتلىرىنى-ت) ئالغان ھەمدە «ئوغۇزنامە» داستانىنى خوش كورگەن چىڭگىز موڭغۇللىرى ئوزلىرىنى «كوكە موڭغۇل» دەپ ئاتاشقاندا، ئەينە شۇ مەنانى نەزەردە تۇتۇشقان.

چىڭگىز موڭغۇللىرى، داستان ئەنئەنىلىرىنى، ئۇيغۇر يېزىغى ۋە ئالاي مۇئەسسەسەلىرىنى ھەمدە جاھان ھاكىمىيىتى شەكىللىرىنى تۈركلەردىن ئالغان. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ جاھان ھاكىمىيىتىنىڭ بۇ شەكلى موڭغۇلچە ئەمەس، بەلكى تۈركچە (ئۇيغۇرچە) دەپ يېزىلىدۇ.

جاھان ھاكىمىيىتىنىڭ ماددىي مەنبەلىرى

تۈركلەرنىڭ تارىخ مەيدانىغا جاھان ھاكىمىيىتى مەپكۇرىسى بىلەن چىقىشلىرىدىكى دەسلەپكى ئامىل مەنىۋىي ئەمەس، بەلكى ھەربىي قۇۋۋىتى ئىدى. ماددىي ساھادا كوزگە تاشلانغان دەسلەپكى ئۇنسۇر (ئېلېمېنت) ئاتتۇر. دىر ھەقىقەت، ئاتتىن تۇنجا قېتىم جەڭ ۋاستىسى سۈپىتىدە پايدىلىنىش ۋە ھەربىي قوشۇنلارنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈش ئوتتۇرا ئاسىيادىكى تۈركلەرنىڭ ئىجادىدۇر. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ھەربىي ئۈستۈنلىكلىرىمۇ تولۇق تەمىنلەنگەن. تۈركلەر (ھۇنلار) بىرىنچى بولۇپ ئېگەر، جابدۇق، ئۈزەڭگە ۋە تىزگىن كەبى ئەنجاملارنى كەشىپ قىلىشقان. شۇنداقلا سۇۋارىلار ئۈچۈن مولچەرلەنگەن شالۋۇر، بەلبەغ ۋە ئاياق كىيىمنىڭ ئىجات قىلىنىشىمۇ تۈركلەر بىلەن باغلىق. موشۇ پەيتكە كېلىپ ئۇزۇن قىلىچتىن پايدىلانغان. كورۈنۈپ تۇرۇپتىكى، ئات ۋە قورال تۈركلەرنىڭ قوشۇن قۇۋۋىتىنى ئاشۇرۇپ، دۇنيا ھاكىمىيىتى داۋاسىغا داخىل قىلغان. بۇ دەۋىردە چىنلار (ختايلار) ئاتتى ھارۋىغا قوشۇشنىلا بىلەتتى. بىراق تۈركلەرنىڭ ئاتلىق سوۋارىلىرى، شىددەتلىك ھۇجۇملىرى ئالدىدا چارىسىز قىلىشاتتى. ئۇلار ئوزلىرىنىڭ كەڭ كەتمىلىرى ۋە كالتە قىلىچلىرىدىن ۋاز كېچىپ، تۈركلەردىن ئاتقا مىنىشنى، ئۇزۇن قىلىچتىن پايدىلىنىشنى ھەمدە ئېگەر-جابدۇق، جەڭگىۋار كىيىملەرنى كىيىش، تىكىشنى ئۈگىنىپ ئېلىشتى. ياۋروپالىقلار ئاتقا مىنىشنى پەقەت ھۇنلارنىڭ ئىستىلاسى شارائىتى بىلەن ئوزلەشتۈرگەندۇر. ھۇنلارنىڭ غەربتىكى يېڭى غەلىبىلىرىنىڭ نەسلى سەۋەۋىمۇ ئات ۋە سوۋارىلار ئىدى.

تۈركلەر ھەربىي مىللەت بولغىنى ھالدا، چېدىر-مونچا ۋە كوچمە كېسەلخانىلارنى كەشىپ قىلىپ، ئۇلارنى قوشۇن بىلەن بىللە ئاتتا ئېلىپ ژۈرۈشەتتى. قېدىمىي يۇنان كەبى ئىسلام دۇنياسىمۇ بۇ پەيتتە قول ياغلىقنى بىلىشمەيتتى. ھالبۇكى، مەھمۇت قەشقەرىي تۈركلەر «بۇرۇن تازىلاش ئۈچۈن ئىپەك ماتا پارچىسىدىن ئۇلاتتۇ» ئېلىپ ژۈرۈشىدۇ، دەپ قەيت قىلىدۇ. ئەشۇ دەۋىرلەردە ھەتتا دەزمال سېلىشنى بىلگەنلىكىدىن خەۋەر بېرىدۇ. ياۋروپالىقلار قول ياغلىق تۇتۇشنى 15-ئەسىردە تۈركلەردىن ئۈگەنگەن. تۈركلەر (ئۇيغۇرلار) ھەربىي بىلىم، تەربىيە، جەڭگىۋارلىق ئۇسۇللىرى ۋە مۇستەھكەم ئىنتىزام شارائىتى بىلەن قېدىمىي ۋە ئوتتۇرا ئەسىرلەردە ھەمدە يېقىن دەۋىر باشلىرىدا دائىمىي ئۈستۈنلىكنى قولدىن بەرمىگەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئوتتۇرا ئەسىرلەر مەنبەلىرى ئۇلارنى «قۇيۇندەك بىردىن پەيدا بولۇپ، قۇش كەبى بىر پەستە كوزدىن يوقىلىدۇ»، دەپ تەسۋىرلەشكەن.

تۈرك تارىخىدىكى بۈيۈك دولەتلەرنىڭ قۇرۇلۇشى، ئىستىلا ۋە ئىشغالىيەتلەر پەقەت تەشكىلاتچى ۋە جەڭگىۋار كوچمەنچى ياكى يېرىم كوچمەنچى تۈركلەر تەرىپىدىن ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان. جۈملىدىن، شامانىي ھۇنلار، ياۋروپا ھۇنلىرى، كوك-تۈركلەر، ئۇيغۇرلار، خازارلار ۋە ئاناتولىيە بەگلىكلىرى ئەينە شۇنداق تەشكىلاتچى ۋە كوچمەنچى تۈركلەرنىڭ نامايەندىلىرىدۇر.

تۈركلەرنىڭ ئولكىسى ھەققىدە پەرىدىن مۇبارەك شاھ (12-ئەسىر) بەرگەن تۆۋەندىكى قىيمەتلىك ئېنىقلىمىنى كەلتۈرىمىز: «چىندىن - سەدىچىن سېپىلىدىن رۇم ئولكىلىرىگىچە، شىمالنىڭ موزلۇق تەۋەلىرىدىن ھىندىستانغىچە سوزۇلغان بارچە زېمىن تۈركىستاندۇر. بۇ يەر يۈزىدە تۈركىستان ئوخشاش بۈيۈك مەملىكەت يوق».

13-ئەسىر جۇغراپىيەچىسى ياقۇت يەر يۈزىنىڭ تورتتىن بىرى «تۈرك ئولكىسى» ئىكەنلىگىنى تەكىتلەيدۇ. شۇنداقلا ياۋروپالىق سەيياھلار رۇبرۇك ۋە ماركو پولو ئوتتۇرا ئاسىيانى بويلىرىدىن چىن ھودۇدلىرىغىچە بولغان چوڭ ئولكىلەرنى «بۈيۈك تۈركىيە». ئاناتولىنى بولسا، پەقەت «تۈركىيە» دەپ ئاتاشقان.

ماتېرىيالنى تەييارلىغان
ئابدۇخالىق ماخمۇت.

مەكتەپ ھاياتى

ئاخىرقى قوڭغۇراق

ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ مەركىزى چونجا يېزىسىغا جايلاشقان كەسپىي تېخنىكىلىق بىلىم يۇرتى ئوز پائالىيىتىدە يېزا ئېگىلىكى ۋە مەئىشىي خىزمەت مۇتەخەسسىسلىرىنى يېتىشتۈرۈپ كېلىۋاتقان دەرگاھلار

جۈملىسىدىن. ھازىرغا قەدەر بۇ يەردىن ئۈچ مىڭ بولغان يۈزلىگەن ئوغۇل - قىزلار كەسپىي بويىچە ئىشلەپ، ئالغان بىلىملىرىنى ئەمەلدە نامايىش قىلىش بىلەن كوزگە تاشلىنىپ كېلىۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ بىلىم دەرگاھىدا كەسىپ ئىگەللەشنى ئارزۇ قىلىپ كېلىۋاتقان ياشلار ئۇرغۇن.

يېقىندا بۇ يەردە ھاياتقا ئۈچۈم بولۇش ھارپىسىدا تۇرغان ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن ئاخىرقى قوڭغۇراق مەراسىمى داغدۇغىلىق رەۋىشتە ئوتكۈزۈلدى. بۇ تەنتەنە يېزا ئېگىلىك ساھاسىنىڭ مۇتەخەسسىسى - فېرمېرلىق كۇۋاناممىسىنى قولىغا ئالىدىغان 53 ژىگىت ھەمدە 20 ئاشپەز - قىزلارغا بېغىشلاندى.

مەكتەپنىڭ تەلىم - تەربىيە ئىشلىرى بويىچە مۇدىرنىڭ ئورۇنباسارى خېلچەم ھەمرايېۋا ۋە تەنتەنىدە سوزگە چىققان ئۇستازلار شاگىرتلىرىنىڭ ئالدىكى ئىشلىرىغا مۇۋەپپەقىيەتلەر تىلىگەن بولسا، ئوقۇغۇچىلار ۋەكىللىرى ئۇلارغا ساپالىق بىلىم بەرگىنى ئۈچۈن چوڭ مىننەتدارچىلىق بىلدۈردى.

تەنتەنە بىلىم يۇرتى قېشىدا ئۇزاق ژىللاردىن بۇيان ئىشلەپ كېلىۋاتقان ھەۋەسكارلار ئانسامبلىنىڭ كونسېرتى بىلەن ئاياقلاشتى.

ئەمىردىن تايىروۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

سۈرەتتە: ئەلاچى ئوقۇغۇچىلار ئاخىرقى قوڭغۇراقنى چېلىۋاتىدۇ.

دىللاردىن ئورۇن ئالغان ئىجاتكار

(شائىر، ژۇرنالىست دولقۇن ياسىنوۋ ـ 60 ياشتا)

دولقۇننىڭ دوستلۇقى ۋە سادىقلىقىغا مەن ئۈچۈن ھەممىسى قىسمەتلىكتۇر. ئۇنىڭ تالىيى جاھانلىقىدا، تەقدىر ۋە زاكونىدا چوڭقۇر ئىش تىنغان، بىز موشۇ كەمگىچە بىر ـ بىرىمىزگە سادىق قەلەمكەشلەر بولۇپ كەلدۇق. يوشۇرماي ئېيتسام، بىزنىڭ ئىشتىياقىمىزنى ھېچ كىم ئازغا كىرىپ بۇزالمىدى.

دولقۇن ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ يۇرتى، ئېلى، ۋەتىنى، بىر پۈتۈن ئۇيغۇر دۆلىتىنىڭ پەرزەنتى.

ئۇرۇشتىن كېيىن ۋايات بوپتۇ. مەن قانداق يازىمەن ئېيراق ئالتىلىكنىمۇ بار. ئۇتۇغانلىرىم كوپ. ئەگەر سەن ياخشى سۆزۈيتەن ئېيتىپ بەرسەڭ، كۆرگىلى قاندىقى سۈيۈپت بەرسەڭ بولارمتىم، ئەيىبىرالىي خۇدا بارىتتىم... دەپ تاماكىسىنى ئۇتتاشتۇرۇپ، كوك تىسنى ئىچىگە يۇتقىنچە سۈمۈردى. مەن ئويلىنىپ قالدىم. بىزنىڭ يۇرت

شۇ ئەۋزەللىك ئېپادىسىدۇر.

لىرىك شائىر چوڭ ئىپىكلىق پويىما داستانلىرىدىمۇ ئوز ئەلىنىڭ تىلىنى نامايەن قىلالىدى. خەلقىمىزنىڭ سويۇملۇك پەرزەندى ئابدۇللا روزى جاقىپېۋ ھاياتىنى بىزبىلەن شۇ ئاملىق پوئېمىسىدا دەسلەپكىلەردىن بولۇپ خەلقىمىزنىڭ شۇ مۇنەۋۋەر پەرزەندىنىڭ ياركىن قىياپ-

سۈرەتتە: دولقۇن ياسىنوۋ ش ئۇ نا رلىق بىر توپ ئەدىپلەر بىلەن. (ئوڭدىن ـ سولغا) ئوسمانجان ساۋۇت، دولقۇن ياسىنوۋ، ئابدۇرېھىم ئوتكۇر، تۇرغۇن ئالماس، تۇردى ساماق.

ۋەتەن تەغدىرى ـ شائىر تەغدىرى

مەن پېداگوگىكا پەنلىرى ئىلمىي ـ تەتقىقات ئىنستىتۇتىنىڭ ئاسپىرانتۇرىسىدا ئوقۇدۇم. مېنىڭ ئىلمىي رەھبىرىم ئۇلۇق ئالىم مۇرات ھەمراييېۋ بولغان. ئۇنىڭ بىلەن ھەر ھەپتىدە بىر قېتىم ئۇچرىشاتتۇق. بىر دوۋرەن ئۇ مېنىڭ يازغىنىمنى ئېلىپ پاپكىسىغا سېلىپ قويدى. ئۇزۇلۇق كوزلىرىگە تاقىغان كوزئەينىكىنى قولىغا ئېلىپ، مېيىقىدا ئىللىق كۈلۈپ تۇرۇپ:

ـ مەن سېنى بىر تالانتلىق ئەدىب بىلەن تونۇشتۇرۇپ قوياي، ياخشى ژىگىت. سەن قورامى شائىر، ـ دېدى.

كېيىن تونۇشتۇم. مەن ئۇنىڭدىن ئويۇمغا كەلگەنىنىڭ ھەممىسىنى سوراۋېرىپتىمەن. ئۇ پەقەت سىر ساقلىغان ھالدا:

ـ ئاتا ـ بوۋىڭىزنىڭ يۇرتى، ۋەتىنى قەيەردە؟ ـ دەپ سورىدى.

ـ جىلەكتە ـ دەپ مەغرۇرلاندىم.

ئۇ ناھايىتى مۇلايىم كۈلدىدە:

ـ ئۇيغۇرلارنىڭ ۋەتىنىدىن چىقتىم! ـ دەپ كوزۈمگە سىرلىق قارىدى.

ھە، دولقۇننىڭ شۇ خىل جاۋابىدا كوپ سىر بار ئىكەن... كېيىن ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىشلەش بەختىگە سازاۋەر بولۇپ قالدىم. ئۇ چاغدا مەن «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى «ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتىدە ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمىنىڭ باشلىقى ئىدىم. كوپ ژىللار بىللە ئىشلىدۇق. مەن رۇسچە، قازاقچە ئوقۇغاشقا ئۇيغۇر تىلىنىڭ ماھىيىتى، باي غەزنىسىگە چوكەلمەي ژۇرگىنىمنى بايقىدىمدە، دولقۇندىن ئۇيغۇر تىلىنى كوپ ئۇگەندىم. ئۇيغۇر سەنئەتىنىڭ سىرلىرىغا چوكتۇم. ئۇيغۇر دىيارىنىڭ كوچ ـ قۇۋۋىتى، ئىستىقامەت قىلىۋاتقان خەلقى، مەڭگۈ ئۆلمەس تارىخى مېنىڭ قەلبىمنى ئوزىگە جەلىپ قىلدى. دولقۇن سۆيەتلىك، پۇختا ئىشلەيدىغان ژۇرنالىست بولۇپ چىقتى. ئۇنىڭ تەھرىرلىگەن، تەييارلىغان ماقالە ۋە بەدىئىي ئەسەرلىرىنى ئەتتەي تۈزەتكۈم كەلسىمۇ، تۈزۈتەلمەيتتىم.

ـ ئوزەڭنىڭ يازغان شېئىرلىرىڭ يوقمۇ؟ ـ دەپ سورىدىم بىر كۈنى. ـ كورسەتسەڭچۇ، ئېلان قىلايلى، خەلقىمىز ئوقۇسۇن، بەھرىمەن بولسۇن.

كېيىن «ئۈچقۇن» تەخەللۇسى بىلەن گېزىتىمىز سەھىپىسىدە چىققان شېئىرلارنى ئوقۇغان گېزىتخانلاردىن كوپلىگەن ياخشى ئىنىكاس بىلدۈرگەن خەتلەر كېلىشكە باشلىغان ئېدى. بۇ خەتلەرنىڭ مېغىزىنى گېزىتىمىزدە ئېلان قىلدىغان ئەنئەنە بار ئىدى.

ـ سەن شېئىر يازمىغىنىڭ بىلەن پىكىر پىرىشكەنۇستا ئىكەنسەن! ـ دېدى ئۈچقۇن ماڭا ئۇمۇت بىلەن قاراپ، ـ مانا مونۇ شېئىرنى ئەكەلدىم، ئوقۇپ چىققىنا! ـ دەپ خېلىلا چوڭ شېئىرىي ئەسەرنى قولۇمغا تۇتقازدى.

مەن شۇ كۈنىلا ئوقۇپ چىقتىم. ئۇنىڭغا بۇ ئەسەر ھەققىدە ئوز پىكرىمنى بەردىم. بىز دولقۇن بىلەن ئەنشۇ ژىللىرى دايىم ئىجادىي ھەمكارلىقتا ئىشلەتتۇق. ئىككىمىز گېزىتقا ئۇرۇش ۋە غالىبىيەتنى ئىپادىلەيدىغان كوپ ھېكايە، شېئىرلارنى تەييارلاپ بەردۇق.

ـ سەن ئېمىشكە بۇ تېمىغا يازمايسەن؟ ـ دەپ ئۇنىڭ دىلىنى قوزغىدىم. ـ ھەممە شائىر- يازغۇچىلار يېزىۋاتىدۇغۇ؟

دولقۇن ئويلىغان ئويىنى مېنىڭدىن يوشۇرمىدى.

ـ سەن راست! ئۇرۇشنى كورمىگىنىڭ بىلەن ئازارقا سەپتە ئېغىرچىلىقنى، ئاچارچىلىقنى كوردۇڭغۇ؟ ئاكاڭ ئۇرۇشتا ۋاپات بوپتۇ، داداڭ تىن جەڭگە كىرگەن بىر ئاتا بولغان ئىكەن. ئۇ مېنىڭ «نۇر ئانا» ئەسەرىمنىڭ ئاساسىي قەھرىمانى بايسىخان ئانىنىڭ دوستى ئىدى. شۇ يادىمغا چۈشتى.

ـ تاپتىم، جەڭگە كىرگەن ئانا ھەققىدە يازئاناھەممىمىزگەيېقىنغۇ. ھوددىيسىدىن چىقالايسەن. چۈشىنىمەن. «ئانا جەڭگە كىرگەندە» دەپ ماۋزۇ قويغىن.

دولقۇن خوشال بولۇپ كەتتى. بىر ھەپتىدىن كېيىن شائىر «ئانا جەڭگە كىرگەندە» دېگەن چوڭ ئەسەر يېزىپ كەپتۇ. گېزىتتا ئېلان قىلىندى.

كېيىن مەن قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىغا ئىشقا يوتكەلدىم. مېنىڭ بىۋاستە قاتنىشىشىم بىلەن بىر نەچچە ئۇيغۇر يازغۇچىلىرى قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ لائورياتلىرى دېگەن ئاتاقلارغا ئىگە بولدى. شۇنىڭ قاتارىداشائىر دولقۇن ياسىنمۇ بار ئىدى. ئۇنىڭ «يەر ئاۋازى» كىتاۋى ژۇقۇرى باھالاندى. بۇ چوڭ ۋاقىە كوپلىگەن ئەدىپلەرنى خوشال قىلدى. مېنىڭ بەزى بىر دوست قەلەمداشلىرىم بۇنى ئاگلاپ يۈزىنى ئورۇۋالدى. غوۋەت ـ ئىغۋا باشلىنىپ كەتتى. يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ كاتىپلىرىغا تەھدىت قىلغان بىمەنا دىلۋاللارمۇ بولدى...

ئۇيغۇر قەلەمداشلىرىدىن بىرىنچى بولۇپ ئابدۇمېجىت دولەتوۋ دولقۇننىڭ خوشاللىقىغا ئورتاقلىشىپ، ئەتىسىگىلا مېنىڭ بولمەمگە كىرىپ كەلدى. ئۈچىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى سەمىمىيەتكە تىل ئەگمىسۈن. ئۇ كۈنى بىز ئۈچۈن ئۇتۇقلۇق كۈن بولدى.

بىر دورەن مەن ئۇنى قازاقستاننىڭ چېگراسى قورغاستا ئۇچراتتىم. ئىككىمىز بىر ـ بىرىمىزگە قاراپ ژۇگرەشتۇق. قۇچاق ئېچىپ كورۇشتۇق. ئۇنىڭ چىرايى مىسكىن ئىدى. كوزلىرىدە تولغان ياش. ئالدىراپ تۇرىدۇ. بىلدىم. ئۇنىڭ ئانىسى ۋاپات بوپتۇ. چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈردۈم. دولقۇن ۋەتەنگە ئوتۇپ كەتتى.

دولقۇن ئۈچۈن بۇ چوڭ ئايرىلىش، جۇدالىق، غەم ۋە قايغۇ ئىدى... بۇ ھەم مېنىڭمۇ دەردىم ئىدى... قەلبىم ژىغلىدى... نەپەسلىرىم بوغۇلدى.

دولقۇن ياسىندىن باشقا تالانتنى، باشقا خىسلەتنى كوزلىتىپ ژۇرىمەن. مەن ئۇنىڭ دايىم سەۋر ئىرادىسىگە قايىل بولۇمەن. ئاڭلىشىمچە، ھېچ كىمنى رەنجىتمىگەن ئوخشايدۇ. بۇياخشىلىق ئۇنىڭغا بولغان ئېقىدەمنى تېخىمۇ ئاشۇردى. دولقۇن مېنىڭ ئۈچۈن زامانىمىزنىڭ زاكاۋەتلىك ئادىمى. ئۇنىڭ شەنى ۋە شەۋكىتىنىڭ ئارتۇقلىغىنى ئاتاش ئەرزىيدۇ.

ئىستىداتلىق شائىر دولقۇن ياسىنوۋ چوڭقۇر ئويي ـ پىكىر، تەۋرىنىش مۇلاھىزلىرىنى شېئىرىي مىسرالىرىدا ئەكس ئەتتۈرۈپ ئۇنۇملۇك ئىنجات قىلىپ كېلىۋاتقان قەلەم ساھىبلىرىمىزنىڭ بىرى. شائىرنىڭ پوئېزىيەسى ئوزىگە خاس ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە. ئۇنىڭ شېئىرلىرى ئىنچكى ھىس ـ تۇيغۇ، كەچۈرمىلىرىنى فىلوسوفىيەلىك تەسەۋۋۇرى ئەگلىكىدىن ئوتكۈزۈلگەن ھالدا، بەدىي مۇكەممەللىكى بىلەن يېزىلغانلىغى ئۈچۈن ئوقۇغۇچىلىرىدا چوڭقۇر تەسىراتلار ھاسىل قىلىدۇ. شائىرنىڭ قەلىمىگە مەنسۇپ «گۈللەرنىڭ دوستى»، «تاشتىكى گۈل»، «چېغىر يوللار»، «ھايات قوڭغىرىغى»، «يەر ئاۋازى»، «ئۈپۈقلار» قاتارلىق كەينى ـ كەينىدىن نەشىر قىلىنغان توپلاملىرىنىڭ كىتابخانلارنىڭ سويۈپ ئوقۇيدىغان ئەسەرلىرىگە ئايلانغانلىغى تىنى يارىتتى. شۇنداقلا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ باسقۇنچىلار تەرىپىدىن ئوز ۋەتىنىدە باشتىن كەچۈرۈۋاتقان ئېغىر كۈلپەتلەرنى بايان قىلىدىغان «ئاخىرقى دەقىقىدە» پوئېمىسىدا ۋەتەنداشلىرى ئۈستىگە چۈشكەن دەۋر پاجىئەسى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. ھەقىقىي ۋەتەنپەرۋەر شائىرنىڭ ھايات نەپەسلىرى خەلقىنىڭ دەرت ـ قايغۇسى، مەخسەت ـ مۇددىئالىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلىنىشلىق بولىدىغانلىغىنى بىز دولقۇن ياسىنوۋ ئىجادىيىتىدىن ئوچۇق كورۈپ كېلىۋاتىمىز.

دولقۇن ئارىمىزدىن، سېپىمىزدىن چىققان ۋەتەنپەرۋەر شائىر دېسەم خاتالاشمايمەن. كېيىنكى ۋاقىتلاردا ئۇ كوپىرەك ۋەتەن داۋاسىغا ئارىلىشىپ ژۈرگەن جۈرئەتلىك، ئىرادىلىك ئىنسان بولۇپ كورۈنۈۋاتىدۇ. ئۇ ئەقىل ۋە تەجرىبىنىڭ مەكتۇۋىگە قۇلاق سالىدۇ. سادىدا دىللىق خاتالارغا يول قويمىغان ئەدىپ. ئۇ ئوزىگە راۋا كورمىگەننى ئوزگىگە، باشقىلارغىمۇ راۋا كورمەيدىغىنىغا ئىشىنىمەن. چۈنكى ھەر بىر ئىنساننىڭ ئوز ئاقىۋىتى بار ئەمەسمۇ، ۋاقتى ـ سائاتى كەلگەندە، ئاقىۋىتى مەلۇم بولۇشى تەبىي.

مەرھۇم قۇددۇس ئاكا:

ـ دولقۇندا ئىنچكى مەدەنىيەت مەۋجۇت! ـ دەپ تەن ئالاتتى. ھە، دولقۇن ۋۇجۇدىدا، يەنىمۇ ئىنسانىي خىسلەتلەر، ھېكمەتلەرنىڭ بارلىغىغا كوزۈم يېتىدۇ. ئۇ ئادىل دوستلىرىغا ئىتائەت قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئارزۇ ـ ئىستەكلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغان، ئوز سىرلىرىنى دوست ـ ئاغىنە ئوڭگىلىرىگە بىلدۈرۈش ـ بىلدۈرمەسلىكنى بىلىدىغان، ئوزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ سىرىنى ساقلايدىغان، كەلسە ـ كەلمەس يەردە ئارتۇقچە سوزلىمەيدىغان، ھالقىلىق مەسىلە قويۇلۇۋاتقاندا جىم تۇرالمايدىغان، سورىمىغان نەرسىنى ئېيتمايدىغان، پۇشايمانلىقتا ئاپىرىدىغان سوزلەرنى تىلغا ئېلىشتىن ساقلىنىدىغان، ئاشقى ۋە ئىنچكى مەدەنىيەتكە ئىگە ناھايىتى چوڭ ئەقىل ـ پاراسەتلىك شائىر.

دولقۇن سىياسەتكە پائال قاتنىشىپ كېلىۋاتقان ئەدىپ.

ـ سەن سىياسەتكە ئارىلاشماي، شېئىرىڭنى يېزىپ ژۇرۇۋەرسەڭ بولماتتىمۇ؟ ـ دېسەم، ئۇ ماڭا كۈلۈپ قارىدى. ئاندىن مۇھىم دەلىللەر بىلەن مېنى ئوزىگە مۇنداق ئىخرار قىلىشقا ئوتتى.

ـ شائىر بولۇپ تۇغۇلۇشنىڭ ئوزى سىياسەتچى تۇغۇلدى دېمەكتۇر. لۇتپۇللا مۇتەللىپ، ئابدۇخالىق ئۇيغۇرلارنى ئەسلەيلى. ئۇلارنىڭ ھاياتى ئارمانلىرىنىڭ ئالدىدا خەلقىنىڭ تەغدىرى تۇرغان. ھەقىقىي شائىر ئۇنى كورمەي چىدالمايدۇ. قازاقستاننىڭ مۇستەقىللىغى ئۈچۈن كۈچ چىقارغان شائىرلار ئولجاس سۇلېيمېنوۋ، مۇختار شاخانوۋلارنىڭ پائالىيىتى ئەينە شۇنىڭ بىر مىسالىدۇر.

ئەينە شۇ ئىقىدىگە ئىخلاس باغلىغان شائىر دولقۇن ياسىنوۋ ئۇيغۇرلارنىڭ يەكلەنگەن، شالانغان مىللەتلەرگە ياتماسلىغىنى ئارمان قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىجادىيىتى، ئىش پائالىيىتى خەلقىنىڭ پارلاق كېلەچىكى يولىدا ئىشلەشكە قارىتىلغان. ئەينە شۇنداق ئىزگۇ نىيەتتىكى شائىرنىڭ ئىجادىيىتى يەنىلا تاغ سۈيىدەك داۋالغۇپ ئېقىپ تۇرۇشى ئۈچۈن ھاياتىغا ساغلام سالامەتلىك يار بولۇشىنى تىلەيمىز.

ئەخمەتجان ھاشىروۋ،
يازغۇچى، دراماتورگ.

مۇزارت تېغىنىڭ قىرانى

شائىرنىڭ ئويي ـ خىياللىرى، ۋەزمىن پىكىرلىرى، ئارزۇ ـ ئارمانلىرى خۇددى ژۇكى ئېغىر ئارتوكىدەك ئۇنى تار ـ قىستاڭ چىغىر يوللارغا سىغدۇرمايدۇ.

بۈگۈن 60 ياشقا كىرگەن كورنەكلىك ئۇيغۇر شائىرى، جەمىيەت ئەربابى دولقۇن ياسىنوۋنىڭ ھايات يولى قىيىن ۋە جاپالىق چىغىر يولىرى موشۇ مەنادا شائىر تالانتىنىڭ مۇستەھكەملىنىشىگە ئىجابىي تەسىر كورسەتتى دەپ ئىيتقۇم كېلىدۇ. ئۇنىڭ كويلىگەن شېئىرلىرىدىكى ھاياجان بىلەن ئىپادە قىلىنغان نازۇك كۆي، غەزەپ ـ نەپرەت ۋە مۇڭ مۇجەسسەملەشكەن كەڭ دائىرىلىك نەپەس ھەر كىمگە نېسىپ بولۇۋەرمەيدۇ.

دولقۇن ئەدەبىياتقا سالماقلىق ئويي ـ پىكىر، كەڭ ۋە چوڭقۇر پەلەسەپۋىي تەپەككۇر بىلەن تالانتنى بىرلەشتۈرگەن ھالدا كىرىپ كېلىپ، پوئېزىيەنىڭ يۈكسەك چوققىلىرىغا پەرۋاز قىلغان ئىستىداتلارنىڭ بىرى. ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا ژۇقۇرى تەلەپ تۇيغۇسىنىڭ يالقۇنلىرى ئۇچقۇنلاپ تۇرىدۇ.

دولقۇننىڭ ئىجادىيىتى خەلق ژۇرىگىدىن ئورۇن ئېلىپ، ئۇلارغا تەغدىرداش بولۇپ كەتكەن ئىجادىيەتتۇر. بۇ، ئەلۋەتتە، شائىر ماھارىتىدىن، ئۇنىڭ ئۇزاققا ژۇگرەشكە قابىللىغىدىن دالالەت بېرىدۇ. دولقۇننىڭ ئۇيغۇر يازغۇچىلىرى ئارىسىدا بىرىنچى بولۇپ قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى مۇكاپاتىنىڭ لائورياتى بولغانلىغىمۇ ئەينە شۇ تالانتىنىڭ مەھسۇلاتىدۇر.

دولقۇن ئەسەرلىرى بىلەن كوپتىن بېرى تونۇشمەن. تۇرغۇن قېتىم ئۇلارنى ئوقۇپ راھەتلەنگەنمەن. ئۇنىڭ لىرىكىلىق شېئىرلىرىنىڭ ئەڭ ئەسىر قىلغۇچى قۇدرىتى ـ بەدىي گوزەللىكىدە. راستىنى ئېيتسام، گوزەللىكتىن مەھرۇم بولغان لىرىكىلىق شېئىرلار ژۇلۇنغان گۈلدەك سولۇپ كېتىدۇ. ئوتى ئوچمەيدىغان، چىرايى ئوڭمەيدىغان گوزەللىك پەقەت شېئىرىيەتكە خاس پەزىلەت بولسا كېرەك. ھەممىگىلا بۇنداق تەلەپنى قويالمايمەن. دولقۇن بولسا ئەينە شۇ تەلەپلەرگە جاۋاپ بېرەلىگەن شائىر.

دولقۇن 60 ياشقا ئوز خەلقى ئەدەبىياتىنىڭ شان ـ شوھرەت ئابرويىنى كوتىرىپ، ئۇنىڭ مىللىي پەخرىگە ئايلىنىپ، بىر قېتىم تۇغۇلغان ئوغۇل دېگەن سوۋاپنى ئالالىغان ئىجاتكار سۈپىتىدە كەلدى. بۇ ئالتمىش ياش ئۇنىڭ كېيىنمۇ ئەجايىپ ئەسەرلەر يارىتىشىغا توسالغۇلۇق قىلالمايدۇ. دولقۇندەك تەغدىرلىك شائىرلار ئۈچۈن بۇ كامالەت يېشى.

مېنىڭ دولقۇنغا قايىل بولۇشۇم، ئۇنىڭ ئالاھىدە ئىزدىنىشى، ھېمىشەم يېڭى ـ يېڭى ئويلارنى، پىكىرلەرنى تاپالىشى. دولقۇن ئوزىنىمۇ، باشقىلارنىمۇ تەكرارلايدىغان شائىر ئەمەس. ئالتمىش ياشقا كىرگەن ئىنىم دولقۇن، پوئېزىيەنىڭ يۈكسەك چوققىسىغا پەرۋاز قىلغان قىرانىم ھېچ قاچان ھارمىغايسەن.

تۇمانباي مولداغالىيېۋ،
قازاقستان خەلق يازغۇچىسى.

نەزەر دائىرىسى كەڭ ئەدىپ

مەن دولقۇننى 1948 ـ ژىلىدىن تارتىپ غۇلجا شەھىرىدىكى «ئۇمۇت» مەكتىۋىدە ئىشلەپ ژۇرگەن چاغلىرىمدىن ياخشى بىلىمەن. ئۇنىڭ چۈغى كىچىك بولغىنى ئۈچۈن پارتىلارنىڭ ئالدىدا ئولتىراتتى. ئۇ بولۇپمۇ ئەدەبىيات دەرسىگە بولەكچە قىزىقاتتى. يازغان ئىنشالىرى مەزمۇنلۇق، قىزىقارلىق بولغانلىغى ئۈچۈن مەن ئۇنى سىنىپتىكى باللارغا ئۈلگە رېتىدە ئوقۇپ بېرەتتىم. ئارىدىن 50 ژىل ئوتۈپ، ئۇ بۈگۈنكى كۈندە خەلقىنىڭ سويۈملۈك شائىرلىرىنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

بەزى ئادەملەر شېئىرنى ئاشىقلارنىڭ ئاھىغا، مۇسىبەت يەتكەن كىشىلەرنىڭ كوز يېشىغا، بەخىت ـ سائادەتكە يەتكەن ئادەملەرنىڭ كۆلكە سادا سىغا ئوخشاتسا، بەزىلىرى شېئىرنى كوكۈلنىڭ ئەينىكىگە ئوخشىتىدۇ. ئۇ پىكىرلەرگە شېئىر دېگەن بىر مۆجىزە دېگەننى قوشۇپ قويساق ئارتۇق بولماس، چۈنكى بەزى شېئىرلارنى ئوقۇپ، مېغىزىنى چېقىپ كورگەندە، ئۇلارنى مۆجىزىگە ئوخشاتماي ئىلاجە يوق.

مېنىڭ نەزىرىمچە دولقۇن ياسىنوۋ ئەينە شۇنداق مۆجىزىكار شېئىرلارنى يازىدىغان شا

ئىر. بۈگۈنگىچە ئۇنىڭ 40 ژىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە خەلقىمىزنىڭ تەبىي ئىنتىلىشلىرىنى ئىپادە قىلىپ يازغان كوپلىگەن شېئىرلىرى مىسال بولالايدۇ. ئىجادىيەت مەيدانىدىكى جىلپا ـ مەشەقەتلىك جەريان بۈگۈنكى كۈنگە كەلگەندە دولقۇننىڭ شېئىرلىرى بەدىي سوزلەر بىلەنلا ئەمەس، فىلوسوفىيەلىك ئويي ـ پىكىرلەر، خۇلاسىلەر بىلەن تولۇقلىنىپ، شېئىرىيەت مۇخلىسلىرىنىڭ كوڭلىنى خۇش قىلىدىغان، ئويي پىكىرلەرنى كەڭ يەتكۈزىدىغان دەرىجىدە تەكەممۇللاشتى.

دولقۇن ياسىنوۋ مېنىڭ ئويۇمچە، ئېرىقىدا ئاقىدىغان سۇغا لايىق ئاشلىق تېرىپ، مول ھوسۇل ئالغان دېھقانغا ئوخشايدۇ. مۇنداق دېگىنىم، ئۇ ياشلىق دەۋرىدە ئوز ئىجادىنى شېئىر يېزىشتىن باشلاپ، كېيىن نەسرىي ئەسەرلەرنى يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىپ، ھەر ئىككىسىنىڭ باش ئۇچىغا چىقالماي قالغان ئەدىپلەرگە ئوخشىمايدۇ. ئۇ ئادەملەرنىڭ ئاڭىغا تەسىر قىلىدىغان شېئىر يېزىشقا بەل باغلىغان نەزەر دائىرىسى كەڭ ئەدىپتۇر.

يۇسۇپ ئىلياس،
يازغۇچى.

ئىبراھىم بارات

شائىر قەدرى

شائىرلارغا ئاتاپ مەدھىي شېئىر يازماق،
بەسى مۇشكۇل ئاڭا لايىق باھا ئېيتماق.
بىراق ئېيتماي تۇرالمىدىم كوڭلۈمنى مەن،
شائىرىمغا ياخشىلىقلار تىلەپ پارلاق.

نامى كوپكە مەلۇم شائىر دولقۇن ياسىن،
يازار دائىم ئوز خەلقىنىڭ مۇدداسىن.
ئوقۇپ ھەركىم ئۇنىڭ داستان نەزمىلىرىن
ئېيتار ئالقىش بېرىپ دىلدىن چىن باھاسىن.

يازدىم ئۇشبۇ مەدھىيەمنى ئاڭا ئاتاپ،
ژۈرەك ئەمرى بۇيرۇپ ماڭا قىلغاچ خىتاپ.
دېدى: ـ يازغىن، شائىرىڭنىڭ دەردىنى بىل،
ئۇنىڭ ئىنجات داستانلىرى تارىخ كىتاپ.

ۋا، شائىرىم تىل تەگمىسۇن ئىلھامىڭغا،
ئەلگە دېگەن ئۆلمەس ئەسەر ئىنتامىڭغا.
كەر ماختىسام مۇبالىغا بولماس ھەرگىز،
ئاپىرىن دەر خەلقىڭ ھامان ئىجادىڭغا.

نە كورمىدىڭ يەتكىچە سەن موشۇ ياشقا،
ئۇزگىلەردىن بولدى تارتقان دەردىڭ باشقا.
شۇڭا سېنىڭ ئەسەرلىرىڭ دەرتلىك ھامان،
خەلقىڭ ئاندا ئاسارەتتە ياشىغاچقا.

شائىرىم بىل، قەدىرلەيمەن ئىجادىڭنى،
ئەل كوكسىگە يېقىلغان نۇر ـ نىجادىڭنى.
سەن تالانتلىق، زېھنىڭ ئوتكۈر بىر ئىجاتكار،
كۈيلە ھامان، كۈيلە ئانا دىيارىڭنى.

ئەدەبىي مىراسلىرىمىزدىن

سابىر ئاخۇن خەلپىتىم بىننى ئابدۇقادىر ناقىسى 1843- ژىلى يېڭىسار ناھىيەسىدە ئوقۇمۇشلۇق ئائىلىدە دۇنياغا كەلگەن. سەككىز يېشىدىن باشلاپ ئالتە ژىل قارىيخانىدا، ئالتە ژىل يېڭىسار بازىرىدىكى «چوڭ مەدرىستە»، سەككىز ژىل قەشقەر

ناقىسنىڭ ئىبرەتلىك سوز- چاقچاقلىرى

ئاپپاق غوجام مازىرى يېنىدىكى خانىقامەدرىستە، بەش ژىل قەشقەردىكى خانلىق مەدرىستە ئوقۇغان. 1886- ژىللىرى يېڭىسار ناھىيە بازىرىدىكى «تاھىربەگ» مەدرىسىگە مۇدەررىس بولۇپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە ئىلىم - مەرىپەت تارقىتىش ۋە ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان. 1922- ژىلى 79 يېشىدا ۋاپات بولغان.

«ناقىس» ئۇنىڭ ئەدەبىي تەخەللۇسى بولۇپ، كەمتەر مەنىسىگە ئىگە. ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى نامايەندىسى بولغان ئەدىپ ناقىس يەتتە پارچە ژىرىك ئەسەر يازغان. ئۇنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى - بەدىي ئەدەبىياتنىڭ شېرىيەت تۈرىدە گەۋدىلىنىدۇ. تىل ئۇسلۇبى كۈچلۈك ھەجۋىي ماھارەتكە ئىگە بولۇش بىلەن خاراكتېرلىنىدۇ. ناقىسنىڭ ئىخلاسمەن شاگىرتلىرى ۋە زاماندىشلىرىنىڭ ئەسلىشىچە، ئۇ تىلى چۇچۇك، يۇمور خاراكتېرى كۈچلۈك، چاقچاق ۋە نەسىھەت تۈسىگە ئىگە نۇرغۇن نەزمىلەرنى ئاغزەكى ئېيتىپ قالدۇرغان. ئۇنىڭ ئىبرەتلىك سوز- چاقچاقلىرى ھەر خىل مەزمۇندا، تۈرلۈك شەكىلدە ھەم بېيىت، ھەم ۋاقەلىككە ئىگە بولۇشتەك ئالاھىدىلىكى ئارقىلىق ئەنئەنىۋي كوكۆل ئېچىش، ئويۇن - چاقچاق ۋە قىزىقچىلىق سەنئىتى بىلەن زىچ باغلانغان.

20 ژىلدەك ئىزدىنىش ئارقىلىق غولام ئەبەيدۇللا ئۇنىڭ 300دىن ئارتۇق خەلق ئارىسىدا ئېيتىلىپ ژۈرگەن ئىبرەتلىك سوز- چاقچاقلىرىنى ژىغدى ۋە شۇنىڭ ئىچىدىن تاللاپ «ناقىسنىڭ ئىبرەتلىك سوز- چاقچاقلىرى» دېگەن كىتاپنى نەشر قىلدۇردى. مەزكۇر كىتاپقا كىرگەن لەتىپىسمان ئىبرەتلىك سوز- چاقچاقلىرىنى گېزىتخانلارغا تونۇشتۇرۇشنى لايىق كوردۇق.

تىكەننىڭ ساداسى

ناقىس ئۇستازىنىڭ ئويىدە تونۇرغا ئوت سېلىۋاتقاندا، قوشناچىمىنىڭ پۇتىغا تىكەن كىرىپ كېتىپتۇ. كوزلىرى خىرەلىشىپ ياشاگىراپ قالغان بۇ مەزلۇم تۆكۈرۈكى بەلەن نەمەپ تاتىلاپتۇ. پۇتىدىكى تىكەننى تاپالماپتۇدە، ئاخىرى ناقىسقا تىكەننى تېپىپ ئېلىۋېتىشنى ئوتۇنۇپ، ھويلىنىڭ سۇپىسىدا ئېڭىنچە تۇرۇپتۇ. ئۇ تىكەننى ئىزدەۋاتسا، قوشناچىم ئېھتىياتسىزلىقتىن يەل چىقىرىۋېتىپتۇ ۋە چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ:

- خەلپىتىم بالام، تىكەننى تاپالىدىڭىزمۇ؟ - دەپ گەپكە تۇتۇپتۇ.

- قوشناچىم ئانا، تىكەننى تېخى تاپالمىدىم، ئەمما ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، - دەپتۇ ناقىس.

موشۇنداق خوتۇن قاپتۇ

ئاتا - ئانىسى ئايرىم ئۆي تۇتۇپ بەرگەندە، ناقىس كونا ئۇستازى باشلىق بىر نەچچە كىشىنى مېھماندارچىلىققا چاقىرىپتۇ. دەستىخاندىكى يېرىم كۆيۈك، يېرىم خام، مايماق - سايماق نانلارنى كورگەن ئۇستازى:

- سابىراخۇن، بۇ نانلارنى نېمە شۇنچە كويدۇرۇۋەتتىڭىز؟ - دەپتۇ.

- بىزنى ئوقۇتمىز دەپ ئون - ژىگىرمە ژىلدىن بۇيان مەدرىسگە سولىۋېلىشتىلا، - دەپتۇ ناقىس چاقچاققا ياندۇراپ، - بىز ئوقۇپ چىققۇچە چىرايلىق نان ياقىدىغان، تاتلىق ئاش ئېتىدىغان ئوبدان خوتۇنلارنى ئوغرى - قىمارۋازلار ئېلىپ بوپتۇ. بىزگە موشۇنداق نان ياقىدىغان خوتۇنلار قاپتۇ.

بەڭگىلەرگە

ناقىس «گولەخ»كە پات - پات بېرىپ، ئۇيەردىكىلەرنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇرىدىكەن. ئۇ يەردىكى بىرەيلەن ناقىسنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، ناسۋال چېكىپتۇ:

- خەلپىتىم ئاكا، مەن بالدۇر نەشە چېكەتتىم، خەقنىڭ نەسىھەتى بىلەن نەشنى تاشلاپ، ئەندى ناسۋال چېكىدىغان بولدۇم، قانداق، بوپتىمۇ؟ - دەپ سوراپتۇ.

- ئۇكام، سەن بالدۇر نېچچىنى پىشۇرۇپ يەيتتىكەنسەن، ئەندى خام يەيدىغان بولۇپسەن، - دەپتۇ ناقىس جاۋابەن.

ئورۇن داۋاسى

ناقىسنىڭ يارەنلىرىدىن كەنجى قازىھاجىمپاشا چوڭ بولسىمۇ، ئىلمىز ئېرىيادىن تاجىز بولغاچقا، مېھماندارچىلىقتا بارغانلىرىدە مۇساپىرلارچە خىزمەت قىلىپ، تۆردىن ئورۇن ئالالمايدىكەن. شۇ سەۋەپتىن بۇ ئىككىسى پات - پات تەكشىپ قالاتتى. باشقىلار «ھاي - ھاي» دېيىشمۇ بېسىقماپتۇ، ناقىس ئورۇندىن تۇرۇپتۇ:

- تۆردە ئولتۇرۇش جاڭجالىنى قىلماڭلار، سىلەر! - دەپ سورىپتۇ ئۇلاردىن.

- خوش.

- تۆرنى ساتايلى، ئالامسىلەر؟

- ئوبدان، - دەپتۇ يەنە بۇ ئىككىسى تەڭلا.

- ئەمسە، 70 تەڭگە بېرىڭلار!

كەنجى قازى ھاجىم ئۇنىمۇس كۆپچىلىك دەرھال 70 تەڭگە چىقىرىپ ناقىسقا بېرىپتۇ، تۆرگە چىقىپتۇ.

ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتۈپ، باشقا بىر كىشىنىڭكىگە مېھماندارچىلىققا بارغاندا، كەنجى قازى ھاجىم:

- خەلپىتىم، تۆرنى ماڭا ساتقان ئىدىڭلارغۇ؟ - دەپ بۇ يەردە يەنە تۆر تالىشىپتۇ.

- ھە، مەن ئەشۇ كۈنكى ئولتارغان ئۆينىڭ تۆرىنى ساتقان، بۇ ئۆينىڭكى ئەمەس، - دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ناقىس.

قېرىنداشلىق ھەققىدە

مەدرىستىكى تالىپلار ئىچىدە بېشى كۈچەكرەك ئاكا - ئۇكىلار بار ئىدى. ئۇ ئىككىسى پات - پات ئۇرۇشۇپ قالاتتىكەن. بىر كۈنى ئۇلار يەنە ئۇرۇشۇپ، ئاكىسى ئىنىسىنى ئېغىلاتقۇدەك ئىتتىرىپتۇ. ناقىس ئۇلارغا نەسىھەت قىلىپ بېقىپتۇ:

قېرىنداشنى ئېتىش - ئىتىش قىلىپ تېرىساڭ ئۆلمەس،
كوز ياشىڭنى دەريا قىلىپ سۇغارساڭ قانماس.

يىراق ۋە يېقىن چەت ئەللەردە

دۈشەنبە كۈنى ھىندىستان باش مىنىستىرى ئاتال بىخارى ۋادژپاي ئوز مەملىكىتى دېھلى شەھرىنىڭ غەربىي- جەنۇبىدا 550 كىلومېتىر ژىراقلىقتىكى پوكخاران چولىگە جايلاشقان پولىگوندا ئۈچ يەر ئاستى يادرو پارتىلىتىشنى ئەمەلگە ئاشۇرغانلىغى ھەققىدە خەۋەر قىلدى. بۇ 1974- ژىلدىن كېيىن ھىندىستاننىڭ ھەر خىل قۇۋەتتىكى ۋە تۈردىكى يادرو قۇراللىرىنىڭ دەسلەپكى قېتىم سىناقتىن ئوتكۈزۈلۈشىدۇر. شۇ ژىلى ھىندىستان پۈتكۈل دۇنياغا ئوزىنىڭ يادرو قۇۋىتىنى نامايىش قىلىپ يادرو پارتىلىتىشنى ئەمەلگە ئاشۇرغان.

ھىندىستان رەھبەرلىكى ئوزىنىڭ يادرو قۇراللىرىنى ئىشلەپ چىقىش پروگراممىسىنى خوشنا پاكىستان تەرىپىنىڭ باسقۇنچىلىق ھەرىكەتلىرىنىڭ ئالدىنى ئېلىش زورۇرىيىتى بىلەن چۈشەندۈرۈۋاتىدۇ.

* * *

چېچەنىستان پرېزىدېنتى ئاسلان ماسخادوۋنىڭ پەرمانىغا بىنائەن 12- ماي جۇمھۇرىيەتنىڭ مىللىي بايرىمى دەپ ئېلان قىلىندى. توپ - توغرا بىر ژىل ئىلگىرى روسسىيە فېدېراتسىيەسى ۋە چېچەنىستان جۇمھۇرىيىتى ئوتتۇرىسىدا تېچلىق ۋە ئوز ئارا مۇناسىۋەتلەر پرىنسىپلىرى توغرىلىق كېلىشىم ئىمزالانغان.

ئا. ماسخادوۋ مىللىي تېلېۋىدېنىيە بويىچە سوزگە چىقىپ كېلىشىمنى «ئىچكىرىيە سىياسىي مۇستەقىللىگىنىڭ ئەمەلىياتتا ئېتىراپ قىلىنىشى» دەپ ھېساپلاشقا بولىدۇ دەپ بىلدۈردى. چېچەنىستان پرېزىدېنتى «بىزنىڭ ئاساسىي مەخسىتىمىز — مۇستەقىل ئىسلام دولىتىنى قۇرۇشتۇر. موشۇ يولدا قانداقلا قىيىنچىلىقلار بولمىسۇن بىر ئاللانىڭ ياردىمى بىلەن يېڭىمىز ۋە مۇرادىمىزغا يېتىمىز» دەپ يەنە بىر قېتىم ئەسكە سالدى.

12- ماي كۈنى چېچەنىستان پايتەختىدە جۇمھۇرىيەت رەھبەرلىگىنىڭ قاتنىشىشى بىلەن مىتىنگ بولۇپ ئوتتى. شۇنداقلا چېچەنىستاننىڭ بارلىق ناھىيەلىرىدە بايراملىق چارە تەدبىرلەر ئوتكۈزۈلدى.

* * *

ئوزبەكىستاننىڭ نامەنگەن شەھرىدە تېررورىزمدا، كونستىتۇتسىيەلىك تۈزۈمگە قارشى چىققانلىقتا، جىنائىي ئىشلارنى ئۇيۇشتۇرغانلىقتا، ۋاخخابىزىم ئېقىمىنىڭ ئىدېيەلىرىنى تەرغىپ قىلغانلىقتا ئەيىپلەنگەن تورت يەرلىك تۈرغۇن ھەر خىل قەرەلگە ئەركىنلىكتىن مەھرۇم قىلىندى. ئوزبەكىستاننىڭ ئىنسان ھوقۇقلىرى بويىچە مۇستەقىل تەشكىلاتىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، ۋەلى ئىگەمبەردىيېۋ - 7ژىلغا، مۇختەر ماننانوۋ - 6ژىلغا، ئاكا- ئۇكا ئابدۇللا ۋە جابىر شاخوبىدىنوۋلار 5ژىلغا سوتلاندى. ئادەتتە ئوزبەكىستاندا بۇ خىلدىكى جىنايەتلەر ئۈچۈن ئۇنىڭدىنمۇ قاتتىق جازا قوللىنىلىدۇ، لېكىن سوت ئەيىپلەنگۈچىلەرنىڭ ئوز گۇناسىنى ئىقرار قىلغانلىغىنى ھېساپقا ئېلىپ بىر ئاز يېنىك جازا قوللاندى.

ئوتكەن ژىلنىڭ دېكابىر ئېيىدا نامەنگەندە مىلىتسىيەنىڭ جاۋاپكەر خىزمەتچىلىرى ئولتۈرۈلگەن ئېدى. ھاكىمىيەت بۇ قاتىللىقلار ئۈچۈن جاۋاپكەرلىكنى ۋاخخابىزىم ئېقىمىنىڭ تەرەپدارلىرىغا ژۈكلىگەن. نامەنگەنىنىڭ تورت تۈرغىنى ئۈستىدىن بولۇپ ئوتكەن سوت جەرىيانى بۇ خىلدىكى جىنايەتچىلەرنى جازالاشنىڭ باشلىنىشى. يېقىندا يەنە ئۈچ ئادەم تېگىشلىك جازاسىنى ئالماقچى.

* * *

ختاينىڭ تاشقى سودا ۋە ئىختىسات مىنىستىرلىگىنىڭ ۋەكىلى ئا ق ش نىڭ ختايدا ئىشلەپ چىقىرىلغان توقۇلما مەھسۇلاتلىرىغا بېغىشلانغان ئىمپورت كۋوتىسىنى بىر تەرەپلىمە تۈردە 5,1 مىللىئون ئا ق ش دوللارى مولچەردە قىسقارتىشىغا نارازىلىق بىلدۈردى. ختاي ۋەكىلى بۇ خىلدىكى ھەرىكەتنى قوشما شتاتلار تەرىپىدىن كورسىتىلىۋاتقان قىسىم دەپ باھالىدى. ئۇنىڭ بىلدۈرىشىچە، ختاي خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ھوكۈمىتى توقۇمىچىلىق مەھسۇلاتلىرى توغرىلىق ئىككى تەرەپلىمە كېلىشىمنىڭ مۇنداق بۇزۇلۇشىغا كېلىشمەيدۇ.

* * *

قىرغىزستان پرېزىدېنتى ئاسقار ئاقايېۋ ياۋروپا بىلەن ئاسىيا ئوتتۇرىسىدا تومۇر يول سېلىش توغرىلىق لايىھەسىنى قوللاپ - قۇۋۋەتلەيدىغانلىغىنى ئېلان قىلدى. ختاي، قىرغىزستان جۇمھۇرىيىتىنى ۋە ئوزبەكىستاننى ئوز ئارا بىرلەشتۈرىدىغان تومۇر يولنى سېلىش لايىھەسىنى تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ. موشۇنىڭغا باغلىق قىرغىزستان پرېزىدېنتى كەلگۈسى ئەسىرنىڭ بېشىدا قىرغىزستان ئىختىسادى موشۇ يولنىڭ ياردىمى بىلەن تەرەققىي ئېتىدىغانلىغىغا ئىشەنچ بىلدۈرگەن. ھازىرقى كۈندە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى تەرىپىدىن تومۇر يول قۇرۇلۇشى سۈرئەتلىك باشلانغان كورۇنىدۇ.

* * *

قىرغىزستاننىڭ پايتەختىدە بولۇپ ئوتكەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيەسىدە قىرغىزستاننىڭ مەخسۇس خىزمەت ۋەكىللىرى دەسلەپكى قېتىم جۇمھۇرىيەتتە يوشۇرۇن ۋاخخابىستلار سترۇكتۇرلىرىنىڭ موجۇت ئىكەنلىگى ھەققىدە بىلدۈرۈشنى ئېلان قىلدى.

* * *

ئىسرائىل ھوكۈمىتى 1987- ژىلى جاسۇسلۇق ھەرىكىتى ئۈچۈن ئا ق ش دا ئومۇرلۇك تۈرمىگە سولانغان ئامېرىكىلىق يېۋرېي دژوناتان پوللاردنىڭ ئىسرائىل مەخسۇس خىزمەتلىرى بىرىنىڭ ئاگېنتى بولغانلىغىنى دەسلەپكى قېتىم ئىقرار قىلدى.

* * *

روسسىيە پرېزىدېنتى بورىس يېلتسىن ئىنتېرنېت كومپيۇتېرلىق سىستېمىسى بويىچە قىلىنغان سوھبەتتە روسسىيەنى ئايال پرېزىدېنت باشقۇرىدىغان ۋاقىت تېخى كەلمىدى، بۇنىڭغا روسسىيە جەمىيىتى تەييار ئەمەس دەپ بىلدۈردى.

* * *

ئىراننىڭ بۇشىرا شەھرىدە سېلىنىۋاتقان ئاتوم رېئاكتورىغا بەلگۈلەنگەن قۇرۇلمىلارنى نامەلۇم شەخسلەر ئوغرىلاپ كەتكەن. رېئاكتورنى سېلىش ئىشلىرىنى روسسىيە فېدېراتسىيەسى ئەمەلگە ئاشۇرۇۋاتاتتى.

* * *

ئاۋغانىستاننىڭ «تالىبان» ھەرىكىتى نازارىتى ئاستىدا بولۇۋاتقان خازارادژات ئولكىسىدە موشۇ ئاينىڭ ئىچىدە يۈزدىن ئوشۇق ئادەم ئاچارچىلىقتىن ئولگەن.

* * *

باكۇدا بولۇپ ئوتكەن ئەزەربەيجان پرېزىدېنتى گېيدار ئالىيېۋنىڭ 75ژىللىق تەنتەنىسىگە تۈركىيە ۋە گرۇزىيە پرېزىدېنتلىرى س. دېمىرەل ۋە ئې. شېۋاردنادزې مەخسۇس كېلىپ قاتناشتى.

* * *

ختاينىڭ موسكۋادىكى ئەلچىخانىسى ئامېرىكا مەتبۇئاتىنىڭ خ خ ج نىڭ يادرو راكېتىلىرى باشقا دولەتلەر قاتارىدا روسسىيەگىمۇ قارىتىلغان دېگەن ئويدۇرمىلىرىنى رەت قىلىدۇ.

مەدەنىي ھايات

«سەبا»نىڭ ساداسى

شۇنداق ئويلاپ قارىساق، ئالمۇتا شەھرىدىكى 153- مەكتەپ يېنىدا تەشكىل قىلىنغان «سەبا» ستۇدىيەسىنىڭ پائالىيەت ئېلىپ بېرىۋاتقىنىغا ئالتە ژىل بولۇپ قاپتۇ. شۇ ژىللار ئىچىدە ئايرىم ئىجادىي توپلار تەشكىللىنىپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى تېزلا مەۋجۇتلىغىنى يوقاتقانلىغىنىمۇ كوردۇق. «سەبا» بولسا، بارغانسىرى ھەر جەھەتتىن تەكامۇللىشىشى ئارقىسىدا كۆپچىلىك ئاممىنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولۇۋاتقانلىغى بەلەن كوزگە تاشلانماقتا. بولۇپمۇ ستۇدىيە رەھبىرى باھاۋدۇن ئامۇتوۋنىڭ چوڭ تەشكىلاتچىلىغى ھەمدە ئىزدىنىشىنىڭ مەھسۇلى بولغان «ئاكا- ئۇكا»، «تەغدىر تەنىسى»، «قانات ئۇچقاندا قاتىدۇ» ئوخشاش بەدىي فىلملار تاماشىبىنلاردا ياخشى تەسىراتلار ئويغىتىۋاتقانلىغىنىڭ شاھىدى بولۇپ كېلىۋاتاتتۇق.

يېقىندا بولسا ئۇلارنىڭ پائالىيىتىدە يەنە بىر سەھىپە ئېچىلدى. بۇ ئالمۇتا پاختا- رەختلىرى كومبىناتىنىڭ مەدەنىيەت سارىيىدا نامايىش قىلىنغان شوئۇ كونسېرت پروگراممىسىدىن ئىبارەت.

پروگراممما دائىرىسىدە ئىجرا قىلىنغان مەيلى مىنىاتيۇرا ھەزىل، مەيلى ناخشا- ساز، تەقلىتلەر بولسۇن كوپچىلىك تاماشىبىنلارنىڭ كوڭلىدىن چىقىدىغان دەرىجىدە تەييارلىنىپتۇ. ئۇنىڭ باشقۇرغۇچىلىرى ۋە بىر قانچە مىنىاتيۇرىلارنىڭ ئورۇنلىغۇچىلىرى بولغان دىلمۇرات شەرىپوۋ، تۇغلۇقجان تېيىپوۋ، بەختنۇر ناسىروۋا ھەمدە چېبەك تەۋەسىدىن كەلگەن توققۇز ياشلىق ئالىمجان ئابدۇللايېۋلار ئەگەر بۇ كۈنكى ئىنتىلىش، ئىزدىنىشلىرىدىن چېكىنمىسە، كېلەچەكتە سەنئىتىمىزنىڭ مۇناسىپ ۋارىسلىرى بولۇش دەرىجىسىدە تالانت، قابىلىيەتلىرىنى نامايىش قىلىشتى. تالانتلىق قىزىقچى ئاخمۇللا مەمرىۋوۋنىڭ ھىند، تۈركمەن ناخشىلىرىغا قىلغان تەقلىتلىرى تاماشىبىنلارنىڭ قەلبىدە ئۇزاق ساقلىنىدىغان دەرىجىدە نامايەن بولدى.

قىسقىسى، پروگراممىنىڭ بەدىي رەھبىرى ئەركىن مەنسۇروۋنىڭ قىلغان ئەمگىكى بوشقا كەتمەپتۇ. بىزنىڭ دەيدىغىنىمىز، «سەبا»نىڭ ساداسى بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ جاراڭلىق ياڭراۋەرسۇن!

ئابدۇخالىق ماخمۇت.

باش مۇھەررىرى ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئىبەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قازاقىستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىستىرلىگى.

تىراژى 2128
زاكاز 9494

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33،
كاتىبات بولۇمى-27 - 86 - 33، ئىجتىمائىي - سىياسىي بولۇمى 06 - 86 - 33
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى —81 —86 - 33،
ئىختىسات بولۇمى 17 - 86 - 33.

«Йеңи хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйғур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.

Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.

1998 - يىل
30 - ماي
شەنبە
№12
(4099)

يېڭى هايات

Йеңи һаят

جۇمهۇرىيەتلىك ئىجتىمائىي - سىياسىي «ئۇيغۇر ئاۋازى» گېزىتىنىڭ قوشۇمچىسى 1970 - ژىلى 1 - يانۋاردىن باشلاپ چىقىۋاتىدۇ.

سەنئەت ئادەملىرى

تامارا - ئەلنىڭ قىزى

بۈگۈنكى كۈندە ئېرىنمەي ئەمگەك قىلىش ئارقىلىق ئۆز تالانتىنى كۆپچىلىك ئالدىدا نامايىش قىلىپ كېلىۋاتقان، خەلق ئىچىدە ئىززەت - ئابروي قازانغان ئۇيغۇر خانىم - قىزلىرى ئۇنلاپ، يۈزلەپ سانىلىدۇ. مانا شۇلارنىڭ بىرى پروفېسسور، سەنئەتشۇناسلىق پەنلىرىنىڭ دوكتورى، قازاقستان كومپوزىتورلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى تامارا ئەلباقىيېۋادۇر. ئۇنى هازىر ھەققى مەنىسىدا ئېيتقاندا، ئىجادىي پائالىيىتى كەڭ قانات يايغانلىقىنى، ئىلىم-پەن يولىدا يېڭى - يېڭى داۋانلاردىن ئۆتۈپ، كۆزگە چۈشكىدەك ئۇتۇقلارغا يەتكەنلىكىنى ئالاهىدە تەكىتلەپ ئېيتقۇم كېلىدۇ.

قىسقىسى، ئۇ سوغۇلماس تالانتى بىلەن، هارماي - تالماي قىلغان ئەمگىكى بىلەن ئالگە ئۇتۇلغان ئۇيغۇر قىزىدۇر. [illegible]

هەر قانداق كىشىنىڭ كېلەچىكى بولغان ئىشەنچ - ئۈمىد، ئارمان - مەخسەتلىرى [illegible]

نىڭ ئورنىنى تاپالماسلىقى مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

مەن تامارا هەدىدىن «مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىللىرىڭىزدە نېمىگە قىزىققان ئىدىڭىز؟» دەپ سورىدىم.

- راستىمنى ئېيتسام، سپورت گىمناستىكىسىغا بەك قىزىقاتتىم، - دېدى ئۇ. - قەيەردە، قانداق مۇسابىقە ئۆتكۈزۈلسۇن، سپورت گىمناستىكىسى بويىچە مەكتىپىمىز شەنىنى قوغداشقا مېنى ئەۋەتەتتى. هازىرمۇ ئېسىمدە، ئۇ يەردىن مەن هېچ قاچان مۇكاپاتسىز قايتمايتتىم.

[illegible]

كەن كىچىككىنە بىر ئۆتۈققا مەز بولۇپ بىر ئورۇنداتۇرۇپ قىلىش ئۇنىڭ ئۈچۈن تامامەن يات نەرسە ئىدى. بىلىم يۇرتىنى تۈگەتكەندىن كېيىن موسكۋادا گنېسىنلار نامىدىكى مۇزىكا پېداگوگىكا ئىنستىتۇتىنىڭ خور دىرىژورلىرىنى تەييارلايدىغان فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا چۈشۈشى شۇ مەزگىلدە يالغۇز ئۇنىڭلا ئەمەس، ئومۇمەن قازاقستاندىكى سەنئەتنى سۆيىدىغان ئۇيغۇر ياشلىرىنىڭ ئۇتۇغى بولدى. نامى مەشهۇر بىلىم دەرگاهىدا ئوقۇش ھەققىي بەخت ئىدى. بۇ يەردە ئوقۇش جەريانىدا ئۇ ئونلىغان مىللەت مۇزىكا شۇناسلىرى بىلەن ئۇچراشتى. جۈملىدىن، خەلقىمىزنىڭ ئاتاقلىق پەرزەنتلىرى، دىرىژور غەنى دۇگاشوۋ، كومپوزىتور قۇددۇس غوجامياروۋلار بىلەن تونۇشتى ۋە تالاي سوھبەتلەردە بولدى. نامى دۇنياغا مەشهۇر ئالىملاردىن تەلىم ئالدى. موشۇلارنىڭ هەممىسى تامارا ئەلباقىيېۋا ئۈچۈن هەر تەرەپتىن دېگىدەك ئۇسۇپ رىۋاجلىنىشىدا ئىنتايىن چوڭ رول ئوينىغانلىقى تەبىي.

تامارا هەدىنىڭ شەرەپلىك ۋە مەشەققەتلىك بولغان سەنئەت يولىدا ئەركىن ژۇرنىشىدە شەرىق خەلقلىرىنىڭ قېدىمىي مۇزىكا سەنئىتىنى تەتقىق قىلغۇچىلارنىڭ بىرى ۋ.م.بېلىيېۋ. (ئاخىرى 2 - بەتتە).

ئەخبارات ئاگېنتلىقلىرى خەۋەرلىرىدىن

* قازاقستان جۇمهۇرىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى ن. نازاربايېۋنىڭ قاتار مەملىكەتكە ۋە بىرلەشكەن ئەرەب ئەمىراتلىرىغا قىلغان رەسمىي سەپىرى مۇۋاپىيەقىيەتلىك ئاياقلاشتى. سەپەر ۋاقتىدا مۇزاكىرىلەر ژۈرگۈزۈلۈپ، بىر قاتار مۇھىم هوججەتلەر، كېلىشىملەر ئىمزالاندى. جۇمهۇرىيەت پرېزىدېنتىنىڭ سەپىرىدە هەمرا بولغان قازاقستان تاشقى ئىشلار مىنىسترى ق. توقايېۋ ۋە بىرلەشكەن ئەرەب ئەمىراتلىرى تاشقى ئىشلار مىنىسترى شېيخ فاخىم بىن ساكر ئەل - قاسىمى ئىككى مەملىكەت ئوتتۇرىسىدىكى سودا ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتلىرى توغرىلىق كېلىشىمنى ئىمزالىدى. ئابۇ - دابىدا تەرەققىيات فوندىنىڭ رەئىسى پرېزىدېنت ن. نازاربايېۋ بىلەن ئۇچراشتى. ن. نازاربايېۋ سەپىرىنىڭ ئاخىرىدا «ئالدىمىزغا قويغان ۋەزىپىلەر هوددىسىدىن چىقتۇق» دەپ، بىلدۈردى. جۇمهۇرىيىتىمىز پرېزىدېنتى مەخسۇس سامولېوتتا ئالمۇتىغا قايتىپ كەلدى.

* دۆلىتىمىز رەهبىرى قازاقستان خەلقى ۋە شەخسەن ئۆزى نامىدىن ئەزەربەيجان پرېزىدېنتى گېيدار ئەلىيېۋ ۋە بۇ قېرىنداش مەملىكەتنىڭ خەلقىنى ئەزەربەيجان خەلق جۇمهۇرىيىتىنىڭ قۇرۇلغىنىغا 80 ژىل تولۇشىغا باغلىق سەممىي تەبرىكلىدى.

* 26 - ماي كۈنى پرېزىدېنت نۇرسۇلتان نازاربايېۋنىڭ ئالمۇتىدىكى رېزىدېنسىيەسىدە ژۇرنالىستلارنىڭ «ئۇيدىن - ئۇيگىچە، قەلبتىن - قەلبكىچە» كونكۇرسى ئىككىنچى باسقۇچىنىڭ غالىبلىرىنى دىپلوملار ۋە ئاخچا مۇكاپاتلىرى بىلەن مۇكاپاتلاش مەراسىمى بولۇپ ئۆتتى. كونكۇرسنى دۆلەت رەهبىرىنىڭ مەتبۇئات خىزمىتى «ئالتېل» شىركىتىنىڭ هامىيلىقىدا ئۇيۇشتۇرغان.

* 27 - ماي كۈنى قازاقستان جۇمهۇرىيىتى پارلامېنتى مەجلىسىنىڭ ئومۇمىي باش قوشۇشى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭغا مەجلىس رەئىسى م. ئوسپانوۋ رەئىسلىك قىلىپ، كۈن تەرتىۋىدىكى 20 دىن ئوشۇق مەسىلە قارالدى.

* يېقىندا باش مىنىستر ن. بالغىمبايېۋ ئالمۇتىدىكى مىللىي بانكىنىڭ بانكنوت فابرىكىسىدا بولدى. هۆكۈمەت باشلىقى زاماننىڭ ئۇسۇلىدا ئىشلەشكە ئىمكانىيەت بېرىدىغان ئانگلىيە، گېرمانىيە، شۋېيتسارىيەدىن كەلتۈرۈلگەن جابدۇقلار بىلەن تونۇشتى، سېخلاردا ۋە لابوراتورىيەلەردە بولدى.

* قازاقستان مۇداپىئە مىنىسترى گېنېرال - پولكوۋنىك م. ئالتىنبايېۋنىڭ مەركىزىي ۋە شەرقىي ياۋروپا ئەللىرىگە ئىش بابىدىكى بەش كۈنلۈك سەپىرى باشلاندى.

* جۇمهۇرىيەت پايتەختى ئاستانا شەهرىدە باش مىنىستر مەهكىمىسىنىڭ رەهبىرى ئە.باييمېنوۋنىڭ رەئىسلىكىدە ئىش بابىدىكى مەجلىس ئۆتكۈزۈلدى. ئۇنىڭدا ئىشنى دۆلەت تىلىدا ژۈرگۈزۈشكە باغلىق مەسىلىلەر قارالدى.

* ئەزەربەيجاندا جۇمهۇرىيەت تارىخىدا بولۇپ كۆرۈلمىگەن كەچۈرۈم قىلىش كۈتۈلمەكتە. جۇمهۇرىيەت پرېزىدېنتى گ. ئەلىيېۋ كەچۈرۈم قىلىش لايىھىسىنى پارلامېنتقا تەكلىپ قىلدى. ئۇنىڭغا مۇۋاپىق ئون مىڭدىن ئوشۇق جىنايەتچىنىڭ تەغدىرى بىر ئاز يېنىكلەشتۈرۈلىدۇ، شۇنداقلا قاماقتا بولۇۋاتقان ئىككى مىڭدىن ئوشۇق ئادەم تۈرمىلەردىن بوشىتىلىشى كېرەك.

* يېقىندا كراسنويارسك ئۆلكىلىك سايلام كومىسسىيەسىنىڭ رەئىسى ئۆلكە گۇبېرناتورى لاۋازىمىغا ئۆتكۈزۈلگەن سايلامدا غالىپ چىققان ئالېكساندر لېبېدقا ئۆلكە گۇبېرناتورى گۇۋاھنامىسىنى تاپشۇردى.

* هىندىستان بۇنىڭدىن كېيىن يادرو سىناقلىرىنى ئۆتكۈزۈشكە بىر تەرەپلىمە ماراتورىي جارىي قىلىشقا تەييار، دەپ بىلدۈردى هىندىستان باش مىنىسترىنىڭ باش كاتىۋى برادژېش مىشرا.

* ئاق ش مالىيە مىنىسترلىكى يېڭى ژىگىرمە دوللارلىق بانكنوتنىڭ چىقىرىلغانلىقىنى ئېلان قىلدى. ئۇ يېقىن ئارىدا مۇئامىلىگە بېرىلىدۇ.

* تاجىكىستاندىكى كوللېكتىۋلىق تېچلىقپەرۋەر كۈچلىرىنىڭ بىرلەشكەن قوماندانلىقى دۈشەنبە شەهرىدە روسسىيەنىڭ 201 - دىۋىزىيەسىنىڭ ئاكتىپ ئەسكەرلىرى ۋە ئارتىللېرىيە خىزمىتى باشلىغىنىڭ چوڭ ياردەمچىسى 42 ياشلىق مايور ئا. بۇشىنكىننىڭ ئۆلتۈرۈلۈشىنى تېررورىستلىق هەرىكەت سۈپىتىدە باهالىدى.

* شۋېتسىيە هۆكۈمىتى پرىبالتىكىنىڭ لاتۋىيە، لىتۋا ۋە ئېستونىيە جۇمهۇرىيەتلىرىدە قۇرال-ياراق يەتكۈزۈشنى كۆپەيتىش قارارىنى قوبۇل قىلدى.

* موشۇ ژىلنىڭ ئاخىرىغىچە 743 كىلومېترغا سوزۇلىدىغان تۈركمەنستان - پاكىستان گاز ترۇبا پروۋودىنىڭ ئافغانىستان تېررىتورىيەسى ئارقىلىق ئۆتىدىغان قىسمىدىكى ئىشلىرىنى باشلاشقا تەييارلىق كۆرۈلۈۋاتىدۇ.

* داغىستاندا ياخشى قوراللانغان ۋە تاشقىرىدىن ئاخچا بىلەن ياخشى تەمىنلىنىۋاتقان ئادەملەر توپى مەۋجۇت. ئۇلار كونستىتۇتسىيەلىك تۈزۈمنى ئۆزگەرتىشكە مەنپىيەتدار بولۇۋاتىدۇ. كەپ روسسىيەنىڭ جەنۇبىدا ئىسلام جۇمهۇرىيىتىنى قۇرۇش توغرىلىق بولۇۋاتىدۇ. داغىستان پارلامېنتىنىڭ باشلىقى مۇخۇ ئەلىيېۋ شۇ ھەقتە بىلدۈردى.

* ئاق ش، ئىتالىيە، تۈركىيە ۋە ياۋروپادىكى ئالتە دۆلەت كۆپ مىللەتلىك قوراللىق كۈچلەرنى قۇرۇش توغرىلىق كېلىشكەن.

ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئۆتتى

دۈشەنبە كۈنى ئالمۇتىدا، ئالىملار ئۆيىنىڭ زالىدا، جۇمهۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ نۆۋەتتىن تاشقىرى كونفېرېنسىيەسى بولۇپ ئۆتتى.

كونفېرېنسىيەدە جەمىيەتنىڭ نىزامنامىسىغا ئۆزگىرىشلەر ۋە قوشۇمچىلار كىرگۈزۈش توغرىلىق مەسىلە قارالدى. بۇ مەسىلە بويىچە جۇمهۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى پەرهات هاسانوۋ سۆزگە چىقتى. ئۇنىڭ پىكرىچە، جەمىيەتنىڭ مەۋجۇت نىزامنامىسىنىڭ قەرەلى موشۇ ژىلى مارت ئېيىدا تۈگىگەن. شۇڭلاشقا ئۇنى شەهەرلىك يۇستىتسىيە باشقارمىسىدا قايتا رويخەتكە ئېلىش زورۇرىيىتى پەيدا بولدى. ئاما قازاقستان جۇمهۇرىيىتىنىڭ «جەمىيەتلىك بىرلەشمىلەر توغرىلىق» قانۇنىغا مۇۋاپىق، جۇمهۇرىيەتلىك ستاتۇسقا ئېگە بولۇشى ئۈچۈن كام دېگەندە قازاقستاننىڭ سەككىزدىن ئوشۇق ۋىلايىتىدە جەمىيەتنىڭ شۆبىلىرى بولۇشى شەرت ئىكەن. لېكىن هازىرچە پەقەت قازاقستاننىڭ ئالمۇتا، جامبۇل ۋە جەنۇبىي قازاقستان ۋىلايەتلىرىدە ۋە ئالمۇتا شەهرىدە ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركەزلىرى بار. شۇڭلاشقا ئەندى قازاقستان ئۇيغۇرلىرىنىڭ بۇ ژىرىك جەمىيەتلىك تەشكىلاتى قازاقستان جۇمهۇرىيىتىنىڭ رېگىونال ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتى دەپ ئاتىلىدىغان بولدى.

كونفېرېنسىيەدە سۆزگە چىققان ناتىقلار قازاقستاننىڭ باشقىمۇ ۋىلايەتلىرىدە ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركەزلىرىنى تەشكىل قىلىش ئىمكانىيىتىنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى ۋە بۇ ئىشنى كېچىكتۈرمەي قولغا ئېلىش هاجەتلىكىنى تەكىتلەشتى.

جەمىيەتنىڭ يېڭى نىزامنامىسىغا مۇۋاپىق، كونفېرېنسىيەدە جەمىيەتنىڭ رەئىسىنى ۋە بيۇرو ئەزالىرىنى قايتا سايلاش زورۇرىيىتى پەيدا بولدى. كونفېرېنسىيەگە قاتناشقۇچىلار خېلە تالاش - تارتىشلاردىن كېيىن، بىرسىم كۆپچىلىك ئاۋاز بىلەن پەرهات هاسانوۋنى قايتىدىن قازاقستان جۇمهۇرىيىتى رېگىونال ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى قىلىپ سايلىدى.

كونفېرېنسىيەدە شۇنداقلا تەركىۋى ئون بەش ئادەمدىن ئىبارەت بيۇرو ئەزالىرى سايلاندى. ئىلگىرىكى 24 نەپەر بيۇرو ئەزاسىدىن بەش ئادەم قالدى، ئۈچى قوشۇمچە سايلاندى. بيۇرونىڭ باشقا ئەزالىرىنى جاي - جايلاردىكى ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركەزلىرىنىڭ رەئىسلىرى تەشكىل قىلدى.

ئىۋرايىم باراتوۋ.

فوند ئىشى دىققەتكە سازاۋەر

كېيىنكى ۋاقىتلاردا «نازۇگۇم» جەمىيەتلىك فوندى ۋە ئۇنىڭ پرېزىدېنتى دىلبىرىم ساماساقوۋا ھەققىدە كۆپچىلىك تەرىپىدىن ئېيتىلىپ ژۈرگەن ئىللىق سۆزلەرنىڭ گۇۋاچىسى بولۇۋاتىمىز سەۋەپ، مەزكۇر فوندنىڭ خەلقىمىز ئىچىدە ئۇيۇشتۇرۇلۇۋاتقان هەر خىل چارە - تەدبىرلەرگە يېقىندىن ئارىلىشىپ، ئۇلارنىڭ ئوتكۈزۈلۈشىگە قولدىن كەلگىنىچە ياردەم بېرىۋاتقانلىقىدا بولسا كېرەك. ھەقىقەتەنمۇ قۇرۇلغىنىغا تېخى ئانچە كۆپ ۋاقىت بولغىنىغا قارىماي، «نازۇگۇم» فوندى ئالمۇتىدا ۋە ۋىلايىتىمىز ناهىيەلىرىدىكى خەيرىخاهلىق ئىشلىرى بىلەنمۇ ئاهالىنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ، ئالقىشىغا سازاۋەر بولماقتا.

يېقىندا شەهرىمىزدىكى 1 - لىتسېينىڭ بىناسىدا «نازۇگۇم» جەمىيەتلىك فوندىنى تونۇشتۇرۇش تەنتەنىسى بولۇپ ئۆتتى. ئۇنىڭغا ئىسمى كۆپچىلىككە تونۇلغان يازغۇچىلار، شائىرلار، ئارتىستلار، ئالىملار، مۇئەللىملەر، تىجارەتچىلەر ۋە باشقىمۇ كەسىپ ئىگىلىرى قاتناشتى. تەنتەنىنى قازاقستاننىڭ خىزمەت كۆرسەتكەن ئارتىستى، رې تېئاترىنىڭ مۇدىرى ماهنۇر راخمانوۋا ئېلىپ باردى.

ئۇنىڭدا سۆزگە چىققان يولداشلار فوند پرېزىدېنتى دىلبىرىم ساماساقوۋانىڭ كۆپچىلىك مەنپىيەتى ئۈچۈن تىرىشىپ ئىشلەيدىغان، مەدەنىي، ئەدەبىي هاياتىمىزغا ئائىت مەسىلىلەردە هېچ قاچان چەتتىن قاراپ تۇرمايدىغان جۇرئەتلىك قىزلىرىمىزنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى تەكىتلەشتى. ئۇلارنىڭ هەممىسى چىن قەلبىدىن «نازۇگۇم» فوندىنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ گۈللەپ، قانات يېيىشىغا تىلەكداش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈشتى.

ئابدۇمېجىت دۆلەتوۋ.
ئالمۇتا شەهرى.

تامارا - ئەلنىڭ قىزى

(ئاخىرى، بېشى 1 - بەتتە).

نىڭ ئوينىغان رولى ئالاھىدە بولدى. ئۇ تامارا ھەدە ئىنستىتۇتتا ئوقۇۋاتقان پەيتتىلا ئۇنىڭ ئالاھىدە بىر قابىلىيەتكە ئىگە ستۇدېنتلىغىنى بايقاپ، ئوزىنىڭ ياخشى پىكىر- مەسلىھەتلىرى بىلەن دايىم يېقىندىن يار- يولەك بولۇپ تۇردى.

ئوقۇشنى تۈگىتىپ، ئالمۇتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇ بىر تەرەپتىن كەسپى بويىچە ئىشلەپ، ئىككىنچى تەرەپتىن ئىزدىنىشلىرىنى، ئىلمىي پائالىيىتىنى بىر دەقىقە توختاتمايدۇ. ئۇ ئىنستىتۇتنى تۈگەتكەن ۋاقىتىدا دىپلوم ئىشى قۇددۇس غوجامياروۋنىڭ «نازۇگۇم» ئوپېراسىدىكى خورلار دەپ ئاتالغان بولسا، كېيىنرەك نامزاتلىق دىسسېرتاتسىيە ياقلاش ئۈستىدە ئىشلىدى.

بۇ ئەمگەكنى يېزىش، ئۇنى ئاخىرىغا يەتكۈزۈش ياش ئالىمەدىن ئۇرغۇن كۈچ - قۇۋۋەتنى، بىلىمنى، ماھارەتنى تەلەپ قىلدى. پەقەت كۈتۈپخانىلاردا ئولتىرىپ، كوپلىگەن مۇزىكىغا ئائىت ئەسەرلەرنى، كىتابلارنى ئوقۇش بىلەنلا چەكلەنگىنى يوق. ئۇيغۇرلار زىچ جايلاشقان ئورغۇنلىغان يېزىلارنى ئارىلىدى. ئۇ يەردە ئاھالە ئارىسىدا ۋۇرگەن خەلق ناخشىچىلىرى، سازەندىلىرى بىلەن ئۇچراشتى، سوھبەتلەشتى، ئۇلارنىڭ چالغان سازلىرىنى زېھىن بىلەن تىڭشىدى. ناخشىلارنىڭ ھەر بىر مىسرا سوزىنى قەلبىدىن ئوتكۈزۈپ ئۆگەندى. نەتىجىدە تامارا ھەدە مىللىتىنىڭ قانداق شارائىتتا، قانداق ئەھۋالدا ياشاۋاتقانلىغىنى كورۇپ، ئۇنىڭ دەرت- ھەسرىتىنى، شاتلىق - خوشاللىغىنى ياخشى چۈشەنگەن ئالىملىرىمىزنىڭ بىرى بولۇپ يېتىلدى.

ئوز خەلقىنىڭ مۇڭ - زارىغا يەتمەي تۇرۇپ، ياخشى ئالىم ۋە ھەقىقىي ئىنسان بولۇش مۇمكىن ئەمەس. ئەقىل بىلەن ۋىجدان بىرلەشكەندىلا ئادەم بالىسىنىڭ ساغلام پىكىر دائىرىسى كېڭىيىپ، ئۇنىڭ ۋۇرىكىدە ئومۇمەن يەركە، تەبىئەتكە، ھاياتلىققا دېگەن قايناق سېزىملار ئويغىنىدىغان ئوخشايدۇ. قىسقا قىلىپ ئېيتقاندا، ئوز مىللىتىگە بولغان مۇھەببەت ئۇ مەڭگۈلۈك مۇھەببەتتۇر. موشۇلارنىڭ ھەممىسىنى تامارا ھەدە بۇنىڭدىن 20-30 ژىل ئىلگىرى توغرا چۈشىنىپ، ئۇنىڭسىز ھايات كەچۈرۈشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلگەن سەنئەتكار.

خەلق، مىللەت ھەققىدە گەپ قىلغىنىمىزدا ئۇ يەردە بىز تامارا ھەدىنىڭ يولدىشى مەرھۇم داۋۇت ئاكا ئىسىيېۋنىڭ نامىنى ئاتىماي ئوتەلمەيمىز. ئۇ پۈتكۈل ھاياتىنى ئىلمىغا بېغىشلىغان ئاتاقلىق تارىخچى ئىدى. ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخىنى ئۈگىنىشتە داۋۇت ئاكىنىڭ قىلغان ئەمگىكى بىباھادۇر. ئۇ خەلقىمىزنىڭ 20- ئەسىردىكى مۇشكۇل ھاياتىغا ئىنتايىن قاتتىق ئېچىنىدىغان. ئامما ھېچ ۋاقىتتا روھىنى چۈشۈرمەيتتى. كېلەچەككە دايىم چوڭ ئىشەنچلەر بىلەن باقاتتى. داۋۇت ئاكا تارىخچىلا ئەمەس، شۇنىڭ بىلەن بىللە چوڭ جەمئىيەت ئەربابى ئىدى. خەلقىمىزنىڭ تارىخىغا، مەدەنىيىتىگە، سەنئىتىگە ئائىت ھەر قانداق چارە - تەدبىرلەرگە پائال قاتنىشىدىغان. كوپچىلىك ئالدىغا چىقىپ، ئوزىنىڭ پىكىرىنى ئېيتىشتىن قاچمايدىغان. تامارا ھەدىنىڭ دۇنيا قارىشىنىڭ شەكىللىنىشىدە داۋۇت ئاكىنىڭمۇ مەلۇم رەۋىشتە تەسىرى بولغانلىغى تالاشسىز.

1988- ژىلى موسكۋانىڭ «سوۋېتسكىي كومپوزىتور» نەشرىياتىدىن تامارا ئەلىباقىيېۋانىڭ «ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخى» ناملىق كىتاۋى نەشىردىن چىقتى. بۇ ئۇيغۇر ئالىمەسىنىڭ ژىگىرمە ژىللىق ئەمگىگىنىڭ يەنە بىر مېۋىسى ئىدى. ئەندى ئۇنىڭدىن سەل كېيىنرەك يورۇق كورگەن «ئۇيغۇرلارنىڭ ئون ئىككى مۇقامى» ئەسەرى بولسا كوپلىگەن مۇزىكاشۇناس ئالىملارنىڭ دىققىتىنى بىردىن ئوزىگە جەلىپ قىلدى. بۇ ئەسەر توغرىلىق ئىنگلىز، ياپون، فرانسۇز ۋە باشقىمۇ چوڭ مىللەت ۋەكىللىرى ئوز پىكىرلىرىنى ئېيتقان. ھاياتنى ئىزدىنىشسىز، ئۈگىنىشسىز تەسەۋۋۇر قىلالمايدىغان تامارا ھەدە 1991- ژىلى «ئۇيغۇر مۇقاملىرى تارىخى ۋە نەزەرىيەۋىي پروبلېمىلار» ناملىق دوكتورلۇق دىسسېرتاتسىيەسىنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ياقلىدى. ئۇنىڭ بۇ ئۇتۇغى ئالىمەنى ئىلىمنىڭ ئېگىز چوققىسىغا ئېلىپ چىقتى ۋە ئۇنىڭ ئىسمى ئىلىمغا، پەنگە ئەمگىكى سىڭگەن كىشىلەر قاتارىدا ئاتىلىدىغان بولدى.

ئۇزۇن ژىللاردىن بېرى تامارا ھەدە قۇرمانغازى نامىدىكى ئالمۇتا دولەت كونسېرۋاتورىيەسىدە خور دىرىژورلىغى ۋە قازاق مۇزىكىسى كافېدراسىدا ستۇدېنتلارغا بىلىم ۋە تەربىيە بەرمەكتە. بۈگۈنكى كۈندە پروفېسسور، پەن دوكتورى، قازاقستان كومپوزىتورلار ئىتتىپاقىنىڭ ئەزاسى تامارا ئەلىباقىيېۋا مىللەت شەنىنى بايراق مىسالى كوتىرىپ، ئۇنىڭ ئولمەس سەنئىتىنى باشقىلارغا ھارماي - تالماي تونۇشتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئىسمى چوڭ ھەرپلەر بىلەن يېزىلىدىغان ئاتاقلىق ئۇيغۇر ئالىملىرىنىڭ بىرىدۇر.

ئابدۇمېجىت دولەتوۋ.
قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى
مۇكاپىتىنىڭ لائۇرېاتى.

شائىرغا ھورمەت - شېئىرىيەتكە ھورمەت

يېقىندا «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرى رېداكسىيەسى ھەمدە قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن «دەئۇر» گېزىت-ژورنال باسمىخانىسىنىڭ زالىدا ئاتاقلىق شائىر ۋە ژورنالىست دولقۇن ياسىنوۋنىڭ 60 ياشلىق تەۋەللۇدىغا بېغىشلانغان ئەدەبىي كەچ بولۇپ ئوتتى. ئۇنىڭغا ژورنالىستلار، ئالىملار، مۇئەللىملەر، ئارتىستلار، ئومۇمەن شائىر ئەسەرلىرىنىڭ يۈزلىگەن مۇخلىسلىرى قاتناشتى. ئەدەبىي كەچنى ئۇيغۇر تىياترىنىڭ ئارتىستى گۈلباھار ئاسىروۋا ئېلىپ باردى. ئۇ دەسلەپكى تەبرىك سوزىنى قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ بىرىنچى كاتىۋى نۇرلان ئورازالىنغا بەردى.

ئۇنىڭدىن كېيىن سوزگە چىققان «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىنىڭ باش مۇھەررىرى يولداش ئازاماتوۋ كەسىپدىشىنىڭ ئىجادىي پائالىيىتىگە قىسقىچە توختالدى. قازاقستان خەلق يازغۇچىسى زىيا سەمەدىي شائىر ياراتقان ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنىنىڭ كەڭلىگى، بەدىئىلىگىنىڭ يۈكسەكلىگى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرىدىغانلىغى، شۇنىڭ بىلەن بىللە دولقۇن ياسىنوۋنىڭ ئوز مىللىتىنى چەكسىز سويىدىغان ئىنسان ئىكەنلىگىنى تەكىتلەپ ئوتتى.

شائىرنى شۇنداقلا جۇمھۇرىيەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى پەرھات ھاسانوۋ، بېنت ئاكسونېرلىق جەمىيىتىنىڭ پرېزىدېنتى دىلمۇرات قۇزىيېۋ، پېداگوگىكا پەنلىرىنىڭ نامزىتى ئالىيەم ئارزىيېۋا، ئالمۇتا شەھەرلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى ماكېلان شەرىپوۋ، پانفىلوۋ ناھىيەلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت مەركىزىنىڭ رەئىسى رېھىمجان توختاخۇنوۋ، شائىرلار ئەكرەم سادىروۋ ۋە مىرزەخمەت مېرىموۋ، قىرغىزستانلىق ئالىم ۋە يازغۇچى ئىسرايىل ئىبراگىموۋ، قىرغىزستاندىكى ئۇيغۇرلار ئىتتىپاقىنىڭ رەئىسى نىغمەت بوساقوۋ ۋە باشقىلار تەبرىكلەپ سوزگە چىقتى.

ئەدەبىي كەچتە مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ۋە ئۇيغۇر تىياترى ئارتىستلىرى تەرىپىدىن دولقۇن ياسىنوۋنىڭ ئايرىم شېئىرلىرى يادقا ئوقۇلدى. قىسقىسى، ناھايىتى مەزمۇنلۇق ۋە قىزىق ئوتكەن كەچتە شوخ ناخشىلار، دىلنى مەپتۇن قىلىدىغان سوزلەر ياڭراپ تۇردى.

ئابدۇمېجىت دولەتوۋ.
ئالمۇتا شەھىرى.

خوشاللىق ۋاقە

ئۇنى خىللارى كلىنتون تەكشىدى

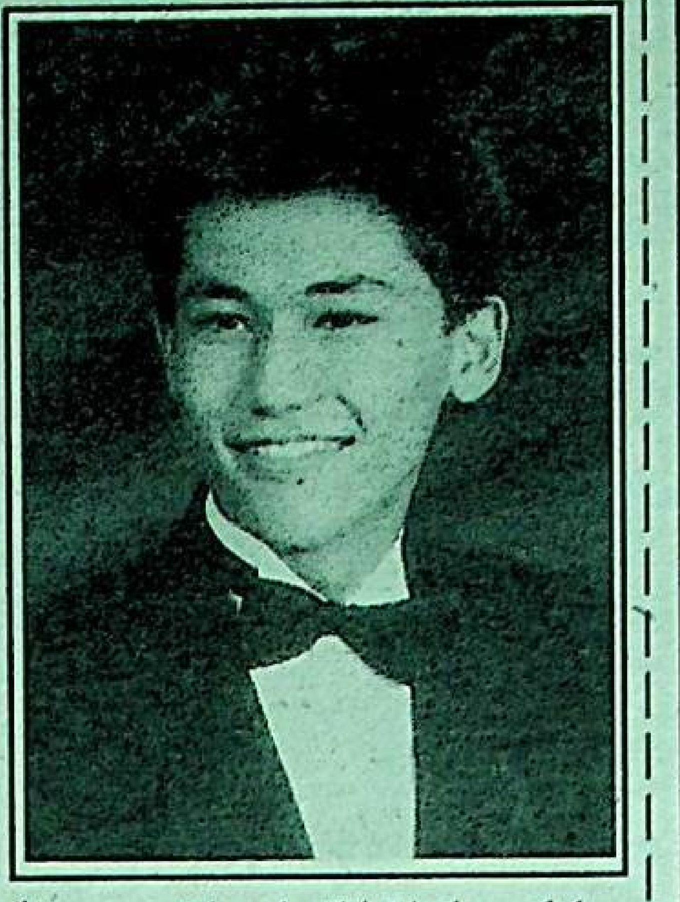

14 - مايدا قازاقستان تېلېۋىدېنىيىسىنىڭ «خابار» پروگراممىسى ئۇيغۇرلارنى خوشال قىلىدىغان يېڭى سيۇژېتنى كورسەتتى. ئۇنىڭدا مۇنداق دېيىلگەن: ئاق ش پرېزىدېنتى بىلل كلىنتوننىڭ رەپىقىسى خىللارى كلىنتون يېقىندا ۋاشىنگتوندىكى ئاق ئويدە م د ھ ئەللىرىدىن ئامېرىكا مەكتەپلىرىگە كېلىپ ئوقۇۋاتقان يەتتە مىڭ ئوقۇغۇچىنىڭ ئارىسىدىن 88 ئەلاچىنى قوبۇل قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا سوزگە چىقتى. ئەينە شۇ ئۇچرىشىشتا ئۇيغۇر ژىگىتى شوھرەت سادىروۋ بارلىق ئوقۇغۇچىلار نامىدىن سوزگە چىقىپ، ئوزلىرى تەرىپىدىن يېزىلغان ئەڭ ياخشى ئىنشالار تۈپلىمىنى خىللارى خانىمغا سوغا قىلدى.

موشۇ خەۋەرنى تەييارلىغان مۇخبىرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، شوھرەت مەكتەپنى تاماملىغاندىن كېيىن ئاق ش ئۇنىۋېرسىتېتلىرىنىڭ بىرىگە ئوقۇشقا چۈشمەكچى ۋە ۋەتىنى - قازاقستانغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن چوڭ سىياسەت بىلەن شۇغۇللانماقچى.

شوھرەت 1980 - ژىلى قاپچاغاي شەھىرىدە تۇغۇلغان. 1997 - ژىلى مەكتەپنى «ئالاھىدە ئۈلگىدىكى شاھادەتنامە» بىلەن تاماملىغان.

1996 - ژىلى ئاق ش پرېزىدېنتى يېنىدىكى تېنچلىق كورپۇسىنىڭ قاپچاغايدىكى ۋەكىللىگىنىڭ تۈرتكىسى بىلەن شوھرەت ئاق ش ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ 12 - سىنىپىغا ئىمتىھان تاپشۇرغان. ئۇنىڭغا ئىجابىي باھا كېلىپ، 1997 - ژىلى ئاۋغۇستتا ئاق ش قا بېرىپ كالىفورنىيە شتاتىنىڭ كونكورد شەھىرىدىكى فائىسكال ئوتتۇرا مەكتىۋىنىڭ 12- سىنىپىدا ئوقۇشىنى داۋام قىلدى.

شوھرەتنىڭ ئاتا - ئانىسى ھازىر قاپچاغايدا ياشايدۇ. ئاتىسى ئابدۇۋەلى ئەسلى ياركەنتنىڭ سادىر يېزىسىدىن. بۇ كۈنلەردە «فىرما ئايام» ناملىق ئوزۇق - تۈلۈك ئىشلەپچىقىرىش كارخانىسىدا سېخ باشلىغى، ئانىسى قۇرۋانبۇۋى ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ چونجا يېزىسىدىن. كەسپى بويىچە ماتېماتىك. ئالغىر ناھىيەسىنىڭ كالىنىن يېزىسىدىكى ئوتتۇرا مەكتەپتە، تۇرمۇشقا چىققاندىن كېيىن قاپچاغايدا ئىشلىگەن. ھازىر قاپچاغاي شەھىرىدىكى كەسپىي - تېخنىكىلىق لىتسېيدا ماتېماتىكىدىن دەرس بېرىۋاتىدۇ.

بىز تالانتلىق ياش ژىگىت شوھرەت سادىروۋ كەبى ئەقىللىق ۋە پەم - پاراسەتلىك ژىگىت - قىزلىرىمىز ئارىمىزدىن يەنىمۇ نۇرغۇن چىقسۇن دېگەن تىلەكلىرىمىزنى ئىزھار قىلىپ، ئابدۇۋەلى ۋە قۇرۋانبۇۋىنى موشۇ خوشاللىق بىلەن چىن قەلبىمىزدىن تەبرىكلەيمىز.

ئابدۇكېرىم غەنىيېۋ.

يەنىمۇ كامالەتكە يېتىڭ، كامىلەم

سىز رەسىمىنى كورۇپ تۇرغان بۇ قىزنىڭ ئىسمى- شەرىپى كامىلەم توختەربايېۋا، چونجىدىكى 1 - ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ پەرىدە زىيلاۋىدىنوۋا يېتەكچىلىك قىلىۋاتقان 10- سىنىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى. «قازاق تىلى» پەنى بويىچە ئالمۇتىدا ئوتكەن ۋىلايەتلىك ئولىمپىيادىدا ئىككىنچى ئورۇننى ئىگەللىگەن.

ئاپرېل ئېيىدا ئوسكېمېن شەھىرىدە ئىجتىمائىي پەنلەر بويىچە ئوتكۈزۈلگەن «دارىن» جۇمھۇرىيەتلىك «ئولىمپىيادا - 98 » دە بولسا 4 - ئورۇننى ئېلىشقا مۇۋەپپەق بولغان. ئەگەر بۇ ئولىمپىيادىغا 400 دىن ئوشۇق ئوقۇغۇچى قاتناشقانلىغىنى نەزەردە تۇتساق، ئۇنىڭ قازاق تىلى بويىچە ياخشى بىلىمگە ئىگەنلىكى يەققال كوزگە تاشلىنىدۇ. كامىلەم بۇ نەتىجىسى ئۈچۈن قازاقستان جۇمھۇرىيىتى بىلىم، مەدەنىيەت ۋە سالامەتلىكنى ساقلاش مىنىسترلىكىنىڭ گراموتىسى ۋە خاتىرە سوغىسى بىلەن مۇكاپاتلاندى. بىز ئۇنى بۇ ئۇتۇغى بىلەن تەبرىكلەش ئارقىلىق، يەنىمۇ كامالەتكە يېتىۋېرىڭ، كامىلەم دېمەكچىمىز.

تۇرسۇن نىزاموۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.
ئەمىردىن تايىروۋ چۈشەرگەن سۈرەت.

ئەخبارات

قىينچىلىقلارغا قارىماي، نەتىجە يامان ئەمەس

كېيىنكى ژىللاردا يېزا ئىگىلىگى ساھاسىدا ئەمەلگە ئاشۇرۇلغان ئىسلاھاتلار ھازىرچە يېزا ئاھالىسى خوشال بولغىدەك نەتىجە ئېلىپ كەلگىنى يوق. ئوچىغىنى ئېيتقاندا، كولخوزلار تارقىتىلىپ، ئورنىغا ئاتالمىش ئىشلەپ چىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرى تەشكىللىنىش جەريانىدا ئوتتۇرلۇقتىكى باشقا مۈلۈكلەرنى ئېيتمىغاننىڭ ئوزىدە مال - ۋاران كەسكىن ئازىيىپ كەتتى. بۇنىڭغا بىرلا مىسال، يېقىن ئوتمۇشتىلا بىرلا كولخوزدىلا 20- 30 مىڭدىن قوي بولغان بولسا، ھازىر ناھىيە بويىچە مەۋجۇت كوئوپېراتىۋلاردا قالغىنى 47000. ئۇنىڭ ئىچىدە بۇ ژىل توللىگەن ساغلىقلارنىڭ سانى 11816 باش.

بۈگۈنكى ئىقتىسادى قىيىنچىلىقلار جۇملىدىن، كوئوپېراتىۋلارنىڭ قەرزلەرگە پېتىپ كېتىشى قالغان ئاز ساندىكى ساغلىقلارنى توللىتىش مەزگىلىدىمۇ سېزىلىپ تۇردى. شۇنىڭغا قارىماي، كوئوپېراتىۋلار ئوز كۈچ، ئىمكانىيەتلىرىگە تايىنىپ تول ئېلىشتا شارائىتقا نىسبەتەن ياخشى نەتىجىلەرگە ئېرىشتى. يەنى ناھىيە بويىچە ھەر يۈز ساغلىقتىن 90 دىن قوزا ئېلىش قولغا كەلتۈرۈلدى. ناھىيەلىك ئورمان ئىگىلىكى بىلەن 9 - كەسپى تېخنىكىلىق ئۇچىلىشىسى بولسا 100 دىن، سۇمبە ئىشلەپچىقىرىش كوئوپېراتىۋى 92 دىن تول ئېلىپ، ئالدىنقى ئورۇنلارنى ئىگەللىدى. نەق 90 تول ئالغانلار ئارىسىدا «دوستلۇق»، دېخان، غالجات، تۈگمەن، ئاۋات ئوخشاش بىر قاتار ئىشلەپچىقىرىش كوئوپېراتىۋلىرى بار.

يەنە بىر قاتار كوئوپېراتىۋلارنىڭ كورسەتكۈچلىرى ئۇنىڭدىن تۆۋەن بولىشىغا قارىماي، ئومۇمەن ناھىيە بويىچە ئېلىنغان تولنىڭ نەتىجىسى يامان ئەمەس.

تۇيغۇن رەمەكوۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

تېرىلغۇ ئىشلىرى ئاياقلىشىۋاتىدۇ

ھەممىگە مەلۇمكى، بۇ ژىل ھاۋا رايىغا بولا تېرىلغۇ ئىشلىرى خېلىلا كېچىكىپ باشلاندى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇيغۇر ناھىيەسىنىڭ مېھنەتكەشلىرى تەبىي شارائىت يار بېرىشى بىلەنلا ئالدىن - ئالا تەييارلاپ قويۇلغان تېخنىكىلار ياردىمىدە تېرىلغۇ ئىشلىرىغا قىزغىن كىرىشىپ كەتتى. خوش، ناھىيە تەۋەسىدە بىيىل قانچىلىك مەيدانغا، نېمىلەر تېرىلىدۇ؟ بىز موشۇ سوئال بىلەن يېزا ئىگىلىك باشقارمىسىنىڭ باش ئاگرونومى جاھانگىر مۇختەروۋقا مۇراجىئەت قىلغان ئىدۇق. ئۇ تۆۋەندىكىلەرنى ئېيتىپ بەردى:

- ناھىيە بويىچە 14050 گېكتار مەيدانغا دانلىق زىرائەت، 200 گېكتار تاماكا، 660 گېكتار مەيدانغا كوكتات تېرىلىدۇ. تېرىلغۇ ئىشلىرىنى ساپالىق ۋە تېز ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن تېخنىكا، يېقىلغۇلاردىن تاشقىرى 610 توننا يازلىق بۇغداي، 100 توننا ئارپا، 180 توننا كومۇقوناق ئۇرۇقلىرى سۈيەتلىك قىلىپ تەييارلانغان.

ھازىرقى كۈنلەردە دېخانلار، مېخانىزاتورلارنىڭ جانپىدالىق بىلەن ئىشلىشى ئارقىسىدا تېرىلغۇ ئىشلىرى ئۇتۇقلۇق ئاياقلىشىۋاتىدۇ.

ئەمىردىن تايىروۋ.
ئۇيغۇر ناھىيەسى.

ساۋابلىق ئىش قىلىندى

يېقىندا چېلەك يېزىسىدا كونا قەبرىستانلىقتا جاي قالمىغاچ يېڭى قەبرىستانلىقنى بەرپا قىلىش مەراسىمى بولۇپ ئوتتى. باستى ئىمامنىڭ تەشەببۇسى بىلەن كوتىرىلگەن بۇ ئىشقا يېزىدىكى جامائەتچىلىكنىڭ ھەممىسى جەلىپ قىلىندى. بۇنىڭدا ئانا ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاندا مۇستەقىللىق يولىدا قۇربان بولغان ياشلارنىڭ روھىغا ئاتاپ دۇئا - تەكبىر ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، ئون گېكتار ئەتراپىدىكى يېڭى قەبرىستانلىقنىڭ ئەتراپىنى قورشاپ، ئىچىنى تەكشىلەپ، چورەدەپ كوچەت تىكىلدى. باستى ئىمام، ژىگىت باشلىرى رەخمەتجان ئىبراھىموۋ، تۇرغان تۇرسۇنوۋ، ھاشىر، غۇلام جامالوۋ ۋە باشقىلارنىڭ جامائەتنى ھەرىكەتكە كەلتۈرۈشى ئارقىسىدا قەبرىستانلىقتا نۇرغۇن ئىشلار ئەمەلگە ئاشۇرۇلدى. كېلەچەكتە ياسىلىدىغان ئويىنىڭ ھۇلى قۇرۇلدى. ئېرىقلار چېپىلىپ، سۇنىڭ داۋاملىق كېلىپ تۇرۇشى تەمىنلەندى. جامائەتتىن توپلانغان ئوتتۇز مىڭ تەڭگە پۇل كەلگۈسىدە يۈز بېرىپ قالىدىغان زورۇرىيەتلەرگە ئاجرىتىلدى.

جامائەت ئالدىكى ۋاقىتتا قەبرىستانغا كېلىپ، ئۇنىڭ ئىچىنى تازىلاپ، كوچەت تىكىپ، كوكلەمزارلاشتۇرۇش ئىشلىرىنى ئەمەلگە ئاشۇرىدىغانلىغىغا كېلىشتى.

تۇرسۇن تۇردىيېۋ.
چېلەك يېزىسى.

«ئاتۇ» پاجەسىنىڭ 80 يىللىقىغا دائىر

قورامنى «ئىككىنچى بۇخارا» قىلغان كىشى

قورام ھەققىدە كىچىكىمدىلا كۆپ ئاڭلىغان ئىدىم. مومام قىزىق ھېكايىلەرنى ئېيتقاندا دائىم قورامنى باغلاشتۇرۇپ سوزلەيتتى. ئايام بولسا بۇۋام ھەققىدە ئاڭلىغانلىرىنى ئېيتىپ بېرەتتى. لېكىن قورام دېگەن سوز [illegible] ھازىر ئويلاپ قارىسام، ئوز يۇرتىدىن ئايرىلغانلىق، ئۇزاق يىللار بولسىمۇ، ئۇلارنىڭ خوش دەردى - ھەسرىتى، ھىجران دېغى بىلەن ياشىغان ئىكەن.

[illegible]

بىز ئۇنى ئاندىن تاپتۇق. بىزنى 40، 45 ياشلاردىكى چىرايلىق ئايال كۈتۈپ ئالدى. [illegible] «سەن ئۇ دۇنيا ئادەمنىڭ ئەسلىدىن ئىكەنسەن. ئۇ چوڭ ئالىم، ئۇلۇغ بولغان كورۇندى. ئۇ قەلىمىنى تۇتۇپ سىنىڭ ئالدىڭدا ئۇرىدۇ. سەنمۇ قەلەم تۇتۇپ يېزىپ يۇرگەن ئادەم ئىكەنسەن. سىنىڭ ئىككىڭ بار ئىكەن، ئۇ بوۋاڭ»، - دېدى. مەن ھودۇقۇپ ئۇنىڭ باشقا سوزلىرىنى ئاڭلىمىدىم. دەررۇ بوۋامنى كوز ئالدىمدا تەسەۋۋۇر قىلدىم. موشۇنىڭغا ئوخشاش «سەن ئۇلۇغ ئادەمنىڭ ئەۋلادى ئىكەنسەن» دېگەن سوزلەرنى قەشقەردە ھېيتكا ئالدىدىمۇ پالچى ئوخشاش بىر كىشى ئېيتقان ئىدى.

بىر ئەسىر مابايىندا ئىسمى كىشىلەر ئاغزىدىن چۈشمەي كېلىۋاتقان ساۋۇت ئاخۇنۇم كىم بولغان؟

بوۋىمىزنىڭ ئاتا- ئانىلىرى كىم بولغانلىقى بىزگە نامەلۇم. بوۋىمىز كىچ - كوچتە ئانىسى ۋە ئاكىسى ئىمىن ئاخۇن بىلەن قورامغابىللە چىقىدۇ. ئاتا- ئانىسى ھاللىق ۋە ئاڭلىق كىشىلەردىن بولۇشى كېرەك. ئۇنىڭغىچە بوۋىمىز قەشقەردە بەش يىل ئوقۇپ ئۇلگەرگەن. بۇ يەرگە چىققاندا ئوزى بىلەن ئورغۇن كىتابلارنى ئېلىپ چىققان ئىكەن. 1880 - يىللىرى شەرقىي تۈركىستاندا بولۇۋاتقان زۇلۇمغا چىدىمىغان ئۇيغۇرلارنىڭ يەتتىسۇ تەۋەسىگە قاراپ، كوچ-كوچى باشلىنىدۇ. مانا شۇلاردىن كېيىن تورتىنچى كوچ-كوچتە چىققان كوچمەنلەرنىڭ بىر تويى ھازىرقى قورامغا ئورۇنلىشىدۇ. كىشىلەرنىڭ ئېيتىشىغا قارىغاندا، شۇئاقلىق ئاي - دالادا ئىلانلار ناھايىتى كوپ بولۇپ، چاققانلا ئادەم ئولۇپ كېتەتتىكەن. بوۋام ئوزىنىڭ ئىلاھى كوچ - قۇدرىتى بىلەن ئىلانلارنىڭ ئوتكىسىنى باشقا ياققا كوچرىپ»، دەسلەپ كەملەردە ياشاۋاتقان خەلقنى ئىلان خوۋپىدىن قۇتقۇزغان ئىكەن. شۇنداقلا بوۋىمىز كوپ كىتاپ ئوقۇپ، كېچىلىرى جەينە-

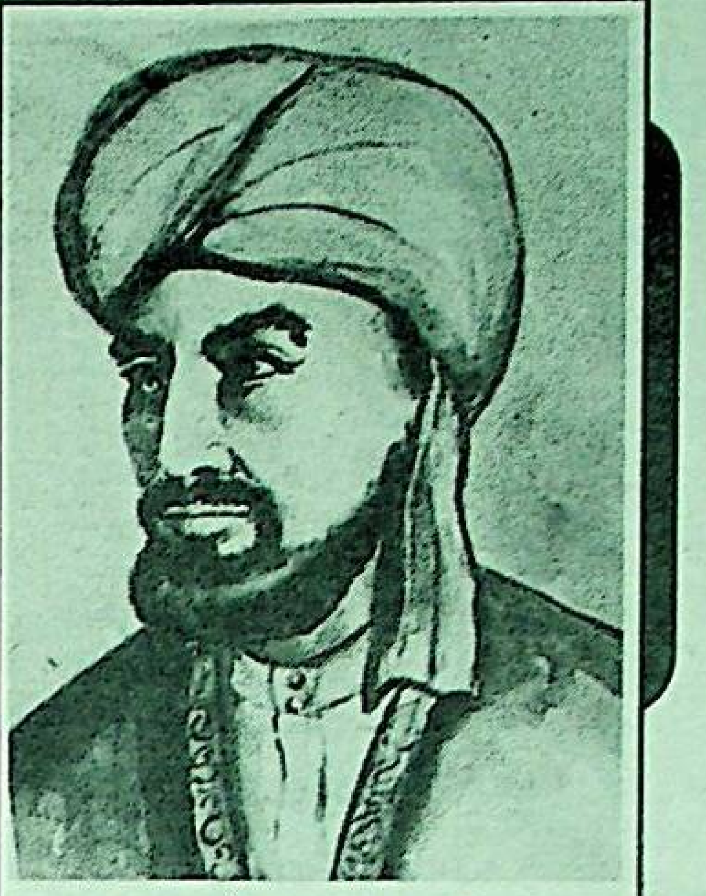

ساۋۇت ئاخۇنۇمنىڭ بۇ سۈرىتىنى رەسسام دىاس قۇربانوۋ ئاخۇنۇمنىڭ شاگىرتى زۇنۇن قارى ئەيسايېۋنىڭ ئېيتىپ بېرىشى بىلەن سىزغان.

مازدىن باش كوتەرمەي تائەت - ئىبادەت قىلاتتىكەن. يېڭى كەلگەن چاغلىرىدا ياش بولسىمۇ بىلىملىك، پاراسەتلىك پىكىرلىرى بىلەن خەلق ئارىسىدا ھورمەتكە ئېگە بولۇپ موتىۋەرلەر، ئاقساقاللار سورۇنلىرىدا بولاتتىكەن. ئۇ قانداقتۇ غەيرى كۈچكە ئېگە تېۋىپ بولغان. بوۋىمىز يۇرتىنىڭ شۇنچىلىك ئىشەنچىگە، ئىززەت - ھورمىتىگە سازاۋەر بولغانلىقىغا قارىماي يەنە بىلىمنى ئاشۇرۇشقا ئىنتىلىدۇ، ھەج سەپىرىگە تەييارلىنىدۇ. يۇرت ئۇنى ئاق يول تىلەپ ئۇزىتىدۇ.

ساۋۇت ئاخۇنۇمنىڭ ئىككى يىلدىن كېيىن ئوز يۇرتىغا قايتىشىنىڭ سەۋەۋىنى بىز بىلمەيمىز. مۇنداق دېيىشىمىز، ئۇ ئوقۇشنى بىرلا تاماملاپ قايتىشى مۇمكىن ئىدى، مەككە مەدىنە دېگەن يېقىن يەرئەمەسقۇ. مۇمكىن يالغۇز قالغان ئانىسىنى كېلەپ قايتقاندۇر. ھە. بۇ ۋاقىت ئىچىدە يۇرت ئاۋاتلىشىپ، باغ - ۋارانلار بەرپا قىلىنىدۇ، مەھەللە كوپىيىدۇ...

ئوي - ئوچاقلىق بولغاندىن كېيىن ئۇ يەنە مەككىگە ئون يىلدىن ئوشۇق ۋاقىتقا ئوقۇشقا كېتىدۇ. بۇ قېتىم ھەم ئوقۇپ، ھەم شۇ يەردە مۇدەررىسلىك قىلىدۇ.

بوۋىمىزنىڭ ئويلىنىشىغا باغلىق يەنە بىرئوي پەيدا بولىدۇ. ئۇ ئوزىنىڭ يەنە ئوقۇشقا ئاتلىنىدىغانلىقىنى ئالدىن - ئالا بىلگەچكە ئويلىنىشنىڭ كېرىكى بارمىدى؟ ئويلىنىپ قويۇپ ئوزى بىلەن بېشىنى قوشقان كىشىنى ئون يىل كۈتكۈزۈشنىڭ ھاجىتى بارمىدى؟

ئويلىنىش، ئائىلە قۇرۇش، دېمەك، ئوزەڭ ياشىغان جايدا يىلتىز تارتىشتۇر. بوۋىمىز ئوقۇش بىلەنلا بەنت بولسام، ئانا دىيار بىلەن باغلىنىشنى يوقىتىپ قويۇمەن، ھەتتا ئۇنىڭدىن ئۇزۇل-كېسىل ئايرىلىپ قالىمەن دەپ ئويلىدىمىكىن؟ بىراق بۇ يىللاردا ۋاپادار ھەمراھى ئورت ئايدا بىر قېتىم شەرتلىك رەۋىشتە مەككىدىن قورامغا خەت - خەۋەر، خالتا نەۋەتىپ تۇراتتىكەن. مومىمىزغا ئۇنىڭ ئانىسى ھەر جۈمەكۈنى قىزلار ئولتۇرۇشنى ئوتكۈزۈپ، ئايىمىنىڭ ئالدىغا قىزلارنىڭ خالىغان ۋاقىتتا كىرىشىگە ئىشكىنى كەڭ ئېچىپ قارشى ئالاتتىكەن. مومىمىز بۇ يىللار مابايىندا بوسۇغا ئاتلاپ تالاغا چىقماي بوۋىمىزنى كۈتكەن.

بۇ قېتىم بوۋىمىز مەككە- مەدىنىدىن تاشقىرى شۇنداقلا بۇخارا، سەمەرقەند، تاشكەنت ئوخشاش شەھەرلەرنى زىيارەت قىلىدۇ. يېقىن ۋە ئوتتۇرا شەرقتىكى كوپ مەملىكەتلەردە بولىدۇ، ئۇ يەرلەردىكى ئاتاقلىق دىنىي ئولۇماللار، ئالىملار بىلەن تونۇشۇپ مۇناسىۋەت باغلايدۇ. بىر قىزىق يېرى، ئۇ ھەر قاچان بۇخارىدا بولغاندا

يۇرت تەرەپكە يول ئالماي، يەنە ھەرەمگە قايتىدۇ. ئۇ ئۇيگە بارسام تۇتۇلۇپ قالىمەن دەپ، قورققان بولۇشى كېرەك.

ساۋۇت ئاخۇنۇم مەككە مەدىنىدە ھەرتەرەپلىمە كەڭ بىلىم ئېلىشى بىلەن ئوزىمۇ مۇدەررىس سۈپىتىدە كەڭ دائىرىدە تونۇلىدۇ. شۇ سەۋەپتىن بولسا كېرەك، كېيىنرەك ئولۇمانىڭ ئاتىغا بولا قورامنىڭ «ئىككىنچى بۇخارا» سۈپىتىدە داڭقى چىققانىدا يەتتىسۇدىن، شۇ جۈملىدىن قورامدىن ھاجى بولۇشقا بارغان كىشىلەرگە ھەرەمدىكىلەر «سىلەردە قورامدەك مۇقەددەس جاي بولسا، ساۋۇت ئاخۇنۇمدەك ئەۋلىيا ياشىسا، بۇ يىراق يەرلەرگە نېمە دەپ كەلدىڭلار؟!» دېگەن ئىكەن.

بوۋىمىز ھەرەمدىن قايتقاندا ئۇنى پۈتكۈل يۇرت - جامائەت ناھايىتى داغ - دۇغىلىق قارشى ئېلىپ، ئۇلىماغا بولغان ئوزلىرىنىڭ چەكسىز ئىززەت-ئېھتىرامىنى بىلدۈرىدۇ. دىنىي ئېتىقات كۈچلۈك دەۋىردەۋەيەنە كېلىپ ئون ئىككى يىل مەككە- مەدىنىدە، بەش يىل بۇخارا، سەمەرقەند ھەم باشقىمۇ ئىلىم مەركەزلىرىدە بولغان ئادەم شۇ يەرلەرنىڭ بىرىدە قېلىپ بىلىم- ئىرپان دەرگاھلىرىنىڭ بىرىنى باشقۇرۇشى مۇمكىن ئىدى. بىراق ئۇ ئوز يۇرتىغا قايتىشنى ئەۋزەل كورىدۇ ۋە ئۇنى زېرىك دىنىي - ئىلىم مەركەزلىرىنىڭ بىرىگە ئايلاندۇرۇشنى نىيەت قىلىدۇ. ئۇنىڭ كوز ئالدىدا قەشقەردىكى مەدرىسە ۋە ھېيتگا مەسچىتى، مەككە- مەدىنىدىكى مەسچىتلەر، مەدرىسىلەر تۇراتتى. ئۇ قورامدىمۇ ئاتالانىڭ ئەينە شۇلارغا ئوخشاش دەرگاھلىرىنىڭ قەد كوتىرىشىنى ئارزۇ قىلاتتى. ئۇيەتتىسۇغا كوچۈپ چىقىشقا مەجبۇر بولغان ۋەتەنداشلىرى ئۈچۈن مەدرىسىنى بەرپا قىلىشقا كىرىشىدۇ ھەم خەلقنىڭ قوللاپ - قۇۋەتلىشى بىلەن تورت يىل ئىچىدە مەدرىس ھەم مەسچىتنى تۇرغۇزۇپ چىققان ئىدى.

ساۋۇت ئاخۇنۇم دىنىي ئولۇما ۋە ئوز زامانىسىنىڭ بىلىملىك ۋە تەرەققىپەرۋەر كىشىلىرىنىڭ بىرى سۈپىتىدە مەدرىسىدە تالىپلارغا دىنىي تەلىماتتىن باشقا ئەدەبىيات ۋە تارىخ، جۇغراپىيە ۋە ماتېماتىكا، ئاسترونومىيەدىن دەرس بېرىشنى يولغا قويىدۇ. بوۋىمىز شېرىمۇ يازاتتىكەن، كلاسسىك ئەدەبىياتتىن ياخشى خەۋەردار بولغان. ئۇ ژىرىك شەرىق فىلوسوفلىرىنىڭ ئەمگەكلىرىنىمۇ كوپ ئوقۇغانلىقتىن، بۇ ئۇنىڭغا ئەدەبىيات،تارىخ ۋە ئەدەپ- ئەخلاق دەرسلىكلىرىنى تۈزۈپ چىقىشقا ئاساس بېرەتتى. مەدرىسىدە بىلىم ئالغانلارنىڭ شاھىتلىق قىلىشىغا قارىغاندا،ئاخۇنۇم ۋەئۇنىڭ ياردەمچىلىرى چوڭقۇر بىلىملىك ۋەھەر بىر ساھادىن ياخشى خەۋەردار بولغان. ژىراق بىر چەتتىكى قورامدا ئەينە شۇنداق ئالىمنىڭ بولۇشى، ۋاقىتنىڭ ئوتۇشى بىلەن ئۇنىڭغا يەتتىسۇدىنلا ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدىن باشقا جايلاردىنمۇ كوپ كىشىلەرنىڭ سەجدەقىلىشى ئۈچۈن چىن مەنادا ئۇنى ئەۋلىيالاشتۇرىدۇ. خەلق ئارىسىدا ھەتتا «ئاخۇنۇم ئەۋلىيا بولۇپ تۇغۇلغانمىكىن ياكى تۇغۇلۇپ ئەۋلىيا بولغانمىكىن» دېگەن سوزلەر تارقىلىدۇ. ئۇنى دېمىسىمۇ ئولۇمانىڭ دۇئاسىنى ئالغانلارنى قانداقلا بولمىسۇن بىر ياخشىلىق كۈتەتتى.

زامان ئېغىر ۋاقىتلاردا ئادەم ئولگەندە ئۇنى ئورايدىغان ماتا ئېلىشقا كەمبەغەللەرنىڭ كۈچى يەتمەيتتىكەن. شۇ چاغدا ساۋۇت ئاخۇنۇم دۇكانغا بېرىپ ماتانى قەرىزگە ئېلىپ كىشىلەرنىڭ ئېھتىياجىدىن چىقاتتىكەن. كېيىن ئوزى ئىشلەپ قەرىز پۇلنى تولەيتتىكەن. بۇ ئاخۇنۇمنىڭ خەلق ئىچىدىكى ئابرويىنى تېخىمۇ ئاشۇرىدۇ. ئاخۇنۇم ئوزى بارغان ھېيت، جۈمە نامازلىرىغا مەسچىتقا ئىككى- ئۈچ مىڭغا يېقىن

كىشى كېلەتتىكەن. مەدرىسىدە بولسا 400 (بەزىلەر 600 دېيىشىدۇ) تالىپ ئوقاتتىكەن. قورامدا شۇ يىللىرى چوڭ مەسچىتتىن باشقا يەنە 17 مەسچىت (17 مەلە) بارلىقىنى ھېساپقا ئالساق، بۇ يۇرتتا قانچىلىك ئاھالى ياشايدىغانلىقىنى ھەم مەدرىسىدە ھەقىقەتەنمۇ نۇرغۇن تالىپلارنىڭ ئوقۇيدىغانلىقىنى بىلىش تەس ئەمەس.ئۇنىڭ ئۇستىگە تالىپلار پەقەت قورامىلىقلارلا يەنە كېلىپ ئۇيغۇرلارلا بولمىغان.«ئىككىنچى بۇخارا» ئاتالغان يەرگە بېرىش،ئاخۇنۇمنىڭ شاگىرتلىرى بولۇش ئۈچۈن يەتتىسۇ،تاشكەنت،بىشكېك ۋەئىلىنىڭ جاي-جايلىرىدىن كىشىلەر كېلەتتىكەن.مەن تۇرپاندا بولغاندا،ئۇ يەردىكى يېڭى مەسچىت ئىمامىنىڭ دادىسى بوۋىمىزنىڭ قولىدا ئوقۇغانلىقىنى ئوز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىغان ئىدىم. شۇ مەسچىت ئالدىدا ئىمام مېنىڭ قەيەردىن كەلگەنلىكىمنى بىلگەندىن كېيىن سوزلەپ بەرگەن ئىدى. خوشنىمىز توختاخۇن ئاكىنىڭ ئېيتىشىچە،ئۇ 1977 - يىلى بۇخارا ئەتراپىدىكى ساناتورىيەلەرنىڭ بىرىدە بوۋىمىزنىڭ قولىدا ئوقۇغان 80 ياشلارئەتراپىدىكى بوۋاي بىلەن سوھبەتلەشكەن. ستۇدېنتلىق يىللاردا بىزنىڭ ئويگە «ئاخۇنۇم بالا- جاقىسى موشۇ يەردە ئېكەنلىكىنى ئاڭلاپ كەلدىم» - دەپ بىر قازاق كىشى كېلىپ دۇئا قىلىپ چىقىپ كەتكەن ئىدى.

قورامنىڭ «ئىككىنچى بۇخارا» دەپ ئاتىلىشىمۇ بىكار ئەمەس. بوۋىمىز مەدرىسىنى تاماملاۋاتقان تالىپلاردىن ئىمتىھان ئېلىش ئۈچۈن بۇخارا ۋە قەشقەردىن مۇدەررىسلەرنى چاقىرىدۇ. ئىمتىھانلار، مەدرىسىدىكى ئوقۇش ئىشلىرىنىڭ يولغا قويۇلۇشى بۇ بىلىم دەرگاھىنىڭ ھەممە تەرەپتىن يېتىلگەنلىكىنى، ئەندى ئىمتىھان ئەتىجىلىرىدىن ئاخۇنۇمنىڭ يالغۇز دىنىي ئەرباپلا ئەمەس، بەلكى جەمىيەت ئەرباپى، چوڭ مۇتەپەككۇر ئالىم ئىكەنلىكىگە كەلگەنلەر قايىل بولىدۇ.

ساۋۇت ئاخۇنۇم كوپچىلىكنىڭ مەسلىھىتى بىلەن مەسچىتنىمۇ،مەدرىسنىمۇ ياغاچتىن سالدۇرغان.بىنالار لايىھىسىنى ئالېكساندىر ئىسىملىك بىر رۇس ئىنژېنېرى بىلەن تۈزۈپ چىقىدۇ ھەم قۇرۇلۇشنى باشتىن ئاياق شۇنىڭ بىلەن بىللە نازارەت قىلىدۇ. مەسچىتنىڭ ئىچكى- سىرتقى كورۇنۈشى ھېيتكا مەسچىتىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. مەن ھېيتكا مەسچىتىنىمۇ كورگەن. مەسچىتنىڭ چوڭلىقى، ئېگىز ھەم يوررۇقلىقى ۋە باشقا تەرەپلىرىدىمۇ ئوخشاشلىقنى بايقىدىم. ئۇلۇق ئولۇما سالدۇرغان مەسچىت بىلەن مەدرىسە مانا بىر ئەسىردىن بۇيان مەغرۇر قەد كوتىرىپ تۇرماقتا. بىر نەچچە قېتىم كېرۇسىن چېچىپ كويدۇرمەكچى، ۋەيران قىلماقچى بولغاندا قانداقتۇ غەيرى كۈچنىڭ قۇدرىتى بىلەن ئامان قالغان.

بۇنىڭدىن 80 يىل ئىلگىرى يۈز بەرگەن. «ئاتۇ» قىرغىنى ئالمۇتىغا يېقىن مەھەللىلەرنى قانغا بوياپ،ماي ئېيىنىڭ ئاخىرىدا قورامغمۇيېتىپ كېلىدۇ.ئالدى بىلەن ئادەملەر لاۋاردا ئوققا تۇتۇلىدۇ. كېيىن جاللاتلار قانخورلۇق قىرغىنچىلىقنى يەتتە كۈن داۋامىدا قورامدا ئېلىپ بارىدۇ. بىرىنچى كۈنى مىڭغا يېقىن ئەر شېھىت بولىدۇ.ئىككىنچى كۈنى چوڭلار قاتارىدا 270 تالىپنى مەدرىسىدىن ئېلىپ چىقىپ،بىرسەپ قىلىپ قاتار تىزىپ ئېتىپ تاشلايدۇ.ئۇچىنچى كۈنى شاگىرتلىرى ئوخشاش ئاخۇنۇمۇ ياۋۇزلار قولىدا جان ئۈزىدۇ. ئۇنى ئاتىمىز دەپ سورەپ ئېلىپ چىققاندائىككى رەكەت ناماز ئوقۇشقا رۇخسەت ئېلىپ، كېيىن جاللاتلارغا لەنەت ئوقۇپ كەۋدىسىنى تۇتۇپ بېرىدۇ. ئاخۇنۇمنى ئاتقان جاللات بىر سائەت ئوتمەي، قورامنىڭ ئىچىدىلا ئېتى پۇتلىشىپ، ئاتنىڭ ئاستىدا ئولىدۇ. ئۇنىڭ يېنىدا تۇرغان يەنە بىرى كوزى قارىغۇ بولۇپ، كېيىن ساراڭ بولۇپ قالغان دېيىشىدۇ.

ئاخۇنۇمنىڭ ئوغلى تېۋىپ ھاجىم بۇ قىرغىنچىلىق مەزگىلىدە ئالمۇتىدا ئىش بىلەن بولۇپ،ناھەق ئولۇمدىن ئامان قالغان. كېيىن ئۇئاتىسىنىڭ مەرىپەتچىلىك پائالىيىتىنى مۇناسىپ داۋاملاشتۇرغان ئىدى.

موشۇ 20 - ئەسىر ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئەينە شۇنداق باشلىنىدۇ. پەقەت ئۇيغۇرلارنىلا قىرىش ئۈچۈن ئالاھىدە بۇيرۇق ئالغان مۇرايېۋ باندىسى ئوزلىرىنىڭ قان توكۇش ئىشىنى يېكشەدىن باشلايدۇ ھەم غۇلجا يولىدىكى بارلىق ئۇيغۇر مەھەللىلىرىدە ئون تورت ياشتىن چوڭ بىرمۇ ئەرنى قالدۇرماي قىرىپ تاشلايدۇ. يەتمىش يىلدىن ئوشۇق ۋاقىت بىز «ئاتۇ» ھەققىدە ئاغزىمىزنى ئاچمىدۇق. ھاكىم مۇتلەق كوممۇنىستىك دەۋىردە «ئاتۇ» توغرىلىق، ساۋۇت ئاخۇنۇم توغرىلىق سوز قىلىشقا بولماتتى. كۆتمىگەن يەردىن زامان ئوزگەردى. بىز ئەندى ئوزىمىزنىڭ بېسىپ ئوتكەن يولىغا باشقىچە قارايدىغان بولدۇق.

بىز ئەندى كوممۇنىستلارنىڭ ئەڭ ئاتاقلىق، مىللەتچىمىزنىڭ غۇرۇرى بولغانلارنى يوقاتقانلىقىنى بىلدۇق. ساۋۇت ئاخۇنۇم ئابدۇللا روزىباقىيېۋتىن توپ - توغرا يىگىرمە يىل ئىلگىرى ئېتىپ تاشلانغان.

ئا. روزىباقىيېۋ ئەللىكىنچى يىللارنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدىن باشلاپ قايتا تىكلەنگەن بولسا، ساۋۇت ئاخۇنۇم پەقەت 1990 - يىلدىن، يەنى ئۇ قۇرغان مەسچىت قايتىدىن ئاللا-تائالا يولىدا خىزمەت قىلىشقاباشلىغاندىن كېيىن تىلغا ئېلىنىدى. بۇئىشمۇئاسانلىقچە قولغا كەلمىدى.مەسىلىنى ئالدى بىلەن قورامدىكى ئىلگەركى ژىگىت بېشى ماھمۇت مويىدىن ۋە يېزا ئاقساقاللار كېڭەشنىڭ رەئىسى جۇماتاي ئارنوۋېپتەكچىلىكدەيۇرت موتىۋەرلىرى كوتىرىدۇ.خېلە تالاش - تارتىشلار يۈز بېرىدۇ.ئاما ئاقساقاللار مەخسىتىگە يېتىدۇ. «ئاتۇغا» باغلىق شېھىتلارنى خاتىرىلەش، بىرىنچى نۆۋەتتە ئاخۇنۇمنىڭ قۇربان بولغانلىقىنى نىشانلاش مەسىلىسىنى يەنە يۇرت كوتىرىدۇ. بۇ نۆۋەت ئىشنى ئەندى يېزا ھاكىمى ق.بايغوزاييېۋ، ژىگىت بېشى ك.كەرىموۋ، مەسچىت ئىمامى ز.يۇسۇپوۋ، پېداگوگ ۋە شائىر ئە. سادىروۋ ۋە باشقىلار قولغا ئالىدۇ. مەخسۇس كومىسسىيە قۇرۇلىدۇ.پۈتكۈل قورام تەۋرىنىدۇ.ياشلار شەنبىلىك ئوتكۈزۈپ، يېزىنى تازىلاپ، كوچىلەرنى تىكىدۇ. ئاخۇنۇم نامىدا ئاتالغان كوچا ئالاھىدە تۇس ئالغان.

ئىلگىرى جامبۇلنىڭ ئاق باقاي دېگەن كانىدىن ئىلياس جاناقوۋ 9 تونىنا مەرمەر ئەكىلىپ، ئاخۇنۇمنىڭ بېشىغا خاتىرە تاش ئورنىتىلغان ئىدى.ئەندى يادىكارلىق تاش قارەسسام دىاس قۇربانوۋ خەت چېكىپ، ئۇنى قايتىدىن بېزىدى. تالىپلار شېھىتگالىقىغا خاتىرە تاش ئورنىتىلدى.

ھازىرقى ئەۋلات، ئاخۇنۇمنىڭ يۇرتى ئۇنى ئۇنۇتمىدى. مانا ئەندى، ئارىدىن 80 يىل ئوتكەندىن كېيىن مىننەتدار ئەۋلات ئاخۇنۇمنى قايتا تىكلىدى. ھە،يۇرت ئامان بولسا ھېچ كىم، ھېچ قاچان تارىخ بېتىدىن ئوچمەيدۇدېگەن شۇ بولسا كېرەك.

پاتىگۈل سابىتوۋا.
فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزىتى.

ئوسەك ۋادىسىنىڭ غەزەلخانى

(شائىر خېلىل ھەمرايېۋ تەۋەللۇدىغا 70 يىل)

دىكى گوزەل ئىلى ۋادىسىنىڭ ئۇنىڭ ياش
قەلبىدە ئويغاتقان ئىللىق تەسىرىدىنمۇ ئۇ
باللىق دەۋرىدىن باشلاپلا ھىس - تۇيغۇ-
لىرىنى شېئىرىي قۇرلىرىدا ئەكس ئەتتۈ-

ئائىلىسى بىلەن كوچۇپ چىققان ياش شا-
ئىرنىڭ ئاباي ئامىدىكى پىداگوگىكىلىق
ئىنىستىتۇتىنىڭ ئۇيغۇر بولۇمىگە كىرىپ
ئوقۇشى، ئۇنىڭ بىلىم سەۋىيەسىنىڭ ئوسۇ-

ئىجادىنىڭ سالماقلىق بىر قىسمى ھاياتلىق
مەنبەسى بولغان ئانا يەر ۋە دېھقانىنىڭ ئۇ-
لۇغۋار ئەمگىكىنى مەدھىيەلەشكە قارىتىل-
غان. ئەينە شۇ تېمىدا ئىلگىرى كېيىن يې-
زىلغان شېئىرلىرىنىڭ يەكۇنى رېتىدە ئاتمى-
شىنچى يىللارنىڭ ئوتتۇرلىرىدا يېزىلغان

نامى دىللاردىن ئورۇن ئالغان ئەدىپ

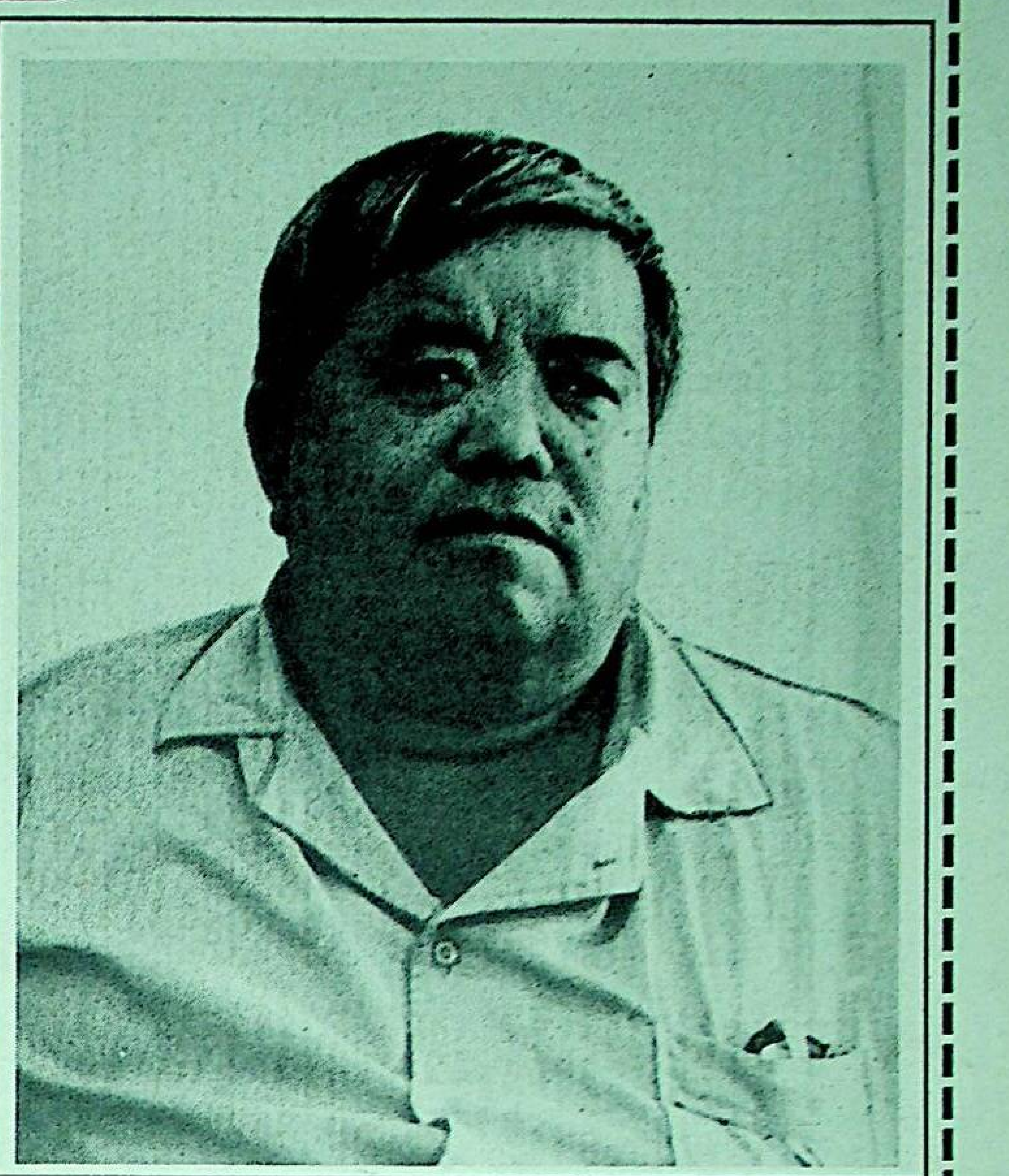

رۇپ ۋۇردى. شۇ تېرىقىدە باشلانغۇچ مەك-
تەپتە بىلىم ئالغىنىدىن كېيىن ئىلى گىمنا-
زىيەسىدە ئوقۇپ ۋۇرگىنىدە ھەۋەس ئوتى
ئېخىمۇ ئۇلغىيىپ شېئىر يېزىش بىلەن قىز-
غىن شۇغۇللىنىشقا باشلىدى. گىمنازىيەنى
تاماملاپ دەسلەپ بىر ئاز ۋاقىت مۇئەل-
لىملىك، ئاندىن كېيىن ئىلى تىياتىرىدا ئە-
دەبىي خادىم بولۇپ ئىشلەپ ۋۇرگىنىدە،
ئۇنىڭ نامى شائىر سۈپىتىدە تونۇلۇشقا باشلىدى-
تى. ئۇنىڭغا تۈرتكە بولغان يەنە بىر ھا-
لەت، ئاتاقلىق سەنئەتكارلاردىن تەركىب
تاپقان تىياتىر كوللېكتىۋى ئالدىغا دەۋر تە-
قەززاسى ئەندى ئىلگىرىدىن ئېيتىلىپ
كېلىۋاتقان خەلق ناخشا - سازلىرىنى ئىج-
را قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، يېڭى
مەزمۇندىكى ناخشىلارنى ئورۇنلاش تەل-
ۋىنى قويۇۋاتقانلىقتىن ئۇلار ئىجات قىل-
غان ئاھاڭلىرىغا جورى قىلىنىدىغان شېئىر-
تېكىستلىرىگە مۇھتاج بولۇۋاتاتتى. ئۇنىڭ
ھوددىسىدىن دەسلەپتە چىقىپ ۋۇرگەن
شائىرلارنىڭ بىرى - خېلىل ھەمرايېۋ بول-
دى. ئۇنىڭ «ئىلى يولى بوستانلىق»، «ئا-
زات زامان»، «ئورۈك گۈللىگەن چاغدا»
قاتارلىق شېئىرلىرىغا يېزىلغان ناخشىلار شۇ
دەۋردىلا نامىنى پۈتكۈل ئۇيغۇرلار دىيا-
رىغا دېگەندەك تونۇتقان ئىدى.
ئىلى تەۋەسىدە قوزغالغان مىللىي ئىنقى-
لاپ خەلقىنىڭ مەنىيىتى ئۈچۈن جېنى-
نى قۇربان قىلىشقا تەييار قەھرىمانلارنى
يېتىلدۇرۇپ چىقىش بىلەن بىللە ئۇنىڭ
قولغا كەلتۈرگەن غەلىبىلىرى شۇ دەۋر قە-
لەم ساھىبلىرىغا جوشقۇن ئىلھام بەخش
ئەتكەن ئىدى. ئەينە شۇلارنىڭ قاتارىدا
ياش تالانت خېلىل ھەمرايېۋ كوتىرەڭگۈ
روھتىكى شېئىرلىرىنى ئىجات قىلىپ ۋۇر-
دى.
1955- ۋىلى ئوزى تۇغۇلغان تەۋەگە

شىگە، ئىجادىي پەرۋازىنىڭ ئورلىشىگە مۇ-
كىنچىلىك ھاسىل قىلدى. ئۇ يەردە ئو-
قۇپ ۋۇرگەن مەزگىللىرىدىلا شېئىرلىرى
پات- پات «كوممۇنىزم تۇغى» (ھازىرقى
«ئۇيغۇر ئاۋازى») گېزىتىدە بېسىلىپ تۇ-
رىدىغان بولدى. ھالبۇكى، بۇ تەقىپلىنىش
ۋە ئۇلۇق ۋەتەن ئۇرۇشى ۋىللىرىدا ھالا-
كەتلىككە ئۇچراپ، ئېمجان ھالەتكە چۈ-
شۈپ قالغان كېڭەش ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ
ئەندىگىنە قايتىدىن تىكلىنىشىنى باشتىن
كەچۈرۋاتقان دەۋرى ئىدى. ئوز نۆۋىتى-
دە خ.ھەمرايېۋنىڭ ئىجادىيىتى ئەدەبىيا-
تىمىز تەرەققىياتىغا قوشۇلغان بىر توھپە بو-
لۇپ قالدى. ئۇنىڭ شائىرلىق ئىستىداتى
كەڭ كىتاپخانلار تەرىپىدىن تەن ئېلىنىپ،
دەسلەپكى «ۋۇرەك سىرلىرى» ناملىق شې-
ئىرلار توپلىمى 1958- ۋىلى قادىر ھاسا-
نوۋنىڭ توپلاپ، تەھرىرلىشىدە ئالمۇتىدا
نەشىر قىلىنىدى. ئۇنىڭغا شائىرنىڭ غۇلجا
ۋە ئالمۇتىغا كېلىپ ئىلگىرى كېيىن يازغان
شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن. خېلىل ھەمرايېۋ-
نىڭ:

بىرىدە باغ بولۇپ يېپىنىمەن گۈلباھارىنى،
بىرىدە تاغ بولۇپ كوتىرىمەن مۇز ۋە قارىنى.
بىرىدە كوكنى ئايلىنىمەن قىران بولۇپ،
بىرىدە يەرنى كېزىمەن بوران بولۇپ.
بىرىدە قەلبىم بۇلاق كەبى جوشقۇنلىنار،
شائىرلىق بۇ ھايات شۇنداق تاشقۇنلىنار.

دەپ ئىزھار قىلغىنىدەك، قەلب دۇنياسى-
نىڭ ئىلھام بۇلىغىدىن سۇغىرىلىپ يېزى-
لىدىغانلىغىدىن شۇنچىكى ھىسيات ھارا-
رىتى ۋە تەسىرىي كۈچكە ئىگە. شۇنداقلا
تېماتىكىلىق دائىرىسىمۇ كەڭ ھەم خىلمۇ-
خىل.
«تۇغۇلغان مەن ئەشۇ دېخان، ئەشۇ قان-
دىن» دېيىلىدىغان شېئىرىي مىراسلىرىدا
ئوز ئەجداتلىرىنىڭ روھىغا ئېھتىرام ئىلكى-
دە سىغىنىدىغانلىغىنى بىلدۈرگەن شائىر

«دېخان» لىرىكىلىق پوئېمىسى ئۇزىنىڭ
دىللارداغايەت چوڭقۇر تەسىراتلار ھاسىل
قىلالىشى بىلەن ئىجادىيەت مۇخلىسلىرى-
نى دۇر سىلكىندۇرۇپ، ئۇلارنى شائىر-
نىڭ تالانتىغا يەنە بىر قېتىم قايىل قىلدۇر-
غان ئىدى.

دېخان - ئېتىز مەردانىسى، داناسى،
ئۇنىڭ بىلەن كۆلەر ئەلنىڭ دالاسى.
ئاتا قاراپ بوۋاقلاردەك تەلپۈنۇپ،
تېپىرلايدۇ يەرنىڭ ھەر بىر گىياسى.
ئۇ بىلمەدۇ ھەر كىيانىڭ تىلىنى،
چۈشىنىدۇ يەرنىڭ سېخى دىلىنى.
ئوركەشلىنىپ ئالتۇن باشان دېگىزنى،
شاتلاندۇرار ئاق نان بىلەن ئېلىنى.

[illegible]

ئەدەبىي ئىجادىيەت سېپىگە «باغۋەن»
تەخەللۇسى بىلەن باشلاپ دادىل قەدەم بې-
سىپ كىرىپ كەلگەن خېلىل ھەمرايېۋ ئى-
جادىيەت يېڭىنىڭ چىن مەنادىكى باغۋە-
نى بولۇش لاياقىتىدە خەلقىنىڭ قەلب تو-
رىدىن ئورۇن ئالغان كۆرەڭلىك نامايەندى-
لىرىمىزنىڭ بىرى.
مەلۇمكى، 30- يىللارنىڭ ئاخىرىدا بىل-
ھارىتنىڭ يېقىل مايسىلىرىدەك تەكشى بىخ
ئۇرۇپ، ئەدەبىياتىمىزنىڭ بارلىق ژانرلىرى
بويىچە تەكەممۇللىشىشقا باشلىغان [illegible]
[illegible]
ئەدەبىياتىمىز 50- يىل-
لارنىڭ بېشىدا يەنىلا يۈكسىلىش دەۋرىگە

قەدەم باستى. بۇ گۈللىنىش تەرەققىياتىغا
يارداملەرگەن يازغۇچى - شائىرلىرىمىزنىڭ
قاتارىدىكى خېلىل ھەمرايېۋ [illegible]
لاھىدە پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. [illegible]
دەب.
1928- ۋىلى ياركەنت ناھىيەسىنىڭ
پەنجىم يېزىسىدا دېخان ئائىلىسىدە دۇنياغا
كەلگەن خېلىل ھەمرايېۋنىڭ باللىق
ياشلىق دەۋرلىرى غۇلجا شەھىرىدە ئوت-
تى. [illegible]
بەرىكەت بېغىپ تۇرىدىغان شۇ دەۋر-

سۈرەتتە: خېلىل ھەمرايېۋ نەۋرىسى بىلەن

مۇئامىلىدە كەمتەرلىك، خۇشخويلۇق ۋە ئې-
غىر - بېسىقلىغى تۇپەيلى ئۇنىڭ چوڭ -
كىچىكلەر ئارىسىدا دوست - بۇرادەرلىرى
كوپ بولىدىغان. چوڭقۇر مەنىلىك، قاپىيە-
لىك چاقچاق قىلىپ باشقىلارنىڭ ئاغزىنى
قۇلۇپلاپ قويىدىغان ئۇ بۇرادىرىمىز بى-
لەن ئومرىنىڭ كېيىنكى ۋاقىتلىرىدا قى-
لىشقان بىر چاقچىغىمىز خاتىرەمدىن كەت-
مەي ۋۇرىدۇ. ياركەنتتىن كەپتىكەن، ئىك-
كىمىز پىداكسىيەدە كورۇشۇپ، ئەھۋال سو-
راشتۇق. ئاڭغىچە ئۇ ئادەتتىكى چاقچىغىغا
ئوتۇپ: «ئاداش، مۇشكۇل سەپەردە سىلەر-
نىڭ ئىزگىلارنى بېسىپ مەنمۇ ئاتمىشقا كې-
لىپ قاپتىمەن. ئاڭلىدىڭلارمىكىن، يۇرتى-
مىز ياركەنتە تويىڭنى كوڭۇلدىكىدەك ئوت-
كۈزۈپ بېرىمىز دەۋاتىدۇ.» ئۇنىڭ مېنى
سەپەرگە باغلاپ چاقچاق قىلىپ، مەنىلىك
كۈلۈمسىرەۋاتقانلىغىنى سەزدىمدە: «ئاڭلى-
مىدىم، ئاما شۇنداغىراق گەپنىڭ پۇرىغى
دىمىغىمغا كىرگەندەك بولدى» دېدىم. ئې-
ككىمىز تەڭلا كۈلۈشۈپ كەتتۇق.
ئاغىنىمىزنىڭ كېيىنكى ۋىللىرى قان بې-
سىمى ئاغرىغىدىن تەشۋىشلىنىپ ۋۇرگەن-
لىكىنى بىلەتتۇق. ياركەنتكە خىزمەت مۇ-
ناسىۋىتى بىلەن بارغىنىمىزدا، ئۇنىڭ شى-
پاخانىدا ئېغىر يېتىپ قالغانلىغىنى ئاڭلاپ،
يوقلاپ كىردۇق. شۇندا جانغا تاقىلىپ
كەلگەن كېسەلنىڭ زەرداۋىنى چېكىۋاتقان
ئاغىنىمىزنىڭ تەغدىرىگە تەشۋىشلەندۇق.
ئاقىۋەت بەرگىنىدىن بېرىدىغىنى كوپ
ئىستىداتلىق شائىرىمىزدىن بىۋاقىت ئاي-
رىلىپ قالدۇق. ئامال قانچە، دۇنياغا كەل-
گىنىمىزنىڭ كەتمىكى ھەق ئېكەن. بىراق
خېلىل ھەمرا ئولمەس ئەسەرلىرى بىلەن
ھەيكىلىنى مەڭگۈگە قالدۇرۇپ كەتتى.
مەسۇمجان زۇلفىقار،
يازغۇچى.

«ئادەم باركى، ئادەملەرنىڭ نەقشىدۇر...»

يامغۇر يېغىۋاتىدۇ. بىر نەچچە كۈن بولدى،
توختىمايدۇ... «ئادەتتە، دەيمەن ئوزەمچە، قۇد-
رىتى كېرەك ئاللا - تائالادىن يامغۇر سوراپ نە-
زىر بېرەتتۇق. ئەندى، يامغۇرنى توختۇتىشقا ئىل-
تىجا قىلىپ قان چىقىرىمىزمۇ، قانداق؟...»
يامغۇر يېغىۋاتىدۇ. مەن ئۆيدە بىر سۈرەتكە
قاراپ يالغۇز ئولتىرىمەن. تەبىئەت ھادىسىلىرى
شۇنداقكى، بىرى ئىككىنچى بىر خاتىرىلەرگە
تۈرتكە بولغىنى بولغان. مەسىلەن، مايىنىڭ مو-
شۇ يامغۇرى ماڭا 1978- ۋىلقى مايىنى، بۇ سۈ-
رەت بولسا، 1958- ۋىلقى يازنى ئەسلىتىدۇ...
بىرى يېقىنغا باشلايدۇ، بىرى - ۋىراققا...
شۇ ۋىلقى مايدا قاتتىق يامغۇر ئاستىدا ئاھايە-
تى چوڭ توي ئوتتۇۋىدى. غۇلجا يولىدا كوپلە-
گەن ماشىنىلار ياركەنتكە قاراپ كەيىنى - كەيى-
نىدىن كېتىپ باراتتى.
- نەگە؟ - شېئرىيەت تويىغا! - دېيىشتى ئۇ-
لار.

- نەگە؟ - شائىر يۇبىلېيىغا!، - چوڭ - كى-
چىك. ياركەنت بولسا كەڭ دەستىرخانىنى ئۇز-
دىن كەڭرەك يېيىۋەتكەن ئىدى. توي ئۈچ كې-
چە- كۈندۈز داۋام قىلدى. ياڭرىمىغان ساز، جا-
راڭلىمىغان شېئىر، يايرىمىغان ئوسەك قالمىي-
دى. ھە، ئەجايىپ توي بولۇۋېدى شۇ ۋىلى...
يۇبىلېي خۇلاسىسى شۇ بولدىكى، پەقەت
ھەققىي خەلق شائىرىنىڭ، چوڭ تالانتىنىڭ، دا-
نايۇ كەمتەر ئادەمنىڭ تويىلا موشۇنداق بولى-
دۇ...
يەنە سۈرەتكە قارايمەن، بۇ- ئەللىك ۋىللىق
تەۋەللۇد ئېكىسى. - بۇ ھەممىمىز ئوخشاشلا
ياخشى كورىدىغان شائىر ئاكىمىز- خېلىل ھەمرا!!
مانا، ھەش - پەش دېگىچە 20 ۋىل ئوتتۇپ، بۈ-
گۈن 70 ۋىللىغى يېتىپ كەلدى. راست، ھا-
يات ناھايىتى ئالدىراڭغۇ...
قەلەمداش دوستلار «شۇ شائىر ئاكاڭ توغرۇ-
لۇق كېزىتقا ئىككى ئېغىز لەۋزىڭنى بىلدۇر-

ئوچمەس ئىز قالدۇرۇپ كەتتى

ھاياتىمىزنىڭ يېرىم ئەسىرگە يېقىن ۋاق-
تى ئىجادىيەت سېپىدىمۇ، شەخسىي تۇر-
مۇش ئالاقىسىدىمۇ دىلكەشلىك بىلەن بىل-
لە ئوتكەن خېلىل ھەمرايېۋ 1946- ۋىلى
دەسلەپ كېزىتتا ئېلان قىلىنغان شېئىرلى-
رىنى ساۋاقدىشىم سابىت ئابدۇراخمان بى-
لەن بىللە ئوقۇپ، قولىنى قىسقانلىغىمىز
ھېلىمۇ يادىمدا. دەرۋاقە، بىز خېلىللار بى-
لەن غۇلجا گىمنازىيەسىنى پۈتىرىپ، ئىك-
كى ئايلا مۇئەللىم بولۇۋىدۇق. ئازاتلىق
ئۈچۈن كوتىرىلگەن مىللىي ئىنقىلاپ نە-
تىجىسىدە يولىمىز ھەر تەرەپكە ئاچىلىنىش-
قا توغرا كەلدى. ئۇ مۇئەللىملىك كەسپىنى
داۋاملاشتۇرۇپ غۇلجا شەھىرىدە قالدىدە،
مەن بايانداىدا ئېچىلغان ھەربىي مەكتەپكە كەت-
تىم. كېزىت سەھىپىلىرىدە ئارىلاپ نەشىر قى-
لىنىدىغان شېئىرلىرىمىز ئارقىلىق يېرىم دې-
دار ئېلىشقىنىمىز بىلەن بىر- بىرىمىز بى-
لەن ئۇچرىشىش پۇرسىتى بولمىدى.
1955- ۋىلى مەن ئائىلەم بىلەن قازاق-
ستانغا كوچۇپ كېلىپ، ئاباي ئامىدىكى
پىداگوگىكىلىق ئىنىستىتۇتقا ئىمتىھان بې-
رىش تەييارلىغىدا ۋۈرگىنىمدە، خېلىل ھەم-
رائاسماندىن چۈشكەندەكلا پەيدا بولدى.
يېنىمدا زىيائىدىن قاھاروۋ بار ئىدى. بىز
ئاغىنىمىز خېلىل بىلەن ۋۇرەكنى ۋۇرەككە
يېقىپ كورۇشتۇق. بايا ئۇمۇ ۋەتەندىن
كوچۇپ چىقىپ، ئىنىستىتۇتقا ھوججەتلى-
رىنى تاپشۇرغان ئېكەن. تەلىيىمىز ئوڭ-
دىن كېلىپ، يەنە بىللە ئوقۇش نېسىپ
بولدى. خېلىل ئىككىمىز يەنە بىر پارتىدا
ئولتىرىپ بەش ۋىل بىللە ئوقۇدۇق. ئىنىس-
تىتۇتىمىزنىڭ رېكتورى ھورمەتلىك ئۇس-
تاز مالىك غابدۇللىننىڭ ياردىمى، ئاتىدار-

چىلىق غەمخورلۇغى بىلەن ھوكۇمەتتىن
بېرىلگەن خوشنا ئۆيلىرىمىزدىمۇ ياندىش
ياشىدۇق.
فاكۇلتېتىمىزدا تىل - ئەدەبىياتتىن ئوزگە
دەرسلەرنىڭ يېرىمى دېگىدەك رۇس تى-
لىدا ئوتۇلىدىغانلىغىنىڭ خېلىل ئاغىنىمىز
ئۈچۈن پايدىسى كوپرەك بولاتتى. چۈن-
كى ئۇ ئۆزى چۈشەنمەيدىغان رۇس تىلى-
دا ئوتۇلىدىغان دەرسلەردە ئىككى دۇنيا-
دىن بېغەم، خاتىرجەم ئولتىرىپ شېئىر يا-
زىدىغان. ئوتۇلگەن دەرس سورالغىنىدا
ياكى ئېمتىھاندا ھەر قايسىمىز ئۇنىڭغا تەر-
جىمان بولاتتۇقتە، ئوتكەلدىن سۈرۈندۈر-
مەي ئوتكۈزۈپ كېتەتتۇق.
بۇ ۋىللاردا خېلىل ھەمرايېۋنىڭ شېئىرلى-
رى كېزىت سەھىپىلىرىدە پات - پات بې-
سىلىپ، ئەدەبىي كەچلەردە ئوقۇلۇپ تۇ-
رىدىغان بولدى. ئۇ شېئىرنى ناھايىتى ئې-
پادىلىك، ھاياجان تۇيغۇسىدا ئوقۇيدىغان-
لىغى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنەتتى. ئار-
دىن كوپ ئوتمەي نامى كوپچىلىككە تو-
نۇلۇشقا ئوتكەن شائىرنىڭ تۇنجى توپلا-
مى ئەشۇ ستۇدېنتلىق ۋىللىرىدا نەشىر قى-
لىنىدى. شۇندىن بېرىقى ئوتكەن ۋا-
قىت ئىچىدە شېئىرىي ماۋزۇلىرىنىڭ رەڭ-
دارلىغى، پىكىر تاپقۇرلۇغى، پوئېمىلىرىدى-
كى چوڭقۇر غايەۋىي مەزمۇن ھەم تىلى-
نىڭ راۋان، خەلق تىلىغا يېقىنلىغى بىلەن
پەرقلىنىدىغان تالانتلىق شائىرنىڭ چارەك
ئەسىر مابەينىدە ئونلىغان شېئىر، داستانلار
توپلاملىرى كىتاپخانلارنىڭ سويۇملۇك مۈل-
كىگە ئايلاندى.
ئادەملەردىكى ئەڭ ياخشى پەزىلەتلەر
سانىلىدىغان - مۇجەز - خۇلۇقتا مۇنايىم،

نى مىسالغا كەلتۈرۈش كۇپايە قىلىدۇ.

كۆكسۈمدە خەلقىمنىڭ ئىشقى سۆزى بار،
شېئىرىمدا ئۇنىڭ ساپ بۇلاق كۆزى بار.
سېغىنساڭ كەل، قۇچاقلىغىن مېنى دوست،
ژۈرىگىمدە ۋەتىنىمنىڭ ئۆزى بار.
«ۋاي دەرىغا!» دەپتى ئاتام سۆزىدىن كېيىن،
مۇساپىرلىق دەرت تۆككۈچى ۋادەرىغا،
قالمىسىكەن مىراس بولۇپ بىزدىن كېيىن.

تەبىئەت مەنزىرىسىنى، قېرىنداشلىق، دوستلۇق ئىنسانىي پەزىلەتلىرىنى، ئەمگەكنىڭ ئۇلۇغۋارلىقىنى تەسۋىرلىگەن شېئىرلىرىدىمۇ ئۇ ئۆزىنىڭ شائىرلىق ماھارىتىنى نامايان قىلىدۇ.

خېلىل ھەمرايېۋنىڭ ئېپىكلىق پىلانىدىكى «گۈلەمخان»، «جاسارەت»، «غەزەلخان»، «قۇياش قىزى» پوئېمىلىرى خەلقىمىزنىڭ ئۆتمۈش تارىخى سەرگۈزەشتىلىرى ۋە كېيىنكى ژىللاردىكى ھايات تەرىزىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان ئەسەرلەر. ئۇ خەلق تىلىدا داستان بولۇپ قالغان ۋاقىئە ئاساسىدىكى چوڭ ھەجىملىك «گۈلەمخان» تارىخىي پوئېمىسىدا تەڭسىزلىك ھۆكۈم سۈرگەن زاماندىكى كىشىلىك مۇھەببەتنىڭ قۇربانى بولغان گۈلەمخاننىڭ پاجىئەلىك تەغدىرىنى تەسۋىرلەيدۇ. پوئېمىدىكى ۋاقىئەلەر تىزمىسى تەدرىجى يوسۇندا تەرەققىي قىلىنىپ، زورلۇق - زومبۇلۇغى بىلەن ياش گۈلەمخانغا چاڭگال سېلىپ، ئۇنىڭ ئۆلۈمگە زەمىن بولغان ئەگكە باي ۋە ئۇنىڭ غالچىلىرى لوزۇڭ، خەلىلەرگە قارشى گۈلەمخاننىڭ سۆيگەن ژىگىتى نودەر، شۇنداقلا مايەن، دوغلانلارنىڭ ئاممۇۋىي قانلىق كۈرەشكە ئايلىنىدۇ. خەلقىمىزنىڭ جاسارەتلىك پەرزەندى ماھمۇت غوجامياروۋنىڭ ئاق گۋاردىيەچىلەر گېنېرالى دۇتوۋنى ئۆلتۈرگەنلىكى توغرىسىدىكى «جاسارەت» پوئېمىسىمۇ ۋاقىئەلىكنىڭ ئاكتۇئاللىغى بىلەن ژۇقۇرى باھالانغان.

شۇنىسى ئايانكى، قەدىمىي ئارۇز ۋەزنى بىلەن يېزىلىپ كەلگەن كلاسسىك شېئرىيەت ئۆلكىسى كېيىنكى ژىللاردا شائىرلىرىمىزنىڭ ئىجادىدىن مۇناسىپ ئورۇن ئالالماي كېلىۋاتىدۇ. بۇ بوشلۇقنى ئۆز ئىجادى بىلەن قىسمەن تولتۇرۇپ كەلگەن شائىرلىرىمىزنىڭ بىرى خېلىل ھەمرايېۋ بولدى. شۇنداقلا ئۇنىڭ ئىجادىيىتىدە كلاسسىكلىق شېئىر ئۆلكىسى بىر قاتاردا خەلق ئېغىز ئىجادىيىتى پوئېتىكلىق ئۇسۇلى ھەمىرلىشىپ كېلىدۇ. ئۇنىڭ پوئېزىيە ئۇسلۇبىدىكى نوۋاتورلۇغىمۇ دىققەتكە سازاۋەر.

شائىرنىڭ تىلى راۋان. تەسۋىرلەۋاتقان ھەر قانداق شەيئىنى بەدىئىي ئوبرازلۇق ئىپادىلەش ماھارىتىنىڭ ئۇستۇنلىكى ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى ئەدەبىيات مۇخلىسلىرىنىڭ بىردىن قوبۇل قىلىشىغا ئاسانلىق تۇغدۇرىدۇ. شۇ سەۋەپتىن بولسا كېرەك، كومپوزىتورلىرىمىز، بەستىكار سازەندىلەر ئۆزلىرىنىڭ ئىجات قىلغان مۇزىكىلىرىغا ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى ناخشا تېكىستى قىلىپ ئېلىشقا خۇمار. شۇڭلاشقا شائىر خېلىل ھەمرايېۋنىڭ ئۆلمەس ئەدەبىي مىراسى قاتارىدىكى كۆپلىگەن شېئىرلىرى ناخشا بىلەن قاناتلىنىپ، خەلق ئارىسىغا تاراپ كەتتى. ئۇنىڭ بىر مىسالى رېتىدە:

ياگۇندى ئەجەم ناۋاسى باغرىمنى پارە قىلىپ،
ئۇنى گۈلزار، تاغنى تۇلپار، ئايىنى بىر لالە قىلىپ.
ھەتتا قىرغا سۇ پەرىسى چىقتى دەريا ئاستىدىن،
ئۇتتى مەرمەر كۆكسىنى بىر نەپەس نالە قىلىپ.
يەتمىدى، يېتەلمىدى ھەمرا ئۇنىڭ باش - ئۇچىغا،
ۋە لېكىن ئالدى غەزەلگە ئىلھامى زوھرا قىلىپ.

دېيىلمىدىغان قۇرلاردا ئەجايىپ جاراڭلىق تەسۋىرىي ۋاستىلار، ئوبرازلۇق ئوخشىتىشلار بىلەن يېزىلغان «ئەجەم ناۋاسى» غەزىلىگە يېزىلغان ناخشىنىڭ تەسىرى كۈچى ئىختىيارسىز قەلبلەرنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلىپ ئالىدۇ.

كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ناھايىتى، دىيانەتلىك ۋە دىلكەش شائىر خېلىل ھەمرايېۋ ئاتمىشىنچى ژىللارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىنىستىتۇتنى تامالاپ، شۇ ۋاقىتتا چىقىۋاتقان «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتىنىڭ ئەدەبىيات بۆلۈمىدە ئىشلىگەن ژىللىرىدا شۇ خىل مېھرى - شەپقىتى بىلەن ياش ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرىغا غەمخورلۇق قىلىپ، ئۇلارنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ داغدام يولغا چۈشۈشىگە ئۇستازلىق رولىنى ئاتقۇردى. شۇڭلاشقا كېيىنكى ژىللاردا قەلەم تەۋرىتىپ ژۈرگەن ئەدىبلەرنىڭ ھەممىسى دېگىدەك ئۇنىڭ نامىنى ئالاھىدە مىننەتدارلىق بىلەن تىلغا ئالىدۇ.

كېيىنكى ژىللاردا ئۆزىنىڭ قېنى تۆكۈلگەن ياركەنت ناھىيەسىنىڭ پەنجىم يېزىسىدا ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن بىر قاتاردا ئوقۇتقۇچىلىق كەسپى بىلەن شۇغۇللانغان شائىرنىڭ ياش ئەۋلادلارغا سۆيۈملۈك بىلىم ۋە ئەخلاق تەربىيە بېرىش يولىدىكى سىڭدۈرگەن ئەمگەك ئەجرىنىمۇ مەمنۇنىيەت بىلەن تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

مەن تىرىك مېھرى قۇياش ئىلمىم بىلەن،
مەڭگۈ سولماس ئىجادىيەت گۈلۈم بىلەن.

دەپ ئۆزىگە ئورۇنلۇق تەمەننا بىلدۈرۈپ ھاياتلىقتىن كەتكەن شائىرنىڭ نامى ھەقىقەتەنمۇ دىللاردا مەڭگۈ ساقلىنىپ قالىدىغانلىغى مۇقەررەر.

ساۋۇت ئىسكەندەرىي.

سەك» دەيدۇ. ماقۇل. بىراق، نېمە دەيمەن؟ خېلىل ئاكا - كەمتەرلىك، ئاق كۆڭۈل، پاك نىيەت ئىمسالى دەيمۇ؟ خېلىل ئاكا - شائىرلىق دېگەن سۆز، پاكى شائىرلىق دېمەكلىك - خېلىل ئاكا دېگەن ئۇقۇم دەيمۇ؟ بۇنى ھەممە بىلىدىغۇ. قەلەمداشلارنىڭ «شائىر ئاكاڭ» دېگىنىدە چوڭ مەنا بار. دەر ھەقىقەت، ئۇ مەرھۇم مېنىڭ ھەقىقىي ئاكام ئىدى.

1958 - ژىلى، ئىسسىق ياز كۈنى، ياركەنتتىن نادەككە ئىككى ئاتلىق چىقىپ كەلدى. قىزىغى، ئۇلار توپ - توغرا بىزنىڭ ھويلىغا كىرىپ، بىرلا توختىدى.

- ھېلىقى شائىر موشۇمۇ؟ - دېدى دوغلاڭ، ئوتتۇرا بويلۇق ئادەم. مەن چۆچۈپ كەتتىم: كىم ئۇ؟ ئەنىڭ شائىرى؟

- ئەۋۇ كۈنى گېزىتتىن كىچىككىنە شېئىرىڭنى ئوقۇدۇم. دۇرۇس. بۈگۈندىن تارتىپ سەن مېنىڭ شاگىرت ئىنىم بولسەن، - دېدى ئۇ قەتئىي ۋە ئىشەشلىك بوم ئاۋازى بىلەن.

- بۇ كىشى شائىر خېلىل ئاكىمىز بولىدۇ، - دېدى يېنىدىكى سىپايە كىشى... مونۇ سۈرەتنى شۇ ژىلى تەقدىم قىلىشىدى. بۇ بىزنىڭ ئاكا - ئۇكىلىغىمىزنىڭ ئىپادىسى، ئەستايىدىللىقىدىن دالالەت.

شۇنىدىن بېرى مانا 40 ژىل ئۆتۈپتۇ. بەش ژىل بولدى بۇ ئەزىز ئىنسان ئارىمىزدا يوق. لېكىن خاتىرىمىزدە دايىم بەرھايات. ئۆتكەن شۇ ۋاقىتلار مابەينى بىز ئۈچۈن كۆڭۈللۈك، بەزىدە روھىي چۈشكۈنلۈك، مۇھىمى ئىجات مەيدانىدىكى چوڭ سىناق ژىللىرى بولدى. ئۇستاز - شاگىرت - كىتاپخان ئاتالمىش سىرلىق شېئرىيەت گۈلزارىدا ئۇرغۇن قېتىم قارا تەركىمۇ چۈشتۇق.

ئۇستازىمەن دەپ ئېيتىش ئوڭاي. ئاما ئۇستازلىق قىلىش قېيىن. خېلىل ئاكا ئۆزىنى ئۇنداق دەپ جاكامۇ قىلمىدى. شاگىرتلىرى ئۇنى ئۇستاز تۇتۇپ، ئۆزلىرى كەلدى. بۇ جەھەتتىن ئۇنىڭ ناھايىتى ئىنسانىي پەزىلىتى ھەممىدىن ژۇقۇرى تۇردى. شۇڭلاشقا ئۇنى ئۆزى سۈيىدىغان دالادىكى دېخانلاردىن تارتىپ تا مەشھۇر سەردارغىچە قەدىرلىگىنى چوڭ ھەقىقەت.

ئۇنى بەزىلەرنىڭ رەنجىتكىنى - بار گەپ. ئاما ئۇ ھېچكىمگە خاپىلىق تىغىن سانچىغان ئادەم ئەمەس. ئۇنىڭ تورىگە ئىنتىلگەنلەر بولدىكى، لېكىن ئۇزادىلا تور تالاشقان ئەدىپ ئەمەس. ئۇمۇمەن خېلىل ئاكىدا ئەخلاق، ئىنسانلىق ھەققىدىكى تەپەككۇر كەشتىسى بىلەن ئەقىللىرىنىڭ ھەممە گۈزەللىكى مۇجەسسەم ۋە جەم ئىدى.

كېيىنكى ژىللىرى خېلىل ئاكا ئالمۇتىغا پات - پات كېلىپ ژۈردى. بۇ يەردىكى كۆپلىگەن ئۆيلەر ئۇنىڭ ئۆيى ئىدى. ياركەنتكە بارساق ئۇنىڭ ئۆيى - ھەممىمىزنىڭ ئۆيى ئىدى.

ئەدەبىيات دۇنياسىدا يارقىن نامايەندىلەر كۆپىسىنىڭ كىچىك چېغىدا ئىلھام ھاسىل قىلغۇچى چۆچەكچى مومىلىرى بولغان دەپ تەرىپلىنىدۇ. خېلىل ئاكىنىڭ چۆچەك ئېيتىپ بېرىدىغان مومىسىمۇ، بوۋىسىمۇ بولمىغان. پەقەت ئۆزى ۋە تالانتى ئىككىسىلا بولدى. ھايات پوئېزىيە مەنبەسى، تالانتى - ئۇنى جارقىلغۇچى ۋاستە، خالاس. ئىجادىدىكى يېڭىلىق بىلەن يېقىملىق، ئۇنىڭدىكى نەپىس ئاھاڭدارلىق - بەستىكار بىلەن ھاپىز كۈتكەن جاراڭلىق ناخشا بولدى. شۇڭلاشقا ئۇنىڭ ئىسمى مىللىي سەنئىتنىڭ تورىدىمۇ سەنئەتكارغا دايىم ھەمرا.

خېلىل ئاكا ھەققىدە ناھايىتى ئۇرغۇن ئېيتىشقا بولىدۇ. ئۇ - تۈگىمەس ناخشا بىلەن بارلىۋەر. ئىمكانىيەتكە ئېيتىبارەن ئاز سۆز بولدى، لېكىن، تەكرار ئېيتسام، ئۇ ھەققىدە جىق گەپنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك. چۈنكى، بۇ جەھەتتىن خېلىل ھەمرا دېگەن ئىسمىنىڭ ئۆزىلا كۆپ جەزبىلىكتىن ئىشارە.

ساۋۇتجان مەمەتقۇلوۋ.
قازاقستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى مۇكاپىتىنىڭ ساھىبى.

بىز قەدىردان دوستلاردىن ئىدۇق

يادنامە

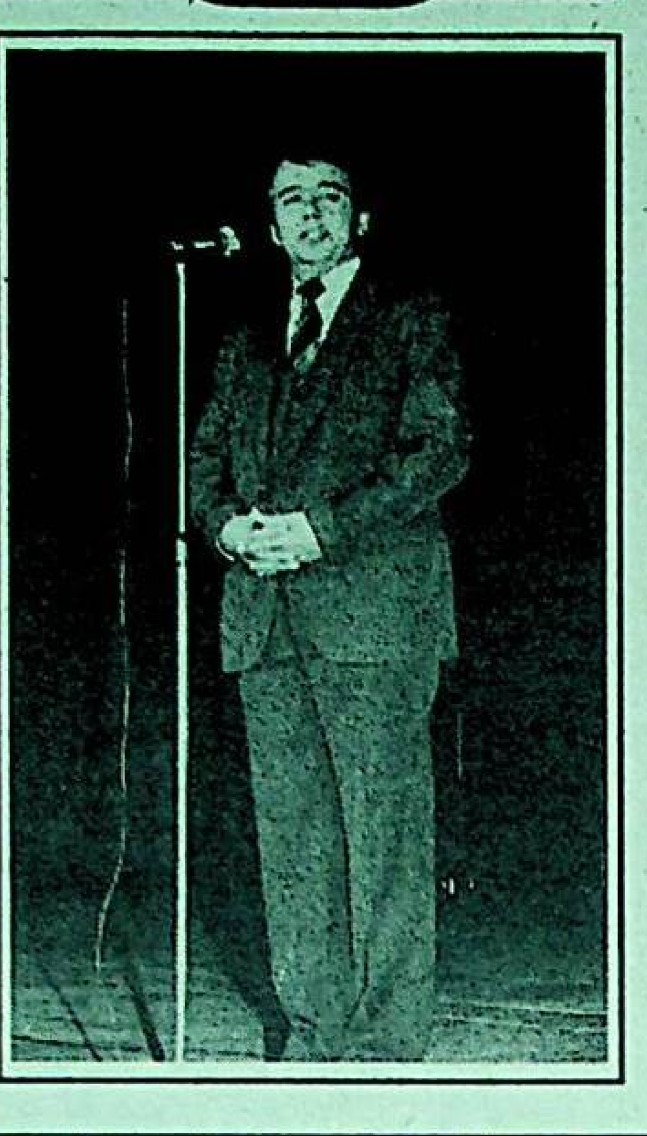

بەزىدە ئولتىرىپ ئويلاپ كېتىمەن: بۇ ھاياتتا ئارزۇ - ئارمان، مەخسەتلىرىگە يېتىپ ئۆتكەنلەر بارمىكىن؟ بولغان تەغدىردىمۇ ئاز بولسا كېرەك. ئۇنداق دېيىشىمدىكى سەۋەپ، ئىنسان بالىسى دۇنياغا كېلىدىكەن، ياشايدىكەن ۋە كېتىدىكەن. كەتكەندىمۇ كۆپىنچە ۋاقىتتا جاپا - مەشەققەتنى تارتىپ، ھەممە جەھەتتىن تەل - توكۇس بولۇپ، مانا ئەندى ھاياتنىڭ قىزىغىنى، ئەجرىنىڭ ھالاۋىتىنى، بالا - چاقىنىڭ راھىتىنى كۆرىمەن دېگەندە، پانى دۇنيادىن باقىي دۇنياغا سەپەر قىلىدىكەن. شۇڭا بەش كۈنلۈك بۇ ئالەمنى بېۋاپا دۇنيا دەپ قويىدىكەندە!

مېنىڭ قەدىردان، سىرداش - مۇڭداش دوستۇم، ئۇيغۇر تېياترىنىڭ ئاكتيورى، دراماتۇرگ قۇرۋانجان مەگسۇروۋ ھاياتقا كەلدى، مەزگىلسىز كەتتى. ئۇنىڭ ئارزۇ - ئارمانلىرى ئالەمچە ئىدى. ئەشۇلاردىن مەلۇم قىسمىغا ئېرىشتى، قالغانلىرى ئۆزى بىلەن قارا يەرنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ كەتتى. ھەتتا كۆز قارچۇغىدەك ئۆستۈرۈۋاتقان تۆرت ئوغلىنىڭ بىرەرسىنىمۇ ئۆيلەندۈرۈپ كېلىن يۈزىنى كۆرۈشكە، نەۋرە سۆيۈشكە نەسىپ بولمىدى. ئەپسۇس، مىڭ ئەپسۇس!

مەن قۇرۋانجان بىلەن بىر يۇرتتا تۇغۇلۇپ، تېياترىمىزدا بىرمۇ سەھنە ئەسىرى ياكى كونسېرتلار قويۇلۇشتىن ئىلگىرى گېزىتلاردا ئېلانلار بېرىلىپ، كوچىلارغا ئافىشلار چاپلىنىشى ئەنئەنىگە ئايلانغان. ئاما «ئومەر مۇھەممەدىي» درامىسى قويۇلغان ۋاقىتتا بۇ ئىشلار بولغىنى يوق. شۇ چاغدا مەن «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىدا «سەھنىدە ئومەر مۇھەممەدىي» ياكى ئافىشىسىز سپېكتاكل» سەرلەۋھەلىك ماقالە يازدىم. ئۇنىڭدا تېياتىر مەمۇرىيىتىگە نىسبەتەن تەنقىدىي پىكىرلەر ئېيتىلدى.

مېنىڭ قەدىناس دوستۇم قۇرۋانجان ئىنتايىن كەمتەرىن، ئاق كۆڭۈل، خۇش چاقچاق، سەممىي دىلكەش ئىنسان ئىدى. ئۇنىڭ بويىدا خۇشامەتنى خۇش كۆرمەيدىغان، ناھەقسىزلىككە چىدىمايدىغان ۋىجدان، ھەر قانداق سورۇندا، ھەر قانداق رەھبەرگە ھەق گەپنى قىلىپ، ئېيتقىنىدىن قايتمايدىغان ئىرادە، جاسارەت مۇجەسسەم ئىدى. شۇڭا ئۆز كوللېكتىۋىدا كۆپچىلىك سەنئەتكارلار ئۇنى قەدىرلەتتى، ھۆرمەتلەتتى.

قۇرۋانجان 1993 - ژىلى تېياتىر كوللېكتىۋى بىلەن ئانا ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستانغا گاسترولغا بېرىپ كەلگەندىن كېيىن، ئىككىمىز بىر نەچچە قېتىم ئۇزاق سۆھبەتلەردە بولغان ئىدۇق.

بىر ئېرىقنىڭ سۈيىنى ئىچىپ بىللە چوڭ بولغان، بىر مەكتەپتە ئوقۇغان. تەغدىرنىڭ تەقازاسى بىلەن بۇ ئەلگە كۆچۈپ چىققاندىن كېيىنمۇ ھاياتىمىز يەنە بىللە ئۆتۈشكە باشلىدى. قۇرۋانجان تېياتىردا، مەن رېداكسىيەدە. يۇرتداش، ساۋاقداش دوستۇمىز قۇرۋانجاننى بىز ئەل - ئاغىنىلىرى سەھنىدە كۆرگىنىمىزدە خۇشال بولاتتۇق. ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنەتتۇق. سەھنىدە ئۇ ياراتقان بىر - بىرىسىگە ئوخشىماس خىلمۇ - خىل ئوبرازلار قۇرۋانجاننىڭ ھەقىقىي تالانت ئىگىسى، قابىلىيەتلىك ئاكتيورلىغىنى كۆرسەتتى.

قۇرۋانجان يالغۇز ئاكتيورلا ئەمەس، شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ ئەدەبىياتچى، ئىجاتكاردۇر. ئۇنىڭ قەلىمىگە مەنسۇپ «تېپىشماق»، «كىم ئەيىپلىك؟» ۋە باشقىمۇ مىنياتورلىرى «تەبەسسۇم» ئويۇن - كۈلكە پروگراممىسىدا تاماشىبىنلار تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىنغانلىغى كۆپچىلىككە مەلۇم. ئۇ كۆپ ئوقۇيدىغان، كۆپ ئىزدىنىدىغان، كۆپ ئىشلەيدىغان سەنئەتچى، ئەدەبىياتچى ئىدى. ئۇنىڭ بىلەن كۈن ئارىلاپ دېگىدەك تېلېفون بىلەن سۆزلىشىپ، پات - پات ئۇچرىشىپ تۇراتتۇق. ئىككىمىز بىللە بولۇپ قالساق، بىزنىڭ سۆھبىتىمىز ئاساسەن ئەدەبىياتىمىز، سەنئىتىمىز، بالىلىق چاغلىرىمىز ئۆتكەن گۈزەل يۇرتىمىز چىلپەگزە شەھىرى، قۇرغاس مازار يېزىسى، ئۇمۇمەن ئانا ۋەتىنىمىز، خەلقىمىز تەغدىرى ھەققىدە بولاتتى.

بىر كۈنى قۇرۋانجان «ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئاداش» دەپ بۆلۈمگە كىرىپ كەلدى. ھال - ئەھۋال سورىشىتۇق.

- كەيپىياتىڭ ئانچە يوقتەك كۆرۈنىدىغۇ، قۇرۋانجان، - دېدىم ئۇنىڭ دايىم كۈلۈپ تۇرىدىغان كۆزلىرىدىكى، يۈزلىرىدىكى سولغۇنلۇق، خاپىچىلىق ئالامەتلىرىنى كۆرۈپ.

- كەيپىياتىمنى كۆتىرەي دەپ سېنىڭ يېنىڭغا كەلدىم، - دېدى ئۇ ئېلېكتر چۆگۈنىگە سۇ قۇيۇپ توكقا چاتتى.

- بۇ نېمە قىلغىنىڭ، سەن مېھمانسەن، بۇ ئىشنى مەن قىلىشىم كېرەك ئىدىغۇ، - دېدىم خىجالەت بولۇپ.

- ھەر ئىككىمىز بىر - بىرىمىزگە مېھمانىمىز، ئۇمۇمەن بىز ھاياتقا مېھمانمىز، ئاداش...

بىر ئىككى پىيالىدىن چاي ئىچىشتۇق. قۇرۋانجان دىل ئازارىنى - ئىچىگە تولۇپ كەتكەن خاپىچىلىق، رەنجىشلىرىنى تۆكۈپ تاشلىدى. ئۇنىڭ رەنجىشلىرى كوللېكتىۋىدىكى ئايرىم نائەھلىسىزلىكلەرلىرى ئېيتىمغاننىڭ ئۆزىدە ئۆزى يازغان «ئومەر مۇھەممەدىي» دراما ئەسىرىنى تېخىچە سەھنىگە ئېلىپ چىقالمايۋاتقانلىقى، ئۇنىڭ ئۈچۈن بۈگۈن بەزى كىشىلەر بىلەن «سەن - پەن» دېيىشكىچە بارغانلىقى ئىكەن.

- خاپا بولما، ئاداش، ئىجادىيەت دېگەن شۇنداق نەرسە ئىكەن. ھالاۋىتىدىن كۆرە مەشەققىتى، خۇشاللىقىدىن كۆرە رەنجىش، خاپىچىلىقى ئۇرغۇن بولىدىكەن. بۇنى ھەممە بىلىۋەرمەيدۇ. شۇڭا ئىجادىيەت ئادەملىرىنىڭ كۆپچىلىكى ژۈرەك كېسىلىگە مۇپتىلا. سەن تارتىۋاتقان بۇ ئازابلارنى بىزمۇ تارتقان. مەسىلەن، مەن ئىككىنچى كىتاۋىمنى ئون ژىل دېگەندە ئاران چىقارغان. «بەككە يارىغان بەزگەك چولاققا يارىماپتۇ» دېگىنىدەك، تالايلارغا ياقىمىغان ئەسەر قازان بېشىدا ئولتارغانلارغا ئاسانلىقچە ياقمايدۇ.

- نېمىشقا موشۇ بىزدە سەممىيەت دېگەن نەرسە يوق، - تېنىگە سىغماي قايناپ سۆزلەتتى ئۇ. - شۇنى ئۇچۇق ئېيتاي، ئەگەر «ئومەر مۇھەممەدىينى» مەن ئەمەس، باشقا بىرەرسى يازغان بولسا ئاللىقاچان سەھنىگە چىقار ئىدى. شۇنىڭغا خاپا بولىمەندە!

- قولىدىكى ئالتۇننىڭ قەدرى يوق، دېگىنى شۇدە، ئاداش.

- ياق، ئەشۇنداقلارغا قولىدىكى ئالتۇننىڭ قەدرىنى بىلگۈزۈپ قويۇش كېرەك.

- ئۇ دېگىنىڭ توغرا. ئۇنىڭ ئۈچۈن كۆپ ئىشلەش كېرەك، ئوقۇش كېرەك، ئىزدىنىش كېرەك، يېزىش كېرەك.

- «ئومەر مۇھەممەدىيدىن» باشقا يەنە ھۆلىنى قۇرۇپ قويغان بىر ئىككى ئەسىرىم بار، كەلەچەكتە يازىمەن، سەھنىدە قويىمەن دەپ ژۈرگەن باشقىمۇ كىتاپلىرىم بار. خۇدايىم بۇيرىسا بىرىبىر «ئومەر مۇھەممەدىينى» سەھنىگە چىقىرىمەن. قانچە قارشىلىقلار بولسا بولسۇن، يولۇمدىن قايتمايمەن...

ئەشۇ سۆھبەتتىن كېيىن يەنە ئاردىن بىر نەچچە ژىل ئۆتۈپ كەتتى. ياش دراماتۇرگ قۇرۋانجاننىڭ ژۈرىكىنى يېرىپ چىققان پەرزەندى - «ئومەر مۇھەممەدىي» دراماسى ئون ژىل دېگەندە ئايىغىدىكى چۈشەكنى يېشىپ تاشلاپ، سەھنىگە چىقتى. ئۇنى تاماشىبىنلار قىزغىنلىق بىلەن قارشى ئالدى. بۇ چاغدا ئۇنىڭ خۇشاللىغىنىڭ چېكى بولمىدى. ئاما گۈزەللىك بىلەن خۇنۈكلۈك، پاكلىق بىلەن رەزىللىك، چىنلىق بىلەن ساختىلىق، ئالىيجاناپلىق بىلەن مۇناپىقلىق قوشلاپ كەلگىنىدەك، «ئومەر مۇھەممەدىي» دراماسىنىڭ سەھنىگە چىقىشى ئۇنىڭغا قانچىلىك خۇشاللىق ئېلىپ كەلگەن بولسا، شۇنچىلىك رەنجىش، خاپىچىلىق ئېلىپ كەلدى.

شۇندا ئۇ خىتاي مۇستەملىكچىلىرىنىڭ ئاسارىتىدە قالغان ئانا ۋەتەن، ئۇندا جاھالەتتە ياشاۋاتقان مەزلۇم خەلقىمىزنىڭ تارتىۋاتقان ئازاپ - ئوقۇبەتلىرى، نامراتچىلىقتا ھايات كەچۈرۈۋاتقانلىقلىرىنى ئېيتىپ ئاھ ئۇرغان، كۆزلىرىگە ياش ئالغان. قۇرۋانجان ئانا ۋەتەندە زوراۋانلار تەرىپىدىن بولۇۋاتقان زورلۇق - زومبۇلۇق، ھوقۇقسىزلىق، نامراتچىلىق ھەققىدە «ئالتۇن تاۋاقلىق قەلەندەرلەر» دېگەن ئەسەر يازماقچى بولۇۋاتقانلىغىنى ئېيتقان ئىدى.

ياش دراماتۇرگ قۇرۋانجاننىڭ «ۋىلوۋاي يولداشېۋ»، «يەتتە دەرۋىش»، «قول غوجا ئەخمەت»، «تېلى مەشرەپ» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يېزىشقا بەل باغلىغانلىغىنى، ماتېرىيال توپلاۋاتقانلىغىنى ۋە ئايرىملىرىنى بىر قۇر يېزىپ قويغانلىغىدىنمۇ ياخشى خەۋىرىم بار ئىدى. ئەپسۇس، ئۇ بۇ ئارزۇلىرىغا يېتەلمىدى.

ئەجايىپ تالانت ئىگىسى قۇرۋانجان مەگسۇروۋ تەۋەللۇدىنىڭ 50 ژىللىغى مۇناسىۋىتى بىلەن موشۇ ئىنگىدىن بىر ئىككى ھەپتە ئىلگىرى «ئالتاغ» ئۇيغۇرچە كۆرسىتىشلەر پروگراممىسىدىن ئۇ ھەققىدە كۆرسىتىش بەردى. ئۇ باش روللاردا ئوينىغان سەھنە ئەسەرلىرىدىن ئۈزۈندىلەر كۆرسىتىلدى. ئۇنى كۆرۈپ ئولتىرىپ ئەشۇ بېباھا ئىنسان، قەدىردان دوستۇم بىلەن ئۆتكەن باللىق دەۋرلىرىم، ژىگىتلىك چاغلىرىمىز، ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئۇچرىشىش، سۆھبەتداشلىرىمىز بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىمدىن ئۆتكەندەك بولدى. «توۋۋا، شۇنداق ئىنسانمۇ بۇ دۇنيادىن مەزگىلسىز كېتىدىكەندە؟!» دەپ ژۈرەك - باغرىم ئېزىلدى.

مانا بۈگۈن ئەشۇ دىلكەش - سۆھبەتداش، قەدىردان دوستۇمنىڭ رەسىمىگە تىكىلگىنىمچە، ئۇنىڭ كۈلۈپ تۇرغان كۆزلىرىگە، تەبەسسۇمگە تولغان لەۋلىرىگە، ئىللىق چىرايىغا قاراپ ئولتىرىمەن. ئۇنى ئۆلدى دېيىشكە زادىلا تىلىم بارمايدۇ. «ئەسسالامۇئەلەيكۇم، ئاداش» دەپ يېنىمغا كىرىپ كېلىدىغاندەكلا قىلىپ تۇرىدۇ.

- قۇرۋانجان دوستۇم، موشۇ گۈزەل باھار كۈنلىرىدە ئەللىك ياشلىغىڭ بىلەن سېنى تەبرىكلەپ، سەن ھەققىدە ماقالە يېزىشىڭنىڭ ئورنىغا خاتىرە يېزىۋاتىمەن... سېنىڭ قانچىمۇ ئارزۇ - ئارمانلىرىڭ بار ئىدى؟ ھەممىسى ئۆزەڭ بىلەن قارا يەرنىڭ ئاستىغا كۆمۈلۈپ كەتتى. ئەپسۇس، مىڭ ئەپسۇس!

ئېھ، بېۋاپا دۇنيا!

ئالىمجان باۋدىنوۋ.

ھېكمەت دۇردانىلىرى

سۆھبەتنى ياخشىلار بىلەن قىلىش كېرەك، يامانلار بىلەن ئەمەس.

ھەقىقىي دوست بېشىڭغا غەم ۋە كۈلپەت چۈشكەندە مەلۇم بولىدۇ.

تۆرت نەرسىدىن ئېھتىيات قىلىش كېرەك: ئالدىراقسانلىقتىن، قەھرى - غەزەپتىن، بېخىللىقتىن ۋە خەسىسلىكتىن، ماختانچاقلىق ۋە تەكەببۇرلۇقتىن.

تۆرت نەرسە ئاخماقلىق دەلىلىدۇر: ئۆزىنى ماختاش ۋە تەكەببۇرلۇق، باشقىلارنىڭ ئەيىۋىنى ئىزدەش، بېخىللىق، ئەبلەختىن ئۇمۇتۋار بولۇش.

تۆرت نەرسە ئادەمنى زە ئېپلەشتۈرىدۇ: دۈشمەننىڭ كۆپلىكى، قەرزنىڭ كۆپلىكى، خوتۇننىڭ كۆپلىكى ۋە ھاياسىز خوتۇن.

دوستلار باشقا كۈلپەت چۈشكەندە قايغۇداش بولىدۇ، دەستىخان ئۈستىدە ھەممە دۈشمەنلىرىڭمۇ دوستلۇق ئىزھار قىلىدۇ.

ئەقىل ئەپسىگە شۇنداق گىرىپتاركى، خۇدى ئاجىز ئەركەك شاللاق خوتۇن قولىدا بولغاندەك.

بىرسىنىڭ دىلىنى بىر قېتىم رەنجىتىپ، ئارقىسىدىن مىڭ قېتىم ياخشىلىق قىلساڭمۇ بەرىبىر شۇ رەنجىشنىڭ يارىسى ساقايمايدۇ، چۈنكى ئوقنى ياردىن چىقىرىپ ئالسا بولىدۇ، بىراق ئازار دىلدا قالىدۇ.

شىرىن سۆز ئىلاننى ئىنىدىن چىقارغىنىدەك، مۇلايىم سۆز ۋەھشىلەرنى ئىلپەتكە ئايلاندۇرىدۇ.

دۈشمىنىڭ ئاجىز بولغاندا سەن ئۇنىڭغا كۆڭۈلچەكلىك قىلما، چۈنكى ئۇ قۇدرەت تاپسا ساڭا شەپقەت قىلمايدۇ.

دۈشمەننىڭ خۇشامىتىگە ئىشەنچ قىلما.

ھەر قانداق سىرىڭنى دوستۇڭغا ئېيتىۋەرمە، بىلىپ قويكى، بىر ۋاقىتلار كېلىپ ئۇ دۈشمەنگە ئايلىنىشى مۇمكىن.

ئەگەر قوساق غېمى بولمىغاندا قۇشلارمۇ قىلتاققا چۈشمىگەن، ئوۋچىمۇ قىلتاق قويمىغان بولار ئىدى.

دوستنىڭ دىلىنى رەنجىتىش، دۈشمەننى مۇرادىغا يەتكۈزۈش.

خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىنىڭ ئايرىلماس بىر قىسمى بولغان قوشاقچىلىق ژانىرىنىڭ مەزمۇن - مەنىسى شۇ قەدەر چوڭقۇر ۋە گۈزەللىكى، ئويغۇغان - ئاڭلىغان سېرى ئۇنى پىكرلەك ئۇرۇقلىنىپ، ئىپتىپتىك ئىشتىياقىنىڭ كۆچىيىدۇ. ئەينى شۇ خەلق ئېغىز لۇپ ئۆز ئالدىغا ئائىلە قۇرۇپ، ياشاۋاتىدۇ. شۇلارغا قاراپ، ئۆتكەن يىللارنى ئەسلەيمەن. ئۇلاھىم شۇلارنىڭ بەختىنى بەرسۇن، دەيمەن. ھازىرقى ئېغىرچىلىق - ئۇ ۋاقىتلىق ھادىسە. كېلەچەكنىڭ ياخشى بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. لاردىن بېرى ئىزدىنىش، ئۆگىنىش بىلەن قەلەم تەۋرىتىپ كېلىۋاتقان قوشاقچىدۇر. ئۇنىڭ ئىجات قىلغان قوشاقلىرىنىڭ تېمىسى رەڭمۇ - رەڭ، شۇنداقلا قوشاقلارنىڭ تۈزۈلۈشى جەھەتتىن ھەر خىل. بولۇپمۇ، قوشاقچى ئۆزى ياشاۋاتقان ھازىرقى دە-

دىللارغا يېقىن قوشاقلار

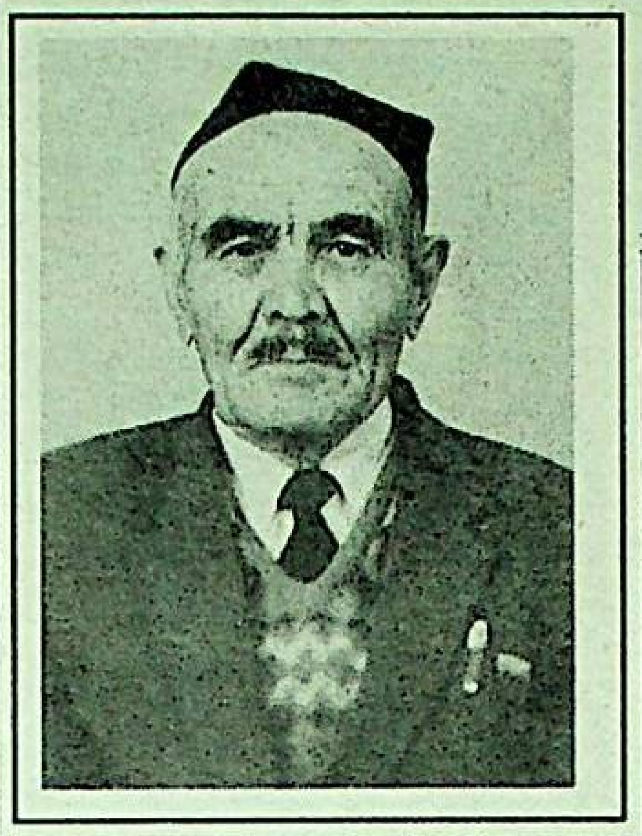

ئىجادىيىتىنى ئەتراپلىق ئۆگىنىپ، مەزكۇر ژانىردا ئۈنۈملۈك ئىجات قىلىش ئۆپەيلى، «ئەتكەن چاي»، «قىزىم ساڭا ئېيتاي»، «پەرزەنت سوزى»، «مەرتلىك»، «نەسىھەت» ۋە باشقىمۇ ھەر خىل ماۋزۇلارغا ئاتالغان يېزىلغان مەزمۇنلۇق ۋە تەسىرچان قوشاقلىرى ئارقىلىق ئۇيغۇر جامائەتچىلىكى ئارىسىدا تونۇلغان قوشاقچىلىرىمىزنىڭ بىرى - ئابدۇۋەلى ئوسمانوۋتۇر.

ئابدۇۋەلى ئوسمانوۋنىڭ بالىلىق دەۋرى كىندىك قېنى توكۇلگەن ئانا ۋەتەندە ئۆتتى. ئۇ خەلق ئېغىز ئىجادىيىتىگە ياشلىق چېغىدىن تارتىپ قىزىققان بولسىمۇ، بىراق تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يېرىدە ئىجات قىلىشقا نەسىپ بولمىدى... 1955 - يىلى باشقا ۋەتەنداشلارغا ئوخشاش ئۆسكەن ۋەتىنىدىن بىۋاقىت ئايرىلىشقا توغرا كەلدى. ئۇ ئائىلىسى بىلەن ئالمۇتا شەھىرىگە كېلىپ، سۇلتانقورغان مەھەللىسىگە ئورۇنلاشتى. ئابدۇۋەلى ئاكا ئالدى بىلەن جىھازلارنى ياساش فابرىكىسىغا ئىشقا كىردى. مەزكۇر كارخانىدا ئىشلەش جەريانىدا ئۇ ۋەزىپىسىگە جاۋاپكارلىق بىلەن قاراپ، كوللېكتىۋ ئارىسىدا ئابرۇيلۇق ئىشچىلاردىن بىرى بولدى.

- ئۇ كا، ھايات دېگەن قىزىق نەرسە، - دەپ سوز باشلىدى ئۇ، - مانا ھەش - پەش دېگىچە 70 باھارنى قارشى ئالدۇق. بىر قارىماققا ئازدەك قىلغىنى بىلەن، تالاي ژىللار ئۆتۈپ كەتتى. باللىرىمىز چوڭ بو-

ھەقىقەتەنمۇ، توغرا ئىبارە. بالا تەربىيىلەپ، قاتارغا قوشۇش ئاتا - ئانا ئۈچۈن تۈگىمەس بىر دۇنيادۇر. راست، ئابدۇۋەلى ئاكا پەقەت ئائىلە ئىشلىرى بىلەن چەكلىنىپ قالمىدى. ئۇ كارخانىدا ئىشلەش بىلەن بىرگە مەھەللىدىكى جامائەتچىلىك ئىشلىرىغىمۇ يېقىندىن ئارىلىشىپ كەلدى. مەسىلەن، 30 ژىلدىن بېرى سۇلتانقورغان مەھەللىسىدە «ئۇيغۇر ئاۋازى» ۋە ئۇنىڭ قوشۇمچىسى «يېڭى ھايات» گېزىتلىرىغا ھەرژىلى مۇشتىرى توپلاش مەزگىلىدە ئالاھىدە كۈچ چىقىرىپ، گېزىتلار تەھرىراتىغا ياردەم بېرىپ كېلىۋاتىدۇ.

ئابدۇۋەلى ئوسمانوۋ يۇرت جامائەتچىلىكى ئىشلىرىغا ئاكتىۋ ئارىلىشىپ قالماستىن، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ ئاجرالماس قىسمى بولغان قوشاقچىلىق ژانىرىدا ئۈنۈملۈك ئىجات قىلىپ كېلىۋاتىدۇ.

شۇنى ھەم ئېيتىپ ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇكى، ئەگەر بىز ھازىرقى ۋاقىتتا ئېغىز ئەدەبىياتىمىزغا نەزەر تاشلايدىغان بولساق، قوشاقچىلىق ژانىرىدا ئىجات قىلىۋاتقان قوشاقچىلىرىمىز بارماق بىلەن ساناقلىقلا. ئۇلار خەلق ئىچىدىن چىققان قوشاقچى مۇستاپاسوپىي بىلەن ئابدۇۋەلى ئوسمانوۋتۇر.

1970 - ژىللاردىن باشلاپ خەلق قوشاقچىسى رېتىدە تونۇلغان قوشاقچى ئابدۇۋەلى ئوسمانوۋ مەزكۇر ژانىردا كوپ ژىل-

ۋىردىكى ئىجتىمائىي - سىياسىي ۋاقەلەرنى، تۇرمۇشىمىزدا روي بېرىپ تۇرىدىغان ھەرخىل ئىشلارنى، بولۇپمۇ، كوپىرەك ياشلار تەربىيىسى توغرىلىق يېزىپ، تەسۋىرلەپ بېرىشتەئاددىي خەلق تىلىدىن ماھىرلىق بىلەن پايدىلانماقتا...

بۈگۈنكى كۈندە 70 - باھارنى قارشى ئېلىپ ئولتارغان قوشاقچى ئابدۇۋەلى ئاكا ئوسمانوۋنى چىن قەلبىمىزدىن تەبرىكلەپ، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھاياتىغا سالامەتلىك، ئىجادىي ئىشىغا ئۇتۇقلار تىزھار قىلىپ، يەنىمۇ كوپلىگەن يېڭى قوشاقلارنى ئىجات قىلىشقا تىلەكداشلىق بىلدۈرۈش بىلەن ئۇنىڭ تۆۋەندىكى بىر نەچچە قوشاقلىرىنى دىققىتىڭلارغا تەۋسىيە قىلىۋاتىمىز.

يالقۇن سەمەدىي.
ئالمۇتا شەھىرى.

ئابدۇۋەلى ئوسمان

يەتمىش ياش

يەتكىچە يەتمىش ياشقا،
كەلدى ھەر ئىشلار باشقا.
ياشلىقىم ئۆتكەن مېنىڭ،
مورە باسقاندەك باشقا.

بۇ كۈنگە ئامان كەلدىم،
ياخشىغا ئۇچراپ كەلدىم.
پەرزەنتلىرىنى چوڭ قىلىپ،
يەتتىنى ئۇزاتتىم.

قېرىلىق ئۇ - بەرىكەت،
ياشلىق - دولقۇن باشقا.
سالامەتلىك تىلەيمەن،
ئالتمىش قېرى - ياشقا.

ھاياتىمىز تېخى ئۇتتۇن،
ئۆزۈش كەلسۇن ياشقا.
گوھەرلار، ئۆزلىرامسۇن،
ئۆزىگىزدىن ئاتىلىق باشقا.

كەلگىچە موشۇ ياشقا
ئايىغاق قار قوندى باشقا.
ئاقىل ئاتقاندى بىلەن،
قىرىق چۈشمىدى قاشقا.

كەلدىم مەن يەتمىش ياشقا،
ئۆلۈملەر كۆپ ياشقا.
نەسىپ قىلسۇن خۇدايىم،
يەتكىلى ئەللىك ياشقا.

يۇرت ئېتىگى

بۇ دۇنيانىڭ راھىتى،
بېردەمدىلا تۈگەيدۇ.
يۇرتنىڭ شۇ دەم قەدرىنى،
يۇرتتىن بىلەن كۆلەيدۇ.

ئەل يۇرتۇڭدا ئارلاشقان،
بىلسەك، ئۆزلۈق ئىش بىلەن.
يۇرتتىن ئايرىلىپ ياشاش،
جۇت - زىمىستان قىش دېيدۇ.

يۇرت - ساھىب جامال دېيدۇ،
شىكەر بىلەن بال دېيدۇ.
خىزمىتىنى قىلسا يۇرتنىڭ،
دۆلىتىمىز ئال دېيدۇ.

يۇرتۇڭ ئىچى باغ دېيدۇ،
يۇلتۇزىڭ بىر تاغ دېيدۇ.
بەھەت ئاتا يۇرتۇڭدا
ئۆتەر ئۇبىل چاغ دېيدۇ.

يۇرتنىڭ مېھرى بۇلۇقلاپ،
تۇرغان يۇتىمىس بولاقتۇر.
يۇرت ئىشقىدا يانغان دىل،
ئۆچمەيدىغان چىراقتۇر.

بالىلارنىڭ ئاتىسى،
مەن يۇرتۇمنىڭ بالىسى.
يۇرتۇم بىلەن تۆكەيدۇ،
ئىشلىرىمنىڭ چالىسى.

ئاتا يۇرتۇم، ئانا يۇرت،
يۇرت ئېتىگى مەھكەم تۇت.
ئەل - يۇرتىڭنى ئايرىلماي،
بىللە تومۇر سۈرۈپ ئوت.

بولۇت كورسەم ئاسماندا،
يامغۇر ياغسىكەن دەيمەن.
يۇرتۇم، خەلقىمنى،
ئامان بولسىكەن دەيمەن.

تۇخلىتا تۇت بولسىمۇ،
قازانىدا سۇ قايناسۇن.
ئانا يۇرتۇم ئاپرىلماس،
قىلغان ئىشىڭ ئايناسۇن.

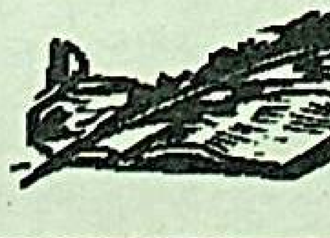

ئىنسانىيەت ھەققىدىكى سىرلار

قول ئېلىشىش ئارقىلىق كورۇشۇش

قول ئېلىشىش دۇنيادىكى ئەڭ ئومۇملاشقان بىر ئادەت. بۇ ئادەت ئوتتۇرا ئەسىردە ياۋروپادا بارلىققا كەلگەن. يېقىندىن بېرى پسىخولوگلار تەتقىق قىلىپ، قول ئېلىشىش قارشى تەرەپنىڭ مىجەزى ۋە روھىي ھالىتىنى بىلىشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلى دەپ قارىغان.

قول ئېلىشىپ كورۇشۇش ئارقىلىق قارشى تەرەپنىڭ قولىدىكى نەملىك ھالىتىگە قاراپ قارشى تەرەپنىڭ نازۇك كوڭۇل سىرلىرىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ.

ئامبۇردەك قىسىپ تۇرۇپ كورۇشۇش. قارشى تەرەپنىڭ قولىنى چىڭ سىقىپ كورۇشىدىغانلار روھلۇق، ئوزىگە ئىشىنىدىغان، ھاكىم مۇتلەق كېلىدۇ. لېكىن تەشكىللەش ۋە رەھبەرلىك جەھەتتە قابىلىيەتلىك بولۇپ، تۇغما داھىيانە كىشىلەردۇر.

قارشى تەرەپكە تىكىلىپ تۇرۇپ تەمكىنلىك بىلەن كورۇشۇش. قارشى تەرەپنىڭ قولىنى لايىغىدا تۇتۇپ، كوزىگە تىكىلگىنىچە تەمكىنلىك بىلەن كورۇشىدىغانلار كەسكىن، تۈز كوڭۇل، مەسئۇلىيەتچان، ئىشەنچلىك، پىكىر قىلىش، يەكۈن چىقىرىشقا ماھىر، دايىم باشقىلارغا ئىجادىي پىكىر بېرەلەيدىغان، قىيىنچىلىققا دۇچ كەلگەندە دەرھال ئامال تېپىپ باشقىلارنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشەلەيدىغان كېلىدۇ.

پەرۋاسىزلارچە كورۇشۇش. قولىنىڭ ئۇچىدىلا كورۇشۇپ قويىدىغانلار ئوچۇق - يورۇق، چېقىشقاق، خۇش چاقچاق، ئوزىنى كورسىتىپ كەتمەيدىغان، كەمتەر كېلىدۇ.

قوش قوللاپ كورۇشۇش. قوش قوللاپ كورۇشۇشكە ئادەتلەنگەن كىشىلەر قىزغىن، مۇلايىم، ئاق كوڭۇل، دوستىدىن سىر تۇتمايدىغان، خۇشاللىقى ۋە خاپىلىقى شۇ ھامان چىرايىغا چىقىدىغان، مۇھەببەت - نەپرىتى ئېنىق كېلىدۇ.

قولىنى ئۇززۇنغىچە قويۇۋەتمەي كورۇشۇش. قولىنى ئۇززۇنغىچە قويۇۋەتمەي كورۇشىدىغانلار ھېسسىياتقا باي، دوستلىشىشقا ئامراق، دوستىغا ناھايىتى سادىق كېلىدۇ.

بارماقلار بىلەن كورۇشۇش. بارماقلار بىلەلا كورۇشۇش، ئالقىنىنى تەككۈزمەيدىغانلار مۇلايىم، ئامما زېرەك، ئاسان ھاياجانلىنىدىغان كېلىدۇ. بۇنداقلارنىڭ كوپىنچىسى ئاق كوڭۇل، باشقىلارغا كوپ ھېسداشلىق قىلىدىغان، باشقىلارنى ئوز قېرىندىشىدەك كورىدىغان كېلىدۇ.

سىلكىپ كورۇشۇش. قارشى تەرەپنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ سىلكىپ كورۇشىدىغانلار تۇغۇلۇشىدىنلا ناھايىتى ئۇمۇتۋار كېلىدۇ. ئۇلار قىزغىن، سەمىمىيلىكى بىلەن كىشىلەرنىڭ ئىشەنچىسىگە ئېرىشىدۇ.

ئوزىنى قاچۇرۇپ كورۇشۇش. بەزىلەر باشقىلار بىلەن قول ئېلىشىشتىن قاچىدۇ. بۇنداقلار جىمغۇر، تارتىنچاق، مۇتەئەسسىپ، لېكىن راستچىل كېلىدۇ. ئىچىدىكىنى ئاسانلىقچە بىلدۈرمەيدۇ. ئامما، بىرەرى بىلەن دوست بولۇپ قالسا، دوستى ئۈچۈن جېنىنى پىدا قىلىدۇ، مۇھەببەتكىمۇ شۇنداق.

مەدەنىي مىراسلىرىمىزدىن

قەشقەرنىڭ شېرىن تۇھپىسى

مەن 1950 - ژىللاردىن كېيىن شەرقىي تۈركىستاننىڭ ياركەن ۋىلايىتىدە بىر قانچە ۋاقىت ئىشلەپ قالدىم. پېشقەدەم شائىر، تونۇلغان جەمىيەت ئەربابى قاسىمجان قەمبىرىنىڭ ياركەندە ۋالى بولۇپ ئىشلەۋاتقان ۋاقتى ئىدى. ئارىلاپ بىز قەشقەرنىڭ ئوتمۇشى، ئۇيەردىكى مەتبۇئاتنىڭ تارىخى ھەققىدە سوزلىشىپ قالاتتۇق. ق. قەمبىرى 1947 - ژىلى ئوزىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن قەشقەردە «بەخت تاگى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى نەشر قىلدۇرغانلىقىنى سوزلەپ بەرگەن ئىدى. بىر ئاز ژىللار ئوتكەندىن كېيىن مەزكۇر توپلام مېنىڭ قولۇمغا چۈشۈپ قالدى. بىيىل بولسا «بەخت تاگى» توپلىمىنىڭ نەشر قىلىنغىنىغا 50 ژىل بولدى. قەشقەر مەتبۇئاتى ۋە مەنبەسى ئۇزاق تارىخقا ئىگە قېدىمىي مەنبەلەرنىڭ بىرى. 30 - ژىللاردىن كېيىنمۇ ئۇيەردە رەسمىي گېزىتلار نەشر قىلىنىپ تۇردى. 1933 - ژىلى «ئىستىقبال» «ئاڭ» (كېيىن «يېڭى ھاياتقا» ئوزگەرتىلگەن) گېزىتىنى قۇتلۇق شەۋقىي تەسىس قىلغان.

«بەخت تاگى» توپلىمى قەشقەر مەتبۇئاتىنىڭ دەسلەپكى نەمۇنىلىرىدىن بولۇپ، «ئاڭ» گېزىتى مەنبەسىدە بېسىلغان. توپلامنىڭ مۇقاۋىسى، تىتۇل ۋە ئاخىرقى بەتلىرى يوقالغان. بۇ توپلامغا «بىزنىڭ شېرىن تۇھپىمىز» دېگەن كىرىش سوز بېرىلگەن بولۇپ، توپلام 80 بەتتىن ئارتۇق. بۇ توپلام ئەسلىدە قەشقەر شەھىرىدىكى كوپچىلىك شائىرلارنىڭ شېئىرلىرى بىلەن چوڭ ھەجىمدە چىقماقچى ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتكەن. مەزكۇر توپلام بېسىلىپ، تارقىلىش ئالدىدا ئىتتىم بۇزۇلغانلىقتىن گومىنداڭ قاراقچىلىرى ئۇنى تېپىپ ئېلىپ، كويدۇرۇپ تاشلىغان. «قەشقەر ئەدەبىياتى» ژۇرنىلى (1985 - ژ. 1 - سان) بۇ توپلامنىڭ كىرىش سوزىدىكى «بىزنىڭ شېرىن تۇھپىمىز» دېگەن ماۋزۇسىغا قاراپ، توپلامنىڭ نامىنى «شېرىن» دەپ ئاتىغانلىقى مەلۇم.

«بەخت تاگى» توپلىمى 4 باپتىن ئىبارەت بولۇپ، ھەر بىر باپقا بىردىن شائىرنىڭ شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن. بىرىنچى باپقا مومىن ھەمرايېۋ (ئۇستا ئالىم) نىڭ «ئايى»، «سالام دوستلار سالام»، «ئانت»، «سىگىلىمغا» شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن.

ئىككىنچى باپتا قۇربان ئىمىن (شوخ - ئەركىن) نىڭ «ئەركىنلىك»، «غەزەل»، «ئەدەبىيات»، «رۇبائىيلار»، «ھېتكاردا ئۈچ قىز»، «ئېچىلار كۈلۈم»، «ئىنتىپاق»، «قانداق دەۋىر بۇ»، «سەتەككە»، «مېنىڭ ئارمىنىم»، «يارغا ئىلتىجا»، «گۈزەل ياشلىقىم»، «ئاچچىق كۈنلەر»، «باغ - باغ»، «دىلبەرگە مەكتۇپ»، «ۋەتەنگە قەسەم» شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن.

ئۈچىنچى باپقا ئۇرمەھەممەت ئىركىي (ئوزبەك) نىڭ «شېرىن»، «يار شەنىگە»، «ھەقىقىي دىلبەرگە»، «ئاڭ»، «سويگەن يارىمغا»، «قۇتاتسۇن»، «داللالەھەم دەللال»، «قۇلاق»، «سويگۈ»، «مۇقامىغا غىچە كىم تەرانەسى»، «غەزەل»، «رۇبائىي» شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن.

تورتىنچى باپقا تۇرغۇن ئالماسنىڭ «ئۇمۇتلۇك خىيال»، «مۇڭلۇرۇم»، «سىردىشىمغا»، «ۋەتەنىم» شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن.

«بەخت تاگى» توپلىمى ئەنە شۇ تورت شائىرنىڭ شېئىرلىرى بىلەن نەشر قىلىنغان بولسىمۇ، ئامما 30 - 40 - ژىللار شەرقىي تۈركىستان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ۋەكىللىرىنىڭ ئىجادىي ھاياتىنى ئۆگىنىشتە مۇھىم مەنبە بولۇپ قالىدۇ.

چوچەك مەتبۇئاتىدىن بىر نەمۇنە

1944 - ژىلى شەرقىي تۈركىستاندا گومىنداڭ ھاكىمىيىتىنىڭ زۇلۇمىغا قارشى مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاپ كوتىرىلىپ، ئۈچ ۋىلايەتنى گومىنداڭ ھاكىمىيىتىدىن ئازات قىلىش بىلەن يەكۈنلەندى ۋە شەرقىي تۈركىستان جۇمھۇرىيەت ھوكۈمىتى قۇرۇلدى. بارلىق ئىشلار قاتارى ئىلىم - پەن، مەدەنىي - مائارىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت ۋە مەتبۇئات ئىشلىرى تەرەققىي قىلىشقا باشلىدى. ئازات قىلىنغان ۋىلايەتلەردە تۈرلۈك گېزىت - ژۇرناللار تەشكىل قىلىنىپ، ئۇلار مىللىي ئىنقىلاپنىڭ مەخسەت ۋە ۋەزىپىلىرىنى، ئازاتلىققا ئېرىشكەن خەلقلەرنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى دەۋرىدە مەزكۇر ئىنقىلاپنى ئومۇمىي يۈزلۈك قانات يايدۇرۇشىدا چوڭ رول ئوينىدى. بۇ دەۋردە بىر قانچە گېزىتلار، جۈملىدىن، غۇلجا شەھىرىدە «ئازات شەرقىي تۈركىستان»، چوچەك شەھىرىدە «خەلق ئاۋازى»، ئالتاي شەھىرىدە «ئېركىن ئالتاي» گېزىتلىرى نەشر قىلىندى. بۇ گېزىتلار شۇ دەۋردىكى ئۇيغۇنۇۋاتقان دېموكراتىك مەتبۇئاتنىڭ دەسلەپكى ئۇچقۇنلىرى ئىدى. بۇ مەتبۇئاتنىڭ ئەتراپىغا ژۇرنالىست، يازغۇچى، شائىرلار توپلاندى. ئۇلار قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئىنقىلاپنى ۋە دېموكراتىك ھەرىكەت - كۈرەش ۋە تەگلىك تېمىلىرىغا بېغىشلانغان ئەسەرلىرىنى، ئازاتلىق سويگۈچى خەلقلەرنىڭ زۇلۇم ۋە ئوقۇبەتكە قارشى يېزىلغان شېئىر ۋە ئوچېركلىرىنى مەزكۇر گېزىتلارنىڭ سەھىپىلىرىدە ئېلان قىلدى.

قەدەممۇ - قەدەم ئوسۇپ كېلىۋاتقان بۇ دەۋردىكى مەتبۇئاتنى تىلغا ئالغىنىمىزدا، تارباغاتاي ۋىلايىتىنىڭ مەتبۇئاتى ئالاھىدە ئەھمىيەتكە ئىگە. بىز بۇنى 1948 - ژىلى يانۋار ئېيىدا چوچەك شەھىرىدە نەشر قىلىنغان «ئەدەبىيات تاگى» (شېئىر ۋە ئوچەكلار توپلىمى) دېگەن ئومۇمىي شېئىرلار توپلىمىدا كورۇمىز. بۇ توپلام «تارباغاتاي ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات مۇزاكىرە كرۇژوكى» تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان بولۇپ، 30 غا يېقىن ئاۋتورنىڭ 60 تىن ئوشۇق شېئىرى كىرگۈزۈلگەن. توپلامدا تەھرىر ھەيئىتى بولۇپ، قىسقىچە كىرىش سوزى بىلەن ئېچىلىدۇ. توپلامغا ئاساسەن 1944 - ژىلدىكى مىللىي ئازاتلىق ئىنقىلاپ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى دەۋر ئىچىدە يېزىلغان شېئىرلار كىرگۈزۈلگەن. ئۇنىڭ مۇندەرىجىسىدە 11 باپ بولۇپ، شېئىرلارنىڭ مەزمۇنىغا قاراپ تۆۋەندىكىچە بولۇنگەن: «ژىللار ھەققىدە»، «ۋەتەنگە مۇھەببەت»، «ئەرلەر كۆيلىرى»، «ئۇيغۇ تۇش»، «خەلق دۇشمەنلىرىگە قارشى»، «مىللىي - ھەربىي قىسىملىرىمىزغا خەتلەر»، «ياشلار ھەققىدە» ۋە باشقىلار.

بۇ توپلامنىڭ باشقا شېئىرىي توپلاملاردىن يەنە بىر ئارتۇقچىلىقى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئۇيغۇر، قازاق، تاتار، ئوزبېك شائىرلىرىنىڭ شېئىرلىرى ئومۇمىي بىر تىلدا يەنى شۇ مىللەتلەرنىڭ تىللىرىدىن تەركىپ تاپقان قانداقتۇ بىر ئومۇمىي ئەدەبىي تىل ئۇسلۇبىدا بېرىلگەن. مەتبۇئاتتىكى بۇ ئوزگىچىلىكنى شۇ دەۋردىكى تىل تەتقىق قىلغۇچىلار «چوچەك تىلى» دېگەن بىر ئاتالما بىلەن ژۇرگۈزەتتى. بۇ نەرسە شۇ دەۋر تارباغاتاي ۋىلايىتىدىكى مىللەتلەرنىڭ ئورتاقلىشىپ، بىرلىشىپ ياشاش، ئەدەبىي ئالاقىلىرىنىڭ ئالمىشىپ، شەرقىي تۈركىستان مەتبۇئات تىلىنىڭ بېيىپ بېرىشىغا ئالاھىدە تەسىر كورسەتتى.

1944 - ژىلدىن 1948 - ژىلغىچە بولغان قىسقا دەۋردىكى مەتبۇئاتنىڭ ئەندى بىخ ئۇرۇپ كېلىۋاتقان بۇ بىر نەمۇنىسىدا بىز شەرقىي تۈركىستان مەتبۇئاتىنىڭ قانچىلىك تېز تەرەققىي قىلىپ ئوسكەنلىكىنى كورۇمىز.

شەرقىي تۈركىستاننىڭ چوچەك شەھىرىدە بىرىنچى قېتىم نەشر قىلىنغان بۇ توپلامغا بىيىل مانا 50 ژىل بولدى. ئۇ «خەلق ئاۋازى» مەنبەسىدە بېسىلىپ، ئۇنىڭغا «خەلق ئاۋازى» گېزىتىنىڭ مۇھەررىرى پېشقەدەم ژۇرنالىست ئابدۇقادىر زۇنۇنوۋ مەسئۇل مۇھەررىر بولغان.

توپلامغا شائىرلاردىن ئا. زۇنۇنوۋ، (ز. سالىيېۋ)، م. مىرزاخانوۋ، ئا. ئوسمانوۋ، رەمزى، فاتىمە ئىلھام، ئى. ئەيتباقىيېۋ ۋە باشقا شائىرلارنىڭ شېئىرلىرى كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، 1000 نۇسخا بىلەن بېسىلغان. مۇقاۋا ۋە رەسىملىرىنى رەسسام ئابلىز روزى ئىشلىگەن.

تۇرسۇن قاھھارىي.
ئالمۇتا شەھىرى.

شېئرىيەت سەھىپىسى

ئەكرەم سادىرى

بۈيۈك ئىنسان
(مۇختەر ئەۋىزوۋقا)

چومۇلمەن بۈگۈن چوڭقۇر خىياللارغا،
خىيالمنى ئوخشتىمەن دەريالارغا.
دەريانىڭ ئىپەك كەبى دولقۇنلىرى،
تەۋرىتىدۇ بولەپ مېنى ئورمانلارغا.

قارايمەن ئورمانلارغا قانات قېقىپ،
ۋۇرىكمگە ئوچمەيدىغان ئوتنى يېقىپ.
ئېھ، مۇختەر كىم، دەپ قويىمەن ئوز ـ ئوزەمگە،
ھاياتنىڭ ئېقىمىدىن قاكقىپ چىقىپ!

دالالاردىن، ئورمانلاردىن كېلەر سادا،
بالىسەندە ئەي شائىرىم، ئاددىي ـ سادده!
خەلىق ئۈچۈن ئېقىدە ھەم ئەجىر قىلغان،
مۇختەر دانا، ئىجادىيەت دۇنياسىدا.

دۇنياغا تونۇتقاندى ئۇ ئابايىنى،
يارىتىپ ئۇچقۇنلاردىن يورۇق ئايىنى.
قازاقىنىڭ ئولىماسى توم ياراتتى،
تاغنى ياستۇق، چۈشەك قىلىپ يېشىل سايىنى.

ئىلھام بەرگەچ ئانا يەرنىڭ تاغ ـ تاشلىرى،
ئاقارغاندى كومۇچ كەبى زەپ چاچلىرى.
راھىتىدىن ئازاۋى كوپ زور ئىجاتتا،
مېھر بولۇپ توكۈلگەندى كوز ياشلىرى.

كېلىپ مانا بۈگۈن ماڭا ياخشى پۇرسەت ،
بۈيۈك ئۇستاز بىلەن قەلبەن قۇرۇپ سوھبەت.
ئۇيغۇرۇمنىڭ سويۇپ ئوقار يازغۇچسى،
دەيمەن بىزنىڭ دوستلۇغىمىز مەڭگۈ ـ ئەبەت.

تۇغۇلغان كۇنۇمدە

تۇغۇلغان كۇنۇمدۇر، كۈدەك، سەبمەن،
خىيالىم چۈشەكتۇر، ئىگراپ ياتىمەن.
ھېچ كىم يوق، ئەتراپىم قاقشال چول كەبى،
تەشنالىق ئىلكىدە ئويغا پاتىمەن.

بوراندەك ئوتۇپتۇ شادمان كۇنلىرىم،
تەلمۇرۇپ قارايمەن ئىشىك چېكىلسە.
كىمدۇر دەپ كوزنەكتىن قارايمەن باققا،
قۇشلىرىم ئۇركىگەن، دەرەق سىلكىنسە.

ئەدىنمۇ كەلسۇن ئۇ تۇققانلار، دوستلار،
مېنىڭدەك تولغىنىپ ياتقاندۇ ئويدە.
زامانىنىڭ رەپتايى تاسقاپ غەلۋىرىدە،
بۇرۇختۇم قىپ قويغان ھەسرەت سۇيىگە.

ھېچ كىم يوق، سۇكۇنات باسقان، جىمجىتلىق،
مېھرنىڭ سۇتىگە تەشنا بوۋاقمەن.
تۇغۇلغان كۇنۇمدە... دولقۇن كۈچىدە،
چايقىلىپ تاشلانغان كونا قولۋاقتەك.

...بىر چاغدا بوۋا دەپ نەۋرىلەر كىردى،
بەش بالام گۈل بولۇپ كىردى قۇچاققا.
بۇلۇتلار تارقىشىپ، قۇياش كۈلگەندەك،
خوشاللىق پىچىرلاپ قالدى قۇلاققا.

تۇغۇلغان كۇنۇمدۇر، كىچىك سەبىمەن،
خىيالىم چۈشەكتۇر ئىگراپ ياتىمەن.
غەشلىكنى تارقاتتى شۇكقار قۇشلىرىم،
خۇداغا مىڭ شۇكرى، قانات قاقىمەن.

ئابدۇللا روزباقىيېۋقا

ئەللىك ۋىل مۇقەددەم تاغلار مۇكچىيىپ،
ھەسرەتكە چىدالماي قەددى پۇكۈلگەن.
ئەركىنلىك بوغۇلۇپ، زۇلمەت ئاستىدا،
ئازاپتىن زىمىننىڭ يېشى توكۈلگەن.

قانچە قىز ـ ئوغلانلار قانغا مىلىنىپ،
ستالىن دارىدا ئولدى بوغۇلۇپ،
ئادەمزات ئاھىغا چىدالماي دەريا،
بۇلاقلار ئاقالماي قالغان سوغۇلۇپ .

شۇ پەيتنى ئويلىسام، ۋۇرەك قاخشايدۇ،
كېلىدۇ مولدۇرلەپ كوزلىرىمگە ياش.
خەلقىمنىڭ مەردانە ئوغلى ئابدۇللا،
بېشىڭغا چۈشكەچكە دەۋر بولۇپ تاش.

سەن ئېدىڭ كوكتىكى چېقىلغان چاقماق،
چېقىندىن چوچىگەن تىرىك ئەرۋالار.
كويدۇرۇپ زۇلمەتنىڭ يىلتىز ـ تومۇرىن،
تېنىڭدىن ئاققاندى قىپ ـ قىزىل قانلار.

يوقىلاي دەپ قالغان ئۇيغۇر نامىنى،
ئۇنتۇلغان تارىختىن سەن تېپىپ بەرگەن.
قايغۇسىن سىڭدۇرۇپ، شاتلىقىن تىلەپ،
تەگلىكنىڭ قوشىقىن تەڭ ئېيتىپ بەرگەن.

ۋەتەن دەپ سوقاچقا سېنىڭ ۋۇرىكىڭ،
ئوتىغا، سۇيىگە سەن چۈشۇپ كەلدىڭ.
دىيانەت خور بولغان كونا دۇنيادا،
بېشىنى سىلىدىڭ خورلانغان ئەلنىڭ.

سەن بىزنىڭ ئەبەدىي ۋۇرىكىمىزدە،
ياشايسەن ئولمەستىن، ئەسلەيدۇ ئېلىڭ.
ئۇيغۇرنىڭ قەلبىدە كومۇلگەن دانا،
ھەر قۇتلۇق خاندا سېنىڭ ھەيكىلىڭ.

سونېتلار

قەيەرگە بارساملا، جاراڭلىق چۇقان،
كوپىيىپ كەتتىغۇ بىزدە ئاتىقلار.
ئۇمۇتسىز باقىدۇ كوڭلى قالغان جاي.
كەپتە بار مىلتىقىسىز «غېنى»، «پاتىخلار».

تەتۇرگە ئۇزۇۋدۇ ئولتارغان كىمە،
ئارقىدا قالماقتا كوزلىگەن نىشان.
ئىستىقبال ھەققىدە قىلچە غەم يېمەي،
ھارسىزلار قوغلىشار ئابروي، شوھرەت ـ شان.

سوزلىگەن سوزلىرى ئېغىر دۇر تاغدەك،
ئوزلىرى يېپ ـ يېنىك ئاتقان پاختىدەك.
كەچ ـ كۈزدە غازاڭ بوپ توكۈلگەن باغدەك،
ياخشىلار چېچىلار بولۇپ پاي ـ پېتەك...

ئېھ، باشنى سەگىتەر بارمۇ خۇش ناۋا،
بېارام ۋۇرەككە بولسۇن ئۇ داۋا...

***

بەزىدە ئويلىنىپ قالىمەن يالغۇز،
قەلبىمنى ئېزىدۇ ھىجران ھەسرىتى.
ئانامنى سېغىنسام پۇرايمەن يالپۇز،
ئاتامنىڭ تەمبرى سەگىتەر دەرتنى.

سىگلىمنىڭ كويۇگى بىلەكچە كۇچلۇك،
ئىزدەيمەن ئۇلارنى ۋىتىم قوزىدەك.
يېقىنلار ئويىگە بارسام كوگۇللۇك،
توزۇيمەن قايتقاندا ئويگە توزغاقتەك...

دوست ھورمەت كورسىتىپ تۇرسىمۇ شۇنچە،
سەگىمەي ۋۇرىكىم بولار بېارام.
چىقمىغاچ ئالدىمغا قېرىنداش ـ غۇنچە،
ئاقىدۇ ياشلىرىم تارام ۋە تارام...

ئاھ، مېنى شۇ كۇنگە قويدۇڭغۇ پەلەك،
ئاسرىغىن سەن بولۇپ بىر مۇددەت يولەك!

تورتلىكلەر

دوستلار بىلەن كوڭلۇم ئېچىلار،
شاتلىغىمغا شاتلىق قوشۇلار.
دوستىسىز قالسام، قاناتسىز قۇشتەك،
قەلبىم قاخشال بولۇپ تىتىلار.

***

كۇلەي دېسەم، ۋىغا يامىشار،
ماڭاي دېسەم پۇتۇم ئالمىشار.
ئويناپ كۇلگىن دەيسەن ھەي دوستۇم،
كوڭۇل توق بولسا، مەشرەپ يارىشار.

***

بولدى ئۇكام، ۋۇرىكىمنى ئېزىۋەتتىڭ.
كوزلىرىمگە مونچاق ياشنى تىزىۋەتتىڭ.
ۋەتەنگە كېلىپ تاپقان شاتلىغىمنى
ناخشاڭ بىلەن ئۇچارتىپ توزىتىۋەتتىڭ.

ئىنىم كېلىپ كەتكەندە
(غەزەللەر)

يوقاتتىم ئارامىمنى ئېنىم كېلىپ ـ كەتكەندە.
ۋەتەنگە سالامىمنى ئىنىم ئېلىپ كەتكەندە.
كوزلىرىمدە مونچاق ياش قۇيۇلىدۇ يامغۇردەك.
توكتۇم ئاھۇ ـ زارىمنى ئىنىم كېلىپ كەتكەندە.

ھىجران ھوكۇمران بولغان بىز ياشىغان بۇ زامان.
ئۇچاردىم ۋىسالىمنى ئىنىم كېلىپ ـ كەتكەندە.
كورۇشكەندە پالۋاندەك كۈچ ـ قۇۋۋەتكە تولغاندىم،
كەتكۇزدۇم دەرمانىمنى ئىنىم كېلىپ ـ كەتكەندە.

قازا يەتسە ئەكرەمگە، نامازىڭدا دۇئا قىل،
چال مۇڭلۇق دۇتارىڭنى مەندىن خەۋەر يەتكەندە.

سالام دېگىن

سالام دېگىن قېرىنداش، يۇرتداشلارغا سالام دە.
ھاۋا، سۇيىن بىر ۋۇتقان دىلداشلارغا سالام دە.
چۈنۇق ئاتقا مىنگىشىپ، ئازگال مەلىدە ئويناپ،
ۋىقىلغاندا يولەشكەن قاياشلارغا سالام دە.

ئاتا ـ ئانام ئولۇپ كەتكەن، تۇپرىغىنى يەر ۋۇتكەن.
ئوتى ئوچمەس قېرىنداش مۇڭداشلارغا سالام دە.
يۇرتىنىڭ كۇتكەن ئۇمۇتى، ياراشقان چىن سولتى،
ئوسۇۋاتقان، تەلپۇنگەن گۇل ياشلارغا سالام دە.

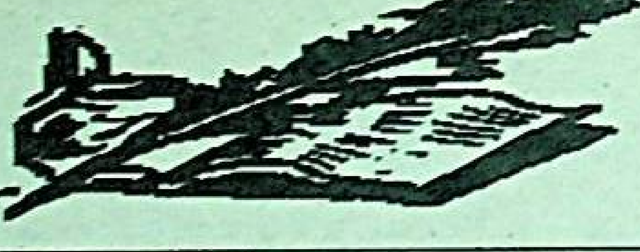

ئىبراھىم بارات

كورۇپ كەلدىم

ئانا يۇرتقا تاۋاپ ئەيلەپ بېرىپ كەلدىم،
سېغىنىشنىڭ ئىشقى بىلەن كورۇپ كەلدىم.
كورۇپ ـ كورۇپ قانمىدى ھېچ تەشنالىغىم.
ئوزەم ئوسكەن كوچىلاردا ۋۇرۇپ كەلدىم.

بۇ دۇنيانىڭ پاجەسى جۇدالىقكەن،
جۇدالىقتا ئوتكەن ئومۇر جاپالىقكەن.
ئوزگە ئەل پانالىغى ساڭا چاغلىق،
ۋەتەنسىزلىك جانغا جەبرۇ ئازاپلىقكەن.

ئايرىلساقمۇ ئانا بىلەن ھەم ئاتادىن،
ئوتىدىكەن ئومۇر قالماي تەڭ ـ قاتاردىن
گەر ئايرىلساق تۇغۇلغان يۇرت ـ ماكانلاردىن،
ئوتەركەنمىز پۇشايمان يەپ غەم خاتادىن.

ئەسىرلەردىن ئەجداتلىرىڭ ياشىغان جاي،
سېنىڭ ئۈچۈن تېپىلغۇسىز ئالتۇن سارايي.
ۋا دەرىغا ئىچۇك كويمەس ۋۇرەك ـ باغرىڭ،
ئايرىلدىڭقۇ شۇ تۇپراقتىن قايان بارايي.

كەتكىنىم يوق ئوزەم خالاپ ياقا يۇرتقا،
ھەۋەس بىلەن ئوز ئىچىمنى يېقىپ ئوتقا.

ئۆلۇق ئاززۇ ـ ئۇمۇت ئىچرە ياشار ئېدىم،
كەلگۇسى شات كۇنلىرىمنى سېلىپ چوتقا.

زۇلمەت بولۇپ بېسىپ كەلدى قارا بوران،
كومۇپ كەتتى تالاي جاننى قىلىپ ۋەيران.
لېكىن بەرداش بېرەلمىدۇق شۇ ئاپەتكە،
ياقىمىزنى قالدۇق تۇتۇپ بولۇپ ھەيران.

چىنلار بىزنى ھېچ توختىماي ياۋلاپ كەلدى،
قىرىلسىمۇ يەنە مىڭلاپ يامراپ كەلدى.
ئوز يېرىگە پاتماي كەلگەن گېزەندىلەر،
يۇرتىمىزغا چىش ـ تىرنىغىن قايراپ كەلدى.

سۇلھى سالا بىتىم بىلەن خاتا قىلدۇق،
يېرىم يولدا ئىنقىلاپنى قازا قىلدۇق.
باشتا چوڭقۇر ئويلاشمىغاچ ئاقىۋەتنى،
مۇسىبەتلىك كوز ـ ياش توكۇپ ھازا قىلدۇق.

زوراۋانلار ھېلىسىدە توزاق قۇرۇپ،
كېلەر ئوزى خالىغانچە ھوكۇم سۇرۇپ.
زورلۇق ـ زۇلۇم ئازاپلىرى چەكتىن ئاشقاچ،
ئۇندا خەلقىم قوزغالماقتا باش كوتىرىپ.

ئايا رەبىم يول ئاچقايسەن ئازاتلىققا،
خەلقىم مېنىڭ يەتسۇن ھۇرلۇك ئىجاتلىققا.
سېنىڭ قەھرى غەزىۋىڭدىن باسقۇنچىلار،
زاۋال تاپقاي يەر ـ يۇزىدە گۇمرانلىقتا.

مەيلى قويغىن

قۇي قەدەھنى تولتىرىپ قۇي جان بۇرادەر،
پىغانلىرىم ئورلىدى زەپ مەيلى ئىچەي.
بەلكى ئارام بېرەر بىر پەس موشۇ قەدەھ،
دەرتلىرىمنى ئۇنتۇپ بىر پەس مەينى ئىچەي.

يوقتى ئەسلا ئۇنىڭ ئۈچۈن خۇمارلىغىم،
نېمە قىلاي ۋۇرەك ـ باغرىم كويۇۋاتسا.
ئوزگىلەرنىڭ كوڭلى پۇتۇن، قايغۇسى يوق.
مەن ۋەتىمنىڭ دەردى تاغدەك تۇرۇۋاتسا.

بۇ تەغدىرىم مېنى چوڭقۇر ئويلاندۇرار،
دەۋەت قىلىپ جەڭ سېپىگە ئاتلاندۇرار.
خىياللىرىم بىردە دەشتى باياۋاندا،
يالغۇز قالغان يولۇۋچىدەك زارلاندۇرار.

خىياللىرىم بەزەن ئەجەپ پاجەلىك،
ئازاپ چەككەن مەھبۇس كەبى تولغاندۇرار.
لېكىن پارلاپ يانسا ئۇمۇت يۇلتۇزلىرىم،
قانات قېقىپ ئۇچار قۇشتەك روھلاندۇرار.

قۇي بۇرادەر بىر دەقىقە كەيىپ سۇرەي،
خىياللىرىم ئاسمىنىدا نۇر چاقنىسۇن.
كەل ئېيتايلى سەنمۇ قوشۇل ناخشىمىزغا،
بىزنىڭ دەرتلىك ئاھىمىزنى ئەل ئاڭلىسۇن.

ئەلۋىدا شائىر
(تۇرسۇن ۋاھىدىيگە مەرسىيە)

ھىجرانلىق ئىلكىدە ئاھ باغرى يارا ئوتكەن شائىر.
جۇدالىق ئىلكىدە كوپ جەۋرى ـ جاپا چەككەن شائىر.
ئايرىلىپ سەندىن بۈگۈن بۇ كوڭۇللەر مىسكىن بولدى،
يېتەلمەي مۇرادىغا كوزى ئوچۇق كەتكەن شائىر.

بۇ دۇنيا مۇشاقىتى بىر ئوزىگە ۋۇكلەنگەندەك،
ئارامسىز داغۇ ـ ئەلەمدە يۇلتۇزى كوچكەن شائىر.
ۋەتەندىن ئايرىلغانلار ئارا ئېدىڭ مۇڭلۇق غېمكىن،
ۋەلەيكىن تىلىڭ ئوتكۇر، ئەل قەدرىگە يەتكەن شائىر.

بىر ئومۇر ئىجادىڭنى ۋەتەن، خەلقىڭگە بېغىشلاپ،
ئەل ـ يۇرتىڭنىڭ غېمىدا كويۇپ ـ يېنىپ ئوچكەن شائىر.
ئەلۋىدا ۋەتەندىشىم، ئەلۋىدا ئەي باغرىم مېنىڭ.
مۇساپىرلىق دەردىدە تارتىپ تولا ئوتكەن شائىر.

ئۇنتۇماس خەلقىڭ سېنى ياقا يۇرتتا كومۇلسەڭمۇ،
چۈنكى ئەل، خەلقىڭ سېنى ياد ئېيتىپ كۇتكەن شائىر.
ئاق باغلاقلىق بېلىمدا ئاقار مۇسىبەت ياشلىرىم،
ئەل ئىشقىنى «قىزىق» دىلغا تېگىپ مەڭگۈ كەتكەن شائىر.

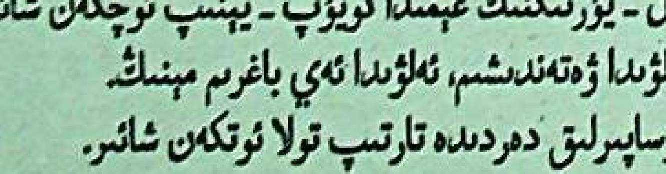

كەسپداش ھەققىدە سۆز

ئۇ ھەممە نەرسىگە قادىر

ھايائقا شۇنداق نەزەر تاشلىسىڭىز، ئەيەردە بىلۇر بىر مۇھىم ۋاقىە بولىدىغان بولسا دەرۋەلا ئېغىزدىن - ئېغىزغا كوچۈپ ئىراق - يېقىنغا تارقاپ كېتىدىكەن. مەن بۇنى كەسپداش ئىنىمىز شەمشىدىن «ئۇيغۇر قول ھۈنەرۋەنچىلىك سەنئىتىنىڭ لېكسىكسى» ماۋزۇلۇق [illegible] پەنلىرىنىڭ نامزاتلىق ئىلمىي دەرىجىسى ئېلىش ئۈچۈن تەييارلىغان دىسسېرتاتسىيىسىنى ھىمايە قىلغان كۈننىڭ ئەتىسىلا بىر پاراڭ ئۈستىدە چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

- سىلەردە ئىشلەيدىغان شەمشىدىن ئايۇپوۋ ئالىم بوپتىمىدۇ؟ - دەپ قالدى [illegible] ئۈستىدە ئارىدىن بىرى. [illegible]

- ھە، ئەجەبا [illegible] - دېدىم مەنمۇ [illegible] بىلەن.

ئادەملەرنىڭ پسىخولوگىيىسى ئەجايىپتە [illegible] ياخشى نام، ئاتىغى چىقىپ قالسا ئالدى بىلەن ئۇنىڭ [illegible] ئەمەس، تېگى - تەكتىنى سۈرۈشتۈرۈشكە ئالدىراپ كېتىدۇ. ھازىرمۇ شۇنداق بولدى.

- شەمشىدىنىڭىز [illegible] ئۇ قەيەرلىك، كىمنىڭ ئوغلى؟..

- ئەسلى [illegible] دېگەن كىشىنىڭ ئوغلى [illegible] تۇغۇلغان. 1994- ژىلى قازاقستان دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ [illegible] فاكۇلتېتىنى تاماملىغاندىن كېيىن قازاقستان پەنلەر ئاكادېمىيىسى غ. سادۋاقاسوۋ نامىدىكى ئۇيغۇرشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ [illegible] ئاسپىرانتۇرىسىدا ئوقۇپ [illegible] دىسسېرتاتسىيىسىنى ياقلىدى [illegible] - دەپ جاۋاپ بەردىم [illegible]

- ئوغۇل بالىكەن! [illegible] رەھمەت! - دېيىشتى ئولتۇرغانلار [illegible]

[illegible]

قىسلىدىغى. لېكىن «ئويدىكى ھېساپ بازارغا توغرى كەلمەپتۇ» دېگەنلىرىدەك، ئائىلىۋى شارائىت ئۇنىڭ يار بەرمىدى. مال دوختۇرلۇق كەسپىنى ئېگەللەش بىلەن ئىشقا كىرىپ كەتتى. بىراق، [illegible] پەرزەنتلىرىنىڭ [illegible] ئارمان قىلىپ، ئۇلارنىڭ تەربىيىسىگە ئالاھىدە ئېتىۋار بەردى [illegible] ئوقۇتۇش مۇئەللىم، شەمشىدىن بولسا ئالىم بولدى. شاتلىقتىن ئاتىسىنىڭ بېشى كۆككە يەتتى.

ئەگەر [illegible] ئارزۇسىنىڭ روياپقا چىقىشى بولسا، دېمەك، ئۇلالم ئاكا بەختلىك ئاتىدۇر. بۇ پەرزەنتلىرىنىڭ، بىرىنچى نۆۋەتتە شەمشىدىننىڭ [illegible]. بىراق، بۇ [illegible] ئاسانلىقچە يەتكىنى يوق. ئاتا ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرغىچە [illegible] ياشلىق، ئاتلىق ھاياتىنى پەقەتلا ئوقۇش، ئىزدىنىش، [illegible] يېزىش بىلەن ئۆتكۈزدى، قىسقىسى [illegible]

ئىجتىكارلارنىڭ ئارىسىدا ئۇزغا تالانت، دېگەن سوز بار. بۇ ئىبارىنى شەمشىدىننىڭ [illegible] ئىشلىتىشكە زادىلا مۇبالىغە بولمايدۇ، دەپ ئويلايمەن.

دەرھەقىقەت، ش. ئايۇپوۋ ئىجادىي پائالىيىتىنى سەككىزىنچى سىنىپتا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدىلا «ئۇيغۇر ئاۋازى» [illegible] «تىلى ئاددىي» [illegible] خەۋەر يېزىشتىن باشلاپ [illegible] ئۇنىڭ قازاقستان جۇمھۇرىيىتى [illegible]

پوۋ، دېگەن ئىسمى، شەرىپى ئاتلىرىغا سىڭىشىپ كەتمىگەن كېزىت ئوقۇغۇچىلىرى يوق بولسا ھەجەپ ئەمەس.

مېنىڭ شۇ ئورۇندا شەمشىدىننىڭ ئىلمى ئىش ھەققىدە ئەمەس، ژۇرنالىستىك پائالىيىتىنى تىلغا ئېلىشىمنىڭمۇ ئۆزىگە خاس سەۋەۋى بار. ئۇ ژۇرنالىستىك مېھنىتىنىڭ بۈگۈنكىسىنى ئەتە تەكرارلاش ئەسلا مۇمكىن بولمىغان، پەقەتلا ئىزدىنىشكە، ئىجات قىلىشقا ئاساسلانغان «تاتلىق» مەشەقەتلىكىدۇر. ئۇنىڭ ئەينە شۇ مەشەقەتلىك جەريانىدىن ئېشىنىپ، يەنى ژۇرنالىستلىق پائالىيىتىنى توختاتمىغىنى ھالدا ئىلمىي ئىشنى ۋايىگە يەتكۈزۈپ ئالىم بولغىنىغا ھەقلىق تۈردە «ئاپىرىن!» دېگىنىڭ كېلىدۇ. بۇ مەمنۇنىيەتچىلىككە كوز يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىلمىي ئەمگىكىنى قىسقىچە تەپتىشلەپ باقايلى.

شەمشىدىننىڭ تەتقىقاتىدىن مەلۇم بولۇشىچە، ئۇيغۇر ئەمەلىي سەنئىتىنىڭ ئوتتۇز ئۈچ ساھاسى مەۋجۇت ئىكەن. ئۇنىڭ ژۇقۇرىدا قەيت قىلىنغان «ئۇيغۇر قول ھۈنەرۋەنچىلىك سەنئىتىنىڭ لېكسىكسى» ماۋزۇ ئاستىدىكى ئىلمىي ئىشىغا ئەشۇلارنىڭ ئىچىدىن مۇھىم دەپ تېپىلغان زەرگارلىق، موزدۇزلۇق، تومۇرچىلىك ساھالىرى تاللاپ ئېلىنغان.

مەلۇمكى، ھەر قانداق مىللەتنىڭ مىللەت بولۇپ ياشىشىنى تەمىنلەيدىغان ئاساسى ئامىللارنىڭ بىرى ئۇنىڭ سەنئىتىدۇر. شەمشىدىننىڭ ئىلمىي ئىشىغا باھا بېرىشتا ئەشۇ نوقتەئىي نەزەرنى نوقتا قىلىساق، ئۇنىڭ كېلەچەك ئۈچۈن ناھايىتى قىممەتلىك ئەسەر ياراتقانلىغىغا كوز يەتكۈزگىلى بولىدۇ. ئۇنىڭ قىممىتى تىلغا ئېلىنىۋاتقان ساھالارنىڭ تارىخىدىلا ئەمەس، بەلكى ئۇيغۇر تىلىدا ھازىرغا قەدەر ئىشلىتىلىپ كېلىۋاتقان ھەمدە ئۇنتۇلۇشقا باشلىغان ئۈچ مىڭ ئاتالغۇنى توپلاپ، سوز بايلىغىمىز لۇغەت تەركىۋىنى ساقلاپ قېلىشقا قوشقان ھەسسىدۇر.

ئۇنىڭ ئىلمى ئىشىنىڭ ئۆزىگە خاسلىغى يەنە شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئۇ مۇئاملىدىن چىقىپ كەتكەن ئاتالغۇلارنىڭ 1248نى مەھمۇت قەشقەرىنىڭ «تۈركىي تىللار دىۋانى» ئەسەرىدىن ئالغان بولسا، قالغىنىنى ھاياتتىن ئىزدەپ تاپتى. ئوچۇغى، ئاتا ۋەتەنگە بېرىش پۇرسىتى بولمىغانلىقتىن ھەمدۇستلۇق ئەللىرىدىكى ئاتلىغان، بىلگەن ھۈنەرۋەنلەرنى ئىزدەپ تېپىپ، شۇلاردىن سوراش ئارقىلىق تولۇقلىدى ۋە تەتقىق قىلدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ بۇ تەتقىقات بۈگۈنكى ئەۋلات ھەمدە تىلشۇناسلار، كېلەچەك ئۈچۈنمۇ قىزىقارلىق بىر قوللانما سۈپىتىدە كىشىنى ئۆزىگە جەلىپ قىلىپ تۇرىدۇ. زەرگارلىققا بېغىشلانغان بولۇمدىكى تۆۋەنكى ئاتالغۇلار بىلەن تونۇشۇش بۇنىڭغا ياخشى مىسال بولغۇسى. بارلىق ئىشنى قىلالايدىغان كىشى - زەرگار، پەقەتلا ئالتۇندىن بۇيۇم ياسىغۇچى - زەردۇز، ئالتۇننى ئېرىتىپ ئايرىغۇچى - زەركاش، بۇيۇملار بېتىگە ئالتۇن يالاتقۇچى - مىناكەر، ئۇستىغا يېگىدىن شاگىرتلىققا چۈشكۈچى - خەلپە... دەپ ئاتىلىدىكەن. ھازىرقى كۈندە ژۇقۇرىدىكى كامىدىن - كام ھۈنەر ئېگىلىرى بىلىدىغان ئاتالغۇلار (ئىزاھى بىلەن) تومۇرچىلىك، موزدۇزلۇق ساھاسىدىمۇ مىڭدىن ئېشىپ كېتىدىكەن.

تەتقىقاتچى، تەكىتلىگىنىمىزدەك، ئاتالغۇلارنى ژىغىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي، ئۇلارنىڭ كېلىپ چىقىشى، ياسىلىشى، شەكىللىنىشى كەبى جەريانلارنى قانداش تۈركىي خەلىقلەردە مەۋجۇت ئاتالغۇلار بىلەن سېلىشتۇرۇش ئاساسىدا يورۇتۇشقا مۇۋاپىق بولغان.

خۇلاسلاپ ئېيتقاندا، شەمشىدىن بۇ ئىلمى ئەمگىكى بىلەن ئۇيغۇر تىلشۇناسلىغى ئۈچۈنلا ئەمەس، تۈركشۇناسلىقنىڭمۇ رىۋاجىغا مۇناسىپ توھپە قوشقان ئالىملارنىڭ بىرى بولۇپ قالدى.

شەمشىدىن ئۆزىنىڭ شۇ دەرىجىگە يېتىشىگە سالماقلىق ھەسسە قوشقان ئۇستازلىرى س. روزىيېۋ، ر. ئىنزاموۋ (مەكتەپتىكى)، ئۇ. جامالدىنوۋ، ت. نەزەروۋ، ي. ئازاماتوۋ، دىياسنوۋ (ئىنستىتۇتتا) كەبى ئۇستازلىرى، ئاسپىرانتۇرىدا ئوقۇغان ئۈچ ژىل مابەينىدە يېقىندىن ياردەملىك بولغان ئىلمىي رەھبىرى، ئاكادېمىك ئە. قايداروۋ، فىلولوگىيە پەنلىرىنىڭ نامزاتلىرى ش. بلراتوۋ، ئا. تىلىۋالدىلاردىن بەكمۇ مىننەتدار.

- مەن ھەممە ۋاقىت ھېس قىلىپ كەلگەن، ئۇلارنىڭ ماڭا بولغان ئۈمۈت ۋە ئىشەنچىنى ئاقلىغىنىمدىن مەمنۇنمەن، - دېدى شەمشىدىن.

ئوۋتىدە ھاياتىنىڭ ئوتتۇز ئىككى باھارىغا قەدەم قويغان ئىنسان سۈپىتىدە كەمتەر، ژۇرنالىست سۈپىتىدە ئوتكۇر قەلەم ئېگىسى، ئىلىم ساھاسىدا تالانت تەتقىقاتچى ئىنىمىزنىڭ ئەمەلگە ئاشۇرغان ئىشىدىن بىزمۇ مەمنۇن ئېكەنلىكىمىزنى ئىزھار قىلماقچىمىز.

ئەينى ۋاقىتتا ئۇنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلىرىدا تېخىمۇ چوڭ ئۇتۇقلارغا يېتىشكە ئىشىنىمىز. سەۋەۋى، ئۇ كۆپ قىرلىق تالانت ئېگىسى. تالانت بولسا، خەلىقنىڭ بايلىغى سۈپىتىدە قەدىرلىك ۋە ھەممە نەرسىگە قادىر.

ئابدۇخالىق ماخمۇت.

چەت ئەل خەۋەرلىرى

ختاي ھىندستان ئۈچۈن پاكىستانغا قارىغاندا تېخىمۇ خوۋۇپلۇق...

نىيۇ - دېھلى، (ئاۋپ). يېقىندا ھىندستاننىڭ مۇداپىيە مىنىستىرى جورج فېرناندىس ختاي ھىندستان ئۈچۈن پاكىستانغا قارىغاندا چوڭ خوۋۇپ تۇغدۇرىدۇ ۋە ئەگەر باشقا ئامال تېپىلمىسا ھىندستانغا يادرو قۇرالىنى تەييارلاشقا توغرا كېلىدۇ، - دەپ بىلدۈرگەن.

- ختاي - ئىمكانىيىتى ناھايىتى چوڭ بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغان خوۋۇپ، - دەپ بىلدۈردى ھىندستان مۇداپىيە مىنىستىرى تېلېۋىدېنىيە مۇخبىرلىرىغا.

- پاكىستان تەرەپتىن بولىدىغانلىكىدىن قارىغاندا، ختاي تەرەپتىن بولىدىغان خوۋۇپ ئۈستۈندۇر ۋە ھىندستاننىڭ بىخەتەرلىكى ئۈچۈن باش قاتۇرۇۋاتقانلار، بۇ فاكتىنى ئېتىراپ قىلىشى لازىم - دەپ داۋام قىلدى فېرناندىس.

ئۇنىڭ بۇ بىلدۈرۈشى ختاي ئارمىيىسىنىڭ باشلىغى گېنېرال فۇكۇئان يۈنىڭ تارىختا تۇنجى قېتىم ھىندستانغا قىلغان سەپىرىدىن كېيىن قەتئىي ياڭرىدى.

ھىندستان 1974- ژىلى يادرو قۇرالىنى پارتلاتتى. 1962- ژىلى ختاي بىلەن ئۇزاققا سوزۇلمىغان، لېكىن ناھايىتى قاتتىق چېكىلىرا ئۇرۇشى يۈز بەردى، بۇ دىپلوماتىك مۇناسىۋەتلەرنىڭ 14 ژىلغا ئۈزۈلۈپ كېتىشىگە ئېلىپ كەلدى.

ئۇنىڭدىن تاشقىرى 1947- ژىلدىن باشلاپ ھىندستان ئۈچ قېتىم پاكىستان بىلەن ئۇرۇشتى.

ھىندستان مۇداپىيە مىنىستىرى فېرناندىس ھىندستان ئەتراپىدا ختاي قۇراللىق كۈچلىرىنىڭ تەخمىنەن قانچىلىك ئۈچ ئالدىرۇلۇۋاتقانلىغى توغرىلىق سوئالغا جاۋاپ بېرىپ، بېجىن تىبەتتە يادرو راكېتىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرغانلىغىنى خەۋەر قىلدى.

- ختاي ئۆزىنىڭ يادرو قۇرالىنىڭ ئامبارلىرىنى نەق ھىندستان بىلەن بولغان چېگارا بويىغا - تىبەتكە ئورۇنلاشتۇرغان.

فېرناندىس شۇنداقلا ئاخىرقى يېرىم ژىل ئىچىدە ختاي تىبەتتە ئۆزىنىڭ ھەربىي ئايرودروملىرىنى كېڭەيتكەنلىكىنىمۇ تەكىتلىدى.

ئۇ مايانمارا (بىرما) قىرغاقلىرىدا «ختاي ھەربىي- دېڭىز كۈچلىرىنىڭ ناھايىتى ئاكتىۋلاشقانلىغى بايقىلىۋاتقانلىغى»، شۇ جۈملىدىن، ختاي كېمىلىرى كېلىپ تۇرۇشى مۇمكىن بولغان مايانمارىغا تەئەللۇق ئارالاردا كېمە توختايدىغان جايلارنى قۇرۇۋاتقانلىغىنى بىلدۈردى.

ئۇلارنىڭ (ختاينىڭ) ئالىي دەرىجىلىك رەسمىي شەخسلىرى ھىند ئوكيانى - بۇ ھىندستان ئوكيانى ئەمەس، دەپ بىلدۈرمەكتە. مەن دۇنيانىڭ بۇ قىسمىدا ئەڭ چوڭ فلوت بولىدىغان، چاپان ئوسۇۋاتقان ختاي فلوتىنىڭ پات ئارىدا ھىند ئوكيانىغا كىرىدىغانلىغىغا شۇبھىلەنمەيمەن.

ھىندستاننىڭ بىرلەشمە ھوكۈمىتىدە ئاۋۋالقان سوتسىيالىست بولۇپ ھېساپلىنىدىغان فېرناندىس شۇنداقلا ختاي مايانمارا ئارمىيىسىنى ئۈگىتىۋاتقانلىغىنى ۋە مايانمارانىڭ كوكوس ئاراللىرىدا، ھىندستاننىڭ ئانداماس ۋە نىكوبار ئاراللىرىنىڭ شىمالىي قىسمىدا «ئۇمۇمىيۈزلۈك ئېلېكترونلۇق بايقاش سىستېمىسىنى» ئورناتقانلىغىنى بىلدۈردى.

- بۇ بىرمىنىڭ تەۋەسى. ختاي ئۇنى ئىجارىگە ئالغان. بۇ يەردە ھازىرنىڭ ئوزىدىلا ئۇمۇمىيۈزلۈك ئېلېكترونلۇق بايقاش سىستېمىسى ئۈچۈن ئىنشائەتلەر سېلىنماقتا، ئۇلارنىڭ ياردىمى بىلەن ختاي ھىندستاندا يۈز بېرىۋاتقان بارلىق ئىشلارنى كۆزىتىپ تۇرىدۇ.

- ئۇنى ختاي فلوتىنىڭ ئاساسىي بازىسىغا ئايلاندۇرۇش ئۈچۈن جىددىي ھەرىكەت قىلىنىۋاتىدۇ، بۇ بولسا بىز ئۈچۈن توغرىدىن - توغرا خوۋۇپ تۇغدۇرىدۇ، - دەپ تەكىتلىدى فېرناندىس.

ختاي - ھىندستان زىددىيەتلىرى بىر نەچچە قېتىملىق ئالىي دەرىجىلىك رەسمىي سەپەرلەر نەتىجىسىدە بىر قەدەر يۇمشىغان بولۇپ، بۇ سەپەرلەر 1988- ژىلى باشلانغان ئىدى، لېكىن چېگارىغا مۇناسىۋەتلىك تالاشلار داۋام قىلماقتا.

ھىندستان ختاي تېخىچىلا ئۇنىڭ كەشمىردىكى ئاقساي - چىندا 40000 كۋادرات كىلومېتر تەۋەسىنى ئىگىلەپ تۇرۇۋاتقانلىغىنى بىلدۈرمەكتە. ختاي ژىراق شەرىق ئارۇناچال پرادېش شتاتىدىكى ھىندستان تەۋەسىنىڭ قىسمىغا داۋا قىلماقتا.

فېرناندىس ختاينىڭ ھىندستانغا نىسبەتەن تۇتقان سىياسىتى توغرىلىق ئېيتىپ، «مېنىڭ پىكرىمچە، ھىندستان ھەقىقەتكە ئۇتتۇر قاراشنى ۋە ختاينىڭ نىيەتلىرى مەلۇم مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇشنى تەلەپ قىلىشۋاتقانلىغىنى ئېتىراپ قىلىشنى خالىمايدۇ» - دەپ بىلدۈردى.

- نەق ئەينە موشۇ مەسىلىدە بىزنىڭ مەملىكىتىمىز ئوتمۇشتە خاتالىقلارغا يول قويغان. بىز 1950- ژىللارنىڭ بېشىدا مۇنداق كامچىلىقلارنى قىلدۇق. بىز 1960- ژىللىرى ئۇ كامچىلىقلار ئۈچۈن جازالاندۇق. مېنىڭچە بولغاندا، ھېچ نەرسە ئۆزگەرمىگەندەك.

فېرناندېس نىيۇ- دېھلىدا مۇخبىرلار بىلەن بولغان سوھبىتىنىڭ ئاخىرىدا داۋاملىشۋاتقان تالاش- تارتىشلارنى ھەل قىلىش ۋە بۇ قىتئەدە تېچلىق ئورنىتىشتا «ھەل قىلغۇچى باسقۇچنى» قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن ختاي ۋە پاكىستان بىلەن مۇزاكىرىلەرنى ژۈرگۈزۈش لازىم ئېكەنلىگىنى تەكىتلىدى.

ھىندستان ئۇرۇشقا قارشى ۋە تېچلىققا ئىنتىلىدۇ. بىزنىڭ يېقىن خوشنىلىرىمىز بىلەن ئىشەنچنى مۇستەھكەملەش بويىچە چارىلەرنى مۇھاكىمە قىلىش تېخى يېتەرلىك ئەمەس.

ھىندستاننىڭ يادرو قۇرالىغا مۇناسىۋەتلىك سىياسىتىگە توختىلىپ، ئۇ تېلېۋىدېنىيە ۋەكىللىرىگە، ھىندستان چوقۇم نوۋەتتىكى قەدەمنى تاشلايدىغانلىغىنى بىلدۈردى. بىزنىڭ پىكرىمىزچە، مۇداپىيە سىياسىتىمىزنى ياڭلىۋاشتىن قاراپ چىقىش لازىم.

فېرناندېس ھىندستان ئوز ستراتېگىيىسىنى قايتا قاراپ چىققاندىن كېيىنلا يادرو قۇرالىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈشنى باشلايدىغانلىغىنى تەكىتلىگەن.

(«ۋرېميە پو گرىنۋىچۇ» گېزىتىدىن ئېلىندى.)

* * *

ۋاخخابىزمنى تەرغىپ قىلغۇچىلار قولغا چۈشتى

قىرغىزستان مىللىي بىخەتەرلىك مىنىستىرى م. ئاشىرقۇلوۋ بىشكەكتە ئوتكۈزۈلگەن مەتبۇئات كونفېرېنسىيىسىدە جۇمھۇرىيەتتە ۋاخخابىزمنى تەرغىپ قىلىشقا گۇمان پەيدا قىلىدىغان تورت چەت ئەل پۇخراسىنى قاماققا ئېلىشنىڭ تەپسىلاتلىرىنى ئېيتىپ بەردى.

قاماققا ئېلىش ۋاقتىدا ئۇلار قۇرال قوللانمىسىپ، قارشىلىق كورسەتكەن. قاماققا ئېلىنغاندىن كېيىن ئۇلاردىن ئورۇغۇنلىغان كولەمدە ۋالىيۇتا، جىھاد چاقىرىقلىرى يېزىلغان يۈزلىگەن ۋىدىو ۋە ئاۋدىو كاسېتىلار، ۋاخخابىزمنى تەرغىپ قىلىدىغان دىنىي ئەدەبىيات تېپىلغان. قىرغىزستان مىللىي بىخەتەرلىك مىنىستىرلىگى تارقاتقان رەسمىي بىلدۈرۈشتە جۇمھۇرىيەتتە پائالىيەت ئېلىپ بارغان يوشۇرۇن تەشكىلاتنىڭ پاش قىلىنغانلىقى توغرىلىق خەۋەر قىلىنىدۇ. تەشكىلات قىرغىز ياشلىرىنى تەييارلىقتىن ئوتكۈزۈش ئۈچۈن چەت ئەلدىكى مەخسۇس ئوقۇش مەركەزلىرىگە يوشۇرۇن تۈردە ئەۋەتىش بىلەن شۇغۇللانغان. قىرغىزستان بىخەتەرلىك مىنىستىرلىگىدىكىلەرنىڭ ھېساپلىشىچە، ئوزبېكىستاننىڭ پەرغانە ۋادىسى ۋە قىرغىزستاننىڭ جەنۇبىي ۋىلايەتلىرى تەۋەلىرىدە فۇندامېنتالىستىك ئاساستىكى قوغداش خاتلىغىنى قۇرۇش ۋاخخابىستلارنىڭ ستراتېگىيىلىك پىلانلىرىنىڭ بىرى بولغان.

ئالمۇتا شەھىرىدىكى بىر توپ مەشرەپ ئەھلى ۋە دوست، بۇرادەرلىرى ئەخمەتجان روزىغا ياركەنت تەۋەسىدە ئىستىقامەت قىلىۋاتقان ئىنىسى

ئابدۇرازاق روزىنىڭ

ۋاپات بولۇشى مۇناسىۋىتى بىلەن چوڭقۇر قايغۇرۇپ تەزىيە بىلدۈرىدۇ.

تۈزىتىش

گېزىتىمىزنىڭ موشۇ ژىلقى 18- ئاپرېل سانىنىڭ بىرىنچى سەھىپىسىدە بېرىلگەن «ئەستە قالارلىق دەرىجىدە نىشانلاندى» سەرلەۋھەلىك خەۋەردە ئىختىيارى مۇخبىرىمىز ئەنۋەر قۇربانوۋنىڭ مەسئۇلىيەتسىزلىكىدىن جەنۇبىي قازاقستان ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىيەت جەمىيىتىنىڭ رەئىسى يارمۇھەممەت ئابدۇللايېۋنىڭ ئورنىغا سېتىۋالدى ھاجىم سەلىموۋ دەپ خاتا يېزىلغان. گېزىتخانلىرىمىزنىڭ تۈزىتىپ ئوقۇشىنى سورايمىز.

باش مۇھەررىر ي. ئازاماتوۋ.

يېڭى ھايات

ئالمۇتا، 480044
ئېيەك يولى كوچىسى
50 بىنا، 8 - قەۋەت

گېزىتنى تەسىس قىلغۇچى - قازاقستان جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئەخبارات ۋە جەمىيەتلىك رازىمەنلىك مىنىسترلىگى.

تىراژى 2128
زاكاز 9495

تېلېفونلار: قوبۇلخانا - 59 - 84 - 33،
مەسئۇل كاتىپ - 01 - 92 - 33،
كاتىبات بولۇمى - 27 - 86 - 33، ئىجتىمائىي - سىياسىي بولۇمى 06 - 86 - 33
ئەدەبىيات ۋە سەنئەت بولۇمى - 81 - 86 - 33،
ئىختىسات بولۇمى 17 - 86 - 33.

«Йени хаят» (Новая жизнь) индекс 65359, приложение республиканской общественно-политической газеты «Уйгур авази», регистрационное свидетельство №480, выдано Министерством печати и массовой информации Республики Казахстан.
Газета отпечатано в республиканском газетно-журнальном Издательстве «Дәуір», Алматы, 480044, пр. Достык,7/4

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدە بېسىلغان ماقالىلار مۇئەللىپلىرىنىڭ مەۋقەسى تەھرىراتىمىزنىڭ مەۋقەسى بولۇپ ھېساپلانمايدۇ. تەھرىراتتىن ماتېرىياللار قايتۇرۇلمايدۇ ۋە جاۋاپ بېرىلمەيدۇ.